

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

રુખાનના બંદાઓની સિફતો

MEHER LIBRARY &
JAFARI SEMINARY

કિતાબનું નામ	: રહમાનના બંદાઓની સિફતો
માર્ગદર્શક	: અલ્લાજ પીર સૈયદ મોહમદ મુજહિદુસૈન જફરી (મદે.)
ખુત્બાઓનું સંકલન	: મૌલવી અકબરઅલી હસનઅલી નૂરમાણેજ (હરિપુરા) મૌલવી વારિસઅલી શબીરઅલી નાગલપરા (કેસિમ્પા) મૌલવી ગુલામમોહમદ અબાસભાઈ નાગલપરા (કેસિમ્પા) મૌલવી ઈમરાનહુસૈન મકબૂલભાઈ પાનવાલા (કઠોર) મૌલવી આબિદહુસૈન ગુલામભાઈ મસી (કિશોરગઢ) મૌલવી આબિદહુસૈન ઈસ્માઈલભાઈ સુથાર (શેખપુર) મૌલવી હસનઅબાસ અબ્દુલભાઈ પરબડીયા (મુજહિદપુરા) મૌલવી રઝાહુસૈન મોહમદભાઈ સુણસરા (સેવાણી) મૌલવી સાદિકઅલી મોહમદઅલી નાંદોલીયા (ડીંડરોલ) મૌલવી હસનઅલી હૈદરઅલી ધાન્ધારિયા (બાદરપુર)
પ્રૂફરિડીંગ	: રાઈટિંગ એન્ડ ટ્રાન્સલેશન ડિપાર્ટમેન્ટ, મેહેર લાઈબ્રેરી & જફરી સેમિનરી
ટાઈપસેટીંગ	: મોમિન શબીરઅલી રેવાસીયા મોમિન સિરાજઅહમદ આગલોડીયા
પ્રકાશક	: મેહેર લાઈબ્રેરી & જફરી સેમિનરી, મક્તબા જફરીયા નોલેજ એન્ડ રિસર્ચ અકેડમી, સેદ્રાણા યુનિટ ઓફ એ.વી.એમ.
પ્રથમ આવૃત્તિ	: ઓગસ્ટ-૨૦૨૦, હિજરી સન-૧૪૪૨
પ્રત	: 500
મુદ્રણ સ્થાન	: કાતિબ ઓફસેટ, સિદ્ધપુર, મો. 9428662107

ક્રમ	વિષય	મસાએબ	પેજ નં.
૧	રહમાનના બંદા	મુસ્લિમ બિન અકીલ	5
૨	જાહિલોને સલામ	કરબલામાં આગમન	15
૩	રાત્રીની ઈબાદત	જનાબે હુર (અ.)	25
૪	જહન્નમના અઝાબથી ડર	ઝુહૈર ઈબ્ને કૈન	37
૫	મધ્યમ માર્ગ	હબીબ ઈબ્ને મુઝાહિર	49
૬	ગૈરુલ્લાહથી નફરત	ઔનો મોહંમદ	59
૭	નાહક કતલથી બચવું	હઝરત અબ્બાસ અલમદાર (અ.)	69
૮	પાકદામની	જનાબે હુર (અ.)ના ફરઝંદ	79
૯	લગ્નથી નફરત અને શરાફત	અલી અસગર (અ.)	91
૧૦	મનન મંથન કરનાર	ખૈમાથી વિદાય	101
૧૧	ક્યામે હુસૈન (અ.)	ઈમામ હુસૈન (અ.)ની શહાદત	111
૧૨	પરિવાર આંખોની ઠંડક	કરબલાથી રવાનગી	117

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطَّيِّبِينَ
أَمَّا بَعْدُ:

فَقَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فِي الْقُرْآنِ الْمَجِيدِ وَالْفُرْقَانِ الْحَمِيدِ

وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا... ﴿٣١﴾

(સૂરા ફુર્કાન, સૂરા-૨૫, આયત-૬૩)

અને રહમાનના બંદાઓ તેઓ છે કે જેઓ જમીન પર વિનમ્રતાની સાથે ચાલે છે.

અલ્લાહનો શુક્ર કે તેણે આપણને મોહર્રમ મહીનાના દિવસો નસીબ કર્યા. ઇન્શાઅલ્લાહ આ દિવસો દરમિયાન આપણે સૂરા ફુર્કાનમાં બતાવેલી અલ્લાહના બંદાઓની સિફતો વિષે જાણીશું.

આજના ખુત્બાની અંદર ઇબ્રાહિમીયન એટલે કે રહમાનના બંદાઓની પહેલી સિફતને જાણવાની કોશિશ કરીશું.

અલ્લાહ તઆલાએ કુરઆને મજીદમાં ફરમાવ્યું છે :

وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا... ﴿٣١﴾

અને રહમાનના બંદાઓ તેઓ છે કે જેઓ જમીન પર વિનમ્રતાની સાથે ચાલે છે.

ઇબ્રાહિમીયન એટલે શું ?

આ આયતમાં عِبَادُ الرَّحْمَنِ શબ્દ આવેલો છે. સૌપ્રથમ તેને સમજાએ.

ઇબ્રાહિમીયનનો શાબ્દિક અર્થ રહમાનના બંદાઓ થાય છે.

અહીં અલ્લાહ તઆલાએ રહમાનના બંદાઓ એટલા માટે કહ્યું છે કે આ શબ્દો દિમાગની અંદર ચોંટી જાય કે રહમાન અલ્લાહ તઆલાના એ નામોમાંથી છે કે જે અલ્લાહની સાથે ખાસ છે. એટલા માટે કે આ નામ ગૈરુલ્લાહ માટે નથી બોલવામાં આવતું.

કુરઆને મજીદમાં એક અન્ય જગ્યાએ ઈબ્રાહીમ અલય્હિસસાલમ શબ્દ ફરિશ્તાઓ માટે વપરાયેલ છે. જેમ કે, અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં સૂરા ઝુખરુફ, સૂરા-૪૩, આયત-૧૮ માં ફરમાવે છે:

وَجَعَلُوا الْمَلَائِكَةَ الَّذِينَ هُمْ عِبْدُ الرَّحْمَنِ إِنَاثًا^ط

અને મુશરિકો ફરિશ્તાઓને કે જેઓ રહમાનના બંદાઓ છે, તેઓને સ્ત્રીઓ ગણે છે.

આ આયત બયાન કરે છે કે ફરિશ્તાઓ પણ રહમાનના બંદાઓ છે, પરંતુ મુશરિકો પોતાના બાપદાદાથી સાંભળતા આવ્યા હતા કે ફરિશ્તાઓ સ્ત્રીઓ છે, પરંતુ આ વાત સદંતર ખોટી છે.

જો આ બન્ને આયતોને આપણે સરખાવીએ તો આપણને એક રસપ્રદ હકીકત જાણવા મળશે. જો કોઈ બંદો સૂરા ફુર્કાનમાં જે સિફતો અલ્લાહ તઆલાએ પોતાના બંદાઓની બયાન કરી છે તેને અપનાવી લેશે, તો બંદો ફરિશ્તાઓના સમકક્ષ બની જશે.

ઈબ્રાહીમ અલય્હિસસાલમની પહેલી સિફતને બયાન કરતાં અલ્લાહ તઆલા ફરમાવે છે:

الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا... ﴿١٣﴾

તેઓ એવા લોકો છે કે જેઓ જમીન ઉપર વિનમ્રતાની સાથે ચાલે છે.

વિનમ્રતા એટલે શું?

આ આયતમાં અલ્લાહ તઆલાએ **هَوْنًا** શબ્દનો ઉપયોગ કર્યો છે કે જેનો અર્થ ફક્ત નરમી, તવાઝોઅ, વિનમ્રતા કે ખાકસારી કરવો યોગ્ય નથી. તેનો અર્થ એ રીતે કરી શકાય કે જ્યારે કોઈ ઈજ્જતદાર માણસ આપણી સામે આવે ત્યારે આપણે ખાકસારીની સાથે પોતાની નજરોને ઝુકાવેલી રાખીએ, અને સાથે સાથે સામેવાળા માણસની જરૂરિયાતને પણ સમજી લઈએ. **هَوْنًا** શબ્દનો અર્થ આ છે. આવા વિશાળ અર્થને આપણે વિનમ્રતા શબ્દમાં સમાવી ન શકીએ, પરંતુ તેને ધ્યાનમાં રાખી આપણે રહમાનના બંદાઓની વિનમ્રતાને સમજવાની કોશિશ કરીએ.

વિનમ્રતાનો અર્થ સમજાવતાં હઝરત ઈમામ રઝા (અ.)એ ફરમાવ્યું છે :

التَّوَاضُّعُ أَنْ تُعْطِيَ النَّاسَ مَا تُحِبُّ أَنْ تُعْطَاهُ

વિનમ્રતા એ છે કે તમે લોકોને એવી વસ્તુઓ આપો કે જેને તમે પસંદ કરો છો કે તમને આપવામાં આવે

(મુન્તાખ મીઝાનુલ હિકમા, જિલ્દ-૩, હદીસ-૬૫૩૮)

આ હદીસમાં વિનમ્રતાનો અર્થ બયાન કરવામાં આવ્યો છે કે વિનમ્રતા એ છે કે આપણે લોકો માટે એવી

બાબતને જ પસંદ કરીએ કે જેને આપણે પોતાના માટે પસંદ કરીએ છીએ.

આ આયતની તફસીર બયાન કરતાં હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)એ ફરમાવ્યું છે:

هُوَ الرَّجُلُ يَمْشِي بِسَجِيَّتِهِ الَّتِي جَبَلَ عَلَيْهَا، لَا يَتَكَلَّفُ وَلَا يَتَبَخَّرُ

“તે એ માણસ છે કે જે કિતરત પ્રમાણે કદમ ઉઠાવે છે કે જે ન તો તકલ્લુફ ઉઠાવે છે, અને ન તો તકબ્બુર કરે છે.”

(તફસીરે સાફી, સૂરા ફુર્કાન, આયત-૬૩ની તફસીરમાંથી)

આ હદીસ બયાન કરે છે કે રહમાનના બંદા જમીન પર વિનમ્રતાની સાથે ચાલે છે. તેઓ ચાલવામાં ક્યારેય દેખાવ નથી કરતા. તેઓ ન તો તકલ્લુફથી ચાલે છે એટલે કે જે બાબત પોતાનામાં નથી તેને જાહેર કરતા નથી, અને ન તો તકબ્બુરથી એટલે કે તેઓ અભિમાનની સાથે ચાલતા નથી, પરંતુ તેઓ તકલ્લુફ અને તકબ્બુર વચ્ચેના મધ્યમાર્ગને અપનાવે છે.

જ્યારે હઝરત ઈમામ મૂસા કાઝિમ (અ.)ને عَبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَنْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا ની આયત વિષે પૂછવામાં આવ્યું તો આપ (અ.)એ ફરમાવ્યું,

هُمْ الْأَيُّمَةُ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ يَتَّقُونَ فِي مَشْيِهِمْ

“તેઓ અઈમ્મા (અ.) છે કે જેઓ ચાલવામાં પણ તકવો કરે છે.”

(તફસીરે સાફી, સૂરા ફુર્કાન, આયત-૬૩ની તફસીરમાંથી)

આ હદીસ બયાન કરે છે ઈબ્રાહિમીય રહમાનમાં સૌથી બુલંદી ઉપર અઈમ્મા (અ.) છે. તેઓ ચાલવામાં પણ તકવો કરનારા હોય છે એટલે કે તેઓ હંમેશાં પોતાની ચાલમાં તકબ્બુર કે તકલ્લુફથી પરહેઝ કરતા રહે છે.

વિનમ્રતા દરેક કાર્યમાં હોવી જોઈએ:

રહમાનના બંદામાં ફક્ત ચાલવામાં જ વિનમ્રતા જોવા નથી મળતી, પરંતુ તેઓના દરેક કાર્યમાં વિનમ્રતા જોવા મળે છે.

આ વિનમ્રતાને જો સહીલ રીતે સમજવી હોય તો આપણે અહેલેબૈત (અ.)ના ઘરાના તરફ નજર કરવી પડે, કેમ કે તેઓ આપણા માટે ઉસ્વએ હસના છે, એટલે કે સૌથી સારાં ઉદાહરણ છે, જેમની સીરતે મુબારકાને અનુસરીને આપણે ઈબ્રાહિમીય રહમાનની સફમાં શામેલ થઈ શકીએ છીએ.

જેને આપણે એક રિવાયત વડે જાણીએ.

એક દિવસ, રસૂલલ્લાહ (સ.) કેટલાક ગુલામોની સાથે જમીન પર બેઠેલા હતા અને ખાવાનું ખાવામાં મશગૂલ હતા કે ત્યાંથી એક બેઅદબ સ્ત્રી પસાર થઈ. આપ (સ.)ને આવી હાલતમાં જોઈને તે સ્ત્રીએ કહ્યું, “અય મોહંમદ! અલ્લાહની કસમ, આપ ગુલામોની જેમ ખાવાનું ખાઈ રહ્યા છો, અને તેઓની જેમ બેઠેલા છો.” તો રસૂલલ્લાહ (સ.)એ તેને જવાબ આપ્યો:

وَيْحُكَ! أَيُّ عَبْدٍ أَعْبُدُ مِنْنِي؟

“અફસોસ થાય તારા ઉપર! કે કયો બંદો મારા કરતાં વધારે ગુલામ હોઈ શકે?”

(કહલુલ બસર, પેજ-૧૦૧)

આ હદીસમાં રસૂલલ્લાહ (સ.) કે જેઓ આખી ઉમ્મત માટે રહમતુલ્લિલ આલમીન છે, તેમનામાં કેવી વિનમ્રતા જોવા મળે છે. તેઓ દરેકને એહતેરામની સાથે મળતા હતા. પછી તે ગુલામ હોય, સાઈલ હોય, કે અમીર હોય. આની સાથે સાથે તારીખમાં એ બાબતો પણ જોવા મળે છે કે રસૂલલ્લાહ (સ.) જમીન પર બેસતા હતા, ગુલામો જેવો સાદો ખોરાક ખાતા હતા, બકરીનું દૂધ દોહતા હતા, અને ગધેડાની ખુલ્લી પીઠ પર સવાર થતા હતા.

રસૂલલ્લાહ (સ.)ના આ બધાં કાર્યો એવાં છે કે જેના કારણે માણસમાં ક્યારેય અભિમાન પ્રવેશી શકતું નથી. આ અહાદીસ અને રસૂલલ્લાહ (સ.)ની સીરતે મુબારકા આપણને વિનમ્ર બનાવવા માટે પ્રોત્સાહન આપે છે.

હઝરત ઈમામ હસન (અ.)ની સીરતે મુબારકામાં પણ એવું જ છે કે કેટલીય સવારીઓ આપ (અ.)ની પાસે હતી, તેમ છતાં આપ (અ.) વીસ વાર પગપાળા અલ્લાહના ઘરની ઝિયારતથી મુશરફ થયા હતા, આપ (અ.) ફરમાવતા રહેતા હતા કે હું આવું અલ્લાહ તઆલાના દરબારમાં ઈન્કેસારી માટે કરું છું.

હઝરત ઈમામ ઝૈનુલ આબેદીન (અ.) પોતાની એક દુઆમાં અલ્લાહ તઆલાથી અરજ કરતાં કહે છે:

يَا غَنِيَّ الْأَغْنِيَاءِهَا، نَحْنُ عِبَادُكَ بَيْنَ يَدَيْكَ، وَأَنَا أَفْقَرُ الْفُقَرَاءِ إِلَيْكَ، فَاجْبُرْ فَاقَتَنَا بِوَسْعِكَ

“અય બેનિયાઝોમાં સૌથી વધારે બેનિયાઝ! અમે તારા બંદા તારી બારગાહમાં હાજર છીએ, અને હું તારા ફકીરોમાં સૌથી વધારે ફકીર છું, બસ અમારી તંગદસ્તીને તારી દોલતમંદીથી દૂર કરી દે.”

(સહીફએ સજ્જાદીયા, દુઆ-૧૦)

અહીં ઈમામ (અ.) પોતાની હાલત આલમીનના બાદશાહની સામે બયાન કરી રહ્યા છે, અને આપણને

હિદાયત કરી રહ્યા છે કે આપણે દુનિયામાં ગમે તેવા હોદ્દા પર હોઈએ, પરંતુ અલ્લાહની નજરમાં તો હંમેશાં તુરુદ્દ બંદા જ રહેવાના.

વિનમ્રતાની ફઝીલત:

વિનમ્રતા તકબ્બુરનો વિરોધી શબ્દ છે. તકબ્બુર અલ્લાહનો હક છે, અને વિનમ્રતા તેના બંદાઓનો હક છે. તો બંદાને જોઈએ કે તે પોતાનો હક છોડીને અલ્લાહના હકને ગસબ ન કરે.

અહાદીસમાં વિનમ્રતાની ઘણી બધી ફઝીલત બયાન કરવામાં આવી છે. વિનમ્રતા બંદાને અલ્લાહ અને લોકોની નજરમાં ઈજ્જતદાર બનાવે છે, લોકો તેનાથી મોહબ્બત કરનારા બની જાય છે, અને અલ્લાહ તેને બુલંદ બનાવી દે છે. જેમ કે, એક હદીસમાં રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે:

إِنَّ التَّوَّاضِعَ يَزِيدُ صَاحِبَهُ رَفْعَةً، فَتَوَاضَعُوا يَرْفَعُكُمْ اللَّهُ

બેશક વિનમ્રતા તેને ધરાવનારની બુલંદીમાં વધારો કરે છે, તો તમે વિનમ્રતા અપનાવો કે જેથી અલ્લાહ તમને બુલંદ કરે.

(મુન્તાખ ખામીઝાનુલ હિકમા, જિલ્દ-૩, હદીસ-૬૫૪૩)

આ હદીસ બયાન કરે છે જે વિનમ્ર બને છે, તેને અને તેના મર્તબાને અલ્લાહ તઆલા બુલંદ કરે છે.

એક હદીસમાં હઝરત ઈમામ મૂસા કાઝિમ (અ.)એ ફરમાવ્યું છે:

إِنَّ الزَّرَّاءَ يَنْبُتُ فِي السَّهْلِ وَلَا يَنْبُتُ فِي الصَّفَا، فَكَذَلِكَ الْحِكْمَةُ تَعْمُرُ فِي قَلْبِ التَّوَّاضِعِ وَلَا تَعْمُرُ فِي قَلْبِ الْمُتَكَبِّرِ الْجَبَّارِ، لِأَنَّ اللَّهَ جَعَلَ التَّوَّاضِعَ آتَةَ الْعَقْلِ، وَجَعَلَ التَّكَبُّرَ مِنْ آلَةِ الْجَهْلِ

“જેવી રીતે ખેતી નરમ જમીન પર થાય છે, અને કઠણ જમીન પર થતી નથી. તેવી જ રીતે હિકમત વિનમ્ર વ્યક્તિના દિલમાં પેદા થાય છે, અભિમાની અને જાલિમ વ્યક્તિના દિલમાં પેદા થતી નથી, એટલા માટે કે અલ્લાહ તઆલાએ વિનમ્રતાને અકકલનું સાધન બનાવ્યું છે, અને અભિમાનને જેહાલતનું સાધન બનાવ્યું છે.”

(મુન્તાખ ખામીઝાનુલ હિકમા, જિલ્દ-૩, હદીસ-૬૫૪૮)

આ હદીસ બયાન કરે છે કે જેમ ખેતી માટે કઠણ જમીન યોગ્ય નથી, એવી જ રીતે હિકમતની ખેતી માટે એવું દિલ યોગ્ય નથી કે જેમાં તકબ્બુર અને જુલ્મ હોય, પરંતુ વિનમ્રતા હોવી જરૂરી છે.

વિનમ્રતાની હદ:

દરેક વસ્તુની કોઈને કોઈ હદ હોય છે, એવી જ રીતે વિનમ્રતાની પણ હદ છે. જેમ કે, પોતાના હોદ્દાથી નીચે બેસવું, જે મળે તેને સલામ કરવી, દલીલબાજીને છોડી દેવી, વગેરે.

હઝરત ઈમામ રઝા (અ.)ને ઈબ્ને જહલમે સવાલ કર્યો કે,

مَا حَدُّ التَّوَاضُّعِ الَّذِي إِذَا فَعَلَهُ الْعَبْدُ كَانَ مُتَوَاضِعًا؟ فَقَالَ: التَّوَاضُّعُ دَرَجَاتٌ: مِنْهَا أَنْ يَعْرِفَ الْمَرْءُ قَدْرَ نَفْسِهِ فَيُنْزِلَ لَهَا مَنْزِلَتَهَا بِقَلْبٍ سَلِيمٍ، لَا يُحِبُّ أَنْ يَأْتِيَ إِلَى أَحَدٍ إِلَّا مِثْلَ مَا يُؤْتِي إِلَيْهِ؛ إِنْ رَأَى سَيِّئَةً دَرَأَهَا بِالْحُسْنَةِ، كَاطِمُ الْغَيْظِ، عَافٍ عَنِ النَّاسِ، وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ

“વિનમ્રતાની હદ શું છે કે એટલી વિનમ્રતા જો કોઈ કરે તો તે વિનમ્ર બની જાય?” તો આપ (અ.)એ ફરમાવ્યું, “વિનમ્રતાના દરજ્જાઓ છે, તેમાંથી છે કે માણસ પોતાના નફ્સની કદરને ઓળખે, અને તેને કલ્બે સલીમની સાથે યોગ્ય જગ્યાએ મૂકે, તે કોઈની સાથે એવો જ વ્યવહાર કરે કે જેવો તે ઈશ્વરે કે તેની સાથે કરવામાં આવે. જો તે ખરાબ વ્યવહારનો અનુભવ કરે, તો તેને સારા વ્યવહારથી બદલી દે, ગુસ્સાને પી જનારો હોય, લોકોને માફ કરનારો હોય, અને અલ્લાહ એહસાન કરનારાઓને મોહબ્બત કરે છે.”

(મુન્તાખબ મીઝાનુલ હિકમા, જિલ્દ-૩, હદીસ-૬૫૫૭)

આ હદીસમાં વિનમ્ર માણસ બનવા માટેની હદ બયાન કરવામાં આવી છે. સૌપ્રથમ તો માણસે પોતાનું મૂલ્ય પોતે જ સમજવું જોઈએ, ત્યાર પછી પોતાના અને બીજા લોકોને એક જ સફ્માં રાખવા જોઈએ, પોતાની સાથે કરવામાં આવેલ દુર્વ્યવહારને સદ્વ્યવહારથી ફેરવી દે, ગુસ્સાને પી જાય અને લોકોને માફ કરી દે, કારણ કે આ બધા એવી નેકીઓ છે કે જે પોતાના અને બીજા લોકોની સાથે કરવામાં આવે તો તે એહસાન છે. અને અલ્લાહ એહસાન કરનારાઓને પસંદ કરે છે.

આવા જ એહસાન કરનારા બંદા કે જે રસૂલલ્લાહ (સ.)ની આવમાંથી છે, જેઓ હિદાયતના ચિરાગ છે, અને જેમની હિદાયત પ્રમાણે અમલ કરવાથી જ નજાત મળે છે. એટલે જ તો કૂફાવાળાઓ ઈમામ હુસૈન (અ.)ને કાગળો લખીને બોલાવતા હતા કે જેથી હિદાયત હાંસિલ કરીને નજાત મેળવે. કૂફાવાળાઓ તરફથી મૌલા હુસૈન પર કાગળો ઉપર કાગળો આવતા હતા. છેવટે, આપે પોતાના પિત્રાઈ ભાઈ મુસ્લિમ ઈબ્ને અકીલને કૂફાની પરિસ્થિતિ જાણવા માટે મોકલ્યા. આપ કૂફા પહોંચ્યા. આપનો સારો ઈસ્તેકબાલ થયો. આ સમાચાર યઝીદને મળતાં જ તેણે ઉબૈદુલ્લાહ ઈબ્ને ઝિયાદને કૂફાનો હાકિમ નિયુક્ત કરીને, અને જનાબે મુસ્લિમ માટે સખત તાકીદ કરીને રવાના કર્યો. ઈબ્ને ઝિયાદે કૂફા આવીને કૂફાવાસીઓને બોલાવીને યઝીદના ડરથી લોકોને ડરાવ્યા. કૂફાવાળા જનાબે મુસ્લિમનો સાથ છોડવા લાગ્યા. જનાબે મુસ્લિમ એકલા થઈ ગયા.

પરંતુ હાની ઇબ્ને ઉર્વા મૌલા અલી (અ.)ના ઘણા ચાહક હતા. તેમણે પોતાના જનની બાજી લગાવીને જનાબે મુસ્લિમને પોતાના ઘરમાં આશરો આપ્યો. જનાબે મુસ્લિમની શોધ થતી રહી. છેવટે જાણ થઈ કે જનાબે મુસ્લિમ હાનીના ઘરમાં છે. જનાબે હાનીને પકડીને દરબારમાં લાવવામાં આવ્યા. જનાબે હાનીએ ઇન્કાર કર્યો કે હઝરત મુસ્લિમ મારા ઘેર નથી. ઇન્કાર કરવાથી ઇબ્ને ઝિયાદે આપના ચહેરા પર લાકડી મારીને ધાયલ કર્યા, પરંતુ હાનીએ સ્વીકાર ન કર્યો. છેવટે જનાબે હાનીને શહીદ કરી નાખવામાં આવ્યા. જ્યારે હઝરત મુસ્લિમ ઇબ્ને અકીલને આ સમાચાર મળ્યા તો આપ ઘર છોડી કૂફાની ગલીઓમાં આમતેમ ફરવા લાગ્યા. રાત પડી ગઈ. એ વખતે આપ એક ઘરડી સ્ત્રીના દરવાજા પર ઊભા રહ્યા. તેનું નામ તૌઆ હતું. તે વખતે એ સ્ત્રી પોતાના બેટાની રાહ જોઈને દરવાજા પર બેઠી હતી. હઝરત મુસ્લિમ ઇબ્ને અકીલે તેમને સલામ કરી અને ફરમાવ્યું, “અય કનીઝે ખુદા! મને થોડુંક પાણી પિવડાવ.” તેણે પાણી લાવીને પિવડાવ્યું. પાણી પીધા પછી હઝરત મુસ્લિમ ત્યાં જ ઊભા રહ્યા. કંઈક વિચાર કરી રહ્યા હતા. તૌઆએ આપને આ રીતે ઊભા રહેલા જોઈને પૂછ્યું, “શું તમારે વધારે પાણી જોઈએ છે?” આપે ફરમાવ્યું, “પાણી તો પી લીધું.” તે સ્ત્રીએ કહ્યું, “હવે તમે તમારા ઘેર જાઓ. આજકાલ જમાનો મુશ્કેલીઓથી ભરેલો છે.” હઝરત મુસ્લિમ સમજી ગયા કે આ સ્ત્રી ઉબૈદુલ્લાહ ઇબ્ને ઝિયાદની દોસ્ત નથી. છેવટે આપે તેને કહ્યું, “અય કનીઝે ખુદા! હું ક્યાં જાઉં? મુસાફર છું. આ શહેરમાં ન તો મારું કોઈ મકાન છે, ન તો કોઈ કુટુંબીજનો. જો તું મારી સાથે નેક વર્તોવ કરીશ તો ક્યામતના દિવસે મારા નાના રસૂલલ્લાહ (સ.) તારી શક્ષાત્ત કરશે.” રસૂલલ્લાહ (સ.) નું નામ સાંભળીને તૌઆની મોહબ્બત જોશમાં આવી ગઈ, અને તેણીએ પૂછ્યું કે, “આપનું નામ શું છે?” આપે ફરમાવ્યું, “હું અકીલનો બેટો મુસ્લિમ છું.” બસ, નામ સાંભળતાંની સાથે જ તે આપને ઘરમાં લઈ ગઈ. પાથરાણું પાથરીને બેસાડ્યા, ઈજ્જત અને સન્માનપૂર્વક વર્તન કર્યું. રાત્રે ખાવાનું સામે લાવીને મૂક્યું, પરંતુ આપે ખાધું નહીં. રાત્રે ઈબાદત કરતા રહ્યા. સવાર પડતાં જ તૌઆ વુઝૂનું પાણી લઈને ગઈ, અને અરજ કરી કે, “અય મારા સરદાર! હું તો એ જાણું છું કે આખી રાત આપ ઊંઘ્યા નથી.” આપે ફરમાવ્યું કે, “હા, અય કનીઝે ખુદા! થોડુંક ઊંઘ્યો હતો.” સપનામાં મેં મૌલા અલી (અ.)ને એવું ફરમાવતાં જોયા હતા કે, “અય મુસ્લિમ! અમારી પાસે જલ્દી આવી જાઓ.” મારું આ સપનું સાચું છે અને આજે દુનિયાથી મારી કૂચ થવાની છે. હજી તો આ વાતો થઈ રહી હતી તેવામાં તૌઆનો દીકરો કે જે એહલેબૈત (અ.)નો દુશ્મન હતો, તે ઉબૈદુલ્લાહ ઇબ્ને ઝિયાદની પાસે પહોંચ્યો, અને હઝરત મુસ્લિમના સમાચાર આપ્યા. તે મલકિને અશઅસના દીકરાને એક હજાર ઘોડેસવાર અને પાંચસો પ્યાદાઓ સાથે મોકલ્યો. જ્યારે ઘોડાના ટાપુઓનો અવાજ આવ્યો તો જનાબે મુસ્લિમ તૈયાર થઈને, કમર કસીને, તલવાર સજીને ઊભા થઈ ગયા. લશ્કરના થોડાક સૈનિકો ઘરમાં ઘૂસી આવ્યા. જનાબે મુસ્લિમને ગિરફતાર કરવાના ઈરાદાથી આગળ વધ્યા. મુસ્લિમ તલવાર લઈને આંગણામાં આવી પહોંચ્યા અને એવી તલવાર ચલાવી કે એ બધાએ ઘરની બહાર નાસી જવું પડ્યું. જનાબે

મુસ્લિમ પણ જખ્મોથી ચૂરચૂર થઈ ગયા હતા, છતાં પણ સિંહની માફક હુમલો કર્યો. એ હુમલામાં એ હાશમી શેરે એવો હુમલો કર્યો કે સેંકડો દુશ્મનોને કતલ કરી નાખ્યા. એટલે સુધી કે આ વખતે પણ બધાએ ઘર છોડીને નાસી જવું પડ્યું. તે લોકો ઘરની છતો પર ચઢી ગયા. એક જાણના માટે કેટકેટલી તૈયારી હતી - કોઠા પરથી પથ્થર મારવા લાગ્યા; તીર વરસાવવા લાગ્યા; કેટલાક દુશ્મનોએ આગ સળગાવી અને જનાબે મુસ્લિમ પર ફેંકી, જેનાથી જનાબે મુસ્લિમના શરીર મુબારકને તકલીફ થઈ. જનાબે મુસ્લિમ બહાર આવ્યા અને જંગ કર્યો. દુશ્મનો જનાબે મુસ્લિમને ગિરફતાર કરવાનું ઈચ્છતા હતા, પરંતુ ધાયલ હાલતમાં પણ જનાબે મુસ્લિમ ગજબનાક સિંહની માફક હુમલો કરતા હતા. દુશ્મનોએ રસ્તામાં ખાડો ખોદીને તેને ઢાંકી દીધો હતો. પછી તેના પર માટી નાખીને સરખું કરી દીધું, અને તે દગાબાજ લોકો પોતે જ મુસ્લિમની સામેથી નાસવા લાગ્યા. હઝરત મુસ્લિમને એ દગા-ફરેબની ખબર ન હતી. તેથી જનાબે મુસ્લિમ તે ખાડામાં પડી ગયા. એની સાથે જ બધા દુશ્મનો પાછા વળીને આવી પહોંચ્યા. હઝરત મુસ્લિમની પીઠને ભાલા-બરછીઓથી ધાયલ કરી નાખવામાં આવી. આપની ધરપકડ કરી લેવામાં આવી. જ્યારે હઝરત મુસ્લિમ દારુલ ઈમારાના દરવાજા પર આવ્યા તો તે વખતે આપને ખૂબ જ તરસ લાગી હતી. અશક્તિ પણ એવી હતી કે મુસ્લિમ નીચે પડી જતા હતા. દીવાલનો ટેકો લઈને બેસી ગયા અને ફરમાવ્યું કે, “મને પાણી પિવડાવો, હું તરસ્યો છું.” એક માણસે પાણી ભરીને આપ્યું. આપે તે પાણી પીવાની ઈચ્છા કરી તો એકાએક હોઠના ઘામાંથી લોહી એ પાણીમાં પડ્યું કે પાણી જ લોહી બની ગયું. આપે તે પાણીનો પ્યાલો એ માણસને પાછો આપી દીધો અને ફરમાવ્યું કે, “અલ્લમ્દોલિલ્લાહ, જો આ પાણી મારા નસીબમાં હોત તો મેં પી લીધું હોત, પરંતુ ખબર પડી કે હવે દુનિયાનું પાણી મારા નસીબમાં નથી.”

હું કહીશ કે, મૌલા હુસૈન (અ.)ના આ નાયબની અને મૌલા હુસૈન (અ.)ની શહાદતમાં કેટલું સરખાપણું છે. તફાવત માત્ર એટલો જ છે કે હઝરત મુસ્લિમે પાણી માગ્યું તો મળી ગયું. જ્યારે મૌલા હુસૈને પોતાના માટે નહીં, પરંતુ પોતાના છ મહીનાના બાળક માટે પાણી માગ્યું તો તીર મળ્યું. હઝરત મુસ્લિમને ઉબૈદુલ્લાહ ઈબ્ને ઝિયાદના દરબારમાં લઈ ગયા. આપે તેને સલામ ન કરી. એક માણસે કહ્યું, “અય મુસ્લિમ! તમે અમીરને સલામ કેમ ન કરી?” આપે ફરમાવ્યું, “મારો અમીર તો હુસૈન (અ.) સિવાય બીજો કોઈ નથી.” ઈબ્ને ઝિયાદે કહ્યું, “સલામ કરો કે ન કરો, તમે કતલ ચોક્કસ થઈ જશો.” હઝરત મુસ્લિમે ફરમાવ્યું કે, “અય ઉબૈદુલ્લાહ ઈબ્ને ઝિયાદ! એટલી મોહલત આપ કે જો અહીં કોઈ કુરેશનો માણસ હોય તો તેની સાથે વસિયતો કરી લઉં.” આ સાંભળીને ઉમર સાદે નજીક આવ્યો અને કહ્યું, “કહો, શું કહેવા માગો છો?” આપે ફરમાવ્યું, “મારે થોડું દેવું બાકી છે તે આ તલવાર અને બખ્તર વેચીને અદા કરી દેજો. બીજી વસિયત કે મારી લાશને દફન કરી દેજો. ત્રીજી વસિયત કે મારા આકા હુસૈન (અ.)ને સમાચાર મોકલી દેજો કે આપનો ગુલામ તો શહીદ થઈ ગયો છે, હવે આપ આ તરફ તશરીફ ન લાવતા.” પરંતુ ઉમર સાદે આ શરતો પૂરી ન કરી. તેણે તો એમ કહ્યું

કે હુસૈન (અ.)ના માટે જે વસિયત કરી છે તે પૂરી નહીં થાય. અમે તમારી માફક તેમને પણ શહીદ કરીશું. આ સાંભળીને જનાબે મુસ્લિમ રડવા લાગ્યા. ત્યાર પછી જનાબે મુસ્લિમને કિલ્લાની ટોચ પર ચઢાવવામાં આવ્યા. એ વખતે આપની જીભ ઉપર ફક્ત અલ્લાહની હમ્દ હતી. ત્યાર પછી જનાબે મુસ્લિમને મહેલ ઉપરથી જમીન પર ફેંકી દેવામાં આવ્યા. જનાબે મુસ્લિમના હાડકાંના ટુકડે ટુકડા થઈ ગયા. સર કાપીને યઝીદની પાસે મોકલી દેવામાં આવ્યું, અને આપના પગોમાં રસ્સીઓ બાંધીને લાશને કૂદાની ગલીઓમાં ફેરવવામાં આવી, થોડા દિવસો પછી એક કબીલાએ આપની લાશને ગુસ્લ કરી આપી, જનાઝાની નમાઝ પઢાવી, મસ્જિદે કૂદાની નજીક દફન કરી દીધી.

أَلَا لَعْنَتُ اللَّهِ عَلَى الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطَّيِّبِينَ
 أَمَّا بَعْدُ:

فَقَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فِي الْقُرْآنِ الْمَجِيدِ وَالْفُرْقَانِ الْحَمِيدِ:

...وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا ﴿١٢﴾

(સૂરા ફુર્કાન, સૂરા-૨૫, આયત-૬૩)

“અને જ્યારે જાહિલો તેમનાથી વાતચીત કરે છે તો તેઓ સલામ કહે છે.”

આ આયતની તફ્સીરમાં લખવામાં આવ્યું છે કે જાહિલો જ્યારે રહમાનના કોઈ બંદાથી આગમો રાખે છે, અથવા તેઓ તેમના માટે સખ્ત થઈ જાય છે, ત્યારે તેમના જવાબમાં રહમાનના બંદાઓ કહે છે સલામ. એટલે કે વાત કરવાથી રોકાઈ જાય છે, અને રહમાનના બંદા જાહિલોની બદકાર વાણીની જેમ તેમનો મુકાબલો નથી કરતા, પરંતુ સલામ કહીને મોઢું ફેરવી લે છે.¹ જેમ કે, અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં સૂરા કસસ, આયત-૫૫ માં ફરમાવે છે:

وَإِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ أَعْرَضُوا عَنْهُ وَقَالُوا إِنَّا أَعْمَانَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ لَا نَبْتَغِي

الْجَاهِلِينَ ﴿٥٥﴾

જ્યારે તેઓ કોઈ લગ્વ વાત સાંભળે છે તો તેનાથી મોઢું ફેરવી લે છે, અને તેઓ કહે છે કે અમારા આમાલ અમારા માટે અને તમારા આમાલ તમારા માટે, તમારા પર સલામ, અમે જાહિલોને પસંદ કરતા નથી.

આવી રીતે રહમાનના બંદા જ્યારે જાહિલોથી બેહૂદા વાતો સાંભળે છે તો તેમનાથી મોઢું ફેરવી લે છે, અને તેમને પસંદ કરતા નથી.

જાહિલ કોણ છે?

આ બન્ને આયતો બયાન કરે છે કે રહમાનના બંદાઓ જ્યારે જાહિલોથી મળે છે તો વાદવિવાદમાં પડતા નથી, પરંતુ તેમને સલામ કહીને આગળ વધી જાય છે. તો સૌથી પહેલાં આપણે જાણીએ કે જાહિલ કોને કહેવામાં આવે છે? જેમ કે, એક હદીસમાં રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે:

إِنَّ الْجَاهِلَ مَنْ عَصَى اللَّهَ...

“જાહિલ એ છે કે જે અલ્લાહની નાફરમાની કરે...”

(મુન્તાખ મીઝાનુલ હિકમા, જિલ્દ-૧, હદીસ ૧૨૩૫)

આ હદીસ જાહિલની ઓળખ બયાન કરે છે કે જાહિલ એ છે કે જે અલ્લાહની નાફરમાની કરે છે, જ્યારે કે રહમાનના બંદાઓ અલ્લાહની ઈતાઅત કરનાર અને આલિમ હોય છે, માટે તે હંમેશાં જાહિલોથી વાત કરવાથી પરહેઝ કરે છે.

રહમાનના બંદાઓ શા માટે જાહિલોથી મોઢું ફેરવે છે?

અહીં એ બાબત સમજવાની છે કે શા માટે રહમાનના બંદાઓ જાહિલોથી મોઢું ફેરવી લે છે, અને તેમને પસંદ કરતા નથી ? તેનું કારણ બતાવતાં મૌલા અલી (અ.)એ ફરમાવ્યું છે:

الْجَاهِلُ لَا يَعْرِفُ تَقْصِيرَهُ وَلَا يَقْبَلُ مِنَ النَّصِيحِ لَهُ.

“જાહિલ ન તો પોતાની ભૂલનો સ્વીકાર કરે છે અને ન તો નસીહત કરનારની વાતને કબૂલ કરે છે.”

જાહિલો એવા જીદીલા સ્વભાવના હોય છે કે તેઓ ન તો ભૂલનો સ્વીકાર કરે છે કે ન તો કોઈની નસીહતને કબૂલ કરે છે. એટલા જ માટે રહમાનના બંદાઓ આવા જાહિલો સાથે રહેવાનું અને વાત કરવાનું પસંદ કરતા નથી.

એક અન્ય હદીસમાં રસૂલલ્લાહ (સ.)એ જાહિલોની સિક્તોને બયાન કરતાં ફરમાવ્યું છે:

أَنْ يَّظْلِمَ مَنْ خَالَطَهُ، وَيَتَعَدَّى عَلَى مَنْ هُوَ دُونَهُ، وَيَتَطَاوَلَ عَلَى مَنْ هُوَ فَوْقَهُ، كَلَامُهُ بِغَيْرِ تَدَبُّرٍ...

“જાહિલ તે છે કે જે તેની સાથે સંબંધો રાખનારની સાથે જુલ્મ કરે છે, તેના હાથ નીચેના લોકોથી અન્યાય કરે છે, અને જે તેનાથી ઉપર હોય તેની ચાપલૂસી કરે છે, અને તેની વાણી કોઈ પણ પ્રકારના વિચારવિમર્શ

વગરની હોય છે.”

(મુન્તાખ મીઝાનુલ હિકમા, જિલ્દ-૧, હદીસ ૧૨૩૬)

આ હદીસમાં જાહિલોના ખરાબ ગુણોને બયાન કરવામાં આવ્યા છે કે તેઓ જુલમ કરનાર, અન્યાય કરનાર, ચાપલૂસ, બેફામ વાતો કરનાર હોય છે. પરિણામે રહમાનના બંદાઓ આવા લોકોની સાથે વાતચીત કરવાથી દૂર રહે છે.

જાહિલો વિચાર્યા વગર જ કંઈ પણ બોલે છે, અને વળી પોતે જે બોલે છે તેના ઉપર ગર્વ કરે છે, અને આવી રીતે તેઓ વધારે ગુમરાહ થાય છે. જેમ કે, મૌલા અલી (અ.)એ ફરમાવ્યું છે:

إِنَّ الْجَاهِلَ مَنْ عَدَّ نَفْسَهُ - بِمَا جَهِلَ مِنْ مَعْرِفَةِ الْعِلْمِ - عَالِمًا، وَبِرَأْيِهِ مُكْتَفِيًا، فَمَا يَزَالُ
لِلْعُلَمَاءِ مُبَاعِدًا وَعَلَيْهِمْ زَارِيًا، وَلَيْسَ خَالَفَهُ مُحْطًا، وَلَمَّا لَمْ يَعْرِفْ مِنَ الْأُمُورِ مَضِلًّا، فَإِذَا
وَرَدَ عَلَيْهِ مِنَ الْأُمُورِ مَا لَمْ يَعْرِفْهُ أَنْكَرَهُ وَكَذَّبَ بِهِ وَقَالَ بِجَهَالَتِهِ: مَا أَعْرِفُ هَذَا! وَمَا أَرَاهُ
كَانَ! وَمَا أَظُنُّ أَنْ يَكُونَ! وَأَنَّى كَانَ؟ وَذَلِكَ لِثِقَتِهِ بِرَأْيِهِ وَقِلَّةِ مَعْرِفَتِهِ بِجَهَالَتِهِ! فَمَا يَنْفَكُ
بِمَا يَرَى مِمَّا يَلْتَبِسُ عَلَيْهِ رَأْيُهُ مِمَّا لَا يَعْرِفُ لِلْجَهْلِ مُسْتَفِيدًا، وَلِلْحَقِّ مُنْكَرًا، وَفِي الْجَهَالَةِ
مُتَحَيِّرًا، وَعَنْ طَلَبِ الْعِلْمِ مُسْتَكْبِرًا.

“જાહિલ તે છે કે જે પોતાને આલિમ ગણે છે, તે વિષે કે જેનાથી તે અજાણ હોય છે, પોતાના અભિપ્રાય પર સંતોષ કરનારો હોય છે, માટે તે આલિમોથી દૂર રહે છે અને તેમના દોષો શોધે છે, અને જે કોઈ તેનો વિરોધ કરે તેને ભૂલભરેલો માને છે, અને તે બાબતો કે જેને તે નથી જાણતો તેને ગુમરાહીભરેલી માને છે, અને જ્યારે તેના પર કોઈ એવી બાબત આવી પડે છે કે જેને તે ન જાણતો હોય, તો તે તેનો ઈન્કાર કરી દે છે, અને તેને જૂઠલાવે છે, અને પોતાની જિહાલતની સાથે કહે છે કે હું આ બાબત નથી જાણતો, અને મેં તેને ક્યારેય નથી જોઈ, અને હું ગુમાન નથી કરતો કે તે હોય, અને આ ક્યાંથી છે? આ તેના પોતાના અભિપ્રાય પર ભરોસો કરવાના કારણે અને તેની માઅરફતની ઉણપ અને તેની જિહાલતના કારણે છે, તે પોતાની જિહાલતના કારણે પોતાના અસ્પષ્ટ થતા અભિપ્રાયને કે જેને તે નથી જાણતો, વળગી રહે છે, પરિણામે તે હકનો ઈન્કાર કરે છે, અને જિહાલતમાં મૂઝાયેલો રહે છે, અને ઈલ્મ તલબ કરવાથી અભિમાન કરે છે.”

(મુન્તાખ મીઝાનુલ હિકમા, જિલ્દ-૧, હદીસ ૧૨૪૪)

આ હદીસ બયાન કરે છે કે જાહિલ પોતાના મિથ્યાભિમાનની સાથે બીજાની વાતનો વિરોધ કરે છે, અને તેની વાતમાં શંકા કરીને તેને ભૂલભરેલી માને છે, અને પછી તેને જૂઠલાવી દે છે અને પોતાના અભિપ્રાય

ઉપર જ ભરોસો કરે છે જે બાબતમાં તેને કંઈ પણ માઅરેફત હોતી નથી. આવી જ રીતે તે હક વાતનો વિરોધ કરનાર થઈ જાય છે અને ગુમરાહ થઈ જાય છે.

આવી જ રીતે તે હકનો જ્યારે વિરોધ કરે છે ત્યારે તે બીજાની વાત સાંભળવા માટે તૈયાર હોતો નથી, અને કોઈ તેનાથી વાત કરે ત્યારે તે પોતાની વાતને સાંભળ્યા અને સમજ્યા વગર જ બોલી દે છે. જેમ કે, હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)એ ફરમાવ્યું છે:

مِنْ أَخْلَاقِ الْجَاهِلِ الْإِجَابَةُ قَبْلَ أَنْ يَسْتَعِ، وَالْمُعَارَضَةُ قَبْلَ أَنْ يَفْهَمَ، وَالْحُكْمُ بِمَا لَا يَعْلَمُ.

“જાહિલના અખ્લાકમાંથી આ પણ છે કે સાંભળ્યા પહેલાં જવાબ આપવો, સમજ્યા પહેલાં વાંધો ઉઠાવવો, અને જે નથી જાણતો તેનો ફેસલો આપવો.”

(મુન્તાખ મીઝાનુલ હિકમા, જિલ્દ-૧, હદીસ ૧૨૪૫)

આ હદીસ બયાન કરે છે કે જાહિલ ક્યારેય કોઈની વાત સાંભળવા માટે અને તેની વાત સમજવા માટે કોશિશ કરતો નથી, અને જાણ્યા વગર જ ફેસલો આપવા માટે હિંમત કરી નાખે છે, અને જે વાતની મનાઈ કરવામાં આવી હોય તેવાં કાર્યોમાં જ હંમેશાં પરોવાયેલો રહે છે. જેમ કે, મૌલા અલી (અ.)એ ફરમાવ્યું છે:

كَفَى بِالرَّءِ جَهْلًا أَنْ يَرْتَكِبَ مَا نَهَى عَنْهُ

“માણસની જેહાલત માટે એટલું જ પૂરતું છે કે તે એ કરે જેની તેને મનાઈ કરવામાં આવી હોય છે.”

(મુન્તાખ મીઝાનુલ હિકમા, જિલ્દ-૧, હદીસ ૧૨૫૦)

આજ તેની જેહાલત માટે પૂરતું છે.

الإمام الحسن عليه السلام - لَمَّا سَأَلَهُ أَبُوهُ عَنْ تَفْسِيرِ الْجَهْلِ -: سُرْعَةُ الْوُثُوبِ عَلَى الْفُرْصَةِ

قَبْلَ الْاِسْتِمْكَانِ مِنْهَا، وَالْاِمْتِنَاعُ عَنِ الْجَوَابِ.

જ્યારે ઈમામ હસન (અ.)ને તેમના વાલિદે જેહાલતની તફ્સીર વિષે પૂછ્યું તો આપે ફરમાવ્યું, “માલિકી મેળવ્યા પહેલાં તક ઉપર કૂદી પડવું, અને જવાબ આપવાથી દૂર રહેવું.”

(મુન્તાખ મીઝાનુલ હિકમા, જિલ્દ-૧, હદીસ ૧૨૫૮)

ઈમામ હસન (અ.)ની તફ્સીરથી સમજાય છે કે જાહિલ તે છે કે જ્યારે કોઈ પણ તક મળે કે ન મળે, સમજ્યા વગર જ બીજાના હક પર કૂદી પડે છે, અને બીજાની વાત તરફ ધ્યાન આપવાથી પોતાની જાતને દૂર રાખે છે.

રહમાનના બંદા હંમેશાં આલિમ હોય છે, એટલે જ દરેક કાર્ય સમજી વિચારીને કરે છે, અને જાહિલ સમજ્યા વગર જ હિંમત કરી નાખે છે. રહમાનના બંદા સમજ્યા વગર દીનમાં કદી પણ હિંમત કરતા નથી. આલિમ અને જાહિલનો ફર્ક સમજાવતાં મૌલા અલી (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે,

اَلْعَالِمُ يَنْظُرُ بِقَلْبِهِ وَخَاطِرِهِ، اَلْجَاهِلُ يَنْظُرُ بِعَيْنِهِ وَنَاطِرِهِ.

“આલિમ પોતાના દિલ અને ફિક્કની સાથે જુએ છે, અને જાહિલ પોતાની આંખો અને જાહેરી નજરની સાથે જુએ છે.”

વધુમાં મૌલા અલી (અ.)એ ફરમાવ્યું છે:

اَلْعَالِمُ يَعْرِفُ اَلْجَاهِلَ لِاَنَّهُ كَانَ قَبْلُ جَاهِلًا، اَلْجَاهِلُ لَا يَعْرِفُ اَلْعَالِمَ لِاَنَّهُ لَمْ يَكُنْ قَبْلُ عَالِمًا

“આલિમ જાહિલને ઓળખે છે, કેમ કે તે પહેલાં જાહિલ હતો, જાહિલ આલિમને નથી ઓળખતો, કેમ કે તે પહેલાં આલિમ ન હતો.”

જાહિલો ભલે આપણી સામે બદકલામી કરે, પરંતુ રહમાનના બંદા તો એ છે કે જાહિલોની વાત સાંભળીને તેમને જાકારાની સલામ કરીને તેમનાથી અલગ થઈ જાય છે. પણ હા, બદકલામીના બદલામાં બદકલામી નથી કરતા, અને ખરાબ વર્તનના બદલામાં ખરાબ વર્તન નથી કરતા, કારણ કે તેમને ખબર હોય છે કે બદકલામી કરવી અને ખરાબ વર્તન કરવું એ મોમિનની આદતોમાંથી નથી, જેનાં અનેક ઉદાહરણ મળી શકે તેમ છે. કરબલામાં ઈમામ હુસૈન (અ.)ના સાથીઓમાંથી કોઈ મેદાનમાં આવતા ત્યારે દુશ્મનો તેઓની સાથે બદકલામી કરતા હતા, પરંતુ રહમાનના બંદા તેમની વાતો તરફ ધ્યાન આપતા ન હતા. બીજું ઉદાહરણ આપણે સિફ્ફીનના બનાવથી પણ સમજી શકીએ છીએ.

જ્યારે હઝરત અલી (અ.) સિફ્ફીનમાં પહોંચ્યા પણ ન હતા કે મુઆવિયાએ નહેરના રસ્તાને બંધ કરવા માટે ચાળીસ હજાર માણસોનો પહેરો લગાવી દીધો, જેથી શામીઓના સિવાય કોઈ ત્યાંથી પાણી ન લઈ શકે, જ્યારે ઈમામ અલી (અ.)નું લશ્કર ત્યાં ઊતર્યું, તો તે ઘાટના સિવાય આજુબાજુ બીજો કોઈ ઘાટ ન હતો કે જ્યાંથી પાણી લઈ શકાય. ઈમામ (અ.)એ સઅસઆ ઈબ્ને સોહાનને મુઆવિયાની પાસે મોકલ્યા અને કહેવડાવ્યું કે પાણીથી પહેરો ઉઠાવી લેવામાં આવે. પરંતુ મુઆવિયાએ તેનો ઈન્કાર કરી દીધો. આ બાજુ ઈમામ (અ.)નું લશ્કર તરસ્યું હતું, ઈમામ (અ.)એ પોતાના લશ્કરને જોયું અને ફરમાવ્યું કે, ઊભા થાઓ અને તલવારોની તાકાતથી પાણી મેળવો.” પછી ઈમામ (અ.)ના સાથીઓએ તલવારો બહાર કાઢી અને તીરોને કમાનમાં ભરાવી લીધા, અને મુઆવિયાની ફોજને વેરવિખેર કરીને દરિયાની અંદર ઊતરી ગયા અને તે પહેરેદારોને મારીને ભગાડી મૂક્યા અને પોતે ઘાટ પર કબજો કરી લીધો.

હવે ઈમામ (અ.)ના સાથીઓએ પણ ઈચ્છ્યું કે ઘાટ પર કબજો જમાવીને પાણી બંધ કરી દે, અને મુઆવિયા તથા તેના સાથીઓની સાથે પણ એવો જ વર્તાવ કરવામાં આવે, અને એક પણ શામીને પાણી ન આપવામાં આવે, અને એકે એકને તરસ્યા તડપાવીને મારવામાં આવે, પરંતુ ઈમામ અલી (અ.)એ ફરમાવ્યું કે, “શું તમે પણ તે જાહિલોની પેરવી કરવા માગો છો કે જે તે શામીઓએ કર્યું છે?” ક્યારેય કોઈને પાણીથી ના રોકો, જે ચાહે તે પાણી પીએ અને જેનો જીવ ચાહે તે લઈ જાય.” તો હા, જ્યારે અમીરુલ મોમિનીન અલી ઈબ્ને અબી તાલિબ (અ.)ની ફોજનો દરિયા પર કબજો થયા પછી પણ કોઈને પણ પાણીથી રોકવામાં ન આવ્યો અને દરેક વ્યક્તિને પાણી લેવાની પૂરેપૂરી આઝાદી આપવામાં આવી.

પાણીને રોકવું અને બીજાને પીવાથી વંચિત કરી દેવું, તે જાહિલોનું કામ છે, અને પાણી પર કબજો હોવા છતાંય દુશ્મનને પણ પાણી આપવું, તે રહમાનના બંદાઓનું કામ છે.

પરંતુ હાય અફસોસ! કરબલાના રણમાં કેટલાક જાહિલોએ કેટલાક રહમાનના બંદાઓ માટે પાણી બંધ કરી દીધું. તે એવા જાહિલ હતા કે અલ્લાહના કલામને પણ ભૂલી ગયા, અને પોતે જે ઉમ્મતમાં હોવાનો દાવો કરતા હતા, તે નબીની વાતો પણ ભૂલી ગયા. અને રહમાનના બંદા એ હતા કે જેઓ તીરો-તલવારોના જખમ ખાઈને પણ દુઆ આપતા રહ્યા.

કેટલાક જાહિલોએ ઈમામને આમંત્રણ આપતો પત્ર લખીને મહેમાની માટે દાવત આપી, પણ રહમાનના બંદા એ હતા કે તેમણે જાહિલોના કેટલાય પત્રો આવવા છતાંય તેના તરફ ધ્યાન ન આપ્યું, પરંતુ ઈમામ હુસૈન (અ.)એ પોતાના કાકાના દીકરા મુસ્લિમ ઈબ્ને અકીલ (અ.)ને કૂફાની પરિસ્થિતિ જાણવા માટે મોકલ્યા. પણ અફસોસ! કે તે જાહિલોએ તેઓની સાથે બેવફાઈ કરી, અને કૂફામાં તેમને અને તેમના બન્ને ફરજંદોને શહીદ કરી દીધા. પરંતુ જનાબે મુસ્લિમ ઈબ્ને અકીલે પોતે શહીદ થયા તે પહેલાં ઈમામ હુસૈન (અ.)ને કૂફા તરફ રવાના થવા માટેનો પત્ર લખી દીધો હતો.

શરીઅત તો મરનારના સંબંધીઓ પાસે જઈ દિલાસો જાહેર કરવાની ક્રિયાને ઈબાદત ગણે છે. અરેરે! એ કેવા મુસલમાનો હતા કે જેઓ કરબલામાં હતા, જેમણે મરનારાઓના ત્યાં જઈ દિલાસો આપવો તો દૂર રહ્યો, ઊલટું તેમને દુઃખ પહોંચાડ્યું. મરનારના સ્વજનોને આશ્વાસન તો આપ્યું ઈમામ હુસૈન (અ.)એ કે જ્યારે આપનો કાફલો એક મંઝિલ પર રોકાયો હતો. આપ જોમાની બહાર બેઠેલા હતા એવામાં કૂફાથી એક ઘોડેસવારને આવતો જોયો. આપે તે ઘોડેસવારને નજીક બોલાવીને પૂછ્યું, “ભાઈ! કૂફાની પરિસ્થિતિ કેવી છે? મારા ભાઈ મુસ્લિમ વિષે કંઈ જાણે છે ખરો? તેઓ ખેરિયત તો છે ને?” આ સાંભળતાં જ તેણે કહ્યું કે કૂફાની હાલતની શું વાત કરું! મુસ્લિમને શહીદ કરી દેવામાં આવ્યા. તેમની લાશને ગલીઓમાં ફેરવવામાં આવી, તેમનું માથું કાપીને કૂફાના દરવાજે લટકાવવામાં આવ્યું. આ સાંભળીને ઈમામની આંખોમાંથી આંસુ

નીકળી પડ્યાં. જૈમામાં આવ્યા. શરીરત, મરનારના સંબંધીઓને દિલાસો આપવાનો હુકમ કરે છે. ઈમામ જૈમામાં તશરીફ લાવ્યા. હઝરત મુસ્લિમનાં બે બાળકો હતાં. બન્નેને પાસે બોલાવ્યાં, ખોળામાં બેસાડ્યાં, પ્યાર કર્યો, માથા પર હાથ ફેરવ્યો, પરંતુ આંખોમાંથી આંસુ વહેતાં હતાં. બાળકોએ જોયું અને પૂછ્યું, “મૌલા! આપ તો કોઈ યતીમના માથા પર હાથ ફેરવતા હો એવો વ્યવહાર કરો છો. અમારા બાબાના કંઈ સમાચાર આવ્યા?” આ સાંભળતાં જ ઈમામે એક નિસાસો નાખીને કહ્યું, “મારા બેટાઓ! તમારા બાબા શહીદ થઈ ગયા. તમે ગમ ન કરશો, હું તો હાજર છું ને?” બાળકોએ આ સાંભળ્યું તો રડતાં રડતાં પોતાની મા પાસે ગયાં. આહ! મુસ્લિમનો ગમ કરવામાં આવ્યો.

પછી કાફલો આગળ વધ્યો. હુરે કાફલો રોક્યો, છતાં કાફલો આગળ વધતો જ ગયો. એક જગ્યાએ પહોંચ્યા તો ઘોડો અટકી ગયો. ઘોડાને કેટલીય એડીઓ લગાવી છતાં આગળ ન વધ્યો. ઈમામે છ ઘોડા બદલ્યા, પરંતુ કોઈ ઘોડો આગળ વધ્યો નહીં. એ વખતે ઈમામે પોતાના સહાબીઓને પૂછ્યું, “આ જમીનનું નામ શું છે?” સહાબીઓએ કહ્યું, “હુઝૂર! આ જમીનને ‘નયનવા’ કહે છે.” આપે ફરમાવ્યું, “બીજું કોઈ નામ છે?” કહ્યું, “આને ‘ગાઝરીયા’ પણ કહે છે.” ફરમાવ્યું, “આ નામો સિવાય બીજું કોઈ નામ છે ખરું?” લાચારીથી સહાબીઓએ કહ્યું, “મૌલા ! આને ‘કરબલા’ પણ કહેવાય છે.”

ઈમામે જ્યારે આ નામ સાંભળ્યું તો ફરમાવ્યું, “એક મુઠ્ઠી ભરીને આ જમીનની માટી મને આપો.” એક સહાબીએ મુઠ્ઠી ભરીને માટી આપી. આપે તે સૂંધી. પોતાના ગજવામાંથી પણ માટી કાઢી, અને મેળવી જોઈ અને ફરમાવ્યું, “આ એ જ માટી છે કે જેને જિબ્રિલ મારા નાનાની પાસે વિલાદતના દિવસે લઈને આવ્યા હતા, અને કહ્યું હતું કે આ માટી હુસૈન (અ.)ના કબ્રની જગ્યાની છે. અને આ જ કરબલાની જમીન છે.”

હઝરત ઘોડા ઉપરથી ઊતર્યા. આપ જેવા જમીન પર ઊતર્યા કે તરત જ એક જોરદાર આંધી ઊઠી. કરબલામાં અંધારું છવાઈ ગયું. જનાબે જૈનબે બેકરાર થઈને પોતાના ભૈયાને બોલાવ્યા. જ્યારે ઈમામ મહેમિલની નજીક તશરીફ લાવ્યા, તો બહેને ભાઈને કહ્યું કે, “અય ભૈયા! આ જમીન પર ઊતરતાં જ મારા દિલમાં ડર પેદા થઈ જાય છે, ગભરામણ થાય છે. આના કરતાં તો આગળ જઈને કોઈ સારી જગ્યાએ ઊતારો કરવો વધારે સારો. મારું દિલ દર્દ અનુભવે છે. ભૈયા! આગળ ચાલો.” ઈમામે ઈર્શાદ ફરમાવ્યો, “અય બહેન જૈનબ! હવે આપણે આગળ નહીં વધી શકીએ.” આપે પોતાના સહાબીઓને ફરમાવ્યું, “બસ, હવે અહીં જ ઊતરો, અને આગળ વધો નહીં. અલ્લાહની કસમ! આ જ જગ્યા આપણા ઊતરવાની છે, અને આ એ જ જગ્યા છે કે જ્યાં અમારાં લોહી વહાવવામાં આવશે, અને અમારાં બાળકોને ઝુબડ કરવામાં આવશે, અને આ જ જગ્યાએ અમારી અહલેબૈતને કેદી બનાવવામાં આવશે, અને આ જ જગ્યાએ અમારી કબ્રો બનશે, અને

અહીંથી જ અમે ક્યામતના દિવસે ઊભા થઈશું. આ જગ્યાનો વાયદો મારા નાના રસૂલલ્લાહ (સ.)એ કર્યો છે.” તે વખતે ઈમામના હુકમથી ખૈમાઓ ઊભા કરવામાં આવ્યા. અહલેલરમને મહેમિલોમાંથી ઉતારવામાં આવ્યાં, ખૈમાઓ લગાવવામાં આવ્યા.

પછી આપે તે જમીનના માલિકોને બોલાવ્યા. તે લોકો આવ્યા તો આપે તેમને ફરમાવ્યું કે અમે ઈચ્છીએ છીએ કે આ જમીન પર અમે રહીએ, અહીં જ મંઝિલ કરીએ. અમને આ જગ્યા ખૂબ જ પસંદ છે એટલા માટે હંમેશાં અહીં જ રહેવા ઈચ્છીએ છીએ, માટે તમે આ જમીન અમને વેચી દો, તો અમને આનંદ થશે. તે લોકોએ કહ્યું, “યા ઈબ્ને રસૂલલ્લાહ! અમે આપના પર કુરબાન થઈએ, અમે અમારા વડવાઓ પાસેથી સાંભળ્યું છે, અને સાંભળતા આવ્યા છીએ કે જનાબે આદમ (અ.), નૂહ (અ.), ઈબ્રાહીમ (અ.), એટલે સુધી કે જેટલા નબીઓ અથવા નબીઓના ઔસિયા આ જમીન પર તશરીફ લાવ્યા છે, તેઓ ચોક્કસ કોઈને કોઈ મુસીબતમાં કે બલામાં ફસાયા છે. એટલા માટે અમારી સલાહ તો એ છે કે આપ આ જમીન પર ન રોકાઓ. આપ પણ રસૂલ (સ.)ના વસી છો, નબીના નવાસા છો. અમે નથી ઈચ્છતા કે આપ પણ કોઈ મુસીબતમાં ફસાઈ જાઓ.” ઈમામે તેમની પાસેથી આવું સાંભળ્યું અને તેમના આશયને સમજી ગયા. પછી આપે ફરમાવ્યું કે જે દિવસથી ખુદાવંદે આલમે જમીન અને આસમાનનું સર્જન કર્યું છે, તે દિવસથી આ જમીનને અમારા રહેવાની જગ્યા બનાવી દીધી છે. એટલા માટે આ જમીન મારે ખરીદવી છે, અને અહીં જ રહેવું છે. તે લોકોએ ખૂબ ખુશીપૂર્વક ઈમામને સાઠ હજાર દિરહમમાં ચાર માઈલ સુધીની જમીન વેચી દીધી.

પછી ઈમામે એ જ જમીન તેના માલિકોને બે શરતો કરીને આપી દીધી. પહેલી શરત એ કે અમારી કબ્રો પર ખેતી ન કરવી, જેથી કબ્રોનાં નિશાન બાકી રહે. બીજી શરત એ કે જ્યારે કોઈ ઝાઈર અમારી ઝિયારત કરવા માટે આવે તો તેને અમારી કબ્રોનાં નિશાન બતાવી દેવાં, અને તેને ત્રણ દિવસ સુધી મહેમાન રાખવો એટલા માટે કે દૂર સુદૂરથી આવ્યો હોય અને સફરનો થાક હોય. તેથી ત્રણ દિવસ સુધી તો તે આરામથી રહે. તે લોકોએ શરતો મંજૂર કરી લીધી, અને પોતપોતાના ઘેર પાછા આવ્યા.

મોમિનીન! ઈમામે પોતાના ઝાઈરને ત્રણ દિવસ સુધી મહેમાન રાખવાનું શાયદ એટલા માટે કહ્યું હશે કે જ્યારે ઝાઈરને ત્રણ દિવસ સુધી આરામ મળશે અને ખાવાપીવાનું મળશે તો તે અમારી ત્રણ દિવસની ભૂખ અને તરસને યાદ કરશે. કેવા દયાળુ આકા હતા કે પોતે તો ત્રણ દિવસ સુધી ભૂખ્યા તરસ્યા રહ્યા, પરંતુ પોતાના ઝવ્વારો માટે વ્યવસ્થા કરતા ગયા!

ટૂંકમાં, એ કે ખૈમાઓ ઊભા કરવામાં આવ્યા, મદીના વેરાન બનીને કરબલા વસ્યું. કરબલાનું રણ, મોહંમદી બાગનાં પુષ્પોથી મહેંકી ઊઠ્યું. ઉમર સા’દનો પત્ર આવ્યો કે હુસૈન (અ.)ના ખૈમા નહેરે કુરાતના કિનારા પરથી દૂર કરી દેવામાં આવે. આપને પત્ર આપવામાં આવ્યો. હુસૈન (અ.)એ આજ્ઞા ફરમાવી કે નહેરથી

ખૈમાઓ દૂર ખસેડી લેવામાં આવે. અબ્બાસ અલમદાર, અલી અકબર અને સહાબીઓએ કહ્યું, “મૌલા! પરવાનગી આપો તો આ મલકીનોને એવી શિક્ષા કરીએ કે દુનિયા રહે ત્યાં સુધી નામ રહી જાય.” ઈમામે પરવાનગી ન આપી. ખૈમાઓ ખસેડવામાં આવ્યા અને બીજી જગ્યાએ ઊભા કરવામાં આવ્યા, પરંતુ કોની મજલ હતી કે ખૈમાની નજીક જાય. અબ્બાસ, અલી અકબર, બધા જ હાજર હતા. પરંતુ હાય! આશૂરાના દિવસે આ જ ખૈમાઓ સળગાવી દેવામાં આવ્યા. આ જ ખૈમાઓમાંથી આગના ભડકા નીકળતા હતા. એ વખતે ન તો અબ્બાસ હતા, ન તો અલી અકબર હતા, ન હુસૈન (અ.)ના અન્સારમાંથી કોઈ હતું. જો કોઈ હતું તો એક બીમાર ઈમામ, આપણા ચોથા ઈમામ હતા કે જે બેભાન અવસ્થામાં હતા. ખૈમાઓ ભડકે બળી રહ્યા હતા. બીબીઓ એક ખૈમામાંથી બીજા ખૈમામાં જતી હતી. કોઈ બચાવનાર ન હતું, કોઈ દિલાસો આપનાર ન હતું, કોઈ પુર્સો આપનાર ન હતું. હતા તો ઘણાય, પરંતુ બધાય લૂંટનારા હતા. અહલેહરમને લૂંટી લેવામાં આવ્યાં. બાળકોને પણ ન છોડ્યાં. સકીના પણ લૂંટાઈ ગઈ.

أَلَا لَعَنَتُ اللَّهُ عَلَى الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ

૩ – રાત્રીની ઈબાદત અને જનાબે હુર (અ.)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطَّيِّبِينَ
أَمَّا بَعْدُ:

فَقَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فِي الْقُرْآنِ الْمَجِيدِ وَالْفُرْقَانِ الْحَمِيدِ:

وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا ﴿٣٩﴾

(સૂરા ફુર્કાન, સૂરા-૨૫, આયત-૬૪)

“રહેમાનના બંદા એ લોકો છે કે જે પોતાના રબની હાજરીમાં સજ્દા કરીને અને કયામ કરીને રાત પસાર કરે છે.”

આ આયત રહેમાનના બંદાની ત્રીજી સીફતનું વર્ણન કરે છે કે તેઓ રાતમાં અલ્લાહ તઆલાની ખાલિસ ઈબાદત કરે છે. તેઓ અલ્લાહના એટલા બધા મુકર્રબ બંદા હોય છે કે રાતને સજ્દા અને કયામમાં પસાર કરે છે. તેઓ રાતના સમયને ઈબાદત માટે એટલા માટે પસંદ કરે છે કે દેખાવ અને રિયાકારીથી બચી શકે. તેઓ પોતાની મીઠી ઊંઘને પોતાના પર હરામ કરીને તેનાથી પણ મીઠી વસ્તુ એટલે કે ઝિક્રે ખુદા, કયામ અને તેની બાઅઝમત બારગાહમાં મશગૂલ થઈ જાય છે. રાતનો કેટલોક ભાગ પોતાના મહેબૂબ સાથે રાઝોનિયાઝ અને મુનાજાતમાં પસાર કરે છે, અને પોતાના દિલને તેની યાદ અને તેના નામથી મુનવ્વર કરે છે.

તફ્સીરોમાં રાત્રીની ઈબાદતથી મુરાદ નમાઝે તહજ્જુદ લેવામાં આવી છે.

આ આયતમાં અલ્લાહે સજ્દા કરવાની વાત કરી છે. કારણ કે સજ્દાનો અમલ એક એવો અમલ છે કે જે અલ્લાહને ખૂબ જ પસંદ અને તેનાથી મુકર્રબ કરનારો અમલ છે. જેમ કે, હદીસમાં હઝરત ઈમામ અલી (અ.)એ ફરમાવ્યું છે:

لَا يَقْرُبُ مِنَ اللَّهِ سُبْحَانَهُ إِلَّا كَثْرَةُ السُّجُودِ وَالرُّكُوعِ

“કોઈ વસ્તુ અલ્લાહ સુબહાનહૂ (વ.ત.)ની કુર્બત નથી અપાવતી સિવાય કે વિપુલ સજ્દાઓ અને રુકૂઅ.

આ હદીસ બયાન કરે છે કે વધારે સજ્દા અને રુકૂઅ કરવાથી અલ્લાહ તઆલાના મુકર્રબ બની શકાય છે. માટે રહેમાનના બંદા રાત્રીમાં ખૂબ જ વધારે સજ્દા પાણ કરે છે, અને કયામમાં પાણ રહે છે.

રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે કે,

إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا تَخَلَّى بِسَيِّدِهِ فِي جَوْفِ اللَّيْلِ الْمُظْلِمِ وَنَاجَاهُ، أَثْبَتَ اللَّهُ النُّورَ فِي قَلْبِهِ... ثُمَّ يَقُولُ
جَلَّ جَلَالُهُ لِمَلَايِكَتِهِ: يَا مَلَائِكَتِي، أَنْظِرُوا إِلَيَّ عَبْدِي، فَقَدْ تَخَلَّى بِي فِي جَوْفِ اللَّيْلِ الْمُظْلِمِ وَ
الْبَطَّالُونَ لَاهُونَ، وَالْغَافِلُونَ نِيَامٌ، أَشْهَدُوا أَنِّي قَدْ غَفَرْتُ لَهُ.

“બેશક, બંદો જ્યારે અંધારી રાત્રીના મધ્યભાગમાં તેના સરદાર સાથે એકાંત ધારણ કરે છે, અને તેનાથી મુનાજાત કરે છે, ત્યારે અલ્લાહ તેના દિલમાં નૂર સ્થાપિત કરી દે છે... ત્યાર પછી અલ્લાહ જલ્લ જલાલુલ્લુ તેના ફરિશ્તાઓને કહે છે કે, “અય મારા ફરિશ્તાઓ! મારા બંદા તરફ જુઓ કે તેણે મારી સાથે અંધારી રાત્રીના મધ્યભાગમાં એકાંત ધારણ કર્યું છે, જ્યારે કે નકામા લોકો બેપરવા છે, અને ગાફિલો ઊંઘેલા છે. તમે ગવાહ રહો કે મેં ખરેખર તેને માફ કરી દીધો.”

(મીઝાનુલ હિક્મા, ભાગ-૨, હદીસ-૩૬૫૪)

આ હદીસ બયાન કરે છે કે અલ્લાહ તઆલા પોતાના બંદાઓની રાત્રીની ઈબાદતના કારણે તેમના દિલમાં નૂર સ્થાપિત કરી દે છે, અને તેમના ગુનાઓને બક્ષી દે છે. અલ્લાહ તઆલા આવા બંદાઓ વિષે કુરઆને મજીદમાં સૂરા સજ્દા, સૂરા-૩૨, આયત-૧૬ ફરમાવે છે:

تَتَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا

તેમનાં પડખા રાતના સમયે બિસ્તરથી અલગ રહે છે, અને તેઓ પોતાના રબને ડર અને ઉમ્મીદની સાથે પોકારે છે.

રહેમાનના બંદાઓ અલ્લાહના ડર અને તેની ઉમ્મીદ ખાતર પોતાની ઊંઘને મહત્ત્વ નથી આપતા, અને પોતાના રબની બારગાહમાં હાજર થાય છે. જેમ કે, હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)થી આ આયતના વિષે પૂછવામાં આવ્યું, તો આપ (અ.)એ ફરમાવ્યું:

فَقَالَ تَتَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ نَزَلَتْ فِي أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ، وَأَتَّبَاعِهِ مِنْ شِيعَتِنَا، يَنَامُونَ فِي أَوَّلِ اللَّيْلِ، فَإِذَا ذَهَبَ ثُلُثُ اللَّيْلِ أَوْ مَا شَاءَ اللَّهُ، فَرَعَوْا إِلَى رَبِّهِمْ رَاغِبِينَ رَاهِبِينَ طَامِعِينَ فِيمَا عِنْدَهُ، فَذَكَرَهُمُ اللَّهُ فِي كِتَابِهِ لِنَبِيِّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ وَأَخْبَرَهُ

بِنَا أَعْطَاهُمْ وَأَنَّهُ أَسْكَنَهُمْ فِي جَوَارِهِ أَدْخَلَهُمْ جَنَّتَهُ وَأَمَّنْ خَوْفَهُمْ وَأَمَّنْ رَوْعَتَهُمْ.

“આ આયત અમીરુલ મોમિનીન (અ.) અને અમારા અનુસરાણ કરનારાઓ વિષે નાઝિલ થઈ છે કે જેઓ રાતના પ્રથમ ભાગમાં સૂઈ જાય છે, પરંતુ રાતના બે ભાગ પસાર થઈ ગયા પછી, અથવા અલ્લાહ જ્યારે ઈચ્છે ત્યારે તેઓ પરવરદિગારની બારગાહમાં ડર અને ઉમ્મીદ, શોખ અને લગાવની સાથે હાજર થઈ જાય છે. અને અલ્લાહથી પોતાની આરજૂઓની તમન્ના કરે છે. અલ્લાહ તઆલાએ આ આયત દ્વારા રસૂલલ્લાહ (સ.)ને એવા લોકોને આપવામાં આવતા દરજ્જાઓ વિષે, અને તેમને આપ (સ.)ની પડોશમાં જગ્યા આપવા તથા જન્નતમાં દાખલ કરીને ક્યામતના ડર અને ખતરાઓથી નજત આપવાના વાયદાની જાણ કરી છે.”

આ હદીસ બયાન કરે છે કે રહમાનના બંદા રાતમાં અલ્લાહની ઈબાદતમાં મશગૂલ રહે છે, ખોંફે ખુદાથી ડરતા રહે છે, અને હંમેશાં ખુદાથી જ ઉમ્મીદ બાંધે છે. આનો મતલબ એમ નથી કે તેઓ રાતમાં ઊંઘ લેતા નથી. ઊંઘ એ શરીરની જરૂરિયાત છે, પરંતુ તેનો અર્થ એ કે તેઓ રાતના પ્રથમ ભાગમાં સૂએ છે, અને જ્યારે રાતના બે ભાગ પસાર થઈ જાય છે તો તેઓ ઊઠીને ઈબાદતમાં મશગૂલ થઈ જાય છે. તેઓ ડર અને ઉમ્મીદ ફક્ત અલ્લાહથી જ રાખનારા હોય છે.

રહમાનના બંદાઓ શા માટે રાતના છેલ્લા ભાગમાં ઈબાદત કરવાનું પસંદ કરે છે તેના વિષે રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે:

إِذَا كَانَ آخِرُ اللَّيْلِ يَقُولُ اللَّهُ سُبْحَانَهُ هَلْ مِّنْ دَاعٍ فَأَجِيبَهُ؟ هَلْ مِّنْ سَائِلٍ فَأَعْطِيَهُ؟ هَلْ مِّنْ مُّسْتَغْفِرٍ فَأَغْفِرَ لَهُ؟ هَلْ مِّنْ تَائِبٍ فَأَتُوبَ عَلَيْهِ؟

“જ્યારે રાતનો છેલ્લો ભાગ આવે છે તો અલ્લાહ તઆલા ફરમાવે છે કે, “છે કોઈ દુઆ માગવાવાળો જેની દુઆને કબૂલ કરું? છે કોઈ માગવાવાળો જેને અતા કરું? છે કોઈ મગફરત મેળવવાવાળો જેની મગફરત કરું? છે કોઈ તોબા કરવાવાળો જેની તોબા કબૂલ કરું?”

(ઈર્શાદાને રસૂલ)

આ હદીસ બયાન કરે છે કે લોકો સૂતા હોય છે ત્યારે અલ્લાહ તઆલા પોતાના બંદાઓને પોકાર કરીને કહે છે કે કોઈ મને યાદ કરનારો છે કે જેની દુઆને કબૂલ કરું, હાજતને પૂરી કરું, અને તોબા પણ કબૂલ કરું? તો આનાથી સમજી શકાય છે કે રાતની ઈબાદત અલ્લાહને કેટલી પ્રિય છે. એટલા જ માટે અલ્લાહ તઆલાએ નમાઝે તહજ્જુદ પોતાના હબીબ હઝરત મોહંમદ મુસ્તફા (સ.) ઉપર વાજિબ કરી હતી. જેમ કે, અલ્લાહ તઆલા સૂરા બની ઈસરાઈલ, સૂરા-૧૭, આયત-૭૮ માં ફરમાવે છે:

وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نَافِلَةً لَّكَ ۖ عَسَىٰ أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَّحْمُودًا ﴿٢٦﴾

અને રાત્રીના એક ભાગમાં તહજજુદ પઢ્યા કરો, આ નફલ આપના માટે વધારાના છે. શક્ય છે કે આપનો રબ આપને મકામે મહમૂદ સુધી પહોંચાડી દે.

આ આયતમાં અલ્લાહ તઆલા રસૂલલ્લાહ (સ.)ને તહજજુદની નમાઝનો હુકમ કર્યો છે કે જે સુન્નત નમાઝ છે, અને સાથે સાથે તહજજુદ પઢવાનું કારણ પણ બયાન કર્યું છે કે અલ્લાહ તઆલા આપને તહજજુદના કારણે મકામે મહમૂદ સુધી પહોંચાડી દે.

તહજજુદની નમાઝ વાજિબ હોવાનો હુકમ ફક્ત રસૂલલ્લાહ (સ.) માટે વિશેષ છે, પરંતુ રહમાનના બંદા રસૂલલ્લાહ (સ.)ની સીરત ઉપર ચાલીને મકામે મહમૂદ સુધી પહોંચવા માટે સતત સંઘર્ષ કરતા હોય છે. એટલા જ માટે તેઓ રાતમાં પોતાના પરવરદિગારની હાજરીમાં ઊભા થાય છે કે જેથી અલ્લાહ તેમને મકામે મહમૂદ સુધી પહોંચાડી દે.

રહમાનના બંદાઓ ઇબાદતની રૂઢ સુધી પહોંચનારા હોય છે. એટલા જ માટે તો એકાંતને પસંદ કરે છે ઇબાદત માટે. ઇબાદત કેવી હોવી જોઈએ તેના વિષે ઇમામ જફર સાદિક (અ.) ફરમાવે છે:

وَتَفْسِيرُ الْعُبُودِيَّةِ بَذُلِ الْكُلِّ، وَسَبَبُ ذَلِكَ مَنَعُ النَّفْسِ عَمَّا تَهْوَى، وَحَمْلُهَا عَلَى مَا تَكْرَهُ، وَمِفْتَاحُ ذَلِكَ تَرْكُ الرَّاحَةِ وَحُبُّ الْعَزَلَةِ، وَطَرِيقُهُ الْإِفْتِقَارُ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى.

અને બંદગીની તફસીર એ છે કે પૂરેપૂરી રીતે સમર્પિત થવું. આની રીત એ છે કે નફ્સને તેની ઈચ્છાઓથી રોકવો, અને તેની અણગમતી વસ્તુઓ તેને સોંપવી, અને આની ચાવી છે રાહતને છોડવી અને એકાંતને પસંદ કરવું, અને તેનો રસ્તો અલ્લાહ તઆલાના મોહતાજ હોવું છે.

આ હદીસ ઇબાદતની રીત બયાન કરે છે કે ઇબાદત એટલે પોતાની જાતને અલ્લાહને સમર્પિત કરી દેવી, નફ્સને ઈચ્છાઓથી રોકવો અને તેને અણગમતી વસ્તુઓ આપવી, રાહત અને એકાંતને પસંદ કરવું, અને ફક્ત અલ્લાહના જ મોહતાજ બનવું.

પરંતુ આના ઉપર રહમાનના બંદા ઉપર અમલ કરે છે. દરેકના નફ્સની ઈચ્છા હોય છે કે તે રાતના ઊંઘની મીઠાશ મેળવે, પરંતુ આ ઈચ્છાને છોડવું તેનું નામ છે કે આપણે આપણી ઈચ્છાઓને અલ્લાહને સમર્પિત કરી દઈએ. અણગમતી વસ્તુઓ નફ્સને સોંપવી, એટલે કે રાત્રે ઊઠીને અલ્લાહની ઇબાદતમાં મશગૂલ થવું ઘણું મુશ્કેલ છે તેમ છતાં નેક બંદાઓ આવી અણગમતી વસ્તુ પોતાના નફ્સને સોંપે છે. અને પોતાના આરામને છોડીને અલ્લાહની કુર્બત મેળવતા હોય છે. એટલા જ માટે અલ્લાહ આ લોકોની નિખાલસ ઇબાદતના

કારણે તેમના દિલોને નૂર અતા કરે છે.

અલ્લાહ તઆલા રાત્રે ઊઠવા વિષે સૂરા મુઝમ્મિલ, આયત-૬ માં ફરમાવે છે:

إِنَّ نَاشِئَةَ اللَّيْلِ هِيَ أَشَدُّ وَطْئًا وَأَقْوَمُ قِيلًا

“બેશક રાતનું ઊઠવું તે સૌથી મુશ્કેલ પગલાં ભરવાં છે, અને સૌથી વધારે કાયમી વાર્તાલાપ છે.”

આ આયત બયાન કરે છે કે રાતના ઊઠીને ઈબાદત કરવી ઘણી મુશ્કેલ કાર્ય છે, કારણ કે નફ્સ તો ઈચ્છાઓ તરફ દોરતો હોય છે, ક્યાં રાહત મળશે તેની શોધમાં હોય છે, અને ગમતી વસ્તુઓ તરફ નફ્સ ખેંચાય છે. અને રહેમાનના બંદાઓ પોતાની આ બધી ઈચ્છાઓ ઉપર કાબૂ મેળવીને રાત્રે અલ્લાહની ઈબાદત માટે ઊભા થાય છે.

ઈમામ જાફર સાદિક (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “જ્યારે કોઈ મોમિન બંદો નમાઝે શબ માટે ઊભો થાય છે, તો દિલ ખ્વાબ અને રાહતને પસંદ કરે છે, ઊંઘ ઝોકાંઓ આપે છે અને તેના કારણે માથું નમેલું રહે છે, એ વખતે અલ્લાહ તઆલા ઈર્શાદ ફરમાવે છે કે, “આસમાનના દરવાજાઓ ખોલી દો,” અને ફરિશ્તાઓને હુકમ આપે છે, “જુઓ આ મારો બંદો મારી રહ્યા મેળવવા માટે કેવી તકલીફ ઉપાડે છે, જો કે આ નમાઝ મેં તેના પર વાજિબ નથી કરી. મારાથી આ સમયે ત્રણ વસ્તુઓની માંગણી કરે છે - તેના ગુનાહોની માફી, તૌબા, અને તેની રોજીમાં વધારો. અય ફરિશ્તાઓ! તમને ગવાહ બનાવું છું કે હું તેને આ ત્રણેય વસ્તુઓ અતા કરું છું.”

(વસાએલુશ્શીઆ, ભાગ-૫, પેજ-૨૩૪)

આ હદીસ બયાન કરે છે કે માણસની ક્ષિતરત છે કે તે આરામને જ શોધતો હોય છે, અને ઊંઘની વિજ્જતની ઈચ્છા કરનારો હોય છે. આંખો ઊંઘથી ભરાયેલી, માથું નમેલું. આવી હાલતમાં રહમાનના બંદા પોતાના નફ્સ સાથે જેહાદ કરીને પોતે અલ્લાહની કુર્બતમાં જવા તૈયાર થઈ જાય છે. ત્યારે અલ્લાહ કહે છે કે, “મારો આ બંદો આટલી તકલીફ ઉપાડીને મારી ઈબાદત માટે ઊભો થયો છે, અને મારાથી જ તૌબા, ઈસ્તિગ્ફાર અને રોજીની આશા રાખે છે. માટે અય ફરિશ્તાઓ તમે ગવાહ રહેજો કે હું તેની આ બધી દુઆઓને કબૂલ કરું છું.”

રાત્રીની ઈબાદત અલ્લાહના ખાસ બંદાઓ જ કરે છે કે જેમને અલ્લાહે પસંદ કરી દીધા હોય. જેમ કે, હઝરત ઈમામ અલી (અ.)એ ફરમાવ્યું છે:

إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ عَبْدًا أَهَمَّهُ حُسْنَ الْعِبَادَةِ

“જ્યારે અલ્લાહ તઆલા કોઈ બંદાથી મોહબ્બત કરે છે તો તેને સારી રીતે ઈબાદત કરવાની પ્રેરણા આપે

છે.”

(મીઝાનુલ હિક્મા, ભાગ-૨, હદીસ-૩૮૨૮)

રાત્રીની ઈબાદતમાં સૌથી અફઝલ ઈબાદત નમાઝે શબ છે. જેમ કે, હઝરત ઈમામ મોહંમદ બાકિર (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “તેનાથી મુરાદ રાતના આખરી ભાગમાં નમાઝે શબ માટે ઊઠવું એ છે.”

(મજમૂલ બયાન, સૂરા મુઝમ્મિલ, આયત-૬ની તફસીર)

નમાઝે શબના ફાયદા:

નમાઝે શબના કારણે બંદો અલ્લાહનો મુકર્રબ બની જાય છે, અને નમાઝે શબના કારણે બંદાને દુનિયા અને આખેરતમાં ઘણા બધા ફાયદાઓ પ્રાપ્ત થાય છે. જેમ કે, હઝરત ઈમામ સાદિક (અ.)એ ફરમાવ્યું છે:

صَلَاةُ اللَّيْلِ تُبَيِّضُ الْوَجْهَ، وَصَلَاةُ اللَّيْلِ تُطَيِّبُ الرَّيْحَ، وَصَلَاةُ اللَّيْلِ تَجْلِبُ الرِّزْقَ

“રાતની નમાઝ ચહેરાને તેજસ્વી બનાવે છે, અને રાતની નમાઝ શ્વાસને સુગંધિત કરી દે છે, અને રાતની નમાઝ રોજીને આકર્ષે છે.”

(મીઝાનુલ હિક્મા, ભાગ-૨, હદીસ-૩૬૬૧)

એક અન્ય હદીસમાં હઝરત ઈમામ અલી (અ.)એ ફરમાવ્યું છે:

قِيَامُ اللَّيْلِ مَصْهَةٌ لِلْبَدَنِ، وَمَرْضَةٌ لِلرَّبِّ عَزَّوَجَلَّ، وَتَعْرِضٌ لِلرَّحْمَةِ، وَتَمْسُكٌ بِأَخْلَاقِ النَّبِيِّينَ

“રાતના ઊઠવું એ બદન માટે તંદુરસ્તી, રબ્બે અઝઝ વ જલ્લની ખુશી, રહમત નાઝિલ થવાનું, અને નબીઓના અખ્લાક સાથે જોડાઈ જવાનું કારણ છે.”

(મીઝાનુલ હિક્મા, ભાગ-૨, હદીસ-૩૬૫૬)

રાત્રે ઊઠવાના શારીરિક અને રૂહાની ઘણા બધા ફાયદાઓ છે. જેમ કે, તંદુરસ્તી, અલ્લાહની રહમતનું નાઝિલ થવું. તથા જે લોકો રાતમાં અલ્લાહની ઈબાદતમાં મશગૂલ રહે છે, તેઓને અલ્લાહ નબીઓના અખ્લાક અતા કરે છે.

હઝરત ઈમામ ઝૈનુલ આબેદીન (અ.) અરફાની દુઆમાં અલ્લાહને અરજ કરે છે:

وَاعْمُرْ لِيَّ بِإِقْظَاظٍ فِيهِ لِعِبَادَتِكَ، وَتَفَرُّدٍ بِالتَّهَجُّدِ لَكَ، وَتَجَرُّدٍ بِسُكُونٍ إِلَيْكَ، وَإِنْزَالٍ حَوَاجِي بِكَ، وَمُنَازَلَتِي إِيَّاكَ فِي فَكَالٍ رَقَبَتِي مِنْ نَارِكَ، وَإِجَارَتِي مِمَّا فِيهِ أَهْلُهَا مِنْ عَذَابِكَ.

“અને મારી રાતને આબાદ કર, જેમાં હું તારી ઈબાદત ખાતર જાગૃત રહી શકું, અને તારી ખાતર તલજજુદમાં હું એકાંતમાં ઊભો રહી શકું, અને તારી પાસે સુકૂન મેળવવા માટે હું મારી જાતને નિખાલસ બનાવી શકું, અને તારી પાસે મારી માંગણીઓ રજૂ કરી શકું, અને વારંવાર તારી જ પાસે માંગણીઓ કરી શકું, તું મારી ગરદનને આઝાદ કરી દે તારી દોઝખથી. એ દોઝખથી કે જેમાં દોઝખીઓ સપડાયેલા છે તેનાથી હું પનાહ માગું છું.”

આ દુઆમાં ઈમામ ઝૈનુલ આબેદીન, કે જે રહેમાનના બંદાઓમાં સૌથી વધારે બુલંદી ઉપર છે, તેઓ અલ્લાહને કરગરીને દુઆ માગે છે. રહેમાનના બંદાઓ પણ અઈમ્મા (અ.)ની સીરત ઉપર ચાલીને અલ્લાહના મુકર્રબ બંદા બની જાય છે.

રાત્રીની ઈબાદતને તર્ક કરવાને અહાદીસમાં નુકસાન કહેવામાં આવ્યું છે. જેમ કે, એક હદીસમાં હઝરત ઈમામ સાદિક (અ.)એ ફરમાવ્યું છે:

لَا تَدْعُ قِيَامَ اللَّيْلِ فَإِنَّ الْمَغْبُورَ مَنْ غَبِرَ قِيَامَ اللَّيْلِ

“રાતના ઊઠવાને ન છોડો, કારણ કે તે નુકસાનમાં છે કે જેણે રાતની નમાઝને ખોઈ નાખી.”

(મીઝાનુલ હિક્મા, ભાગ-૨, હદીસ-૩૬૫૮)

એટલા જ માટે હઝરત ઈમામ હુસૈન (અ.)એ પોતાના બહેન જનાબે ઝૈનબ (અ.)થી વિદાય લેતી વખતે વસિયત કરી હતી:

يَا أُخْتَاهُ! لَا تَنْسِي فِي صَلَاةِ اللَّيْلِ

“અય બહેન! મને રાતની નમાઝ (નમાઝે તલજજુદ)માં ન ભૂલતાં.”

(બિહારુલ અન્વાર, જિલ્દ-૪૪, સફહા-૨૮૪)

આવા જ રહેમાનના બંદાઓ કરબલામાં પણ હતા કે જેમણે મહેતલની રાત અલ્લાહની બારગાહમાં રુકૂઅ અને સુજૂદમાં પસાર કરી. જેમ કે,

وَبَاتَ الْحُسَيْنُ وَأَصْحَابُهُ تِلْكَ اللَّيْلَةَ وَلَهُمْ دَوِيُّ كَدَوِيِّ النَّحْلِ مَا بَيْنَ رَاكِعٍ وَسَاجِدٍ وَقَائِمٍ
قَاعِدٍ

એક રિવાયતમાં છે કે હુસૈન (અ.) અને આપના સાથીઓએ આ રાત એવી રીતે પસાર કરી કે તેમના ખયમાઓમાંથી તિલાવત અને ઝિક્રે ખુદાનો અવાજ એવી રીતે આવતો હતો જાણે કે મધમાખીઓનો

ગણગણાટ. અને તે લોકો આખી રાત રુકૂઅ, સજ્જદા, કયામ અને કઊદમાં રહ્યા.”

(હદીસે કરબલા, પાના-૨૩૯)

આ બાજુ ઈમામ હુસૈન (અ.)ના અસ્હાબ ઈબાદતમાં મશ્ગૂલ હતા, જ્યારે કે સામેની બાજુ હુર સાહેબનું દિલ બેચેને હતું.

અઝાદારાને હુસૈન! આવી બેચેનીની હાલતમાં જ્યારે આશૂરાની રાત્રે હુર સાહેબે એક ગેબી અવાજ સાંભળ્યો તો તેઓ બેતાબ થઈ ગયા. આખી રાત ટહેલતા રહ્યા; વિચારતા રહ્યા; બાળકોના અવાજ સંભાળતા રહ્યા. કોઈકને પૂછ્યું, “અય ભાઈ! તે તારા ઘોડાને પાણી પિવડાવ્યું છે?” તો તેણે કહ્યું, “હા,” હુરે એક ઠંડો નિસાસો નાખ્યો, અને કહ્યું, “યા અલ્લાહ! યઝીદી લશ્કરના જનવર પાણી પીએ, અને નબીની આલ તરસી રહે!” તેઓ બેચેન થઈ ગયા. બેટાએ જ્યારે આ હાલત જોઈ તો પૂછ્યું, “બાબા, આજ પહેલાં તમને આટલા પરેશાન ક્યારેય નથી જોયા.” હુરે જવાબ આપ્યો કે, “હું આખી રાત જન્નત અને દોઝખના વચ્ચે ફેંસલો કરી રહ્યો હતો.” બેટા એ કહ્યું, “બાબા! તો પછી ફેંસલો કરવામાં આટલી વાર શાની?” હુરે કહ્યું, “બેટા, તમે જઈને ઉમર સા’દને કહો કે હુર હુસૈનની તરફ જઈ રહ્યા છે.”

ઉમર સા’દે હુરને પૂછ્યું, “શું ઈરાદો છે? ક્યાં જઈ રહ્યા છો? શું રૈય મુલ્ક નથી જોઈતો?” હુરે કહ્યું, “હુસૈનની તરફ જઈ રહ્યો છું, જન્નત લેવા જઈ રહ્યો છું, સાચા ઈસ્લામની તરફ જઈ રહ્યો છું.” ઉમર સા’દે કહ્યું, “યઝીદ તમારું ઘર લૂંટાવી દેશે, તમારા પરિવારને બરબાદ કરી દેશે, તમારી જાયદાદને જપ્ત કરી લેશે.” હુરે કહ્યું, “મને પરવા નથી. હું પોતે જ મરવા માટે જઈ રહ્યો છું, મને દુનિયાની માલમિલકતથી શું વાસ્તો. એ માલમિલકત લેવા હુસૈનની પાસે જઈ રહ્યો છું કે જે કાયમી છે. જેને કોઈ ફના કરી શકતું નથી. તને બોલાવીને એટલા માટે કહ્યું કે તું એવું ન કહે કે હુર ભાગી ગયા હતા, હકની તરફ જવાવાળો એલાન કરીને જાય છે.” આટલું કહીને હુર હુસૈન (અ.)ની તરફ આગળ વધ્યા. આગળ વધીને કદમ રોકી લીધા. તો બેટાએ કહ્યું, “બાબા! હકની તરફ આગળ વધેલા કદમ રોકાતા નથી,” હુરે કહ્યું, “બેટા રોકાતો નથી, પરંતુ એ વિચારી રહ્યો છું કે હુસૈનની ખિદમતમાં કેવી રીતે જાઉં? કારણ કે હુસૈન અને તેમના લશ્કરને ઘેરીને કરબલા લાવવાવાળો હું જ છું. અને આજે ખૈમાઓમાં અલ-અતશ અલ-અતશના અવાજ બુલંદ છે. બાળકોના અવાજ આવી રહ્યા છે. આ અવાજ મારાથી સાંભળી શકાતા નથી. હું પોતે જ ગુનેહગાર છું. બેટા! મારા હાથ રૂમાલથી બાંધી દો, જેથી એક અપરાધીની જેમ ઈમામની પાસે પહોંચું.” બેટાએ હાથ બાંધી દીધા. હુર આગળ વધ્યા. થોડુંક ચાલ્યા પછી રોકાઈ ગયા. કહ્યું, “બેટા! હું ક્યા મોઢે હુસૈન (અ.)ની પાસે જાઉં? અબાનો છેડો મારા મોઢા પર ખેંચી દે.” હુર પોતાના પોશાકથી મોઢું સંતાડીને, હાથોને બંધાવીને બાતિલ તરફથી હકવાળા હુસૈનિયત તરફ આગળ વધીને દુનિયાને સબક શીખવી રહ્યા છે કે જ્યારે ઈચ્છો ત્યારે આ દરબારમાં આવો. હુસૈની

દરબારમાં આવવા માટે કોઈ પાબંદી નથી, કોઈ રોકટોક નથી. કોઈ પૂછપરછ નથી, કોઈ ભય નથી, નીડરતાથી આવો. હુસૈન (અ.)ની પાસે આવવું હોય તો નીડર બનીને આવો. હુર આગળ વધ્યા. બેટાએ કહ્યું, “અલ્લાહો અકબર.” હુરે પૂછ્યું, “બેટા! શું જોયું કે જેથી તકબીર કહો છો?” કહ્યું, “બાબા! અજબ મંઝર જોઈ રહ્યો છું. સામેથી અબ્બાસ અલમદાર આવી રહ્યા છે, અલી અકબર આવી રહ્યા છે. બાબા! આ તમારા સ્વાગતની શાન છે. આવી શાનથી સ્વાગત થઈ રહ્યું છે.” આટલું સાંભળતાંની સાથે જ હુર રડવા લાગ્યા. આગળ વધ્યા. તો બેટાએ કહ્યું, “અલ્લાહો અકબર.” હુરે કહ્યું, “બેટા! હવે શા માટે તકબીરનો અવાજ બુલંદ કર્યો?” કહ્યું, “બાબા! મૌલા હુસૈન પોતે જ આવી રહ્યા છે.” આટલું સાંભળતાંની સાથે જ હુર ઘોડા ઉપરથી નીચે કૂદી પડ્યા અને કહ્યું, “બેટા! જ્યારે હુસૈન (અ.)ની નજીક પહોંચીએ ત્યારે તું મને જણાવજે.” હુસૈન (અ.) પોતે જ નજીક આવ્યા. બેટાએ કહ્યું, “બાબા! આકા આવી ગયા છે, હુસૈન (અ.) આવી ગયા છે.” હુર તરત જ જમીન પર પડી ગયા, અને પોતાનું માથું હુસૈન (અ.)ના કદમ મુબારક ઉપર મૂકી દીધું, અને રડતાં રડતાં કહેવા લાગ્યા, “અય મારા મૌલા! મારા આકા! ગુનેહગારની ભૂલ માફ કરી દો.” હુસૈન (અ.)એ હુરને ઉઠાવ્યા, છાતી સાથે લગાવી દીધા અને કહ્યું, “અય હુર! મેં તને માફ કરી દીધો. મારા અલ્લાહે પણ તને માફ કર્યો.” આ સાંભળીને હુરને સંતોષ થયો. આંખોમાંથી આંસુ વહેવા લાગ્યાં.

હુર ઊભા થયા, અને ઈમામ હુસૈન (અ.)ની સામે બન્ને હાથ જોડીને અરજ કરી, “મૌલા! હવે મને જંગમાં જઈ આપ પર કુરબાન થવાની રજા આપો.” મૌલા હુસૈને (અ.) હુરને છાતી સાથે લગાવી દીધા અને કહ્યું, “અય હુર! તમે એવા સમયે હુસૈન (અ.)ના મહેમાન બન્યા છો કે ખાવાનું તો શું, અમે પાણી પણ પિવડાવી શકતા નથી.”

હુરથી સહન ન થઈ શક્યું અને કહ્યું કે, “મૌલા, બસ મારી એ તમન્ના છે કે જલ્દીથી આપના કદમોમાં મારો જીવ કુરબાન કરી દઉં.” હુસૈન (અ.)એ કહ્યું, “અરે મહેમાનને કોઈ મરવા માટે મોકલતો હશે.” હુસૈન (અ.)એ રજા ન આપી. જનાબે હુર ખામોશ ન રહ્યા, આંખોમાં આંસુઓ વહેતાં હતાં, ફરીથી મૌલાના કદમ પકડી લીધા અને કહ્યું, “અય રસૂલલ્લાહ (સ.)ના ફરઝંદ! હું સૌથી પહેલાં આપની મદદ કરી આપના કદમોમાં જીવ કુરબાન કરવા ચાહું છું. છેવટે હુરનો ખૂબ જ આગ્રહ જોઈ ઈમામ હુસૈન (અ.)એ રજા આપી.

જનાબે હુર વિદાય થઈને ઘોડા ઉપર સવાર થઈ શામીઓ અને કૂફીઓની સામે આવીને ઊભા રહ્યા. હુર એવા બહાદુર અને પહેલવાન હતા કે હજાર વ્યક્તિઓની સામે એકલા લડવા જતા હતા. મેદાનમાં જઈ દુશ્મનોને એવી રીતે લલકાર્યા જાણે કે જંગલમાં શેર લલકારતો હોય. કહ્યું, “અય અલ્લાહના દુશ્મનો! જરા વિચાર કરો. કયા મઝહબમાં મહેમાન માટે પાણી ન આપવાનું કહ્યું છે? અરે યહૂદી, નસારા, વગેરે પાણીથી તૃપ્ત થાય છે અને તમોએ આલે રસૂલ પર પાણી બંધ કર્યું છે! કાલે કયામતમાં રસૂલલ્લાહ (સ.)ને શું જવાબ

આપશો?” જ્યારે ઉમર ઈબને સાદે જોયું કે હુર ઈમામ હુસૈન તરફથી મેદાનમાં આવ્યા છે તો એકદમ ગભરાઈ ગયો. તેણે સફવાન ઈબને હન્જલા, કે જે ઘણો જ નામી પહેલવાન હતો, તેને બોલાવી કહ્યું, “તું હુર પાસે જા.” સિફવાન હુરની પાસે આવીને કહેવા લાગ્યો, “અય હુર! શું તમે હુસૈનની તરફથી લડવા આવ્યા છો?” હુરે જવાબ આપ્યો, “અય ગાફિલ! તારા ઉપર ફિટકાર થાય. શું તું નથી જાણતો કે યઝીદ એક ફાસિક અને ફાજિર છે, અને હુસૈન (અ.) રસૂલલ્લાહ (સ.)ના ફરજંદ છે અને અલ્લાહના નેક બંદા છે.” હુરની વાત સાંભળી સિફવાન ગુસ્સે થયો, આગળ વધી નેઝો મારવાનો ઈરાદો કર્યો કે તરત જ હુરે તેના ઉપર નેઝાનો એવો વાર કર્યો કે તે એટલો જોરથી જમીન પર પટકાયો કે તેના હાડકાંના ચૂરેચૂરા થઈ ગયા. બન્ને લશ્કર તરફથી આફરીન આફરીનની અવાજ આવવા લાગી.

સિફવાનના ત્રણ ભાઈ હતા. સિફવાનનો આવો હાલ જોઈ ત્રણે જણા એકી સાથે જનાબે હુર સામે હુમલો કરવા આવ્યા. હુરે અલ્લાહને યાદ કરી તેમના ઉપર હુમલો કર્યો અને તેમને પણ કતલ કરી દીધા. આટલો જંગ કરી જનાબે હુર મૌલા હુસૈન (અ.)ની ખિદમતમાં પાછા આવ્યા. ત્યાર પછી કહેવા લાગ્યા, “યા મૌલા! શું આપ મારાથી રાજી થયા?” આકાએ જવાબ આપ્યો, “અય હુર! હું પણ રાજી, મારા નાના પણ રાજી, અને અલ્લાહ પણ રાજી થયો.” મૌલાના મુખેથી આ શબ્દો સાંભળી હુર ખુશ થતાં થતાં ફરીથી મેદાનમાં આવ્યા. શેરની જેમ દુશ્મનોના લશ્કર ઉપર હુમલો કર્યો. એક જ હુમલામાં ચાળીસ દુશ્મનોને ઠેકાણે પાડ્યા. જે તરફ ઘોડો દોડાવતા, લાશોના ઢગલા કરી દેતા. એક જાલિમે મોકો જોઈ ઘોડાના પગ પર વાર કર્યો. હુર સાહેબ ઘોડા વગરના થઈ ગયા. ઘોડા વગરના હોવા છતાં જંગ શરૂ રાખ્યો. જ્યારે ઈમામ હુસૈન (અ.)એ જોયું હુર ઘોડા વગરના છે તો તરત જ ઘોડો મોકલી આપ્યો. હુર ઘોડા ઉપર સવાર થઈ જંગ કરવા લાગ્યા. કેટલાય દુશ્મનોને માર્યા, અને કેટલાકને ભગાડી દીધા. છેવટે હુરે આકાના દીદાર માટે ખૈમા તરફ જવાની ઈચ્છા કરી તો એકાએક ગેબી નિદા આવી, “અય હુર! હવે મેદાન છોડીને ન જાઓ, કેમ કે જન્નતની હુરાઓ તમારા સ્વાગત માટે રાહ જોઈને ઊભી છે.” છેવટે, હુરે પોતાની જગ્યાએથી જ મૌલાને સલામ મોકલ્યા અને કહ્યું, “મૌલા કોઈ સંદેશો હોય તો કહો.” હઝરતે ફરમાવ્યું, અય હુર! તમો ખુશ રહો. અમે તમારી પાછળ પાછળ જ આવીએ છીએ.”

હુરે ફરી દુશ્મનોના લશ્કર પર હુમલો કર્યો. જેના જેના પર તલવાર ચાલતી, તે ધૂળ ભેગો થઈ જતો. હુરની એવી બહાદુરી જોઈ જાલિમો નાસી છૂટ્યા. જ્યારે શિમ્ર મલકીને જોયું તો તે ઘણો ગુસ્સે થયો અને પોતાના લશ્કરીઓને બરાડા પાડીને કહેવા લાગ્યો, “રણથી ભાગો નહીં, તમામ એક સાથે હુર પર હુમલો કરો.” તેથી દુશ્મનો ચારેય તરફથી હુરને ઘેરી વળ્યા, તલવાર અને નેઝાના વાર કરવા લાગ્યા. હુર ક્યાં સુધી લડી શકે? જખ્મી થઈ ગયા. છતાં પણ દુશ્મનો સાથે લડતા જ રહ્યા. એક જાલિમે આગળ વધી હુરના માથામાં એવો

નેઓ માર્યો કે માથું ફાટી ગયું, આપનું લોહી વહેવા લાગ્યું. હુર ઘોડા ઉપર ટકી ન શક્યા અને આખરે જમીન તરફ આવવા લાગ્યા. હુરે સદા બુલંદ કરી, “યા ઈબ્ને રસૂલિલ્લાહ! અદરિકની.” હુરનો અવાજ સાંભળી મૌલા હુસૈને મક્તલ તરફ ઘોડો દોડાવ્યો. દુશ્મનોને ભગાડતા ભગાડતા હુર સાહેબની પાસે પહોંચ્યા. મૌલાએ જોયું કે હુરના માથામાંથી લોહી વહેતું હતું. આપે હુરને ઉઠાવ્યા અને તેમની લાશને ખૈમા નજીક લાવ્યા. હજુ હુર જીવતા હતા. થોડીક વાર પછી હુરે આંખો ખોલી, મૌલાની ઝિયારત કરી. આકા હુસૈને હુરનું માથું પોતાના ખોળામાં લીધું, ત્યાર પછી મૌલા હુસૈને હુરના માથા ઉપર જનાબે ફાતેમા ઝહરાનો રૂમાલ બાંધી દીધો. ખૂન વહેતું બંધ થઈ ગયું. એ સમયે હબીબ ઈબ્ને મઝાહિર પણ બાજુમાં ઊભેલા હતા. તેઓ હુરને કહી રહ્યા હતા કે, “અય હુર! તમે ખુશનસીબ છો કે તમને જનાબે ફાતેમા ઝહરાનો રૂમાલ નસીબ થયો.” ત્યારે હુર અરજ કરવા લાગ્યા, “યા ઈબ્ને રસૂલિલ્લાહ! શું આપ મારાથી રાજી થયા.” મૌલાએ કહ્યું, “અય હુર! હું પણ તમારાથી રાજી, મારા નાના રસૂલિલ્લાહ પણ રાજી, અને અલ્લાહ પણ રાજી થયો. હું તમને બશારત આપું છું કે તમે હંમેશાં અલ્લાહના દીદારમાં રહેશો.” જનાબે હુર મૌલાના મુખેથી આ બશારત સાંભળી ખુશ થયા. આખરે પોતાની જાત પર શહાદતના કલેમાનો ઝિક્ર કર્યો, અને છેવટે આપની રૂહ જન્નત તરફ પરવાઝ કરી ગઈ.

أَلَا تَعْنَتْ لِلَّهِ عَلَى الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطَّيِّبِينَ
 آمَّا بَعْدُ:

فَقَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فِي الْقُرْآنِ الْمَجِيدِ وَالْفُرْقَانِ الْحَمِيدِ:
 وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ ۖ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا ﴿٢٤﴾
 (સૂરા ફૂકાન, સૂરા-૨૫, આયત-૬૫)

“અને તે એવા લોકો છે કે જેઓ કહે છે કે, “અય અમારા રબ! અમારાથી જહન્નમના અઝાબને રોકી લેજે, બેશક જહન્નમનો અઝાબ તો મોટી બરબાદી છે.”

અલ્લાહ તઆલાએ આ આયતમાં બે વસ્તુઓ બયાન કરી છે: (૧) રહમાનના બંદાની ચોથી સિક્ત કે જે જહન્નમના અઝાબનો ડર એટલે કે ખોફે ખુદા છે, અને (૨) જહન્નમના અઝાબનું વર્ણન.

રહમાનના બંદા અલ્લાહ તઆલાની નાફરમાની કરવાથી ખૂબ ડરતા રહે છે, અને એ વાત ઉપર પાકું યકીન ધરાવે છે કે અલ્લાહની નાફરમાની કરવી એટલે શયતાનની ફરમાબરદારી કરવી, અને શયતાનની ફરમાબરદારી કરવી એટલે જહન્નમના અઝાબને વહોરી લેવો. માટે તેઓ જહન્નમના અઝાબથી ડરનારા હોય છે એટલે કે અલ્લાહની નાફરમાની કરવાના કારણે અલ્લાહ તેમને જે સજા અલ્લાહ કરશે તેનાથી ડરનારા હોય છે, અને અલ્લાહની રહમતના તલબગાર હોય છે. અગાઉના ખુત્બાઓમાં આપણે જાણી ગયા તેમ, રહમાનના બંદા વિનમ્ર હોય છે, રાત દિવસ અલ્લાહની ઇતાઅતમાં પસાર કરનારા હોય છે, અને તેની ઇબાદત કરનારા હોય છે. આ બધા નેક અમલ કરવા છતાંય, તેઓ પોતાની નેકી ઉપર ક્યારેય ઇતરાતા નથી, અને હંમેશાં અલ્લાહ તઆલાનો ખોફ ધરાવે છે. એટલા જ માટે તેઓ અલ્લાહ તઆલાથી દુઆ માગે છે કે:

رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ

“અય અમારા રબ! તું અમારાથી જહન્નમના અઝાબને રોકી લેજે.”

રહમાનના બંદા ફક્ત અઝાબથી બચવાની જ દુઆ નથી માગતા, પરંતુ અઝાબથી બચવાના અસ્બાબ ઉપર પણ અમલ કરે છે. તેઓ કેવા અઝાબથી બચવાની દુઆ માગે છે તે વિષે આ જ આયતમાં અલ્લાહ તઆલા ફરમાવે છે:

إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا

જહન્નમનો અઝાબ સૌથી મોટી બરબાદી છે.

આ આયતમાં અલ્લાહ તઆલાએ **غَرَامًا** શબ્દ વાપર્યો છે કે જે એક અઝાબનું નામ છે. જેના વિષે હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે **غَرَامًا** થી મુરાદ,

مَلَا زِمًا لَا يُفَارِقُ

એવો કાયમી અઝાબ છે કે જે ક્યારેય અલગ નહીં થાય.²

આ હદીસ બયાન કરે છે કે **غَرَام** થી મુરાદ એવો અઝાબ કે જે ક્યારેય માણસથી અલગ થતો નથી, અને તે તેના ઉપર કાયમી રહે છે. આવો અઝાબ હોવાથી જહન્નમને સૌથી ખરાબ ઠેકાણું અને મુકામ કહેવામાં આવે છે. જેમ કે, અલ્લાહ તઆલાએ સૂરા ફુર્કાન, સૂરા-રપ, આયત-૬૬ ફરમાવ્યું છે:

إِنَّهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا

અને જહન્નમ સૌથી ખરાબ ઠેકાણું અને મુકામ છે.

આમ, રહમાનના બંદા આવો કાયમી અઝાબ ન વહોરી લે, અને જહન્નમ જેવા ખરાબ ઠેકાણે ન જવું પડે, એટલા માટે તેઓ અલ્લાહથી ડરતા રહે છે. તો આજના ખુન્બામાં આપણે ખૌફે ખુદા વિષે જાણીશું.

(૧) ખૌફે ખુદા એટલે શું?

સૌપ્રથમ આપણે જાણીએ કે ખૌફે ખુદા એટલે શું? ખૌફ એટલે બાતિની ડર, એટલે કે દિલમાં ગભરાવવું.

ખૌફે ખુદા એટલે લોકો એમ સમજતા હોય છે કે અલ્લાહથી ડરવું. પરંતુ હકીકતમાં ખૌફે ખુદાનો અર્થ આવો નથી.

આપણે તેને એક ઉદાહરણ દ્વારા સમજીએ. આપણે કોઈ કંપનીમાં કામ કરતા હોઈએ તો આપણા ઉપર ફરજ છે કે તે કંપનીના બધા જ નીતિનિયમોનું પાલન કરીએ, કારણ કે કંપનીએ નીતિનિયમો એટલા માટે

2 તફ્સીર કુમી, સૂરા ફુર્કાન, આયત-૬૫ની તફ્સીરમાંથી

બનાવ્યા હોય છે કે બધા એક જ દિશામાં કામ કરે, દરેક પોતાની આવડત વડે આગળ વધે, અને દરેકની સાથે ઇન્સાફ થાય. અને જે પણ આ નિયમોનું પાલન કરે છે, તેને કંપની પ્રમોશન કે સારું વળતર આપે છે, અને જે પણ આ નિયમોનું ઉલ્લંઘન કરે છે, તેને કંપની ડિમોશન કે નોકરીમાંથી છૂટો કરે છે. માટે બધા જ કર્મચારીઓ ખરાબ પરિણામના ડરથી કંપનીના નીતિનિયમોનું પાલન કરે છે અને એક સારા વળતરની આશા રાખે છે.

આવી જ રીતે આ કાએનાત અલ્લાહની કંપની છે. કુરઆન અને અહાદીસ અલ્લાહના નીતિનિયમો છે. તેના ઉપર અમલ કરવો એટલે અલ્લાહની ફરમાબરદારી કરવી, અને તેના ઉપર અમલ ન કરવો એટલે અલ્લાહની નાફરમાની કરવી. અલ્લાહની ફરમાબરદારીનો બદલો જન્નત છે, અને તેની નાફરમાનીનો બદલો જહન્નમ છે.

માટે ખૌફે ખુદા એટલે અલ્લાહથી ડરવું એમ નહીં, પરંતુ તેની અદાલતથી ડરવું અને તેનાથી આશા રાખવી છે. ખૌફે ખુદા તેના બંદાઓ માટે ગુનાઓથી અને તેની નાફરમાની કરવાથી બચવા માટેનું એક હથિયાર છે. આ બાબતને એક હદીસથી સમજીએ.

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زَيْدٍ وَمُحَمَّدِ بْنِ سَيَّارٍ: نَظَرَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِلَى رَجُلٍ فَرَأَى أَثَرَ الْخَوْفِ عَلَيْهِ، فَقَالَ: مَا بَالُكَ؟ قَالَ: إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ، قَالَ: يَا عَبْدَ اللَّهِ، خَفْ ذُنُوبَكَ، وَخَفْ عَدَلَ اللَّهِ عَلَيْكَ فِي مَظَالِمِ عِبَادِهِ، وَأَطِعهُ فِيمَا كَلَّفَكَ، وَلَا تَعْصِهِ فِيمَا يُصْلِحُكَ، ثُمَّ لَا تَخَفِ اللَّهَ بَعْدَ ذَلِكَ، فَإِنَّهُ لَا يَظْلِمُ أَحَدًا، وَلَا يُعَذِّبُهُ فَوْقَ اسْتِحْقَاقِهِ أَبَدًا.

મોહંમદ ઇબ્ને ઝિયાદ અને મોહંમદ ઇબ્ને સય્યારથી: હઝરત ઇમામ અલી (અ.)એ એક એવા માણસને જોયો કે જે કોઈ બાબતથી ડરેલો હતો. તો આપ (અ.)એ તેને ફરમાવ્યું, “તારી આ શું હાલત છે?” તેણે કહ્યું, “હું અલ્લાહથી ડરું છું.” તો આપ (અ.)એ તેને ફરમાવ્યું, “અય અલ્લાહના બંદા! તું તારા ગુનાઓથી ડર, અને તારા વિરુદ્ધ અલ્લાહના એ અદ્વથી ડર કે જે એ જુલ્મ વિષે છે કે જે તેં તેના બંદાઓ ઉપર કરેલા છે, અને અલ્લાહે તને જેનો જવાબદાર બનાવ્યો છે, તું તેની ઇતાઅત કર, અને જે તારી ઇસ્લાહ કરે છે, તેની નાફરમાની ન કર, આટલું કર્યા પછી અલ્લાહથી ડર નહીં. કારણ કે અલ્લાહ કોઈના ઉપર જુલ્મ નથી કરતો, અને કોઈને પણ તેના ગજા કરતાં વધારે અઝાબ નથી કરતો.”³

આ હદીસ પણ બયાન કરે છે કે અલ્લાહથી ડરવાનું નથી, પરંતુ ગુનાહો અને અલ્લાહના એ અદ્વથી થનાર સજાથી ડરવાનું છે કે જે તેની હદોને તોડવાના કારણે થશે. બંદાને જોઈએ કે તે ફક્ત ગુનાહોથી ડરીને અલ્લાહની ઇતાઅતમાં જીવન પસાર કરે અને અલ્લાહથી જ આશા રાખે. જેમ કે, મૌલા અલી (અ.)એ

ફરમાવ્યું છે:

لَا تَخَفُ إِلَّا ذَنْبَكَ، وَلَا تَرْجُ إِلَّا رَبَّكَ

તું ના ડર સિવાય કે તારા ગુનાઓથી, અને તું ઉમ્મીદ ન રાખ સિવાય કે તારા રબથી.⁴

આ હદીસ બયાન કરે છે કે બંદાનું જીવન ખોફ અને ઉમ્મીદની વચ્ચે રહેલું હોવું જોઈએ. પરંતુ જો બંદો આ બન્નેમાંથી કોઈ એકને પકડી લે અને બીજાને છોડી દે તો નુકસાન ઉઠાવનારો બની જશે. એટલે કે જો બંદો ફક્ત અલ્લાહની રહમતની આશાને જ પકડી લે, અને ખોફે ખુદાને છોડી દે, તો તે ગુનાઓ ઉપર ગુનાઓ કરતો થઈ જશે, અને જો ફક્ત ખોફે ખુદાને જ પકડી લે અને અલ્લાહની રહમતની આશાને છોડી દે, તો તે હતાશ થઈ જશે, અને ગુના કર્યા પછી નેકી કરવાનો ઉમંગ પણ જતો રહેશે. માટે બંદાને જોઈએ કે ખોફ અને ઉમ્મીદ બન્નેને સાથે લઈને જીવન જીવે.

એક અન્ય હદીસમાં હઝરત ઇમામ જફર સાદિક (અ.)એ ફરમાવ્યું છે:

لَا يَكُونُ الْعَبْدُ مُؤْمِنًا حَتَّى يَكُونَ خَائِفًا رَاجِيًا

“કોઈ બંદો ત્યાં સુધી મોમિન નથી થઈ શકતો જ્યાં સુધી તે અલ્લાહનો ડર ધરાવનાર અને અલ્લાહથી આશા રાખનાર ન હોય.”⁵

આ હદીસ બયાન કરે છે કે મોમિન બનવા માટે ખોફ અને ઉમ્મીદ બન્ને આવશ્યક છે. મોમિનમાં આ બન્ને સિફતો ખોફ અને ઉમ્મીદ સરખા પ્રમાણમાં જોવા મળે છે. જેમ કે, હઝરત ઇમામ જફર સાદિક (અ.) એ ફરમાવ્યું છે કે હઝરત લુકમાને પોતાના દીકરાને નસીહત કરતાં ફરમાવ્યું:

...يَا بُنَيَّ! خَفِ اللَّهَ خَوْفًا، لَوْ أَتَيْتَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِبِرِّ الثَّقَلَيْنِ خِفْتَ أَنْ يُعَذِّبَكَ، وَارْجُ اللَّهَ

رَجَاءً، لَوْ وَافَيْتَ الْقِيَامَةَ بِإِثْمِ الثَّقَلَيْنِ رَجَوْتَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكَ.

فَقَالَ لَهُ ابْنُهُ: يَا أَبَتِ! وَكَيْفَ أُطِيقُ هَذَا وَإِنَّمَا لِي قَلْبٌ وَاحِدٌ؟

فَقَالَ لَهُ لُقْمَانُ: يَا بُنَيَّ! لَوْ اسْتَخْرِجَ قَلْبُ الْمُؤْمِنِ فَشُقَّ، لَوُجِدَ فِيهِ نُورَانِ: نُورٌ لِلْخَوْفِ، وَنُورٌ

لِلرَّجَاءِ، لَوْ وَزِنَا مَا رَجَحَ أَحَدُهُمَا عَلَى الْآخَرِ بِمِثْقَالِ ذَرَّةٍ...⁶

4 મીઝાનુલ હિકમા, જિલ્દ-૩, હદીસ-૫૨૨૫

5 બિહારુલ અન્વાર, ભાગ-૭૦, પૃષ્ઠ-૩૮૨

6 બિહારુલ અન્વાર, જિલ્દ-૧૩, ભાગ-૧૮, હદીસ-૨

“અય બેટા! અલ્લાહ તઆલાથી એટલી હદ સુધી ડર કે જો તું કયામતના દિવસે બન્ને જહાનની નેકીઓ લઈને જાય તો પણ તું ડર રાખજે કે તે તને અઝાબ કરશે. અને તેનાથી એટલી હદ સુધી ઉમ્મીદ રાખ કે જો તું કયામતના દિવસે બન્ને જહાનના ગુનાહો લઈને જઈશ તો પણ તે તને બક્ષી દેશે.”

તો આપના દીકરાએ કહ્યું કે, “અય મારા પિતા! આ કેવી રીતે શક્ય છે, જ્યારે કે મારે તો એક જ દિલ છે? (એક દિલમાં બે વસ્તુઓ કેવી રીતે સમાઈ શકે છે?)

તો જનાબે લુકમાને તેને ફરમાવ્યું, “અય બેટા! જો મોમિનના દિલને કાઢી દેવામાં આવે અને તેને ચીરી દેવામાં આવે તો તેમાં બે નૂર પામવામાં આવશે: (૧) ખોફનું નૂર, અને (૨) ઉમ્મીદનું નૂર. જો તે બન્નેનું વજન કરવામાં આવે તો તે બન્નેમાંથી કોઈ એક બીજા કરતાં રાયના દાણા જેટલું પણ વજનદાર નહીં હોય.”

આ હદીસ બયાન કરે છે કે નેકીઓ ઉપર ઇતરાવું જોઈએ નહીં, અને ગુનાઓના કારણે અલ્લાહની રહમતની આશાને પણ છોડી દેવી જોઈએ નહીં. કારણ કે મોમિન એવો હોય છે કે જો તેના દિલને ચીરીને બે ટુકડા કરવામાં આવે તો બન્ને ટુકડાઓમાં રહેલા નૂરનું વજન સરખું જ થશે. અને આ નૂર અલ્લાહના ખોફનું નૂર અને અલ્લાહની રહમતની ઉમ્મીદનું નૂર છે. ટૂંકમાં, સાચો મોમિન એ છે કે જે ખોફ અને ઉમ્મીદની વચ્ચે જીવન પસાર કરે, અને આ બન્ને ફક્ત અલ્લાહથી જ હોવા જોઈએ, બીજા કોઈથી નહીં.

(૨) ખોફે ખુદાનું મહત્ત્વ:

કુરઆને મજીદમાં ખોફે ખુદાના મહત્ત્વ વિષે વિવિધ આયતો બયાન કરવામાં આવી છે. જેમ કે, અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં સૂરા નાઝિઆત, સૂરા-૭૮, આયત-૪૦ અને ૪૧માં ફરમાવે છે:

وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَىٰ ۖ فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَىٰ ﴿٧٨﴾

“અને જે પોતાના રબના મકામથી ડરે છે અને પોતાના નફ્સને ઈચ્છાઓથી રોકે છે, તો જન્નત તેનું ઠેકાણું છે.”

આ આયતમાં રહેલા **مَقَامَ رَبِّهِ** શબ્દની વિવિધ તફ્સીરો બયાન કરવામાં આવી છે. જેમ કે, (૧) **مَقَامَ رَبِّهِ** થી મુરાદ અલ્લાહની બારગાહ છે, એટલે કે બંદો અલ્લાહની બારગાહમાં હિસાબ આપવાથી ડરતો રહે છે, કારણ કે બંધા જ આમાલને અલ્લાહની બારગાહમાં પેશ કરવામાં આવશે, (૨) **مَقَامَ رَبِّهِ** થી મુરાદ અલ્લાહની અઝમત અને જલાલત છે કે જેના કારણે ખોફ આવે છે.⁷

આ આયત બયાન કરે છે કે અલ્લાહના ખોફની મદદથી માણસ નફ્સની ઈચ્છાઓની પેરવી કરવાથી

7 તફ્સીર કૌસર, સૂરા નાઝિઆત, આયત-૪૦ની તફ્સીરમાંથી

રોકાઈ જાય છે, અને તેનું ફળ જન્નત છે. ખોફે ખુદાના કારણે બંદો નફ્સની સુધારણા કરી શકે છે. જેમ કે, એક હદીસમાં હઝરત ઇમામ જફર સાદિક (અ.)એ ફરમાવ્યું છે:

مَنْ عَلِمَ أَنَّ اللَّهَ يَرَاهُ، وَيَسْمَعُ مَا يَقُولُ، وَيَعْلَمُ مَا يَعْمَلُهُ مِنْ خَيْرٍ أَوْ شَرٍّ، فَيَحْجُزُهُ ذَلِكَ عَنِ الْقَبِيحِ مِنَ الْأَعْمَالِ، فَذَلِكَ الذِّي: "خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَىٰ".

“જે માણસ જાણતો હોય કે અલ્લાહ તેને જોઈ રહ્યો છે, અને જે કંઈ તે કહે છે તેને અલ્લાહ સાંભળી રહ્યો છે, અને જે કંઈ નેક કાર્ય કે બુરાઈ તે કરે છે અલ્લાહ તેને જાણે છે, અને પછી આ જ વાત તેને ખરાબ કાર્ય કરવાથી રોકે તો તે માણસ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَى (પોતાના રબના મકામથી ડરે છે અને પોતાના નફ્સને ઈચ્છાઓથી રોકે છે)નો મિસ્દાક છે.”⁸

એક અન્ય હદીસમાં મૌલા અલી (અ.)એ ફરમાવ્યું છે:

الْخَوْفُ سِجْنُ النَّفْسِ مِنَ الذُّنُوبِ، وَرَادِعُهَا عَنِ الْمَعَاصِي

ખોફ નફ્સના ગુનાઓનું કેદખાનું છે, અને નાફરમાની કરવાથી નફ્સનો મુહાફિઝ (રોકનાર) છે.

આમ, કુરઆનની આ આયત અને બન્ને હદીસો બયાન કરે છે કે ખોફે ખુદા મોમિનનું હથિયાર છે કે જેની મદદથી તે પોતાના નફ્સ ઉપર નજર રાખી શકે છે, તેના નફ્સની ઈચ્છાઓ ઉપર કંટ્રોલ કરી શકે છે, તેની સુધારણા કરી શકે છે, અને સાથે સાથે કલામે પાકની આયતનો મિસ્દાક પણ બની શકે છે.

(૩) અલ્લાહનો ડર કોણ ધરાવે છે:

આલિમો:

આવા ખોફ ધરાવનારા રહમાનના બંદાઓનો ઝિક્ક અલ્લાહે કુરઆને મજીદમાં પણ કર્યો છે. જેમ કે, અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં સૂરા ફાતિર, સૂરા-૩૫, આયત-૨૮ માં ફરમાવે છે:

... إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ^ط

... તેના બંદાઓમાંથી કેવળ ઈલ્મવાળા જ અલ્લાહથી ડરે છે.

આ આયત બયાન કરે છે કે તેના બંદાઓમાંથી કેવળ આલિમો જ ડરે છે. તો કેવા આલિમો અલ્લાહનો ખોફ ધરાવે છે. તેના વિષે હઝરત ઇમામ જફર સાદિક (અ.)એ ફરમાવ્યું છે:

⁸ તફસીર સાફી, સૂરા-નાઝિઆત, આયત-૪૦ અને ૪૧ની તફસીરમાંથી

فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ: يَعْني بِالْعُلَمَاءِ مَنْ صَدَّقَ فِعْلُهُ قَوْلُهُ، وَ مَنْ لَمْ يُصَدِّقْ فِعْلُهُ قَوْلُهُ فَلَيْسَ بِعَالِمٍ.

અલ્લાહ તઆલાના કોલ إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ માં (આલિમો)થી મુરાદ એવા આલિમો છે કે જેમનાં કાર્યો તેમની વાતની તસ્દીક કરતાં હોય. અને જેમનાં કાર્યો તેમની વાતની તસ્દીક કરતાં નથી તો તે આલિમ નથી.”⁹

આ હદીસ બયાન કરે છે કે જેના કોલ અને કાર્યમાં તફાવત જોવા ન મળતો હોય, એટલે કે કહેણી અને કરણીમાં તફાવત જોવા મળતો ન હોય, તો તે હકીકતમાં આલિમ છે, અને આવા ઈલ્મવાળા અલ્લાહથી ડરનારા હોય છે. અને જેના કોલ અને કાર્યમાં તફાવત જોવા મળતો હોય તો તે આલિમ નથી.

અલ્લાહના બંદાઓમાંથી કેવળ ઈલ્મવાળા જ તેનાથી શા માટે ડરે છે? તેને એક ઉદાહરણ વડે સમજાવે. કોઈ વ્યક્તિ કોઈ દેશના કાનૂન ન જાણતો હોય. જેમ કે, ચોરી કરવાની સજા હાથ કાપી નાખવાની છે તો તે ચોરી કરવાથી ડરશે નહીં. પરંતુ જો તે સજાનો જાણકાર હશે તો ચોરી જેવો ગંભીર ગુનો કરવાથી ડરશે. આવી જ રીતે ઈલ્મવાળા જાણતા હોય છે અલ્લાહની નાફરમાનીની સજા શું છે અને અલ્લાહની રઝા શામાં રહેલી છે? એટલે તેઓ નાફરમાની કરવાથી રોકાઈ જાય છે, અને નાફરમાનીના પરિણામ વિષે અલ્લાહ તઆલાના અદ્દલ અને કાનૂનથી ડરે છે.

મોમિનો :

રહમાનના બંદાઓમાં મોમિનો પણ છે કે જેઓ અલ્લાહનો ખોફ ધરાવે છે. જેમ કે, અલ્લાહ તઆલા સૂરા આલે ઈમરાન, સૂરા-૩, આયત-૧૭૫ માં ફરમાવે છે:

... وَخَافُونَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٧٥﴾

... જો તમે મોમિન હો તો મારાથી જ ડરો.

આ આયત મોમિનની એક સિફત બયાન કરે છે. હકીકતમાં મોમિન એ જ છે કે જે અલ્લાહથી ડરનાર હોય, કારણ કે પહેલાં આપણે જાણ્યું તેમ મોમિન ખોફ અને ઉમ્મીદના વચ્ચે જીવન પસાર કરનારો છે.

દીનની તબ્લીગ કરનારા:

આવી જ રીતે જે લોકો દીનની તબ્લીગ કરે છે, તેઓ પણ અલ્લાહથી ડરનારા હોય છે. જેમ કે, અલ્લાહ તઆલા સૂરા અલઝાબ, સૂરા-૩૩, આયત-૩૮ માં ફરમાવે છે:

9 તફસીર મજ્મઉલ બયાન, સૂરા-૩૫, સૂરા - ફાતિરની તફસીરમાંથી

الَّذِينَ يُبَلِّغُونَ رِسَالَاتِ اللَّهِ وَيَخْشَوْنَهُ وَلَا يَخْشَوْنَ أَحَدًا إِلَّا اللَّهَ¹⁰

જે લોકો અલ્લાહના પયગામની તબ્લીગ કરે છે, અને અલ્લાહથી ડરે છે, અને તેઓ અલ્લાહ સિવાય કોઈનાથી ડરતા નથી.

આ આયત બયાન કરે છે કે જે પણ લોકો અલ્લાહ તઆલાના દીનની તબ્લીગ કરે છે, તેઓ અલ્લાહ સિવાય કોઈનાથી ડરતા નથી. તો આ તબ્લીગ કરનારા કોણ છે? તેના વિષે હઝરત ઇમામ અલી રઝા (અ.) એ ફરમાવ્યું છે:

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: اللَّهُمَّ ارْحَمْ خُلَفَائِي - ثَلَاثَ مَرَّاتٍ - قِيلَ لَهُ: (يَا رَسُولَ اللَّهِ!) وَمَنْ خُلَفَاؤُكَ؟ قَالَ: الَّذِينَ يَأْتُونَ مِنْ بَعْدِي، وَيَرْوُونَ أَحَادِيثِي وَسُنَّتِي، فَيُعَلِّمُونَهَا النَّاسَ مِنْ بَعْدِي.

રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “અય અલ્લાહ! તું મારા ખલીફાઓ ઉપર રહેમ કર - આવું ત્રણ વાર ફરમાવ્યું - તો આપ (સ.)ને પૂછવામાં આવ્યું, “યા રસૂલલ્લાહ! આપના ખલીફાઓ કોણ છે?” તો આપ (સ.)એ ફરમાવ્યું, “તેઓ એ લોકો છે કે જેઓ મારા પછી આવશે, અને મારી અહાદીસ અને સુન્નતને બયાન કરશે, પછી તેને મારા પછીના લોકોને શીખવશે.”¹⁰

આ હદીસ બયાન કરે છે કે જે પણ લોકો રસૂલલ્લાહ (સ.)ની અહાદીસ અને સુન્નતને સ્પષ્ટ કરીને લોકો સામે ઇસ્લામની તબ્લીગ કરે છે, તેઓ રસૂલલ્લાહ (સ.)ના ખલીફા છે. પછી તે ઇમામ હોય કે પીર, વલી અલ્લાહ હોય. કારણ કે આજે બારમા ઇમામ (અ.)ની ગૈબતમાં ઇસ્લામ દુનિયાના દરેક ભાગમાં ફેલાયેલો છે, તે ફક્ત પીર, વલી અલ્લાહની જ મહેનતના કારણે છે. તેઓ દીનની તબ્લીગ કરવાના મામલામાં ફક્ત અલ્લાહથી જ ડરે છે, અને તેઓ હંમેશાં અલ્લાહના ખોફની યાદર પોતાના માથે રાખે છે. જેમ કે, મૌલા અલી (અ.)એ ફરમાવ્યું છે:

الْخَوْفُ جُلْبَابُ الْعَارِفِينَ

ખોફ માઅરેફત ધરાવનારાઓની યાદર છે.¹¹

એક અન્ય હદીસમાં હઝરત ઇમામ જફર સાદિક (અ.)એ ફરમાવ્યું છે:

10 મીઝાનુલ હિકમા (અરબી), જિલ્દ-૨, બાબ-૭૨૪

11 મીઝાનુલ હિકમા

مَنْ عَرَفَ اللَّهَ خَافَ اللَّهَ، وَمَنْ خَافَ اللَّهَ سَخَتْ نَفْسُهُ عَنِ الدُّنْيَا

“જે અલ્લાહની માઅરેફત ધરાવે છે, તે અલ્લાહથી ખોફ રાખતો હોય છે, અને જે માણસ અલ્લાહનો ખોફ રાખે છે, તે દુનિયાને છોડી દે છે.”¹²

આ બન્ને હદીસો બયાન કરે છે કે અલ્લાહની માઅરેફત ધરાવનાર અલ્લાહથી જ ડરે છે, અને અલ્લાહના ખોફના કારણે દુનિયાની મોહમાયામાં આવતા નથી, પરંતુ તેને ત્યજી દે છે. તો આવા રહમાનના બંદા અને અલ્લાહના વલીઓ સાથે મોહબ્બત કરવી જોઈએ. જેમ કે, રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે:

حَمَلَةُ الْقُرْآنِ أَوْلِيَاءُ اللَّهِ؛ فَمَنْ عَادَاهُمْ عَادَى اللَّهَ، وَمَنْ وَالَاهُمْ فَقَدْ وَالَى اللَّهَ

“અલ્લાહના વલીઓ કુરઆનને ઉઠાવનારા છે; તો જેણે તેમનાથી દુશ્મની કરી તો તેણે અલ્લાહથી દુશ્મની કરી, અને જેણે તેમનાથી મોહબ્બત કરી તો તેણે અલ્લાહથી મોહબ્બત કરી.”¹³

આ હદીસ બયાન કરે છે કે કુરઆનને ઉઠાવનારા અલ્લાહના વલીઓ છે એટલે કે તેઓ કુરઆન ઉપર સંપૂર્ણપણે અમલ કરનારા હોય છે, અને આવા અલ્લાહના વલીઓમાં ચૌદ માઅસૂમીન (અ.) મોખરે છે, અને તેમના પછી અલ્લાહના એવા વલીઓ છે કે જેમણે ઈખ્લાસની સાથે કોઈ પણ પ્રકારની લાલચ વગર ફક્ત અલ્લાહની રઝા પામવા ખાતર લોકોને સાચા રસ્તાની હિદાયત કરી છે. તેમની સાથે આપણે મોહબ્બત કરવી જોઈએ ન કે દુશ્મની.

કરબલામાં પણ બે પ્રકારના મુસલમાન હતા. એક રહમાનના એવા બંદાઓ હતા કે જે અલ્લાહના વલીઓની સાથે મોહબ્બત કરનારા હતા, અને બીજા દુનિયાના એવા બંદાઓ હતા કે જે અલ્લાહના વલીઓની સાથે દુશ્મની રાખનાર હતા. તો વલીઓથી મોહબ્બત કરનારા હતા તે ઈમામ હુસૈન (અ.)ના અસ્હાબ હતા કે જેમણે અલ્લાહનો ખોફ રાખીને પોતાની કુરબાનીઓ અલ્લાહની બારગાહમાં પેશ કરી. અને બીજા બાજુ યઝીદનું લશ્કર હતું કે જેમણે અલ્લાહનો ખોફ રાખ્યા વગર અલ્લાહના વલીઓને બેગુનાહ શહીદ કરી દીધા, અને જહન્નમના અઝાબને વહોરી લીધો.

હા, અઝાદારો! આવા રહમાનના એક બંદા ઝુલ્ફેર ઇબ્ને કૈન હતા કે જેમની મોહબ્બત, પરહેઝગારી, હુકમની ફરમાબરદારી, ઈસ્લામ પ્રત્યેની મોહબ્બત, જેમનું ઈમાન, જેમના દિલના મનોભાવ દર્શાવવા ઈચ્છું છું. તેઓ રસ્તામાં જ હુસૈની કાફલા સાથે થઈ ગયા હતા. આશૂરાની રાત્રે ઝુલ્ફેર ઇબ્ને કૈન પોતાના તંબુમાં છે. અબૂ તમામા પણ ઝુલ્ફેર ઇબ્ને કૈનના તંબુમાં છે. ઝુલ્ફેર તેમને પૂછે છે કે, “અય અબૂ તમામા! હવે કેટલી

12 મીઝાનુલ હિક્મ

13 મીઝાનુલ હિક્મ

રાત બાકી છે?” તો અબૂ તમામા કહે છે કે, “હજુ તો અડધી રાત કરતાં પણ વધારે બાકી છે.” ઝુલ્ફેર કહે છે કે, “આજની રાત કેટલી બધી લાંબી થઈ ગઈ છે! જલ્દીથી સવાર પડી જાય અને હું મૌલા હુસૈન (અ.)ના કદમોમાં મારો જીવ ફિદા કરી દઉં.” અબૂ તમામા કહે છે, “કેમ ઝુલ્ફેર! આ ઘડપણમાં જન્નતની હૂરો સાથે મોહબ્બત કરવાનો આટલો બધો શોખ છે? ઝુલ્ફેરે કહ્યું કે, “ના, ના, મને જન્નતની હૂરોની ચાહના નથી. અય અબૂ તમામા! અલ્લાહની કસમ, મને તો ફક્ત મારા મઝલૂમ ઈમામની સહાયતા કરવાનો શોખ છે.”

જ્યારે આશૂરાની રાત પૂરી થઈ, તો સવારે જનાબે અલી અકબરે અઝાન આપી. મૌલા હુસૈન (અ.) એ સુબહની નમાઝ છેલ્લી વાર જમાઅત સાથે પઢી. એક પછી એક મૌલા હુસૈન (અ.)ના સાથી વિદાય થવા લાગ્યા. ઝોહરની નમાઝનો સમય આવી પહોંચ્યો. અબૂ તમામાએ કહ્યું કે, “મૌલા! મારો જીવ તો એવી ઈચ્છા કરે છે કે છેલ્લી નમાઝ આપની સાથે પઢું.” ત્યારે મૌલા હુસૈન (અ.)એ આસમાનની તરફ નજર કરી અને કહ્યું કે, “હા, અબૂ તમામા! તમે નમાઝની યાદ અપાવી. કાલે કયામતના દિવસે અલ્લાહ તમને નમાઝ પઢનારાઓમાં ગણશે. સારું, એ લોકોને કહી દો કે તમે પણ ઝોહરની નમાઝ પઢી લો અને અમે પણ પઢી લઈએ.” પરંતુ સામેની ફોજમાંથી કોઈએ કહ્યું કે, “હુસૈન (અ.)ની નમાઝ કબૂલને પાત્ર નથી. આ વાક્ય સાંભળીને હબીબ ઈબ્ને મઝાહિર ગુસ્સે થઈ ગયા. ત્યાર પછી ઝુલ્ફેર ઈબ્ને કૈન અને સઈદ ઈબ્ને અબ્દુલ્લાહ આગળ ઊભા થઈ ગયા. જેથી મૌલા હુસૈન (અ.) અને તેમના સાથીદારો ઝોહરની નમાઝ અદા કરી લે. શાબાશ, અય ઝુલ્ફેર! મરહબા, અય સઈદ! તમારા અમલની શું વાત કરવી કે તમે મઝલૂમ અને તરસ્યા ઈમામના રક્ષક બની ગયા છો. તમારા દિલોમાં પણ ઈમામની સાથે છેલ્લી નમાઝ પઢવાની ઈચ્છા હશે, પરંતુ તમે ઈમામના રક્ષક બનીને મૌલા હુસૈન (અ.) અને હુસૈન (અ.)ના અસ્હાબને ઝોહરની નમાઝ અદા કરવા દેવાનું કાર્ય વધારે પસંદ કર્યું. હું નથી કહી શકતો કે ઈમામની પાછળ ઝોહરની નમાઝ પઢવી વધારે બહેતર છે કે ઈમામને ઝોહરની નમાઝ પઢવામાં મદદ કરવાનું કાર્ય વધારે બહેતર છે? જો કે, અહીં આવો માહોલ જોઈને એક બીજો પ્રસંગ પણ યાદ આવે છે કે જંગે સિફ્ફીનમાં વરસતા તીરોની વચ્ચે મૌલાએ કાએનાતનો મુસલ્લો છે, અને ઈબ્ને અબ્બાસ જેવા કુરઆનના તફ્સીરકાર મૌલા અલી (અ.)ને પ્રશ્ન પૂછે છે કે, “શું આ સમય નમાઝ પઢવાનો છે?” તો મૌલા અલી (અ.) જવાબ આપે છે કે, “હું નમાઝ માટે તો જંગ કરી રહ્યો છું.”

અય ઈબ્ને અબ્બાસ! જો હું કહું કે મૌલા અલી (અ.)ના જમાના સુધી ખાસ સહાબીઓની નજર પણ એટલી બુલંદ થઈ શકી ન હતી કે તેઓ નમાઝનું મહત્ત્વ સમજે, પરંતુ કરબલાના મેદાનમાં ત્રણ દિવસના ભૂખ્યા તરસ્યા મૌલા હુસૈન (અ.)ના અસ્હાબ તરફ જુઓ. ઝુલ્ફેર અને સઈદની ઈમાનદારી જુઓ. કોઈ તીર મૌલા હુસૈન (અ.)ને ન વાગે, અને એટલું જ નહીં કે મૌલા હુસૈન (અ.) જ, પરંતુ મૌલા હુસૈન (અ.)ના સાથી નમાઝીઓને પણ ન વાગે તેવી કોશિશ કરી રહ્યા છે. તીર આવતાં રહ્યાં. ઝુલ્ફેર કેટલાંક તીર ઢાલથી રોકતા

હતા, કેટલાંક તલવારથી જ કાપી નાખતા હતા, કેટલાંક શરીર પર લઈ લેતા હતા, પરંતુ સઈદની સામે જે તીર આવ્યાં, તેને તેમણે આગળ વધીને પોતાની છાતી પર લઈ લીધાં. સઈદની છાતી ચારણી જેવી થઈ ગઈ, છતાં ઈચ્છા તો એવી કરે છે કે અય સઈદ! જ્યાં સુધી મૌલા હુસૈન (અ.) નમાઝ ન પઢી લે ત્યાં સુધી તીરોને પોતાની છાતી પર લેતા રહેજો, જમીન પર ન પડી જતા. તેર તીર સઈદની છાતીમાં વાગ્યાં. મૌલા હુસૈન (અ.)એ છેલ્લી સલામ પઢી. સઈદે જમીન પર પડીને મૌલા હુસૈન (અ.)ને છેલ્લી સલામ કરી અને દુનિયાથી વિદાય થઈ ગયા. હું અરજ કરીશ કે, અય ઝુલ્ફેર! અય સઈદ! તમે ઝોહરની નમાઝના સમયે આકાનું રક્ષણ કર્યું, પરંતુ અસ્રની નમાઝના સમયે આવો અને જુઓ કે, મૌલા હુસૈન (અ.) ઘોડા પરથી જમીન પર આવી ગયા છે, અસ્રની નમાઝ પઢવાની ઈચ્છા રાખે છે, પણ જાલિમો તલવારો લઈ ઘેરીને ઊભા છે. હવે કોઈ બાકી નથી કે જે મૌલા હુસૈન (અ.)ની હિફાઝત કરી શકે. હાય, મૌલા હુસૈન (અ.)ની કેવી બેકસી છે! મૌલા હુસૈન (અ.) એકલા છે અને ચારે બાજુ ખૂનના તરસ્યા દુશ્મનો છે. એક બાજુ મૌલા હુસૈન (અ.) છે, અને બીજી બાજુ તીર, ભાલા અને તલવારો છે. મૌલા હુસૈન (અ.)ના શરીર પર કેટલા ઘા હતા, તે કોણ ગણતરી કરી શકે તેમ છે? એક એક તલવારના જખમમાં પચાસ પચાસ તલવારોના ઘા હતા. એક એક બરછીના જખમમાં પચાસ પચાસ બરછીઓના ઘા હતા. પોતાના લોહીમાં નાહેલા હતા. એવામાં ખૈમાના દરવાજામાંથી બહેને ભાઈની આવી હાલત જોઈ તો બેતાબ થઈને માથું કૂટવા લાગ્યાં.

أَلَا تَعْنَتْ لِلَّهِ عَلَى الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطَّيِّبِينَ
 أَمَّا بَعْدُ:

فَقَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فِي الْقُرْآنِ الْمَجِيدِ وَالْفُرْقَانِ الْحَمِيدِ:
 وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا ﴿٢٤﴾
 (સૂરા ફૂકાન, સૂરા-૨૫, આયત-૬૭)

“અને રહમાનના બંદા જ્યારે ખર્ચ કરે છે તો ન ઇસ્રાફ કરે છે, અને ન તો કંજૂસાઈ, પરંતુ તેમના વચ્ચે
 મધ્યમમાર્ગ અપનાવે છે.”

આ આયત રહમાનના બંદાની પાંચમી સિક્ત બયાન કરે છે કે તેઓ જ્યારે ખર્ચ કરે છે તો મધ્યમમાર્ગ
 અપનાવે છે. તો આજના ખુતબામાં આપણે મધ્યમમાર્ગ વિષે જાણીશું.

આ આયતમાં અલ્લાહે ત્રણ બાબત બયાન કરી છે: (૧) ઇસ્રાફ, (૨) ઇક્તાર, અને (૩) કવામ.

ઇસ્રાફ (اسراف):

ઇસ્રાફ એટલે કોઈ વસ્તુને તેની હદ કરતાં વધારે અને જરૂર કરતાં વધારે ખર્ચ કરવી, અથવા નાહક
 જગ્યાએ ખર્ચ કરવી. જેમ કે, હઝરત ઈમામ અલી (અ.)એ ફરમાવ્યું છે:

إِعْطَاءُ الْمَالِ فِي غَيْرِ حَقِّهِ تَبْذِيرٌ وَإِسْرَافٌ

“અયોગ્ય જગ્યાએ માલને આપવો એ ફૂજૂલખર્ચી છે.”¹⁴

આ હદીસ બયાન કરે છે કે કોઈ પણ વસ્તુને તેની યોગ્ય જગ્યા સિવાય ખર્ચ કરવામાં આવે તો તે
 ઇસ્રાફ છે. પછી એ ઇસ્રાફ કોઈ પણ બાબતમાં હોય. અલ્લાહ તઆલા ઇસ્રાફને અને ઇસ્રાફ કરનારને પસંદ
 કરતો નથી.

14 મુન્તાખ મીઝાનુલ હિકમા, ભાગ-૨, હદીસ-૨૮૮૮

ઈકતાર (اقتار):

હવે ઈકતાર શબ્દને સમજાવે કે ઈકતાર એટલે શું? ઈકતાર એટલે કોઈ વસ્તુને જરૂર કરતાં ઓછી ખર્ચ કરવી. ઈકતાર શબ્દ ઈસ્રાફનો વિરોધી છે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો ઈકતાર એટલે કંજૂસાઈ. અલ્લાહ તઆલા કંજૂસાઈને અને કંજૂસને પણ પસંદ કરતો નથી.

કવામ (قوام):

હવે કવામ શબ્દનો અર્થ સમજાવે. કવામ એટલે એએતેદાલ એટલે કે મધ્યમમાર્ગ. મધ્યમમાર્ગ એટલે ઈસ્રાફ પણ ન કરવો અને કંજૂસાઈ પણ ન કરવી. જેમ કે, ઈમામ જાફર સાદિક (અ.)એ ફરમાવ્યું છે:

الْقَوَامُ هُوَ الْوَسْطُ

“કવામ જ મધ્યમ માર્ગ છે.”¹⁵

હવે મધ્યમમાર્ગ કોને કહે છે તેને સરળ રીતે સમજાવે.

عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عَمْرِو الْأَحْوَلِ، قَالَ: تَلَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ هَذِهِ الْآيَةَ - وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا - قَالَ: فَأَخَذَ قَبْضَةً مِنْ حَصِي فَقَبَضَهَا بِيَدِهِ، فَقَالَ: هَذَا الْإِقْتَارُ الَّذِي ذَكَرَهُ اللَّهُ فِي كِتَابِهِ، ثُمَّ أَخَذَ قَبْضَةً أُخْرَى، وَأَرَخَى كَفَّهُ كُلَّهَا، ثُمَّ قَالَ: هَذَا الْإِسْرَافُ، ثُمَّ أَخَذَ قَبْضَةً أُخْرَى، فَأَرَخَى بَعْضَهَا وَأَمْسَكَ بَعْضَهَا، وَقَالَ: هَذَا الْقَوَامُ.

અબ્દુલ મલિક ઈબ્ને અમ્ર અહવલ કહે છે કે હઝરત ઈમામ જાફર સાદિક (અ.)એ આ આયતની તિલાવત કરી:

وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا ﴿١٢٩﴾

અને રહમાનના બંદા જ્યારે ખર્ચ કરે છે તો ન ઈસ્રાફ કરે છે, અને ન તો કંજૂસાઈ. પરંતુ તેમના વચ્ચેનો મધ્યમમાર્ગ અપનાવે છે.

રાવી કહે છે, “આપ (અ.)એ જમીનથી એક મુઠ્ઠી ભરીને કાંકરા લીધા, અને મુઠ્ઠીને મજબૂત રીતે બંધ કરી દીધી, અને પછી ફરમાવ્યું, “આ કંજૂસાઈ છે કે જેનો ઝિક અલ્લાહે પોતાની કિતાબમાં કર્યો છે. પછી બીજી વાર મુઠ્ઠીમાં કાંકરા લીધા અને મુઠ્ઠીને પૂરેપૂરી ખોલી દીધી (જેથી બધા કાંકરા પડી ગયા). આપે

15 મજમૂલ બયાન, સૂરા ફુરકાન, આયત-૬૭ ની તફસીરમાંથી

ફરમાવ્યું કે, “આ ઈસ્રાફ છે.” પછી ત્રીજી વાર મુઠ્ઠીમાં કાંકરા લીધા, અને થોડી મુઠ્ઠી ખોલી અને થોડી બંધ રાખી (જેથી થોડા કાંકરા નીચે પડી ગયા અને થોડા હાથમાં રહી ગયા). તો આપે ફરમાવ્યું, “આ મધ્યમમાર્ગ છે.”¹⁶

આ હદીસ કંજૂસાઈ, ઈસ્રાફ અને મધ્યમમાર્ગને સ્પષ્ટ રીતે બયાન કરે છે. ટૂંકમાં, મધ્યમમાર્ગ એટલે ન તો હદથી વધારે ખર્ચ કરવું અને ન તો હદથી વધારે રોકી લેવું. ઈસ્લામ મધ્યમમાર્ગને દરેક કાર્યમાં અને દરેક મામલામાં પસંદગીની નજરે જુએ છે. કુરઆને મજીદમાં ઈસ્લામ ઉપર અમલ કરવાના કારણે મુસલમાનોને ઉમ્મતે ‘વસત’ એટલે કે મોઅતદિલ ઉમ્મત (મધ્યમમાર્ગ ઉપર ચાલનાર ઉમ્મત) કહેવામાં આવી છે. જેમ કે, અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં સૂરા બકરા, સૂરા-૨ અને આયત-૧૪૩ માં ફરમાવે છે:

وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا

અને અમે આવી રીતે તમને મધ્યમમાર્ગ ઉપર ચાલનારી ઉમ્મત બનાવી છે.

ઈસ્લામમાં મધ્યમમાર્ગને ખૂબ જ મહત્ત્વ આપવામાં આવ્યું છે. એટલા જ માટે રહમાનના બંદા દરેક કાર્ય અને મામલામાં મધ્યમમાર્ગ અપનાવે છે. જેમ કે, ખર્ચ કરવામાં, ઈબાદત કરવામાં, સમય ખર્ચ કરવામાં, બોલવામાં, વગેરે. પોતાના જીવનના દરેક પાસામાં મધ્યમમાર્ગ ઉપર ચાલે છે.

મધ્યમમાર્ગ ઉપર ચાલવાની તાકીદ:

ઈસ્લામ એક એવો મઝહબ છે કે જે એક તરફ ઈસ્રાફ કરવાની મનાઈ કરે છે, તો બીજી તરફ કંજૂસાઈ કરવાથી પણ રોકે છે. તે લોકોને મધ્યમમાર્ગ ઉપર ચાલવાની તાકીદ કરે છે. જેમ કે, અલ્લાહ તઆલા સૂરા બની ઈસરાઈલ, સૂરા-૧૭, આયત-૨૮ માં ફરમાવે છે:

وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُومًا مَّحْسُورًا ﴿٢٨﴾

અને ન તો પોતાનો હાથ પોતાની ગરદનથી બાંધીને રાખો, અને ન તો બિલકુલ ખુલ્લા પણ છોડો કે જેથી ખાલી હાથ અને મલામતના લાયક થઈ જાઓ.

આ આયત બયાન કરે છે કે બંદાને જોઈએ કે તે પોતાના હાથને ગરદનથી બાંધીને ન રાખે, એટલે કે કંજૂસાઈ ન કરે. અને પોતાના હાથને બિલકુલ ખુલ્લા પણ ન છોડી દે, એટલે કે ઈસ્રાફ પણ ન કરે. જો બંદો આ બન્નેમાંથી કોઈ એક ઉપર અમલ કરશે, એટલે કે ઈસ્રાફ કરશે, અથવા કંજૂસાઈ કરશે, તો તે મલામતને પાત્ર બની જશે.

16 તફસીર સાફી, સૂરા કુરકાન, આયત-૬૭ ની તફસીરમાંથી

આપણે ઉમ્મતે મોહંમદીના એક ફરદ છીએ. અલ્લાહ, રસૂલ (સ.) અને આલે રસૂલ (અ.) ઉપર ઈમાન ધરાવીએ છીએ. તેથી આપણા માટે જરૂરી છે કે આપણે પોતાના કાર્યોમાં મધ્યમમાર્ગ અપનાવીએ. જેમ કે, હઝરત ઈમામ અલી (અ.)એ ફરમાવ્યું છે:

عَلَيْكَ بِالْقَصْدِ فِي الْأُمُورِ فَمَنْ عَدَلَ عَنِ الْقَصْدِ جَارٌ، وَمَنْ أَخَذَ بِهِ عَدَلٌ

“તમારા માટે મામલાઓમાં મધ્યમમાર્ગ આવશ્યક છે, કારણ કે જે મધ્યમમાર્ગથી દૂર થઈ જાય છે, તો તે જુલ્મ કરે છે, અને જે મધ્યમમાર્ગ અપનાવે છે, તે અદ્લ કરે છે.”¹⁷

આ હદીસ બયાન કરે છે કે મધ્યમમાર્ગ ઉપર ચાલવું કેટલું જરૂરી છે. અલ્લાહે આપણને જેટલી પણ નેઅમતો આપી છે તેમાં આપણે મધ્યમમાર્ગ ઉપર રહીને તેને ખર્ચ કરવી જોઈએ. પરંતુ જો બંદો મધ્યમમાર્ગ ઉપરથી દૂર થઈ જાય, તો તે પોતાના ઉપર અને બીજાઓ ઉપર પણ જુલ્મ કરી બેસે છે.

બંદો પોતાના ઉપર અને બીજાઓ ઉપર જુલ્મ ન કરી બેસે એટલે તેને જોઈએ કે તે પોતાના દરેક મામલામાં મધ્યમમાર્ગને અપનાવે, કારણ કે તે જ કાર્યોની સુંદરતા છે. જેમ કે, હઝરત ઈમામ મૂસા કાઝિમ (અ.)એ ફરમાવ્યું છે:

خَيْرُ الْأُمُورِ أَوْسَطُهَا

“મામલાઓની શ્રેષ્ઠતા મધ્યમ માર્ગ જ છે.”¹⁸

આ હદીસ બયાન કરે છે કોઈ પણ મામલાની સુંદરતા મધ્યમમાર્ગમાં જ રહેલી છે. એટલા જ માટે ઈસ્લામ મધ્યમમાર્ગ ઉપર ચાલવાની તાકીદ કરે છે.

મધ્યમમાર્ગના ફાયદા:

જેના વિષે આટલી તાકીદ કરવામાં આવી હોય તો તેના કોઈ ફાયદાઓ જરૂર હશે. જેમ કે, હઝરત ઈમામ અલી (અ.)એ ફરમાવ્યું છે:

عَلَيْكَ بِالْقَصْدِ، فَإِنَّهُ أَعْوَنُ شَيْءٍ عَلَى حُسْنِ الْعَيْشِ، وَلَنْ يَهْلِكَ أَمْرٌ حَتَّى يُؤْتَرَ شَهْوَتُهُ عَلَى دِينِهِ.

“તમારા માટે આવશ્યક છે કે મધ્યમ માર્ગ અપનાવો. કારણ કે તે સારી જીંદગીમાં સૌથી વધારે મદદગાર

17 ગુરુલ લિકમ અરબી-ઉર્દૂ, પાના-૩૮૨, હદીસ-૭

18 મીઝાનુલ લિકમા, ભાગ-૩, પાના-૫૪૫

છે, અને ક્યારેય કોઈ માણસ ત્યાં સુધી હલાક નથી થતો જ્યાં સુધી તે પોતાની ઈચ્છાને પોતાના દીન પર પ્રાથમિકતા નથી આપતો.”

આ હદીસ બયાન કરે છે કે મધ્યમમાર્ગ વડે બંદો પોતાના જીવનને સુંદર બનાવી શકે છે, કારણે મધ્યમ માર્ગ તેનો મદદગાર બની જાય છે. તેના વડે તે ન તો ઈસ્રાફ કરે છે ન તો કંજૂસાઈ, પરંતુ પોતે સંતોષી બનીને જીવન જીવે છે. જેમ કે, હઝરત હઝરત ઈમામ મૂસા કાઝિમ (અ.)એ ફરમાવ્યું છે:

مَنْ اقْتَصَدَ وَقَنَعَ، بَقِيَ عَلَيْهِ النِّعْمَةُ، وَمَنْ بَذَّرَ وَأَسْرَفَ زَالَتْ عَنْهُ النِّعْمَةُ

“જે માણસ મધ્યમમાર્ગ અપનાવે છે અને સંતોષી બની રહે છે, તો તેની પાસે નેઅમત બાકી રહે છે, અને જે માણસ ઈસ્રાફ કરે છે, તો નેઅમત તેની પાસેથી જતી રહે છે.”¹⁹

આ હદીસ બયાન કરે છે કે મધ્યમમાર્ગના કારણે નેઅમતો બાકી રહે છે અને ઈસ્રાફ કરવાના કારણે નેઅમતો છીનવાઈ જાય છે. માટે બંદાએ પણ અલ્લાહની નેઅમતોને છીનવી લેનારી બુરાઈ એટલે કે ઈસ્રાફથી હંમેશાં બચતા રહેવું જોઈએ.

એવી જ રીતે કંજૂસાઈ કરવી પણ બુરાઈ છે, કારણ કે જે માણસ કંજૂસાઈ કરે છે, તે લોકોની નજરોમાંથી ઊતરી જાય છે, અને લોકો તેની મલામત કરતા થઈ જાય છે કે આ કેવો માણસ છે કે જે અલ્લાહે આટલી બધી નેઅમતો આપી છે, છતાંય તે અલ્લાહના માર્ગમાં ખર્ચ કરતો નથી. એટલે કે કંજૂસાઈથી માણસની ઈજ્જત ઉપર પણ અસર પડે છે. માટે બંદાએ કંજૂસાઈ જેવી બુરાઈથી પણ બચતા રહેવું જોઈએ.

એક અન્ય હદીસમાં હઝરત ઈમામ અલી (અ.)એ ફરમાવ્યું છે:

لَنْ يَهْلِكَ مَنْ اقْتَصَدَ

“જે મધ્યમમાર્ગ અપનાવે છે તે ક્યારેય હલાક નહીં થાય.”²⁰

આ હદીસ બયાન કરે છે કે મધ્યમમાર્ગના કારણે માણસ હલાકતથી બચી જાય છે. જો અલ્લાહે બંદાને નેઅમતો આપી છે, તો તેને જોઈએ કે તે નેઅમતોને અલ્લાહની ઈતાઅતના કાર્યોમાં વાપરે, ન કે નાફરમાનીના.

સારી રીતે જીવન પસાર કરવામાં મધ્યમમાર્ગ ખૂબ જ મદદ કરે છે તેના વડે બંદાનું જીવન સુખમય બને છે. અને જે માણસ મધ્યમમાર્ગને છોડીને પોતાની ઈચ્છાઓને વધારે મહત્ત્વ આપતો થઈ જાય છે, તેવો માણસ હલાક થઈ જાય છે, અને તેનું જીવન પણ સારી રીતે પસાર થતું નથી. માટે જરૂરી છે કે ઈચ્છાઓ ઉપર

19 મુન્તાખ મીઝાનુલ હિકમ, ભાગ-૩, હદીસ-૬૧૭૬

20 ગુરુલ હિકમ, ભાગ-૨, પાનાં-૩૮૨

દીનની વાતોને મહત્ત્વ આપવામાં આવે.

આપણે પોતાની પાછળ અને પરિવારની પાછળ ખર્ચ કરવામાં પણ મધ્યમમાર્ગ અપનાવવો જોઈએ. જેમ કે, એક વખત અબ્બાસી નામનો એક માણસ ઈમામ રઝા (અ.)ની ખિદમતમાં આવ્યો અને ઘરમાં પત્ની અને બચ્ચાઓની જરૂરિયાત અને બીજા કામોના ખર્ચા વિષે ઈમામને પૂછ્યું. ઈમામ રઝા (અ.)એ તેને ફરમાવ્યું, “તારો ખર્ચ બે નાપસંદીદા કામોની વચ્ચે હોવો જોઈએ.” અબ્બાસીએ પૂછ્યું, “આનાથી શું મુરાદ છે?” આપ (અ.)એ ફરમાવ્યું, “શું તું કુરઆને મજીદમાં અલ્લાહ તઆલાનો આ કોલ નથી પઢ્યો કે જેમાં તેણે ઈસ્રાફ અને કંજૂસાઈ બન્નેને નાપસંદ કર્યા છે:

وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا

“અને રહમાનના બંદા જ્યારે ખર્ચ કરે છે તો ન ઈસ્રાફ કરે છે અને ન તો કંજૂસાઈ, પરંતુ તેમના વચ્ચેનો મધ્યમમાર્ગ અપનાવે છે.”

એટલા માટે પોતાના ઘરના લોકોના ખર્ચા અને તેમની જિંદગીની જરૂરિયાતોની ખરીદી અને તે વસ્તુઓના ખર્ચા કરવામાં મધ્યમમાર્ગથી કામ લો.”²¹

માણસે પોતાની હેસિયત પ્રમાણે પોતાના અને પરિવારના ખર્ચા કરવા જોઈએ. જો હેસિયતથી વધારે ખર્ચ કરી નાખશે, તો એ નાદાની કહેવાશે.

આપણે મોહંમદ (સ.) વ આલે મોહંમદ (અ.)ના ચાહવાવાળા છીએ. તેઓ આપણા માટે ઉસ્વએ હસના છે એટલે સૌથી સારાં ઉદાહરણ છે કે જેમને આપણે અનુસરવા જોઈએ. મોહંમદ (સ.) વ આલે મોહંમદ (અ.)એ પોતે જીવનના દરેક પાસામાં મધ્યમમાર્ગ અપનાવ્યો છે. જેમ કે, મૌલા અલી (અ.)એ ફરમાવ્યું છે:

طَرِيقَتُنَا الْقَصْدُ، وَسُنَّتُنَا الرُّشْدُ

“અમારો તરીકો મધ્યમમાર્ગ છે, અને અમારી સુન્નત રાહે હક પર કાયમ રહેવું છે.”²²

આ હદીસમાં મૌલા અલી (અ.)એ પોતાની જીવન જીવવાની રીતભાત બયાન કરી છે. તો મૌલા અલી (અ.)ના ચાહનારને જોઈએ કે તે આપ (અ.)ના તરીકા ઉપર જ અમલ કરે, અને તેના ઉપર કાયમ રહે, અને આ જ હક છે.

રહમાનના બંદા પોતાની જરૂરિયાતો દીનના દાયરામાં રહીને પૂરી કરે છે, અને તેઓ ક્યારેય હક માટે

21 બિહારુલ અન્વાર, ભાગ-૭૧, સફહા-૩૪૭

22 ગુરુલ હિકમ-૨, સફહા-૩૮૨

વાપરવામાં પોતાના હાથને ખેંચી લેતા નથી, અને નાહક તરફ ખર્ચ કરવા પ્રેરાતા નથી. તેમનું આખું જીવન મધ્યમમાર્ગ પર જ છે. જેમ કે, હઝરત ઈમામ ઈમામ અલી (અ.)એ ફરમાવ્યું છે:

الْمُؤْمِنُ سِيرَتُهُ الْقَصْدُ، وَسُنَّتُهُ الرُّشْدُ

મોમિનની સીરત મધ્યમમાર્ગ છે, અને તેની રીત સત્યમાર્ગ છે.

આ હદીસ બયાન કરે છે કે મોમિન એ છે કે જે મધ્યમમાર્ગ ઉપર ચાલનાર હોય, અને જેની જીવન જીવવાની રીત હક રસ્તો હોય.

કરબલામાં આવા મોમિન રહમાનના બંદાઓ હતા કે જેમણે મધ્યમમાર્ગની સાથે હક રસ્તાને પસંદ કરીને પોતાના જીવ અલ્લાહની રાહમાં કુરબાન કરી દીધા. આવા એક રહમાનના બંદા હબીબ ઈબ્ને મુઝાહિર છે કે જેઓએ હક માટે પોતાનો જીવ કુરબાન કરી દીધો.

હબીબ ઈબ્ને મુઝાહિર ઈમામ હુસૈન (અ.)ના બાળપણના મિત્ર હતા. તેમના દિલમાં ઈમામ હુસૈન (અ.)ની કેટલી મોહબ્બત હતી તેનો અંદાજ કોણ લગાવી શકે તેમ છે? બાળપણમાં એક દિવસ રસૂલલ્લાહ (સ.)એ જોયું કે હબીબ અને હુસૈન (અ.) રમી રહ્યા છે અને હબીબ હુસૈન (અ.)ના પગની માટી ઉઠાવી ઉઠાવીને પોતાના માથા ઉપર નાખી રહ્યા છે. આ હતી હબીબની મોહબ્બત, હબીબના દિલની તડપ. આ જ કારણ હતું કે રસૂલલ્લાહ (સ.)એ જાતે જ હબીબને વહાલ કર્યું. આ એ જ હબીબ છે કે જે એક દિવસે કૂકાના બજારમાં ખિઝાબ ખરીદી રહ્યા હતા. તેવામાં મુસ્લિમ ઈબ્ને અવસજ સાથે મુલાકાત થઈ. હબીબે મુસ્લિમને પૂછ્યું, આ કૂકાની શું હાલત છે? જ્યાં જુઓ ત્યાં તલવારોને ઘસીને સાફ કરવામાં આવી રહી છે. હથિયારો તૈયાર થઈ રહ્યાં છે. મુસ્લિમે કહ્યું, “અય હબીબ! તમને ખબર નથી? આ તૈયારીઓ નબીના નવાસા હુસૈન (અ.)ના કતલની થઈ રહી છે.” બસ, આટલું સાંભળતાંની સાથે જ હબીબની આંખોમાંથી આંસુ નીકળી પડ્યાં અને કહ્યું, “કસમ છે ખુદાની! હવે આ દાઢી હુસૈન (અ.)ની સહાયતામાં મારા લોહીથી રંગીન બનશે.”

એક દિવસ, હબીબ પોતાની પત્ની સાથે બેસીને જમી રહ્યા હતા તેવામાં કોઈએ બારણું ખખડાવ્યું. પૂછ્યું, “કોણ?” જવાબ મળ્યો, “હુસૈનનો સંદેશવાહક.” હુસૈન (અ.)નું નામ સાંભળતાં જ એકદમ ઊભા થઈ ગયા. બારણા પાસે આવ્યા. સંદેશવાહકે પત્ર આપ્યો. હબીબે હુસૈન (અ.)ના પત્રને આંખો સાથે લગાવ્યો અને માથા ઉપર મૂક્યો. પત્ર વાંચવાનું શરૂ કર્યું. લખ્યું હતું, “હુસૈન ઈબ્ને અલી તરફથી હબીબ ઈબ્ને મુઝાહિર તરફ. અય હબીબ! અમે દુશ્મનોમાં ઘેરાઈ ગયા છીએ. જો બની શકે તો અમારી મદદે આવજો.” હબીબ માથું ઝુકાવીને ઘરમાં આવ્યા. પત્નીએ પૂછ્યું, “ઈમામ હુસૈન (અ.)એ શું લખ્યું છે?” કહ્યું, હુસૈન દુશ્મનોમાં ઘેરાઈ ગયા છે અને મને મદદ માટે બોલાવ્યો છે.” પત્નીએ પૂછ્યું, “તમારો શું ઈરાદો છે?” હબીબે કહ્યું,

“વિચારીશું.” પત્નીએ કહ્યું, “અય હબીબ! મૌલા મુસીબતમાં ફસાયેલા છે અને તમે વિચાર કરવાની વાત કરો છો? લો, મારી ઓઢણી ઓઢી લો. હું આકાની મદદ માટે જઈશ.” હબીબે પત્નીને દિલાસો આપ્યો અને ગુલામને કહ્યું, “મારો ઘોડો લઈને ફલાણા સ્થળે જાઓ. હું ત્યાં આવીશ.” ગુલામ ઘોડાને લઈને રવાના થયો. હબીબ પત્નીની વિદાય લઈને ચાલ્યા. હબીબને જતાં જતાં મોડું થઈ ગયું તો ગુલામ ઘોડાને કહી રહ્યો છે, “અય ઘોડા! કદાચ મારા માલિક નહીં આવે તો હું તારા ઉપર સવાર થઈને ઈમામની સહાયતા માટે નીકળી પડીશ.” જ્યારે હબીબે આ શબ્દો સાંભળ્યા તો દિલમાં વિચાર કરવા લાગ્યા કે, “મારા મૌલા પર કેવી મુસીબત આવી પડી છે કે ગુલામ પણ કુરબાન થવા તૈયાર છે.”

હબીબ કૂફાથી કરબલા જવા રવાના થયા. આ બાજુ ઈમામ હુસૈન (અ.)એ જોયું કે કૂફા તરફથી કોઈ સવારી આવી રહી છે. આપે અસ્હાબને કહ્યું, “મારો બાળપણનો દોસ્ત આવી રહ્યો છે.” અસ્હાબ આગળ વધ્યા. હબીબનું સ્વાગત કર્યું. હબીબે મૌલા હુસૈનના કદમ મુબારક ચૂમ્યા. જ્યારે જનાબે ઝૈનબને ખબર પડી કે બાળપણના મિત્ર હબીબ આવ્યા છે, તો ગર્વથી કહ્યું, “જઈને હબીબને મારા સલામ કહી દો અને કહેજો, અય હબીબ! તમે મોટો ઉપકાર કર્યો છે કે આવા વખતે અમારી મદદ માટે આવ્યા.” જનાબે ઝૈનબના સલામ સાંભળીને હબીબ રડવા લાગ્યા, “આહ! કેવો વખત છે કે ફાતેમાની બેટીએ મારા પર સલામ કહેવડાવ્યા છે.”

આશૂરાની રાત્રે જ્યારે હુસૈન (અ.) પોતાના સાથીઓ પરથી બૈઅત ઉઠાવી લઈને આઝાદ કરી દીધા અને બધાને આનંદપૂર્વક રજા આપી દીધી અને કહ્યું, “રાતના અંધારામાં જ્યાં મનફાવે ત્યાં ચાલ્યા જાઓ,” પરંતુ કોઈ પણ ગયું નહીં. બધા જ પોતાના મૌલા ઉપર જીવ કુરબાન કરવા તૈયાર હતા. તો પછી હુસૈન (અ.) એ અસ્હાબને કહ્યું, પોતપોતાના તંબુ અહલેબૈતના તંબુઓની ફરતાં લગાવી દો. તરત જ અમલ થઈ ગયો. અસ્હાબે પોતાના તંબુઓ ભેગા કરીને એવી રીતે ઊભા કર્યા કે એક તંબુની દોરીઓ બીજા તંબુની દોરીઓ સાથે ભેગી કરીને બાંધી દીધી. આવું એટલા માટે કર્યું હતું કે દીનના દુશ્મનો અહલેહરમ સુધી પહોંચી શકે નહીં. રાત પૂરી થઈ ગઈ. પ્રભાતનું અજવાળું પથરાયું. જંગ શરૂ થયો. જો કે હબીબ તો રાતથી જ હથિયાર સજીને સૌથી પહેલાં પોતાની જાન કુરબાન કરવા માટે તૈયાર હતા. પરંતુ હુસૈન (અ.)એ પરવાનગી ન આપી. જ્યારે હુસૈન (અ.)એ ઝોહરની નમાઝ પઢવાની રજા માગી અને કોઈ મલકીને કહ્યું કે, “હુસૈન! નમાઝ પઢીને હવે શું કરશો? હુસૈનની નમાઝ કબૂલ નહીં થાય.” આ સાંભળીને હબીબ પોતાની જાતને કાબૂમાં રાખી શક્યા નહીં. હાથ જોડીને અરજ કરી, “મૌલા! મારાથી આ ગુસ્તાખી સહન થતી નથી. મને યુદ્ધમાં જવાની રજા આપો.” હબીબને ઈમામ હુસૈને રજા આપી. વૃધ્ધ સૈનિક કમર કસીને યુવાનોની જેમ યુદ્ધભૂમિમાં આવ્યા. યઝીદીઓની નિંદા કરી. પછી એવી વીરતાપૂર્વક લડ્યા કે ઘણા જ કૂફીઓને જહન્નમને હવાલે કરી દીધા, પરંતુ ક્યાં સુધી લડે? લાખોનો મુકાબલો અને આ બાજુ હબીબ એકલા. હસીન મલકીન મોકો જોઈને બેઠો

હતો. મોકો મળતાં તેણે હબીબની છાતીમાં એટલા જોરથી ભાલો માર્યો કે હબીબ ઘોડા ઉપર રહી શક્યા નહીં. ઘોડા પરથી નીચે આવ્યા. હુસૈન (અ.)ને ખબર પડી કે બાળપણનો દોસ્ત હબીબ આ દુનિયાથી વિદાય થઈ ગયો. ઈમામ હુસૈને ઈન્ના લિલ્લાહે વ ઈન્ના ઈલયહિ રાજિઝિન કહ્યું અને પોતાના સાથીદારોની ટુકડી લઈને હબીબની મય્યત તરફ ચાલ્યા અને કહેતા જતા હતા કે, “ખુદા રહમત નાઝિલ કરે હબીબ પર. તેઓ એક રાતમાં કુરઆન ખતમ કરતા હતા.” જ્યારે લાશ પાસે પહોંચ્યા તો જોયું બાળપણનો મિત્ર કાયમી નિંદ્રામાં સૂઈ રહ્યો છે. સાથીદારોની મદદથી હબીબની લાશને ઉઠાવી અને ગંજે શહીદામાં હબીબની લાશને લાવીને મૂકી દીધી. તંબુઓમાં અહલેહરમે હબીબનું માતમ કર્યું. જનાબે ઝૈનબ (અ.) વારંવાર ફરમાવ્યા કરતાં હતાં કે, “અય હબીબ! તમે મઝલૂમ ભૈયાની મદદ કરી. અય હબીબ! તમે દોસ્તીનો હક અદા કર્યો.”

અય હબીબ! તમે ખૂબ નસીબદાર હતા કે તમારી લાશને ઈમામ હુસૈન (અ.) અને બની હાશિમે ઉપાડી અને અલી અને ફાતેમાની વહુ-બેટીઓએ આપનું માતમ કર્યું. પરંતુ અય હબીબ! જ્યારે તમારા મૌલા, બાળપણના દોસ્ત, રસૂલ (સ.)ના ફરઝંદ ઈમામ હુસૈન શહીદ થશે ત્યારે તેમની લાશ ઉપાડનાર કોઈ નહીં હોય. બાકી હશે માત્ર એક સૈયદે સજ્જાદ અને એ પણ તંબુમાં બેભાન. તેમને તો ખબર પણ નહીં હોય કે માથા ઉપરથી બાપનો સાયો ઊઠી ગયો છે. સકીના યતીમ બની ગયાં હશે, જનાબે ઝૈનબ અને કુલસૂમ ભાઈ વગરનાં બની જશે.²³

أَلَا تَعْنَتْ لِّلَّهِ عَلَى الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ

23 મસાયબ ગુલશને હિદાયતમાંથી લીધેલ છે.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطَّيِّبِينَ
 آمَّا بَعْدُ:

فَقَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فِي الْقُرْآنِ الْمَجِيدِ وَالْفُرْقَانِ الْحَمِيدِ:
 وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ
 وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا ﴿٦٨﴾

(સૂરા ફુકાન, આયત-૬૮)

“જેઓ નથી પોકારતા અલ્લાહની સાથે બીજા કોઈ ઈલાહીને, અને કતલ કરતા નથી એ વ્યક્તિને કે જેને (કતલ કરવો) અલ્લાહ તઆલાએ હરામ કર્યો છે, સિવાય કે હકની સાથે, અને ઝિના નથી કરતા, અને જેણે આવું કર્યું તે ગુનામાં સપડાઈ ગયો.”

આ આયત રહમાનના બંદાઓની છઠ્ઠી સિક્ત બયાન કરે છે કે તેઓ અલ્લાહ સિવાય બીજા કોઈ માઅબૂદને પોકારતા નથી, એટલે કે તેઓ શિર્કથી બચતા રહે છે, અને પોતાના દરેક મામલામાં તેમનું ધ્યાન ફક્ત અલ્લાહ તરફ જ હોય છે, પરંતુ જે અલ્લાહના સિવાય બીજા કોઈને પોકારશે, તો તે શિર્ક જેવા કબીરા ગુનામાં સપડાઈ જશે.

આજના ખુબામાં આપણે રહમાનના બંદા ગૈરુલ્લાહથી નફરત કરનારા હોય છે, એટલે કે શિર્કથી દૂર રહેનારા હોય છે, તેના વિષે જાણીશું.

શિર્ક એટલે શું?

શિર્ક તોહીદનો વિરોધી અકીદો છે.

શિર્ક એટલે અલ્લાહના મામલામાં કોઈને શરીક બનાવવો. એટલે કે અલ્લાહની ઝાતમાં, સિક્તમાં, ઈબાદતમાં, અને અફ્આલ, વગેરેમાં કોઈને શરીક બનાવવો.

શિક્ષી દૂર રહેવાની તાકીદ:

કુરઆને મજીદમાં શિક્ષી દૂર રહેવાની ખૂબ તાકીદ કરવામાં આવી છે. અલ્લાહ સિવાય જે કોઈ પણ વસ્તુ કે વ્યક્તિને માઅબૂદ તરીકે પોકારવામાં આવે તે એક મખ્લૂક છે, ન કે માઅબૂદ. જેમ કે, અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં સૂરા અઅરાફ, સૂરા-૭, આયત-૧૮૪માં ફરમાવે છે:

إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ عِبَادٌ أَمْثَالُكُمْ فَادْعُوهُمْ فَلْيَسْتَجِيبُواكُمْ إِنْ كُنْتُمْ

صَادِقِينَ ﴿١٩٣﴾

“બેશક, જેને તમે અલ્લાહના સિવાય પોકારો છો, તે તમારા જેવા જ બંદા છે, માટે તમે તેઓને પોકારો તો તેઓને જોઈએ કે તેઓ તમને જવાબ આપે, જો તમે સાચા હો તો.”

આ આયત મુશરિકોના અકીદાને બયાન કરે છે કે તેઓ અલ્લાહ સિવાય બીજા કોઈ માઅબૂદને પોકારે છે, પરંતુ હકીકતમાં તેમના માઅબૂદ પણ તેમના જ જેવા બંદા છે, અને જો મુશરિકો પોતાના દાવામાં સાચા હોય તો તે માઅબૂદોને જોઈએ કે તેઓ તેમની પોકારનો જવાબ આપે, એટલે કે તેમની માગેલી દુઆઓને પૂરી કરે.

તે પછીની આયતમાં અલ્લાહ તઆલા સૂરા અઅરાફ, સૂરા-૭, આયત-૧૮૫માં મુશરિકોના માઅબૂદની પરિસ્થિતિ બયાન કરતાં ફરમાવે છે:

أَلَهُمْ أَرْجُلٌ يَمْشُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ آيْدٍ يَبْطِشُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ أَعْيُنٌ يُبْصِرُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا ۚ

“શું તેઓને પગ છે કે જેના વડે તેઓ ચાલે, શું તેઓને હાથ છે કે જેના વડે તેઓ પકડે, અથવા તેમને આંખો છે કે જેના વડે તેઓ જુએ, તેમને કાન છે કે જેના વડે તેઓ સાંભળે?”

આ આયત મુશરિકોના માઅબૂદ તરફ ઈશારો કરતાં કહે છે કે મુશરિકોના માઅબૂદ તેમના કરતાં પણ નીચેની કક્ષાના છે, એટલે કે તેઓ ન તો પોતાની જગ્યાએથી ચાલી શકે છે, ન તો કોઈ વસ્તુને પકડી શકે છે, ન તો કોઈને જોઈ શકે છે, ન તો સાંભળી શકે છે. બુતો કરતાં માણસ અફઝલ છે કે જે ચાલી પણ શકે છે, વસ્તુને પકડી પણ શકે છે, જોઈ પણ શકે છે અને સાંભળી પણ શકે છે. આટલું બયાન કર્યા પછી અલ્લાહ તઆલા રસૂલલ્લાહ (સ.) દ્વારા ચેલેન્જ ફેકતાં ફરમાવે છે:

قُلْ ادْعُوا شُرَكَاءَكُمْ ثُمَّ كِيدُوا فَلَا تُنْظَرُونَ ﴿١٩٥﴾

“અય રસૂલ (સ.)! આપ કહી દો! તમે બોલાવો તમારા શરીકોને પછી મારા વિરુદ્ધ ચાલ ચાલો, અને મને મોહલત ન આપો.”

અલ્લાહ તઆલાએ એવા શિર્કપરસ્તોને ચેલેન્જ ફેંકી છે કે જો તમે પોતાના દાવામાં સાચા હો તો તમે તમારા માઅબૂદોની તાકાતનો ઉપયોગ કરીને મારા સામે કોઈ ચાલ ચાલો, અને મને થોડોક પણ સમય ન આપો. યકીની વાત છે કે અલ્લાહ અલા કુલ્લે શયઈન કદીર છે, ખાલિકે કાએનાત છે, એટલે મખ્લૂક તેની સામે કોઈ પણ પ્રકારની ચાલબાજી કરી શકે જ નહીં, તેની સામે ટકી પણ શકે નહીં.

શિર્કના પરિણામ:

અલ્લાહ સિવાય બીજા કોઈને પોકારવો એમાં માણસનું નુકસાન રહેલું છે ન કે અલ્લાહનું. એટલા જ માટે અલ્લાહ તઆલાએ કુરઆને મજીદમાં એવી કેટલીય આયતો બયાન કરી છે કે જેમાં શિર્ક કરવાની મનાઈ કરવામાં આવી છે, અને તેનાથી થતાં નુકસાનને પણ બયાન કરવામાં આવ્યાં છે. જેમ કે, અલ્લાહ તઆલા સૂરા નિસા, સૂરા-૪, આયત-૪૮માં ફરમાવે છે:

وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ افْتَرَىٰ إِثْمًا عَظِيمًا ﴿٢٦﴾

“અને જે કોઈ અલ્લાહમાં શિર્ક કરશે, તો તેણે મોટા ગુનાની તોહમત મૂકી.”

આ આયત બયાન કરે છે કે અલ્લાહમાં શિર્ક કરવું એટલે અલ્લાહ પર તોહમત મૂકવાનો મહાન ગુનો કરવો છે, અને આ એવો ગુનો છે કે જે ક્યારેય માફ થતો નથી. જે શિર્કમાં સપડાઈને અલ્લાહની સામે નાફરમાની પર ઊભો થઈ જાય છે, પરિણામે તેના માટે ગુમરાહી જ ગુમરાહી છે. તે વિષે વધુ એક આયતમાં અલ્લાહ તઆલા સૂરા નિસા, સૂરા-૪ આયત-૧૧૬માં ફરમાવે છે:

وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا ﴿٢٧﴾

“અને જે કોઈ અલ્લાહમાં શિર્ક કરશે, તે લાંબી ગુમરાહીમાં ચાલ્યો જશે.”

આ આયત બયાન કરે છે કે અલ્લાહમાં શિર્ક કરીને બંદો એવી લાંબી ગુમરાહીમાં સપડાઈ જાય છે કે જે જહલ્લે મુરક્કબ છે, એટલે કે શિર્કના કારણે જિહાલતના એવાં પડ થઈ જાય છે કે જેમાંથી બહાર નીકળવું મુશ્કેલ થઈ જાય છે. શિર્ક સૌથી મોટો ગુનો છે, અને જે પણ શિર્ક કરે છે, તેના બધા આમાલ ખતમ થઈ જાય છે. જેમ કે, અલ્લાહ તઆલા સૂરા ઝુમર, સૂરા-૩૯, આયત-૬૫માં પોતાના રસૂલ (સ.) ને સંબોધીને ફરમાવે છે:

لَيْسَ أَشْرَكَكَ لِيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٦٥﴾

“જો તમે શિર્ક કરશો, તો જરૂર તમારા બધા આમાલ બરબાદ થઈ જશે, અને તમે નુકસાન ઉઠાવનારાઓમાંથી થઈ જશો.”

આ આયત આમ લોકો માટે હુકમ બયાન કરે છે, ન કે કેવળ રસૂલુલ્લાહ (સ.) માટે જ છે. જે કોઈ પણ શિર્ક કરશે, તેના બધા આમાલ બરબાદ થઈ જશે, અને નુકસાન ઉઠાવનારો બની જશે.

શિર્કના પ્રકાર:

અલ્લાહ તઆલાએ જેટલા પણ નબીઓ મોકલ્યા છે તે દરેકે તોહીદની તબ્લીગ કરી છે, અને શિર્કથી બચવાની તાકીદ કરી છે.

રિવાયતોમાં શિર્કના બે પ્રકાર બયાન કરવામાં આવ્યા છે: (૧) શિર્કે અકબર કે જે અલ્લાહની સાથે બીજા કોઈને શરીક ગણવાના કારણે થાય છે, અને (૨) શિર્કે અસ્ગર કે જે કુર્બતન ઈલ્લાહની નિયતથી હટીને કરવામાં આવેલ કાર્યના કારણે થાય છે, અને તે શિર્કે અસ્ગર રિયાકારી છે.

રહમાનના બંદા આ બન્ને પ્રકારના શિર્કથી બચતા રહે છે. તેને હદીસોથી સમજીએ.

રાવીએ હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)ને પૂછ્યું:

إِنَّ هَؤُلَاءِ الْعَوَامَ يَزْعُمُونَ أَنَّ الشِّرْكَ أَخْفَى مِنْ دَبِيبِ النَّمْلِ فِي اللَّيْلَةِ الظَّلْمَاءِ عَلَى الْمِسْحِ الْأَسْوَدِ، فَقَالَ: لَا يَكُونُ الْعَبْدُ مُشْرِكًا حَتَّى يُصَلِّيَ لغيرِ اللَّهِ، أَوْ يَذْبَحَ لغيرِ اللَّهِ، أَوْ يَدْعُوَ لغيرِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ.

“લોકો એવું વિચારે છે કે શિર્ક અંધારી રાત્રે કાળા પથ્થર પર ચાલતી કીડીની ચાલ કરતાંય વધારે છૂપું છે. આપ (અ.)એ ફરમાવ્યું, “બંદો ત્યાં સુધી મુશરિક બની શકતો નથી, જ્યાં સુધી તે અલ્લાહ સિવાય બીજાના માટે નમાઝ પઢે, અથવા અલ્લાહ સિવાય બીજાના માટે ઝિબ્દ કરે, અથવા અલ્લાહ સિવાય બીજાને પોકારે.”²⁴

આ હદીસ બયાન કરે છે કે શિર્ક એવી રીતે દાખલ થાય છે કે બંદાને તેની ખબર પણ પડતી નથી. માટે બંદાને જોઈએ કે તે પોતાની ઈબાદત, કુરબાની, અને દુઆઓ અલ્લાહ સિવાય બીજા કોઈનાથી ન માગે.

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે:

وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللَّهِ إِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ ﴿١٠٦﴾

(સૂરા યૂસુફ, સૂરા-૧૨, આયત-૧૦૬)

અને તેઓમાંથી જે ઘણાખરા અલ્લાહ પર ઈમાન લાવે છે, શિર્ક કરનારા છે.

تَفْسِيرُ الْعِيَّاشِيِّ عَنْ مَالِكِ بْنِ عَطِيَّةَ، عَنِ الْإِمَامِ الصَّادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَيْضًا: هُوَ الرَّجُلُ يَقُولُ: لَوْلَا فَلَانٌ لَهَلَكْتُ، وَلَوْلَا فَلَانٌ لَأَصَبْتُ كَذَا وَكَذَا، وَلَوْلَا فَلَانٌ لَضَاعَ عِيَالِي، أَلَا تَرَى أَنَّهُ قَدْ جَعَلَ لِلَّهِ شَرِيكًا فِي مُلْكِهِ يَزُوقُهُ وَيُدْفَعُ عَنْهُ؟ قَالَ [الرَّائِضِيُّ]: قُلْتُ: فَيَقُولُ: لَوْلَا أَنَّ اللَّهَ مَنَّ عَلَى بُلْغَانَ لَهَلَكْتُ؟ قَالَ: نَعَمْ، لَا بَأْسَ بِهَذَا.

હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)એ અલ્લાહ તઆલાના કોલ:

وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللَّهِ إِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ

વિષે ફરમાવ્યું, “આનાથી મુરદ એ માણસ છે કે જે એવું કહે છે કે જો ફલાણો માણસ ન હોત તો હું હલાક થઈ જાત, જો ફલાણો ન હોત તો મારા ઉપર આવી આવી મુસીબતો આવી પડત, જો ફલાણો માણસ ન હોત તો મારી અહલોઅયાલ તબાહ થઈ જાત. શું તમને ખબર નથી કે તેણે આવી રીતે પોતાના પહોંચાડનાર અને હિફાઝત કરવાવાળા અલ્લાહમાં શરીક બનાવ્યો?”

રાવીએ કહ્યું કે મેં અરજ કરી, “જો અલ્લાહ તઆલા ફલાણા માણસના ઝરીઆથી મહેરબાની ન ફરમાવતો તો હું હલાક થઈ જાત. તો શું આવું કહેવું પણ શિર્ક કહેવાશે?” ઈમામ (અ.)એ ફરમાવ્યું, “આવું કહેવામાં કોઈ વાંધો નથી.”²⁵

આ હદીસ બયાન કરે છે કે બંદાએ આવા શિર્કથી પણ બચતા રહેવું જોઈએ. પોતાના દરેક મામલાને અલ્લાહ તરફ જ લોટાવે, કારણ કે અલ્લાહ ઈલ્લતુલ ઈલલ એટલે દરેક કારણોનું કારણ છે. દુનિયામાં જે કંઈ પણ થાય છે, તે છેવટે અલ્લાહના જ કારણે થાય છે.

દરેક કાર્ય અને દરેક હલનચલન અલ્લાહની મદદથી અને અલ્લાહની મરજીથી જ થાય છે, ભલે ને જાહેરી રીતે આપણી મદદ કોઈ વ્યક્તિ દ્વારા દેખાતી હોય, પણ જ્યારે અલ્લાહ તેના દિલમાં આપણા પ્રત્યે મોહબ્બત નાખે છે, અને પછી અલ્લાહ તે વ્યક્તિ દ્વારા આપણા પર એહસાન અને મદદ કરાવે છે.

શિર્કથી બચવાનો ઉપાય:

આપણે હદીસથી જાણ્યું તેમ કે શિર્ક અંધારી રાતમાં કાળા પથ્થર પર ચાલતી કાળી કીડીની ચાલ કરતાં પણ ધીમા ડગલે બંદામાં પ્રવેશી જાય છે. તો બંદો જાણેઅજાણે શિર્ક કરી નાખે છે. તો બંદો શિર્કથી કેવી રીતે

બચી શકે છે. તો તેને આપણે એક હદીસથી જાણીએ.

عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ، قَالَ: خَطَبَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ يَوْمٍ، فَقَالَ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ! اتَّقُوا الشِّرْكَ؛ فَإِنَّهُ أَخْفَى مِنْ دَبِيبِ النَّمْلِ، فَقَالَ: مَنْ شَاءَ أَنْ يَقُولَ: وَكَيْفَ نَتَّقِيهِ وَهُوَ أَخْفَى مِنْ دَبِيبِ النَّمْلِ، يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: قُولُوا: اللَّهُمَّ إِنَّا نَعُوذُ بِكَ أَنْ نُشْرِكَ بِكَ وَنَحْنُ نَعْلَمُهُ، وَنَسْتَغْفِرُكَ لِمَا لَا نَعْلَمُهُ.

અબૂ મૂસા અશ્શઅરીનું બયાન છે કે એક દિવસ અમને રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ખુબો ઈરશાદ ફરમાવ્યો. અને ખુબા દરમિયાન ફરમાવ્યું, “અય લોકો! શિર્કથી બચો, કારણ કે, તે કીડીની ચાલથી પણ ઓછી ઝડપે છૂપી રીતે આવે છે. આ સાંભળીને એક માણસે અરજ કરી: અય રસૂલલ્લાહ (સ.)! આ તો કીડીની ચાલથી પણ ઓછી ઝડપે છૂપી રીતે આવે છે, તો અમે એનાથી કેવી રીતે બચી શકીએ છીએ? રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું, “આવી દુઆ માગ્યા કરો:

اللَّهُمَّ إِنَّا نَعُوذُ بِكَ أَنْ نُشْرِكَ بِكَ وَنَحْنُ نَعْلَمُهُ، وَنَسْتَغْفِرُكَ لِمَا لَا نَعْلَمُهُ

(એટલે કે અય બારે ઈલાહા! અમે આવા શિર્કથી તારી પનાહ માગીએ છીએ જે અમે જાણીજોઈને કરીએ, અને અમે એવા શિર્કથી પણ તારાથી મગફરત માગીએ છીએ જેને અમે નથી જાણતા.”²⁶)

આ હદીસ બયાન કરે છે કે બંદાએ હંમેશાં આ દુઆને પઢતા રહેવું જોઈએ, કે જેથી જાણેઅજાણે તેનાથી શિર્ક થઈ જાય તો અલ્લાહ તઆલા તેને માફ કરી દે.

અલ્લાહે આપણને આ દુનિયામાં પેદા કર્યા છે તો દિવસે દિવસે અલ્લાહની નવી નવી ખિલ્કત આપણી સામે આવે છે, અને તેને જોઈને આપણને નવાઈ લાગે છે. પણ ઘણી વખત અલ્લાહની ખિલ્કત જોઈને વિચારોને વિચારોમાં આપણે એવો વિચાર કરી લઈએ કે અલ્લાહે આ ખિલ્કતને આ પ્રમાણે બનાવી હોત તો કેટલું સારું થાત તો આવું વિચારવું એ પણ આપણી જાતને શિર્ક તરફ લઈ જવા સમાન છે. જ્યારે કે રહમાનના બંદાઓ તો એવા હોય છે કે અલ્લાહની જ્યારે કોઈ પણ ખિલ્કતને જુએ છે તો અલ્લાહની હમ્દ કરે છે, અને અલ્લાહની ખિલ્કત જે પ્રમાણે છે તેને યોગ્ય હક આપે છે. અલ્લાહ અને તેના રસૂલ (સ.)ની વાતને અને તેમના કાર્યને તસ્લીમ કરે છે, તેમાં મતમતાંતર કરતો નથી. અને દરેક પ્રકારની બેહુદી વાતો તરફ ધ્યાન આપતા નથી કે જેથી જરાક જેટલું શિર્ક થઈ જાય. પછી ભલે ને ગમે તેટલી તકલીફો સહન કરવી પડે. જેમ કે, રસૂલલ્લાહ (સ.)એ અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને મસઊદને ફરમાવ્યું કે:

يَا ابْنَ مَسْعُودٍ! إِيَّاكَ أَنْ تُشْرِكَ بِاللَّهِ طَرْفَةَ عَيْنٍ، وَإِنْ نُشِرَتْ بِالْبِنْدِشَارِ أَوْ قُطِعَتْ أَوْ صُلِبَتْ أَوْ
أُحْرِقَتْ بِالنَّارِ...

“અય ઇબ્ને મસઊદ! આંખના પલકારા જેટલો પણ અલ્લાહમાં શિર્ક કરવાથી બચો, ભલે ને પછી તમને આરી વડે ચીરવામાં આવે, અથવા કાપવામાં આવે, અથવા શૂળી પર ચઢાવવામાં આવે અથવા આગમાં સળગાવવામાં આવે.”²⁷

આ હદીસ રહમાનના બંદાની એક સિફત બયાન કરે છે કે તેઓ હંમેશાં તોહીદમાં અડગ રહે છે, અને શિર્ક કરવાથી બચતા રહે છે ભલે ને પછી તેમના ટુકડે ટુકડા કરવામાં આવે કે પછી આગમાં સળગાવવામાં આવે.

આવાં ઉદારહરણ ઇસ્લામી તારીખમાં પણ જોવા મળે છે. જેમ કે, હઝરત ઇબ્રાહીમ (અ.)ને આગમાં નાખવામાં આવ્યા તો પણ તોહીદ પર કાયમ રહ્યા, મીસમે તમ્મારને શૂળી પર ચડાવવામાં આવ્યા છતાં પણ તોહીદથી ડગ્યા નહીં. કરબલામાં પણ રહમાનના બંદાઓએ પોતાના પર આવતી તકલીફોને સહન કરી લીધી, પરંતુ તોહીદ પર કાયમ રહ્યા.

તો આવા જ રહમાનના બંદા છે જનાબે ઝૈનબના લાલ ઔનો મોહમદ. તેમણે પણ પોતાની જાન કુરબાન કરીને તોહીદને કાયમ કરવામાં પોતાના મામા હુસૈન (અ.)ની મદદ કરી.

જ્યારે મૌલા હુસૈન (અ.)ના લશ્કરમાંથી એક પછી એક ગુલામો, અન્સારો શહીદ થતા ગયા, તો મૌલા હુસૈન (અ.) એકે એકની લાશોને ખૈમાગાહ તરફ લાવતા રહ્યા. છેવટે મૌલા હુસૈન (અ.)ની લાડકવાયી બહેન જનાબે ઝૈનબના ફરઝંદોનો વારો આવ્યો. આ એ જનાબે ઝૈનબ છે કે જ્યારે તેમને ખબર પડી કે તેમના ભાઈ હુસૈન (અ.)એ મદીના છોડવાનો વિચાર કર્યો ત્યારે તેમણે પોતાના શોહરને કહ્યું કે, “મારા ભાઈ હુસૈન મદીના છોડીને જઈ રહ્યા છે, અને હું પણ તેમની સાથે જવા માગું છું, અને મેં મારા નાનાથી સાંભળ્યું છે કે જ્યારે મારા ભાઈ ઈરાક તરફ કૂચ કરશે ત્યારે તેમને શહીદ કરવામાં આવશે.” જનાબે અબ્દુલ્લાહે તેમને મૌલા હુસૈન (અ.)ની સાથે જવાની રજા આપી. જો કે અબ્દુલ્લાહ પોતે પણ મૌલા હુસૈન (અ.)ની સાથે જવા માગતા હતા, પરંતુ તે સમયે તેઓ બીમારીના કારણે અશક્ત થઈ ગયા હતા. તેથી તેમણે મૌલા હુસૈન (અ.)ની મદદ માટે જનાબે ઝૈનબની સાથે પોતાના બે ફરઝંદો ઔન અને મોહમદને પણ મોકલ્યા.

મરહુમા! એક બહેનને ભાઈથી અને ભાણીયાઓને મામાથી કેવી મોહબ્બત હતી કે શાહઝાદી ઝૈનબે જ્યારે પોતાના બેટાઓને કહ્યું કે, “અય મારા નૂરે નઝર! મામાની પાસે જાઓ, અને ઈજઝત મેળવી લો. એવું ન બને કે તમારા મામા શહીદ થઈ જાય, અને તમે જીવતા રહી જાઓ.”

માની વાત સાંભળી બન્ને ભાઈઓ મામાની પાસે આવ્યા. અરજ કરી, “અય મામૂજન! અમારી માની તમન્ના પૂરી કરો. અમને જંગમાં જવાની રજા આપો. મૌલા હુસૈન (અ.)એ ભાણીયાઓની આ વાતો સાંભળી તો આપ (અ.) ભાણીયાઓને માથાથી લઈને પગની પાની સુધી જોવા લાગ્યા, અને એકાએક ધ્રુસકો મૂકીને રડવા લાગ્યા.

મૌલા હુસૈને ભાણેજો તરફ જોઈને કહ્યું, “તમે તમારા માની પાસે જૈમામાં જાઓ, તમારી મા તમારી જુદાઈ સહન નહીં કરી શકે.” મામાની વાત સાંભળતાં જ ભાણેજો કહેવા લાગ્યા, “મામૂજન! જૂઓ આ અમારા માથે અમામો, કમરમાં તલવાર, અને આપ જાણો છો કે અમને કોણે તૈયાર કર્યા છે? અમારી માએ જ તો અમને તૈયાર કરીને મોકલ્યા છે.”

હજુ તો અહીં આવી વાત ચાલતી હતી એટલામાં તો જૈમામાંથી અવાજ આવ્યો, “ભૈયા હુસૈન! આ બહેનની નાનકડી ભેટને કબૂલ કરો. મને ક્યામતમાં મા ફાતેમાની સામે માથું ઉઠાવી ઊભા રહેવાની તક આપો. મારા બેટાઓને શહીદનો મર્તબો મેળવવાથી ન રોકો, તેઓને જંગમાં જવાની ઈજાઝત આપો.”

જ્યારે મૌલા હુસૈને બહેનના શબ્દો સાંભળ્યા તો છેવટે લાચારીપૂર્વક બન્ને ભાણેજોને રડતાં રડતાં મૈદાનમાં જવાની રજા આપી. એક તરફ મૌલા હુસૈન અને બીજી તરફ હઝરત અબ્બાસ અલમદાર બે ઘોડાઓ ઉપર બન્નેને સવારી કરાવી, રજા મળતાં જ જફરે તૈયારના પૌત્રો અને અલી ઈબ્ને અબી તાલિબ (અ.)ના બે નવાસાઓ, જંગના મૈદાનમાં આવી ગયા. પ્રથમ તો પોતાનું હસબ નસબ બયાન કર્યું અને કહ્યું, “કહી દો શિમ્ર અને ઉમર સા’દને કે પોતાના જમાણી બાજુના લશ્કરને અને ડાબી બાજુના લશ્કરને સંભાળી લે. જેને પોતાને હક પર હોવાનું ચકીન હોય તે આજે મોતની માંગણી માટે લશ્કરમાંથી બહાર નીકળે. અને એક એકના મુકાબલામાં એક એક કરીને શુજાઅતની દાદ આપે. પોતે લડે અને લડાઈની કળા જુએ. મોતનો સમંદર અમારી અને તમારી વચ્ચે છે, જેના એક કિનારા પર તમે છો અને એક કિનારા પર અમે છીએ.” ફરીથી જાલિમોને લલકારીને કહ્યું, “હુસૈન ઈબ્ને અલી પર જીવ કુરબાન કરવો એ અમારું કામ છે.” બન્ને ભાઈઓ દુશ્મનો તરફ આગળ વધ્યા. જે દુશ્મન સામે આવતો તેને બહાદુરીપૂર્વક ધૂળ ભેગો કરી દેતા. થોડીક વારમાં તો ઘણા દુશ્મનોને જહન્નમના હવાલે કરી દીધા અને એવો જંગ કર્યો કે મૈદાન ધ્રુજવા લાગ્યું.

પરંતુ તકદીર સિવાય કોઈ ચારો ન હતો. દુશ્મનોના લશ્કરનો અંત ન હતો. તમામ જાલિમો એકી સાથે બન્ને ફૂલ જેવા બાળકો પર હુમલો કરવા લાગ્યા. ઔનો મોહમદ દુશ્મનોનો મુકાબલો કરતાં કરતાં ઝખ્મોથી ઘાયલ થઈ ગયા. અસંખ્ય ઘાવ આપના બદન પર આવ્યા હતા. તેથી લડવાની તાકાત ન રહી, ઘોડા ઉપર પણ ટકી ન શક્યા. જનાબે જૈનબ (અ.)ના ફરઝંદોએ એક નજર મામા તરફ કરી અને અવાજ આપી કે, “મામૂજન! અમારી મદદ કરો.” જૈમાની પાસે ઊભેલા મૌલા હુસૈન તેમ જ અબ્બાસ અલમદારે ભાણેજોનો અવાજ

સાંભળ્યો તો દિલ બેતાબ બની ગયું. એક આલ ભરી મેદાન તરફ આવ્યા. ચારે તરફથી દુશ્મનોને ભગાડી ઔનો મોહમદની નજીક પહોંચ્યા તો શું જોયું? જાલિમોએ બન્નેને શહીદ કરી દીધા છે. ભાણેજોની લાશ પર મામા ઝારો કતાર રડી રહ્યા છે. મૌલા હુસૈન મનમાં વિચારતા હશે કે જનાબે ઝૈનબ કઈ રીતે પોતાના બન્ને બેટાઓની આવી ખૂનથી ભરેલી લાશોને નિહાળશે.

આકા હુસૈન હજુ તો આ રીતે લાશો ઉપર રડી રહ્યા હતા ત્યાં તો એકાએક દુઃખ અને અફસોસમાં ડૂબેલો એક અવાજ આવ્યો કે, “હાય મારા શાહઝાદા! હું તમારા ઉપર કુરબાન.” મૌલાએ પાછા વળીને જોયું તો ખબર પડી કે જનાબે ફિઝા ધ્રુજતાં ધ્રુજતાં આવી રહ્યાં છે અને અદબની સાથે જનાબે ઝહરા (સ.)ની ચાદર લાવી રહ્યા છે.

જનાબે ફિઝા આકા હુસૈન (અ.)ની નજીક પહોંચ્યા. જનાબે ઝહરા (સ.)ની ચાદર આપીને દુઃખની સાથે કહેવા લાગ્યાં કે, “આપની દુઃખિયારી બહેને કહ્યું છે કે મારા ફરઝંદોએ દુનિયામાં મને ખુશ કરી દીધી છે. માટે અય મારા ભાઈ! એમને જન્નતમાં સન્માન વગર ન મોકલશો. મારા બચ્ચાઓને આ ચાદરનું કફન આપજો.”

આ સાંભળી મૌલા હુસૈન (અ.) ખૂબ રડ્યા. પછી બન્ને લાશોને એક જગ્યાએ સુવડાવી અને તેમના પર જનાબે ઝહરા (સ.)ની ચાદર ઓઢાડી. ત્યારે બન્ને ભાઈઓના ખભા હલાવીને મૌલા હુસૈન (અ.) કહેવા લાગ્યા કે, “તમે તમારા મામા ઉપર પોતાના સરોને કુરબાન કર્યા છે, તેના બદલામાં તમારી માએ આ ચાદર ઈનામમાં તમને આપી છે.”

છેવટે લોહીમાં ખરડાયેલી બન્ને લાશોને મૌલા હુસૈન અને અબ્બાસ અલમદારે ઉઠાવી. ધીરે ધીરે મકતલથી તંબુઓ તરફ આવવા લાગ્યા. મૌલા હુસૈન થોડાક કદમ ભરતા અને રોકાઈ જતા હતા. કદાચ વિચારતા હશે કે માજઈને શું જવાબ આપીશ. આ રીતે આગળ વધતા ગયા, ખૈમાની નજીક પહોંચી બહેનને અવાજ આપ્યો, “અય માજયી ઝૈનબ! લો. તમારા ફરઝંદોને શહાદતનો જામ પિવડાવીને લાવ્યો છું.” આ સાંભળી જનાબે ઝૈનબ આગળ આવ્યાં. પોતાના લાલોની મૈયત જોઈ ટપકતા આંસુએ કહેવા લાગ્યા, “અય મારા જિગરના ટુકડાઓ! તમે મને મારી મા ફાતેમા ઝહરાની નજરોમાં સન્માનિત કરી દીધી. મારી ઈચ્છા પૂરી કરી. મામા પર જીવ કુરબાન કર્યો.” પછી તો જનાબે ઝૈનબ બેટાઓના ધૂળથી ભરેલા ફૂલ જેવા ચહેરાઓ જોવા લાગ્યાં. મૌલા હુસૈન (અ.)એ બહેનને દિલાસો આપ્યો. તમામ ખૈમાઓમાં ઔનો મોહમદનું માતમ બરપા થયું.

أَلَا لَعَنَتُ اللَّهُ عَلَى الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطَّيِّبِينَ
 أَمَّا بَعْدُ:

فَقَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فِي الْقُرْآنِ الْمَجِيدِ وَالْفُرْقَانِ الْحَمِيدِ:
 ...وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ...
 (સૂરા ફુકાન, સૂરા-૨૫, આયત-૬૮)

“અને તેઓ કતલ નથી કરતા એ વ્યક્તિને કે જેને અલ્લાહ તઆલાએ હરામ કર્યો છે, સિવાય કે હકની સાથે.”

આ આયત રહમાનના બંદાઓની સાતમી સિક્ત બયાન કરે છે કે તેઓ પોતાના હાથને ક્યારેય નાહક ખૂનથી રંગતા નથી, અને કોઈ પણ એવા માણસને કતલ નથી કરતા કે જેનું ખૂન અલ્લાહ તઆલાએ હરામ કર્યું છે. આ આયત બયાન કરે છે કે દુનિયામાં રહેલા દરેક માણસનું કારણ વગર કતલ કરવું હરામ છે. સિવાય કે એવા માણસના કે જેના ઉપર શરીઅતની હદ જરી કરવામાં આવી હોય. જેમ કે, કોઈના કતલના કિસાસ કારણે કતલ કરવું, વગેરે.

ઈસ્લામ સલામતીનું નામ છે, ન કે જુલ્મનું. એટલા જ માટે કોઈને કારણ વગર કતલ કરવાની વાત તો બાજુમાં રહી, પરંતુ કોઈને કારણ વગર માર મારવાની પણ મઝમ્મત કરે છે. જેમ કે, એક હદીસમાં રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે:

أَعْتَى النَّاسُ مَنْ قَتَلَ غَيْرَ قَاتِلِهِ، أَوْ ضَرَبَ غَيْرَ ضَارِبِهِ

“લોકોમાં સૌથી વધારે સરકશ માણસ એ છે કે જે કોઈ એવા માણસને કતલ કરે કે જેણે તેની સાથે જંગ નથી કર્યો, અથવા કોઈ એવા માણસને માર મારે કે જેણે તેની સાથે મારપીટ નથી કરી.”²⁸

આ હદીસ બયાન કરે છે કે કારણ વગર કતલ કરવું કે કારણ વગર કોઈની સાથે મારપીટ કરવી એ રહમાનના બંદાઓની સિક્ત નથી, પરંતુ એ તો એક સરકશ માણસનો દુર્ગુણ છે.

કોઈ પણ નિર્દોષ માણસને કતલ કરવાનો ખૂબ જ મોટો ગુનો છે, તેવી જ રીતે કોઈ પણ નિર્દોષ માણસનો જીવ બચાવવાની પણ ખૂબ મોટી ફઝીલત છે. જેમ કે, અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં સૂરા માએદા, સૂરા-૫, આયત-૩૨માં ફરમાવે છે:

مَنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا^ط وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا
أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعًا^ط

“જેણે કોઈ માણસને કોઈ માણસના (કતલ) વગર અથવા જમીનમાં ફસાદ ફેલાવવાના કારણ વગર કતલ કર્યો તો તેણે જાણે કે બધા જ માણસોને કતલ કર્યા અને જેણે કોઈ માણસનો જીવ બચાવ્યો, તો તેણે જાણે કે બધા જ માણસોનો જીવ બચાવ્યો.”

આ આયત બયાન કરે છે કે માણસનો જીવ કેટલો કિંમતી છે, અને નિર્દોષ માણસનું કતલ કરવું કેટલો ગંભીર ગુનો છે. નિર્દોષ માણસનો જીવ બચાવવો ખૂબ જ મોટું કાર્ય છે. નિર્દોષ માણસના કતલને દુનિયામાં રહેલા બધા જ માણસોના કતલ સમાન ગણાવવામાં આવ્યો છે, અને નિર્દોષ માણસને કતલ થવાથી બચાવવાને દુનિયામાં રહેલા બધા જ માણસોના જીવ બચાવવા સમાન ગણવામાં આવ્યું છે. આ આયતની જાહેરી તફ્સીર છે, પરંતુ આ આયતની એક બાતિની તફ્સીર પણ છે. જેમ કે, એક હદીસમાં છે:

عَنْ سَمَاعَةَ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ: قُلْتُ لَهُ: - مَنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ
فَسَادٍ فِي الْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا^ط وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعًا - قَالَ:
مَنْ أَخْرَجَهَا مِنْ ضَلَالٍ إِلَى هُدًى فَكَأَنَّمَا أَحْيَاهَا، وَمَنْ أَخْرَجَهَا مِنْ هُدًى إِلَى ضَلَالٍ فَقَدْ
قَتَلَهَا.

સમાઆ કહે છે મેં હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)ને સૂરા માએદાની આ આયત વિષે પૂછ્યું:

مَنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا^ط وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا
أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعًا

તો આપ (અ.)એ ફરમાવ્યું, “જેણે કોઈને ગુમરાહીથી હિદાયત તરફ મોકલ્યો તો જાણે કે તેણે તેને જીવન

અતા કર્યુ, અને જેણે કોઈને હિદાયતથી ગુમરાહી તરફ મોકલ્યો, તો જાણે કે તેણે તેને કતલ કરી દીધો.”²⁹

આ હદીસ બયાન કરે છે કે કોઈ માણસને ગુમરાહીથી હિદાયત તરફ બોલાવવો, તે તેને જીવન આપવા સમાન છે, અને કોઈ માણસને હિદાયતથી ગુમરાહી તરફ લઈ જવો, તે તેની કતલ કરવા સમાન છે, અને સાચું જીવન તો હિદાયતમાં રહેલું છે, ન કે ગુમરાહીમાં. હિદાયતમાં વિતાવેલી એક ક્ષણ ગુમરાહીમાં વિતાવેલા ૧૦૦ વર્ષ કરતાં અફઝલ છે.

એક હદીસમાં હઝરત ઈમામ મોહંમદ બાકિર (અ.)એ આયતની આ તફ્સીરને જાહેરી તફ્સીર કરતાં વધારે મહત્ત્વની ગણાવી છે. જેમાં આપ (અ.) ફરમાવે છે:

ذَاكَ تَأْوِيلُهَا الْأَعْظَمُ

“આ આયતની આ તાવીલ સૌથી વધારે અઝીમ (મહાન) છે.”³⁰

આ બન્ને તફ્સીરો પોતપોતાની જગ્યાએ સાચી છે. રહમાનના બંદા આ આયતની બન્ને તફ્સીરો ઉપર અમલ કરનારા હોય છે. તેઓ ન તો કોઈને નાહક કતલ કરે છે, કે ન તો કોઈને ગુમરાહ કરે છે, પરંતુ તેઓ લોકોને જીવન આપનારા હોય છે.

શા માટે નિર્દોષ માણસનું કતલ હરામ છે:

હવે, આપણે જાણીએ કે અલ્લાહ તઆલાએ નિર્દોષ માણસના કતલને શા માટે હરામ કર્યું છે? તેના વિષે હઝરત ઈમામ અલી રજા (અ.)એ ફરમાવ્યું છે:

حَرَّمَ اللَّهُ قَتْلَ النَّفْسِ لِعِلَّةِ فَسَادِ الْخَلْقِ فِي تَحْلِيلِهِ لَوْ أَحَلَّ، وَفَنَائِبِهِمْ وَفَسَادِ التَّدْبِيرِ

અલ્લાહ તઆલાએ વ્યક્તિના કતલને એ કારણે હરામ કર્યું છે કે જો તેનું કતલ હલાલ હોત તો મખ્લૂકમાં ફસાદ થાત, અને તેઓ નાબૂદ થઈ જાત, અને વ્યવસ્થા અસ્તવ્યસ્ત થઈ જાત.³¹

આ હદીસ નિર્દોષ માણસના કતલના હરામ હોવાનું કારણ બયાન કરે છે કે જો એક માણસ બીજા માણસનું કતલ કરતો જાય તો દુનિયામાં ફસાદ બરપા થઈ જાય, આખી માનવજાત જ નાબૂદ થઈ જાય, અને બધી જ સુવિધાઓ તેમ જ વ્યવસ્થાઓ અસ્તવ્યસ્ત થઈ જાય.

ઈસ્લામ એક એવો મઝહબ છે કે જે અમનો અમાનને પ્રોત્સાહન આપે છે, અને કોઈ પણ નિર્દોષ

29 ઉસૂલે કાફી, જિલ્દ-૨, બાબ : મોમિનને જીવિત કરવા વિષે, હદીસ-૧

30 ઉસૂલે કાફી, જિલ્દ-૨, બાબ : મોમિનને જીવિત કરવા વિષે, હદીસ-૨

31 મીઝાનુલ હિકમા, જિલ્દ-૮, હદીસ-૧૬૦૦૦

વ્યક્તિ ઉપર જુલ્મ ના થાય તેની પણ કાળજી રાખે છે. એટલા જ માટે ઈસ્લામે પોતાના નીતિનિયમો એટલે શરીઅતમાં જુલ્મની વિવિધ સજાઓ નક્કી કરી છે. આ સજાઓ લોકો ઉપર જુલ્મ કરવા માટે નથી, પરંતુ લોકો એકબીજા ઉપર જુલ્મ કરવાથી ડરતા રહે, અને રોકાઈ જાય એટલા માટે છે. એટલા જ માટે ઈસ્લામે જાણીજોઈને જુલ્મ કરનારના માટે કિસાસ નક્કી કર્યો છે. જેમ કે, અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં સૂરા બકરા, સૂરા-૨, આયત-૧૭૮માં ફરમાવે છે:

وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيَوةٌ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٧٨﴾

અને તમારા માટે કિસાસમાં જીવન છે, અય બુદ્ધિશાળી લોકો! કદાચ તમે તકવો કરો.

આ આયતમાં અલ્લાહ તઆલાએ કિસાસ શબ્દ વાપર્યો છે. કિસાસ એટલે મુજરિમ પાસેથી તેણે જાણીજોઈને કરેલા જુલ્મના બરાબર બદલો લેવો. જેમ કે, જીવના બદલે જીવ, જખમના બદલે જખમ વગેરે. અલ્લાહ તઆલાએ કિસાસને તકવાનું કારણ બતાવ્યું છે, એટલે કે કિસાસ કતલ કરવાથી રોકનાર અને માણસના જાન, માલ અને ઈજ્જતની હિફાઝત કરનાર છે. માટે જો આ નિયમને અમલમાં મૂકવામાં આવે તો સમાજમાંથી જુલ્મ સદંતર નાશ થઈ જાય અને સમાજ પૂરઅમન બની જાય. પરંતુ આ વાતને ફક્ત બુદ્ધિશાળી લોકો જ સમજી શકે છે.

ઈસ્લામમાં કતલના સિવાય, માણસના શરીરના અંગોને પણ નુકસાન પહોંચાડવાનો કિસાસ છે. એટલે કે શરીરના જે અંગને નુકસાન પહોંચાડવામાં આવ્યું હોય તો શરીઅતી નિયમ મુજબ મઝલૂમ માણસને હક છે કે તે સામેવાળી વ્યક્તિના તે અંગને નુકસાન પહોંચાડે. જેમ કે, અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં સૂરા માએદા, સૂરા-૫, આયત-૪૫માં ફરમાવે છે:

وَكُتِبْنَا عَلَيْهِمْ فِيهَا أَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ وَالْعَيْنَ بِالْعَيْنِ وَالْأَنْفَ بِالْأَنْفِ وَالْأُذُنَ بِالْأُذُنِ وَالسِّنَّ بِالسِّنِّ وَالْجُرُوحَ قِصَاصٌ ۖ

અને અમે તેઓના ઉપર તેમાં આ પણ લખી દીધું છે કે જીવના બદલે જીવ, આંખના બદલે આંખ, નાકના બદલે નાક, કાનના બદલે કાન, દાંતના બદલે દાંત, જખમોનો એક કિસાસ છે.

આ આયતથી સારી રીતે સમજી શકાય છે કે ઈસ્લામે કિસાસના નિયમને ખૂબ જ ઊંડાણપૂર્વક અને વિસ્તૃત બયાન કર્યો છે. આ નિયમ આપણને એ તરફ ઈશારો કરે છે કે ઈસ્લામની નજરે માણસનો જીવ ખૂબ કિંમતી છે.

આમ, ઈસ્લામે જાણીજોઈને કરવામાં આવેલ કતલ માટે કિસાસ નક્કી કર્યો છે. પરંતુ જો કોઈ માણસ

અજાણતામાં કોઈ માણસનું કતલ કરે, અથવા તેના શરીરના અંગને નુકસાન પહોંચાડે તો તેના માટે ઈસ્લામે દિયત નક્કી કરેલ છે. દિયત એટલે જેને અજાણતામાં કતલ કરવામાં આવ્યો હોય, અથવા જેને અજાણતામાં જખમ પહોંચાડવામાં આવ્યો હોય, તેને કે તેના વારસદારોને જુલ્મ કરનાર તરફથી કે નુકસાન પહોંચાડનાર તરફથી કતલ કે નુકસાનના બદલામાં શરીરને નક્કી કરેલ અમુક રકમ આપવી.

પરંતુ જો કોઈ માણસ કોઈ નિર્દોષ માણસને જાણીજોઈને કતલ કરે, અને તેને સજા ન મળે તો કાલે ક્યામતના દિવસે અલ્લાહ તઆલા તેને સજા કરશે, અને ક્યામતના દિવસે સર્વપ્રથમ તેનો ફેંસલો કરવામાં આવશે. જેમ કે, એક હદીસમાં રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે:

أَوَّلُ مَا يَحْكُمُ اللَّهُ فِيهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ الدِّمَاءُ، فَيُوقَفُ ابْنُ آدَمَ فَيَفْصِلُ بَيْنَهُمَا... ثُمَّ النَّاسُ
بَعْدَ ذَلِكَ حَتَّى يَأْتِيَ الْمَقْتُولُ بِقَاتِلِهِ، فَيَتَشَجَّبُ فِي دَمِهِ وَجْهَهُ فَيَقُولُ: هَذَا قَتَلَنِي، فَيَقُولُ: أَنْتَ
قَتَلْتَهُ؟ فَلَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يَكْتُمَ اللَّهَ حَدِيثًا.

ક્યામતના દિવસે સૌથી પહેલાં અલ્લાહ તઆલા ખૂનનો ફેંસલો કરશે, અને આદમ (અ.)ના બન્ને દીકરાઓને લાવવામાં આવશે, પછી અલ્લાહ તેમના બન્ને વચ્ચે ફેંસલો કરશે... તેમના પછી લોકોને પેશ કરવામાં આવશે, દરેક મક્તૂલ પોતાના કાતિલ સાથે આવશે, અને મક્તૂલનો ચહેરો પોતાના ખૂનથી રંગીન હશે, અને તે કહેશે: આ માણસે મને કતલ કર્યો હતો.” તો અલ્લાહ તઆલા કાતિલને કહેશે: તેં તેને કતલ કર્યો હતો? તો કાતિલ અલ્લાહથી કોઈ પણ વાત છુપાવી શકશે નહીં.”³²

આ હદીસ બયાન કરે છે કે કોઈ કાતિલ અલ્લાહના અદ્વતથી બચી શકતો નથી, પછી ભલે આ દુનિયામાં બચી જાય. અને તે એવી રીતે અલ્લાહની મુલાકાત કરશે કે તે અલ્લાહની સામે કોઈ પણ વસ્તુ છુપાવી નહીં શકે.

ઈસ્લામ ફક્ત નિર્દોષ વ્યક્તિના કતલને જ ગુનો નથી સમજતો, પરંતુ નિર્દોષ વ્યક્તિના કતલમાં મદદ કરવી પણ ગુનો સમજે છે. એટલા જ માટે ગુનાહિત કાર્યોમાં કોઈની મદદ કરવાની પણ મનાઈ કરવામાં આવી છે. જેમ કે, અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં સૂરા માએદા, સૂરા-પ, આયત-૨ માં ફરમાવે છે:

وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ

અને તમે એકબીજાની મદદ ન કરો ગુનાહમાં અને જુલ્મમાં.

આ આયત સ્પષ્ટ રીતે ગુનાહિત કાર્યમાં અને જુલ્મ કરવામાં કોઈની મદદ કરવાની મનાઈ ફરમાવે છે,

પછી ભલે ને એક શબ્દ વડે જ કેમ ન હોય. જેમ કે, રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે:

مَنْ أَعَانَ عَلَى قَتْلِ مُؤْمِنٍ بِشَطْرِ كَلِمَةٍ، لَقِيَ اللَّهَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَكْتُوبًا بَيْنَ عَيْنَيْهِ: "أَيْسٌ مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ".

“જે વ્યક્તિ કોઈ મોમિનને કતલ કરવામાં મદદ કરે, ભલે ને પછી એક શબ્દ વડે જ કેમ ન હોય. તો તે ક્યામતના દિવસે અલ્લાહથી એવી હાલતમાં મુલાકાત કરશે કે તેની પેશાની પર લખેલું હશે કે, “આ માણસ અલ્લાહની રહમતથી માયૂસ થયેલો છે.”³³

આ હદીસ બયાન કરે છે કે જે માણસ કોઈ નિર્દોષ માણસના કતલમાં મદદગાર હશે, પછી ભલે ને એક શબ્દ જ વડે જ મદદ કેમ ન કરી હોય, તો તેનો અંજામ ખૂબ ખરાબ આવશે કે ક્યામતના દિવસે તેની પેશાની વચ્ચે લખેલું હશે, “આ માણસ અલ્લાહની રહમતથી માયૂસ થયેલો છે.”

રહમાનના બંદા તો અલ્લાહની રહમતના તલબગાર હોય છે ન કે માયૂસ. તો રહમાનના બંદા અલ્લાહની રહમતના તલબગાર હોવાથી પોતાના હાથને ક્યારેય નાહક ખૂનથી રંગતા નથી.

નિર્દોષ માણસનું કતલ કરવું ખૂબ જ મોટું ગુનાહિત કાર્ય છે, પરંતુ એક મોમિનને કતલ કરવો તેનાથી પણ વધારે ગંભીર ગુનો છે. જેમ કે, અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં સૂરા નિસા, સૂરા-૪, આયત-૮૩માં ફરમાવે છે:

وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَدِّيًا فَجَزَاءُ جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيهَا وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ
عَذَابًا عَظِيمًا ﴿٩٣﴾

અને જે પણ મોમિનને જાણીજોઈને કતલ કરશે, તો તેનો બદલો જહન્નમ છે કે જેમાં તે હંમેશા રહેશે, અને તેના ઉપર અલ્લાહનો ગઝબ છે, અને અલ્લાહે તેના ઉપર લાઅનત પણ કરી છે, અને તેના માટે મોટો અઝાબ તૈયાર રાખેલ છે.

આ આયત બયાન કરે છે કે અલ્લાહ તઆલાએ કાતિલ માટે ચાર સજાઓ નક્કી કરી છે: (૧) જહન્નમ કે જેમાં હંમેશા રહેશે, (૨) અલ્લાહનો ગઝબ (૩) અલ્લાહની લાઅનત અને (૪) જહન્નમનો મોટો અઝાબ.

આના પરથી સમજી શકાય છે કે ઈસ્લામમાં મોમિનના કતલને કેટલું ઘૃણાસ્પદ કાર્ય ગણવામાં આવે છે. એટલા માટે જાલિમોને આ અઝાબની ચેતવણીથી ડરાવ્યા છે કે જેથી તેઓ કોઈ મોમિનને કતલ ન કરે.

33 મુન્તાખ મીઝાનુલ હિકમા, જિલ્દ-૨, હદીસ-૫૧૪૫

મોમિનની કતલ ખૂબ મોટી ખરાબ બાબત છે તે વિષે એક હદીસમાં રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે:

قَتْلُ الْمُؤْمِنِ أَعْظَمُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ زَوَالِ الدُّنْيَا

“અલ્લાહની નજીક મોમિનની કતલ દુનિયાની બરબાદી કરતાં વધારે મોટી બાબત છે.”³⁴

આ હદીસ બયાન કરે છે કે મોમિનની કતલ આખી દુનિયાની બરબાદી કરતાં પણ મોટી બરબાદી છે, એટલા જ માટે અલ્લાહ તઆલાએ મોમિનની કતલની વિવિધ સજાઓ નક્કી કરી છે.

રહમાનના બંદા ક્યારેય પોતાના હાથ કે જીભ વડે કોઈ એવું કાર્ય કરતા નથી કે જેથી કોઈ નિર્દોષ માણસની કતલ થાય કે નુકસાન પહોંચે, અને બીજી તફસીર મુજબ કોઈને ક્યારેય ગુમરાહ કરતા નથી, પરંતુ હંમેશાં હિદાયતનું જ કાર્ય કરે છે, અને અસલમાં આ જ અસલ ઈસ્લામ છે. જેમ કે, હદીસમાં છે:

لَمَّا سُئِلَ عَنْ أَفْضَلِ الْإِسْلَامِ، قَالَ: مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ.

રસૂલલ્લાહ (સ.)ને અફઝલ ઈસ્લામ વિષે પૂછવામાં આવ્યું તો આપ (સ.)એ ફરમાવ્યું, “જે માણસની ઝબાન અને હાથથી મુસલમાન સુરક્ષિત રહે.”³⁵

આ હદીસ ઈસ્લામની સાચી ઓળખ બયાન કરે છે કે ઈસ્લામ એ નથી કે કોઈ નિર્દોષ માણસને કતલ કરવાને કે નુકસાન પહોંચાડવાને પ્રોત્સાહન આપે, પરંતુ ઈસ્લામ એ છે કે કતલ કરવાની કે નુકસાન પહોંચાડવાની વાત તો દૂર રહી, પણ કોઈને જીભથી એવા શબ્દો કહેવાની પણ મનાઈ કરે છે કે જેથી તેને દુઃખ થાય.

પરંતુ કરબલામાં પણ બે પ્રકારના મુસલમાન હતા. એક મુસલમાન એવા હતા કે જેઓ આવે રસૂલ (સ.)ના નાહક ખૂનને વહેવાથી બચાવવામાં વ્યસ્ત હતા, અને બીજા મુસલમાનો એવા હતા કે જેઓ રસૂલલ્લાહ (સ.)ને માનવાનો દાવો તો કરતા હતા, પણ રસૂલલ્લાહ (સ.)ની હદીસને ભૂલી ચૂક્યા હતા.

حُسَيْنٌ مِنِّي وَأَنَا مِنْ حُسَيْنٍ، أَحَبَّ اللَّهُ مَنْ أَحَبَّ حُسَيْنًا

હુસૈન મારાથી છે અને હું હુસૈનથી છું, અલ્લાહ એનાથી મોહબ્બત કરે છે કે જે હુસૈન (અ.)થી મોહબ્બત કરે છે.³⁶

તેઓ આવે રસૂલના ખૂનના ખ્યાસા હતા. તે દુશ્મનોએ એક એક કરીને ઈમામ હુસૈન (અ.)ના અસ્હાબ

34 મુન્તાખ મીઝાનુલ હિકમા, જિલ્દ-૨

35 મીઝાનુલ હિકમા

36 અલ-ઈર્શાદ, જિલ્દ-૨, સફહા-૧૨૭

અને આપ (અ.)ના ઘરવાળાઓના નાહક ખૂનને ફક્ત દુનિયાના ફાયદા માટે વહાવી દીધું. હવે, ઈમામ હુસૈન (અ.)ના લશ્કરમાં અબ્બાસ અલમદાર અને અલી અકબર સિવાય કોઈ બચ્યું ન હતું.

હઝરત અબ્બાસ (અ.) હુસૈન (અ.)ના બાઝૂઓની તાકાત હતા. અબ્બાસને કારણે અહલેહરમના દિલમાં શાંતિ હતી. હઝરત અબ્બાસ કરબલામાં હંમેશાં હુસૈન (અ.)ની સાથે રહ્યા. દરેકની લાશ લાવવામાં પણ અબ્બાસ અલમદારે મદદ કરી હતી. હવે, અલી અકબર સિવાય હુસૈન (અ.)ના લશ્કરમાં કોઈ ન હતું. તો અબ્બાસ આગળ વધ્યા, ઈમામે મઝલૂમની ખિદમતમાં હાજર થયા અને અરજ કરી, “આકા! એક તમન્ના લઈને આવ્યો છું.” હુસૈન (અ.)એ પૂછ્યું, “શું તમન્ના છે?” અબ્બાસે કહ્યું, “મને જંગમાં જવાની રજા આપો, જેથી હું પણ મારી જાન આપ પર કુરબાન કરું અને શહાદતની બુલંદ મંઝિલને પામી લઉં.” આ સાંભળીને ઈમામ હુસૈન (અ.) ગમગીન થઈ ગયા અને ફરમાવ્યું, “અબ્બાસ! અહલેહરમથી વિદાય લઈ લો, અને સકીના માટે પાણીની વ્યવસ્થા કરો.” હુસૈન (અ.)એ અબ્બાસને જંગની રજા આપી નહીં, માત્ર પાણી લાવવા માટે કહ્યું. જો જંગની રજા આપી દીધી હોત તો ક્યામત થઈ જાત. એટલા માટે હુસૈન (અ.)એ રજા ન આપી.

અબ્બાસ ખૈમામાં આવ્યા. બધાને મળ્યા. જ્યારે જનાબે જૈનબથી વિદાય લેવાની ઈચ્છા કરી તો જનાબે જૈનબે ફરમાવ્યું કે, “અય ભાઈ અબ્બાસ! તમે હવે જઈ જ રહ્યા છો તો બેસી જાઓ. મારી પાસેથી બાબાની એક હદીસ સાંભળતા જાઓ. જનાબે અબ્બાસ બેસી ગયા. જનાબે જૈનબે ફરમાવ્યું કે, “હું એક દિવસ બાબાની પાસે બેઠેલી હતી, એવામાં એકાએક મારા હાથ ઉપરથી ચાદર સરકી ગઈ. બાબા મારા બાઝૂઓ ચૂમવા લાગ્યા.” તો મેં અરજ કરી કે, “બાબા! આપ મારા બાઝૂઓને શા માટે ચૂમો છો?” તો બાબાએ ફરમાવ્યું કે, “અય જૈનબ! આ બાઝૂઓ પર એક દિવસ રસ્સીઓ બાંધવામાં આવશે.” મેં કહ્યું, “બાબા! જેનો એક ભાઈ હોય છે તેની બહેનને તો કોઈ તકલીફ પહોંચાડી શકતું નથી, મારે તો અઢાર ભાઈઓ છે. કોની મજાલ છે કે કોઈ વ્યક્તિ મારા બાઝૂઓ પર રસ્સી બાંધે?” પરંતુ અબ્બાસ! હવે એ સમય આવી પહોંચ્યો છે કે મારા બાઝૂઓ જુલ્મની રસ્સીથી જકડી લેવામાં આવશે. તમારા પર ખૂબ ભરોસો હતો, પરંતુ તમે તો હવે જઈ રહ્યા છો.”

અબ્બાસ ખૈમામાંથી બહાર આવ્યા. ઘોડા પર સવાર થયા. નેઝો અને મશક લઈને નહેરે કુરાત તરફ ચાલ્યા. કિનારા પર ચોકી કરનારાઓ, કે જે ચાર હજારની સંખ્યામાં હતા, તેમણે કમાનમાં તીર ચઢાવ્યાં અને તીરોનો વરસાદ વરસાવ્યો. અબ્બાસે ઝપટીને હુમલો કર્યો. એક જ હુમલામાં ૮૦ સિપાહીઓને મારી નાખ્યા. બાકીના લશ્કરવાળા શેરદિલ અબ્બાસની આવી બહાદુરી અને શક્તિ જોઈને નાસી ગયા. નદીનો કિનારો ખુલ્લો થઈ ગયો. નહેરે કુરાતનો કિનારો છોડીને લશ્કર નાસી ગયું. હવે હુસૈન (અ.)ના તરસ્યા અલમદારનો એકલાનો જ કબજો થઈ ગયો. જાણે અબ્બાસ અલમદારે હુસૈન (અ.)ના વિજયનો અલમ કુરાતના કિનારા

પર રોપી દીધો. સક્કાએ સકીનાએ પોતાના ઘોડાને નહેરમાં ઉતાર્યો. અને અબ્બાસ (અ.)ના રોબ અને પ્રતાપે નહેરના કિનારે પહેરો ભરવાનું શરૂ કરી દીધું. કોઈ પણ નજીક આવતું ન હતું. અબ્બાસે મશક ભરી લીધી.

એક રિવાયતમાં છે કે અબ્બાસે પોતાના ઘોડાને કહ્યું, “અય વફાદાર ઘોડા! તું પણ તરસ્યો છે, પાણી પી લે.” એ વફાદાર ઘોડાએ પાણી ઉપરથી પોતાનું મોઢું ઊંચકી લીધું. અબ્બાસે કહ્યું, “સારું, લે હું પણ પીઉં છું, તું પણ પાણી પી લે.” આટલું કહીને અબ્બાસે ખોબામાં પાણી લીધું, જનાબે સકીનાની તરસ યાદ આવી ગઈ. પાણીને ફેંકી દીધું અને મશક ભરીને નહેરમાંથી કિનારા પર આવ્યા. ખૈમાઓ તરફ મોં ફેરવ્યું. ઇબ્ને ઝિયાદનું લશ્કર ફુરાતના કિનારે ફરીથી ભેગું થઈ ગયું. ચારેય બાજુએથી ઘેરો નાખ્યો. અબ્બાસ પર ફરીથી તીરોનો વરસાદ વરસવા લાગ્યો. અબ્બાસ લડતા જ જાય છે અને એક એવો જબરદસ્ત હુમલો કર્યો કે ફરીથી બધા જ દુશ્મનો નાસી ગયા. પરંતુ આહ! મોમિનીના! યઝીદ ઇબ્ને વરકા મોકો જોઈને જ બેઠો હતો. જ્યારે અબ્બાસ અલમદાર લડતા લડતા એ બાજુએથી પસાર થયા તો તે મલગીન છુપાઈને આડશમાંથી નીકળીને જમણા હાથ પર એવા જોરથી તલવારનો પ્રહાર કર્યો કે સક્કાએ સકીનાનો આખો હાથ કપાઈ ગયો. એ વખતે અબ્બાસે ડાબા ખભા પર મશક મૂકી દીધી, અને જિહાદમાં મશગૂલ થઈ ગયા. એટલામાં હકમ ઇબ્ને તુફેલે અને કેટલાકે નોફિલનું નામ લખ્યું છે, તેણે હઝરત અબ્બાસના ડાબા હાથ પર તલવાર મારી. ડાબો હાથ પણ કપાઈ ગયો. પરંતુ અબ્બાસની વફાદારીનું શું કહેવું? મશકને નીચે પડી જવા ન દીધી. દાંતોથી મશકની દોરી દબાવી દીધી, અને કપાયેલા હાથોથી પડતો અલમ સંભાળી લીધો. મતલબ એ હતો કે જ્યાં સુધી જીવમાં જીવ છે ત્યાં સુધી હુસૈન (અ.)ના લશ્કરનો અલમ નમવા નહીં દઉં.

જો કે અબ્બાસના હાથ કપાઈ ગયા હતા. શરીર જખમોથી ચૂરચૂર થઈ ગયું હતું, પરંતુ પાક ચહેરા પર રંજ કે દુઃખ, ડર કે નિરાશાની કોઈ અસર ન હતી. અને અબ્બાસની મોહબ્બતનો દરિયો એવો ઉછળતો હતો કે એવી પરિસ્થિતિમાં પણ એમનો પ્રયત્ન એવો હતો કે કોઈ પણ રીતે જનાબે ફતેમા (અ.)ના દિલની ઠંડક ઇમામ હુસૈન (અ.) સુધી પાણી પહોંચી જાય, અને મશકને ખૈમામાં પહોંચાડી દઉં. એવામાં એકાએક એક તીર મશક ઉપર આવીને વાગ્યું. મશકમાંનું બધું જ પાણી વહી જઈને જમીન પર ઢોળાઈ ગયું. મશકનું પાણી નથી વહ્યું, અબ્બાસના દિલનું ખૂન વહી ગયું. અબ્બાસના અરમાનો અધૂરા રહી ગયા. ઘોડાની લગામ રોકી લીધી. હવે ખૈમા તરફ જવાનો પ્રયત્ન નકામો હતો. એવામાં એક તીર છાતી પર પણ વાગ્યું. એક મલગીને આપના મુબારક માથા પર લોખંડનો ગુરઝો માર્યો. માથું ફાટી ગયું. હવે અબ્બાસથી ઘોડા પર ન રહેવાયું, જમીન પર પડતાં પડતાં ઊંચા અવાજે કહ્યું કે, “અય આકા હુસૈન! ગુલામની સંભાળ લેજો.” અવાજ સાંભળતાં જ હુસૈન (અ.) ઘોડો દોડાવીને ચાલ્યા. ઘોડો એક જગ્યાએ ઊભો રહ્યો. હુસૈન (અ.)એ ફરમાવ્યું, “કેમ થંભી ગયો?” તેણે પોતાના માથાથી જમીન તરફ ઇશારો કર્યો. હવે જ્યારે હુસૈન (અ.)ની નજર જમીન પર પડી તો

જોયું કે અબ્બાસનો કપાયેલો હાથ પડેલો છે. ઘોડા પરથી નીચે ઊતર્યા. હાથને ઊંચક્યો, છાતી સાથે લગાવીને રડવા લાગ્યા અને આગળ ચાલ્યા, બીજો હાથ મળ્યો, તેને પણ ઉઠાવી લીધો, આગળ વધ્યા એટલે સુધી કે અબ્બાસની લાશ પર પહોંચી ગયા. અલ્લાહ આવી રીતે કોઈ ભાઈને પોતાના ભાઈની હાલત ન બતાવે જેવી હાલત ઈમામ હુસૈન (અ.)એ જોઈ. અબ્બાસ અલમદારની લાશ તલવારોથી ટુકડે ટુકડા થયેલી છે. ભાઈની લાશ સાથે વળગી પડ્યા અને ફરમાવ્યું, “હવે મારી કમર તૂટી ગઈ. ઉપાયના રસ્તાઓ બંધ થઈ ગયા.”

એક રિવાયતમાં છે કે જ્યારે ઈમામ હુસૈન (અ.)એ અબ્બાસની લાશને ઉપાડીને ખૈમાઓ તરફ લઈ જવાની ઈચ્છા કરી તો હઝરત અબ્બાસે બેહોશીમાંથી આંખો ઉઘાડી દીધી અને અરજ કરી, “યા ઈબ્ને રસૂલલ્લાહ! અય આકા! આપ મને ખૈમામાં ન લઈ જતા. કેમ કે હું આપની શાહઝાદી સકીનાને પાણી લાવવાનો વાયદો કરીને આવ્યો છું. તે બાળકી રાહ જોઈ રહી હશે કે મારા કાકા નહેરથી પાણી લાવતા હશે એટલા માટે મને તેમની સામે જતાં શરમ આવે છે. આપ મારી લાશને ખૈમામાં ન લઈ જશો.” હઝરત અબ્બાસને એ બાબતની પણ જાણકારી હતી કે મારી શહાદતથી આકા હુસૈન (અ.)ની કમર તૂટી જશે, આવા વિચારથી પણ મનાઈ કરી હોય.”

હુસૈન (અ.)એ સક્કાએ સકીનાની લાશને ત્યાં જ છોડી દીધી. ખૈમાની તરફ હાથમાં મશ્કે સકીના લઈને અને બીજા હાથમાં અબ્બાસનો અલમ લઈને જઈ રહ્યા છે. ખૈમાઓમાંથી જ્યારે બચ્ચાઓએ જોયું કે અલમ આવી રહ્યો છે તો જનાબે સકીનાએ કહ્યું, “અય બચ્ચાઓ! પોતપોતાના કૂજ લઈને આવી જાઓ. મારા કાકા નહેરમાંથી પાણી લાવી રહ્યા છે. ત્યાં જુઓ, અલમ લઈને આવી રહ્યા છે”. પરંતુ જ્યારે માઅસૂમ સકીનાએ પોતાના બાબાને આવી હાલતમાં જોયા તો અરજ કરવા લાગ્યાં, “બાબા! બાબા? મારા કાકા અબ્બાસ ક્યાં છે? તેમણે તો મારી સાથે પાણી લાવવાનો વાયદો કર્યો હતો.” જ્યારે ઈમામે જનાબે સકીનાના આવા નિરાશાપૂર્ણ શબ્દો સાંભળ્યા તો ખૂબ જ રડ્યા અને ફરમાવ્યું કે, “અય સકીના! દીનના દુશ્મનોએ તમારા કાકાને શહીદ કરી દીધા. તેમના હાથ કાપવામાં આવ્યા.” આ સાંભળીને બધી બીબીઓ રડવા લાગી. ખૈમામાં અલમ લઈ જઈને બધાંએ અલમની ચારે તરફ માથાના વાળ ખોલીને રડવાનું શરૂ કર્યું. સૈયદાણીઓ એટલી બધી બેતાબ થઈને રડી કે ક્યામતની નિશાનીઓ જાહેર થઈ.

أَلَا لَعْنَتُ اللَّهِ عَلَى الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطَّيِّبِينَ
 آمَّا بَعْدُ:

فَقَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فِي الْقُرْآنِ الْمَجِيدِ وَالْفُرْقَانِ الْحَمِيدِ
 وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ
 وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا ۖ يُضْعَفُ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَيَخْلُدُ فِيهِ مُهَانًا ۖ إِلَّا مَنْ
 تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ ۖ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا

(સૂરા ફુર્કાન, આયત ૬૮ થી ૭૦)

“અને તેઓ અલ્લાહની સાથે બીજા કોઈ ઇલાહીને પોકારતા નથી. અને તેઓ એવા કોઈ પણ જીવને કતલ નથી કરતા કે જેને અલ્લાહે હરામ કર્યો હોય સિવાય કે હકની સાથે, અને ન તો ઝિના કરે છે. અને જે કોઈ આવું કાર્ય કરશે તે ગુનાહોમાં સપડાઈ જશે. કયામતના દિવસે તેનો અઝાબ તેના માટે બમણો કરી દેવામાં આવશે, અને તે હંમેશાને માટે ઝલીલ થઈ તેમાં જ રહેશે. સિવાય કે જે તોબા કરે, અને ઈમાન લઈ આવે, અને નેક કાર્યો કરે, તો પછી તેઓ એવા છે કે જેમની બદીઓને અલ્લાહ નેકીઓથી બદલી દેશે, અને અલ્લાહ સૌથી મોટો માફ કરવાવાળો અને મહેરબાન છે.”

ગઈ કાલે આપણે ઇબાદુર્રહમાનની સાતમી સિફત વિષે ચર્ચા કરી, કે તેઓ નાહક કતલ કરવાથી બચતા રહે છે.

ઈન્શાઅલ્લાહ આજે આપણે ઇબાદુર્રહમાનની આઠમી સિફત કે તેઓ ગુનાહિત કાર્યથી બચતા રહે છે, એટલે કે પાકદામનીને અપનાવે છે, તેના વિષે જાણીશું.

આ પહેલાં અલ્લાહે આ આયતમાં ત્રણ બાબતોનો ઝિક્ક કર્યો છે તેને ફરી એક વાર સમજતા જઈએ.

અલ્લાહે ફરમાવ્યું કે રહમાનના બંદાઓ એવા હોય છે કે તેઓ અલ્લાહની સાથે બીજા કોઈ પણ ઈલાહીને પોકારતા નથી એટલે કે અલ્લાહની ઝાતમાં કોઈને પણ શરીક કરતા નથી. સાથે સાથે અલ્લાહે એમ પણ ફરમાવ્યું છે કે દરેક નફ્સ એહતેરામના લાયક છે, એટલે રહમાનના બંદા નાહક રીતે કોઈનું ખૂન નથી વહાવતા અને ન તો બદ કાર્ય તરફ આગળ વધે છે. એની સામે એ લોકો કે જેઓ અલ્લાહની ઝાતમાં બીજાને શરીક કરે છે, નાહક ખૂન વહાવે છે, અને બદ કાર્ય તરફ આગળ વધે છે તેના વિષે રિવાયતમાં છે કે,

ઈબ્ને મસઉદ રિવાયત કરે છે કે મેં રસૂલલ્લાહ (સ.)ની ખિદમતમાં અરજ કરી કે,

“અલ્લાહની નજીક સૌથી મોટો ગુનો કયો છે?”

તો આપ (સ.)એ ફરમાવ્યું કે, “એ કે તમે અલ્લાહની ઝાતમાં શરીક બનાવો, જ્યારે કે તેણે તમને પેદા કર્યો છે.”

અરજ કરવામાં આવી, “આના પછી?”

તો આપ (સ.)એ ફરમાવ્યું કે, “તમે તમારી ઓલાદને એટલા માટે કતલ કરો કે તે તમારા ખાવામાં શરીક થઈ જશે.”

અરજ કરવામાં આવી, “આના પછી?”

“તમારા પડોશીની પત્નિ સાથે બદકૃત્ય કરો.”

આ સમયે અલ્લાહે પોતાના નબીની તરફીક માટે આ આયત નાઝિલ કરી,

وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ

અને તેઓ અલ્લાહની સાથે બીજા કોઈ ઈલાહીને પોકારતા નથી. અને તેઓ એવા કોઈ પણ જીવને કતલ નથી કરતા કે જેને અલ્લાહે હરામ કર્યો હોય સિવાય કે હકની સાથે, અને ન તો બદકારી કરે છે.

(તફસીરે નમૂના, જિલ્દ-૧૫, સફહા-૧૪૦)

જે લોકો આવા કબીરા ગુનામાં સપડાય છે, તેના વિષે અલ્લાહ તઆલા આગળ ફરમાવે છે:

وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا

અને જે કોઈ આવું કાર્ય કરશે, તે ગુનાઓમાં સપડાઈ જશે.

أَثَامٌ અને أَثَامٌ

હકીકતમાં એ આમાલને કહેવામાં આવે છે કે જે ઈન્સાનને સવાબ સુધી પહોંચવા નથી દેતા.

પછી આ શબ્દોનો ઇત્લાક દરેક પ્રકારના ગુનાહ પર થવા લાગ્યો, પરંતુ અહીંયાં ગુનાહની સજાના અર્થમાં છે.

કેટલાક મુફરિસરોનું કહેવું છે કે **ثُمَّ** નો અર્થ ગુનાહ છે અને **ثُمَّ** નો અર્થ ગુનાહની સજા છે.

આમ, આ રીતે જે કોઈ આવાં કાર્યો કરશે, તે જાતે જ પોતે કરેલા ગુનાહોમાં સપડાયેલો રહેશે.

આગળ અલ્લાહે ફરમાવ્યું:

يُضَعِّفُ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَيَخْلُدُ فِيهِ مُهَانًا

ક્યામતના દિવસે તેનો અઝાબ તેના માટે બમણો કરી દેવામાં આવશે, અને તે હંમેશાં માટે ઝલીલ થઈ તેમાં જ રહેશે.

આ એવા કબીરા ગુનાહ છે કે જેના માટે અલ્લાહે ફરમાવ્યું છે કે જે લોકો આવાં કાર્યો કરશે, ક્યામતના દિવસે તેમના માટે અઝાબને બમણો કરી દેવામાં આવશે, અને હંમેશાં માટે તેમાં જ રહેશે.

પરંતુ આવા સમયે પણ અલ્લાહની રહમત ઝળકી આવે છે. અને તે એ રીતે કે, જેમ કે અલ્લાહે આજ આયતમાં આગળ ફરમાવ્યું:

إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ ۖ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا

સિવાય કે જે તોબા કરે, અને ઈમાન લઈ આવે, અને નેક કાર્યો કરે, તો પછી તેઓ એવા છે કે જેમની બદીઓને અલ્લાહ નેકીઓથી બદલી દેશે, અને અલ્લાહ સૌથી મોટો માફ કરવાવાળો અને મહેરબાન છે.

આ આયતનો જાહેરી અર્થ એ કે જ્યારે બંદો આવા સમયે દિલથી તોબા કરે, તો તેના અલ્લાહ પ્રત્યેના ઈમાનમાં વધારો થઈ જાય છે, અને બદીના રસ્તા પરથી નેકીના રસ્તા પર આવી જાય છે. આવી રીતે તેની બદીઓ નેકીમાં બદલાઈ જાય છે.

અને આ આયતનો બાતિની અર્થ એ કે અલ્લાહ તઆલા પોતાની મહેરબાની, ફઝલ અને એહસાનના કારણે બંદાની તોબા પછી તેના તમામ બુરા આમાલને નેક આમાલમાં બદલી દે છે.

જેમ કે અબૂ ઝર ગિફારી (રઝી.)એ રસૂલલ્લાહ (સ.)થી રિવાયત કરી છે કે,

રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે, “કયામતના દિવસે એક માણસને લાવવામાં આવશે, પછી અલ્લાહ તઆલા હુકમ આપશે કે તેના સગીરા ગુનાહોને તેની સામે લાવવામાં આવે અને તેના કબીરા ગુનાહોને છુપાવી દેવામાં આવે, અને પછી તેને કહેવામાં આવશે કે તે ફલાણા ફલાણા દિવસે ફલાણા ફલાણા સગીરા ગુનાહ કર્યા હતા. અને તે તેનો સ્વીકાર કરી લેશે, પરંતુ તેનું દિલ કબીરા ગુનાહોને કારણે કાંપી રહ્યું હશે.

એ વખતે અલ્લાહ તઆલા પોતાની મહેરબાનીના કારણે હુકમ આપશે કે તેને દરેક ગુનાહના બદલામાં એક નેકી આપવામાં આવે તો તે માણસ અરજ કરશે કે, “અય મારા રબ! મેં તો મોટા મોટા ગુનાહ કર્યા હતા જેને હું અહીંયાં નથી જોઈ રહ્યો.”

અબૂ ઝર (રઝી.) કહે છે કે, “એ વખતે રસૂલલ્લાહ (સ.) એવી રીતે મુસ્કુરાયા કે આપ (સ.)ની દાંતની સફેદી દેખાવા લાગી. ”

અને આપ (સ.)એ આ આયતની તિલાવત કરી.

فَأُولَٰئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ

તો પછી તેઓ એવા છે કે જેમની બદીઓને અલ્લાહ નેકીઓથી બદલી દેશે.

એટલે કે પોતાના બંદાઓના ગુનાહને ઢાંકી દેનાર છે, અને રહીમ એટલે કે પોતાના બંદાઓ પર રહમત અને ફઝલ વડે ઈનામ કરનાર છે.

(તફસીર અલ મીઝાન, જિલ્દ-૧, સફહા-૧૮૨)

આ છે અલ્લાહની રહમત કે જે બંદાથી ગુનાહ થઈ જાય તે પછી પણ જો બંદો દિલથી શરમિંદગીનો એહસાસ કરે, અને ગુના તરફ પાછા ન ફરવાનો ફેસલો કરે, તો અલ્લાહ તેની આ તોબાને કબૂલ કરવાવાળો છે, એના ગુનાને બક્ષી દેનાર છે, અને બંદાને પાછો પોતાની રહમતમાં દાખલ કરી દેનાર છે.

જેમ કે ઈમામ જફર સાદિક (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે,

أَوْحَى اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ إِلَى دَاوُودَ النَّبِيِّ عَلَى نَبِينَا وَآلِهِ وَعَلَيْهِ السَّلَامُ: يَا دَاوُودُ، إِنَّ عَبْدِي
الْمُؤْمِنَ إِذَا أَذْنَبَ ذَنْبًا ثُمَّ رَجَعَ وَتَابَ مِنْ ذَلِكَ الذَّنْبِ وَاسْتَحْيَى مِنِّي عِنْدَ ذِكْرِهِ غَفَرْتُ لَهُ، وَ
أَنْسَيْتُهُ الْحَفْظَةَ وَأَبْدَلْتُهُ الْحَسَنَةَ، وَلَا أَبَالِي وَأَنَا أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ

અલ્લાહ અઝઝ વ જલ્લે વહી કરી દાવૂદ નબી (અ.) ઉપર, અમારા નબી (સ.) અને આપની આલ (અ.) ઉપર અને દાવૂદ (અ.) ઉપર સલામ થાય. અય દાવૂદ! જ્યારે મારો મોમિન બંદો કોઈ ગુનો કરે છે, ત્યાર

પછી પાછો ફરે અને તે ગુનાથી તોબા કરે, અને જ્યારે તે ગુનાને યાદ કરે તો મારાથી શરમાઈ જાય, તો હું તેને માફ કરું છું, અને સુરક્ષિત કરનારાઓ (ફરિશ્તાઓ)ને ભુલાવી દઉં છું, અને ગુનાહોને નેકીઓથી બદલી નાખું છું, અને હું બેપરવા છું, અને હું રહમ કરનારાઓમાં સૌથી વધારે રહમ કરનારો છું.”

(મુન્તખબ મીઝાનુલ હિકમા, જિલ્દ-૧, હદીસ-૧૦૦૪)

આમ, આપણને આયત વડે એ વાત સમજાઈ કે રહમાનના બંદાઓ એવા હોય છે કે જેઓ ન તો અલ્લાહની ઝાતમાં કોઈને શરીક કરે છે, ન તો કોઈનું નાહક ખૂન વહાવે છે કે ન તો ગુનાહિત કાર્ય કરે છે. તેમ છતાં પણ જો કોઈનાથી આવાં કાર્યો થઈ જાય તો અલ્લાહ તો એવો છે કે જે દરેકની તોબાને કબૂલ કરે છે. હવે આપણે ઈબાદુર્રહમાનની આઠમી સિક્ત પર પાછા આવીએ.

અલ્લાહ તઆલાએ ઈબાદુર્રહમાનની આઠમી સિક્ત બયાન કરતાં ફરમાવ્યું છે:

“અને ન તો તેઓ બદકૃત્ય (ઝિના) કરે છે.”

રહમાનના બંદા ક્યારેય પણ બદકૃત્ય તરફ આગળ નથી વધતા. એટલા માટે કે રહમાનના બંદા અલ્લાહ નારાજ થાય એવાં કાર્યો કરવાથી હંમેશા દૂર રહે છે, અને અલ્લાહના અઝાબથી ડરતા રહે છે. અને બદ કાર્યમાં એ બધી બાબતો રહેલી છે કે જે અલ્લાહને નારાજ કરે છે.

જેમ કે બદકારીની અસરો બતાવતાં રસૂલલ્લાહ (સ.)એ મૌલા અલી (અ.)ને ફરમાવ્યું કે,

يَا عَلِيُّ، فِي الزِّنَا سِتُّ خِصَالٍ: ثَلَاثٌ مِنْهَا فِي الدُّنْيَا وَثَلَاثٌ مِنْهَا فِي الْآخِرَةِ. فَأَمَّا الَّتِي فِي الدُّنْيَا: فَيَذْهَبُ بِالْبَهَاءِ، وَيُعْجَلُ الْفَنَاءُ، وَيَقْطَعُ الرِّزْقُ؛ وَأَمَّا الَّتِي فِي الْآخِرَةِ: فَسَوْءُ الْحِسَابِ، وَسَخَطُ الرَّحْمَنِ، وَخُلُودُ النَّارِ.

“અય અલી! બદકારીમાં છ ખાસિયતો રહેલી છે. તેમાંથી ત્રણ દુનિયામાં જાહેર થાય છે, અને ત્રણ આખેરતમાં. જે ખાસિયતો દુનિયામાં જાહેર થાય છે તે એ છે કે: તે ખૂબસૂરતી દૂર કરી દે છે, વિનાશને જલ્દી લાવે છે, અને રોજીને કાપી નાખે છે. અને જે ખાસિયતો આખેરતમાં જાહેર થશે તે ખરાબ હિસાબ, રહમાનની નારાજગી, અને દોઝખમાં કાયમી રહેવું છે.”

(મુન્તખબ મીઝાનુલ હિકમા, જિલ્દ-૨, હદીસ, ૨૭૩૦)

આ છે બદકારી કરનાર માણસ પર થતી દુનિયા અને આખેરતમાં અસરો. અને આ એવી અસરો છે કે જેને આમ માણસ પણ સાંભળે તો એ પણ આવા પરિણામને કારણે આવા રસ્તા તરફ ક્યારેય આગળ ન વધે. અને અહીંયા તો આપણે રહમાનના બંદાઓની સિક્તોની ચર્ચા કરી રહ્યા છીએ. આવા ખરાબ પરિણામ સામે

અને અલ્લાહના ગઝબ સામે રહમાનના બંદાઓ ક્યારેય પણ આવા કાર્ય તરફ આગળ નથી વધતા, એની સામે રહમાનના બંદાઓ પાકદામનીને અપનાવે છે. અને દરેક કાર્ય હયાની સાથે કરે છે.

ઈસ્લામનો સ્વભાવ બતાવતાં રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે કે,

إِنَّ يَكُلَّ دَيْنٍ خُلُقًا، وَإِنَّ خُلُقَ الْإِسْلَامِ الْحَيَاءُ

“દરેક દીનનો એક સ્વભાવ હોય છે, અને ઈસ્લામનો સ્વભાવ હયા છે.”³⁷

જો ઈસ્લામનો સ્વભાવ હયા છે તો આપણે પણ એ જ દીનને માનવાવાળા છીએ, માટે આપણા દરેક કાર્યમાં પણ હયા હોવી જોઈએ. હયા એટલે કે શરમ.

હયા વિષે રસૂલલ્લાહ (સ.)એ એટલે સુધી ફરમાવ્યું છે કે,

لَيَسْتَحْيَ أَحَدُكُمْ مِنْ مَلَكَيْهِ الَّذِينَ مَعَهُ، كَمَا يَسْتَحْيِي مِنْ رَجُلَيْنِ صَاحِبَيْنِ مِنْ جِيرَانِهِ،
وَهُمَا مَعَهُ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ.

“તમારામાંથી દરેકને જોઈએ કે તે તેના એ બન્ને ફરિશ્તાઓથી શરમ કરે કે જે તેની સાથે છે, એવી રીતે કે જેવી રીતે તે તેના બે નેક પાડોશીઓથી શરમ કરે છે, કે જેઓ રાત અને દિવસ તેની સાથે હોય છે.”³⁸

જેમ આપણે આપણા પાડોશીઓની સાથે એવી રીતે વર્તન કરીએ છીએ કે જેમાં શરમ હોય છે, બેશરમી નથી હોતી, આપણાં કાર્યોથી તેમને દુઃખ નથી પહોંચતું અને આપણે હંમેશાં એવાં જ કાર્યો કરીએ છીએ કે જેનાથી આપણા પાડોશીઓ દુઃખી ન થાય. જો આ જ હયા આપણે એ બન્ને ફરિશ્તાઓની સાથે કરીએ કે જે આપણું આમાલનામું લખે છે, તો આપણે ક્યારેય પણ એવાં કાર્યો તરફ આગળ નહીં વધીએ, ક્યારેય બેશરમી તરફ આગળ નહીં વધીએ કે જેનાથી એ બન્ને ફરિશ્તા દુઃખી થાય. જો આ બાબતનું આપણે ધ્યાન રાખીએ તો અલ્લાહ હંમેશાં આપણાથી ખુશ રહેશે. એટલા જ માટે રહમાનના બંદા બેશરમીની સામે હયાને અપનાવે છે, અને અલ્લાહની વધુને વધુ કુર્બત હાંસિલ કરવાની કોશિશ કરતા રહે છે.

અલ્લાહના માઅસૂમ બંદાઓ પાકદામનીમાં મોખરે છે, તેમની સાથે ઈસ્મત જોડાયેલી છે. એટલા માટે કે તેમનું ધ્યાન હંમેશાં અલ્લાહ તરફ હોય છે, તેના કારણે અલ્લાહ તેમને ઈસ્મતનો એવો દરજ્જો આપે છે કે જેના કારણે કોઈ બદી તેમના સુધી પહોંચી શકતી નથી.

મૌલા અલી (અ.) માઅસૂમ હતા, છતાં પણ અલ્લાહની સામે એક મોહતાજ બંદા તરીકે પોતાની

37 મુન્તાખ મીઝાનુલ હિકમા, જિલ્દ-૧, હદીસ-૧૮૧૬

38 મુન્તાખ મીઝાનુલ હિકમા, જિલ્દ-૧, હદીસ-૧૮૨૫

મુનાજાતમાં ફરમાવે છે કે,

إِلٰهِي، لَا سَبِيلَ إِلَى الْإِحْتِرَاسِ مِنَ الذَّنْبِ إِلَّا بِعَصَّتِكَ، وَلَا وُصُولَ إِلَى عَمَلِ الْخَيْرَاتِ إِلَّا بِمَشِيئَتِكَ، فَكَيْفَ لِي بِإِفَادَةِ مَا أَسْلَفْتَنِي فِيهِ مَشِيئَتَكَ؟! وَكَيْفَ لِي بِالْإِحْتِرَاسِ مِنَ الذَّنْبِ مَا إِنْ لَمْ تُدْرِكْنِي فِيهِ عَصَّتَكَ؟!

“અય મારા માઅબૂદ! તારી ઇસ્મત સિવાય ગુનાહોથી બચવાનો કોઈ રસ્તો નથી, અને તારી ઇચ્છા સિવાય નેક આમાલ સુધી પહોંચવાનો કોઈ રસ્તો નથી. તો કેવી રીતે શક્ય બનશે મારા માટે એ કાર્યોથી ફાયદો ઉઠાવવો કે જેમાં તે તારી મશિયતને મારા કરતાં આગળ રાખી હોય? અને કેવી રીતે મારા માટે શક્ય બનશે ગુનાથી સુરક્ષિત રહેવું, જ્યાં સુધી કે તેમાં મારા સુધી તારી ઇસ્મત ન પહોંચે?”³⁹

આ હદીસમાં મૌલા અલી (અ.)એ બયાન કર્યું છે કે, અલ્લાહની મરજી સિવાય કોઈ પણ નેકીને અંજામ આપી શકાતી નથી, અને જ્યાં સુધી અલ્લાહની ઇસ્મત ન પહોંચે ત્યાં સુધી ગુનાહથી સુરક્ષિત રહેવું શક્ય નથી. અલ્લાહના આવા માઅસૂમ બંદાઓ દરેક કાર્ય કુર્બતન ઇલલ્લાહની નિયતથી કરતા હોય છે. અને અલ્લાહ તેમની આવી ખુલૂસ નિયતને જાણે છે એટલે જ તો તેમને ઇસ્મતનો દરજ્જો આપે છે.

જેમ કે ઇમામ મોહંમદ બાકિર (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે,

إِذَا عَلِمَ اللَّهُ تَعَالَى حُسْنَ نِيَّةٍ مِنْ أَحَدٍ، اكْتَنَفَهُ بِالْعَصَةِ

“જ્યારે અલ્લાહ તઆલા કોઈની નેક નિયતને જાણી લે છે, તો તેને ઇસ્મત વડે પોતાની પનાહમાં લઈ લે છે.”⁴⁰

આમ, અલ્લાહના માઅસૂમ બંદાઓ પાકદામનીના કારણે માઅસૂમનો દરજ્જો મેળવે છે.

એની સામે અલ્લાહના ગૈરમાઅસૂમ બંદાઓ કે જેઓ પાકદામનીને અપનાવે છે અને હંમેશાં બદીઓથી દૂર રહેવાની કોશિશ કરે છે, તેમને તેમની પાકદામનીના કારણે અલ્લાહ તઆલા વિશેષ દરજ્જાઓ અને સવાબ અતા કરે છે.

જેમ કે ઇમામ અલી (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે,

مَا الْمُجَاهِدُ الشَّهِيدُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَعْظَمِ أَجْرٍ أَمَّنْ قَدَرَفَعَفَ. نَكَادُ الْعَفِيفُ أَنْ يَكُونَ مَلَكًا

39 મુન્તાખ મીઝાનુલ હિકમા, જિલ્દ-૨, હદીસ-૪૨૮૬

40 મુન્તાખ મીઝાનુલ હિકમા, જિલ્દ-૨, હદીસ-૪૨૮૭

مِنَ السَّلَاطَةِ

“અલ્લાહની રાહમાં શહીદ થયેલો મુજાહિદ સવાબ મેળવવામાં એ માણસ કરતાં મહાન નથી કે જે ક્ષમતા હોવા છતાં પાકદામની કરે, નજીક છે કે (તે) પાકદામન માણસ ફરિશ્તાઓમાંથી એક ફરિશ્તો બની જાય.”⁴¹

આ હદીસ બયાન કરે છે કે અલ્લાહની નજરમાં એ બંદો સવાબ મેળવવામાં વધારે મહાન છે કે જેની સામે ગમે તેટલી બદીઓ આવે, ભલે ને તે એકાંતમાં હોય, કોઈ તેને જોઈ રહ્યું ન હોય તેમ છતાં પણ તે પાકદામન રહી એ બદી તરફ આગળ ન વધે. એટલું જ નહીં જે લોકો પાકદામન રહે છે, તેમને અલ્લાહ તેમની પાકદામનીના કારણે બીજા પણ સુંદર અજ્લાક અતા કરે છે.

જેમ કે પાકદામનીનું ફળ બતાવતાં રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે કે,

أَمَّا الْعَفَافُ: فَيَتَشَعَّبُ مِنْهُ الرِّضَا، وَالْإِسْتِكَانَةُ، وَالْحِظُّ، وَالرَّاحَةُ، وَالتَّفَقُّدُ، وَالْحُشُوعُ،
وَالتَّذَكُّرُ، وَالتَّفَكُّرُ، وَالْجُودُ، وَالسَّخَاءُ، فَهَذَا مَا يَتَشَعَّبُ لِلْعَاقِلِ بِعَفَافِهِ رِضًى بِاللَّهِ وَبِقِسْمِهِ.

“રહી વાત ઈફ્ફતની તો તેની શાખાઓમાંથી રઝા, સમર્પણ, સદનસીબી, રાહત, લોકોની લાગણીઓનો ખ્યાલ રાખવો, ખુશૂઅ, ઝિક્ક, ચિંતન, ઉદારતા અને સખાવત છે. તો આ તે બાબતો છે કે જે બુદ્ધિશાળીને તેની ઈફ્ફતના કારણે પ્રાપ્ત થાય છે, અલ્લાહ અને તેની વહેંચણી પર રાજી રહેવાના કારણે.”⁴²

આ હદીસ પ્રમાણે રહમાનના બંદાઓ પોતાના જીવનમાં પાકદામની અપનાવી અલ્લાહ તરફથી અજ્લાક રૂપી રોજી પામે છે. અને પોતાના જીવનને વધુને વધુ બહેતર બનાવવાની કોશિશ કરે છે.

આમ, આપણે આ ખુન્બામાં રહમાનના બંદાની આઠમી સિફતની વાત કરી કે જેઓ ક્યારેય પણ બદકારી તરફ આગળ વધી અલ્લાહનો અઝાબ વહોરતા નથી, એની સામે પાકદામનીને અપનાવી પોતાની જાતને ફક્ત અલ્લાહ સામે જ બહેતર બનાવવાની કોશિશમાં લાગેલા રહે છે. તો આપણે પણ આપણાં કાર્યોમાં પાકદામનીનો ખ્યાલ રાખી જીવન પસાર કરવું જોઈએ.

અહલેબૈત (અ.)ની પાકદામની:

અલ્લાહે તેમની પાકીઝગી વિષે આયતે તત્લીર નાઝિલ કરી દીધી. અલ્લાહે તેમને એવાં પાક બનાવ્યાં છે કે જેવી રીતે પાક રાખવાનો હક છે. મૌલા હુસૈન (અ.) પણ પાકદામનીની એક એવી મિસાલ છે કે જેની મિસાલ તારીખમાં મળવી અશક્ય છે. મૌલા હુસૈન (અ.)ની સાથે રહમાનના બંદાઓ એવી રીતે જોડાઈ

41 મુન્તાખ મીઝાનુલ હિક્મા, જિલ્દ-૨, હદીસ-૪૩૦૦

42 મુન્તાખ મીઝાનુલ હિક્મા, જિલ્દ-૨, હદીસ-૪૩૧૩

ગયા કે સામે મોત હતું છતાં પણ મૌલા હુસૈન (અ.)નો દામન ના છોડ્યો. અને મૌલા હુસૈન (અ.)ની સાથે એ રસ્તા તરફ આગળ વધી ગયા.

સાચો ઈસ્લામ જોવો હોય તો આવો હુસૈન (અ.)ની તરફ. એ હુસૈન (અ.) કે જે રસૂલલ્લાહ (સ.) ના નવાસા છે. યઝીદની બૈઅતનો ઈન્કાર કરીને નાનકડો કાફલો લઈને રવાના થયા. રસ્તામાં હુરનું લશ્કર મળ્યું, હુર ધરપકડ કરવા આવ્યા હતા, પરંતુ તેમનું આખું લશ્કર તરસથી બેચેન છે. હુસૈન (અ.)થી તરસ જોઈ જવાતી ન હતી. અલ્લાહ એ નથી જોતો કે તરસ્યો બંદો મોમિન છે કે મુશરિક છે. રસૂલલ્લાહ (સ.)એ નહોતું જોયું કે કોણ મુશરિક છે અને કોણ કાફિર. સાચો ઈસ્લામ રહેમ શીખવે છે. સાચો ઈસ્લામ તમને અહીં મળશે. હુસૈન (અ.)ના લશ્કરને હુરના લશ્કરે ઘેરી લીધું, પરંતુ હુરનું લશ્કર તરસ્યું હતું. તરસના કારણે તેમના મોઢામાંથી જીભો બહાર નીકળી ગઈ હતી. બધા જ તરસને લીધે હોશ ખોઈ બેઠા હતા. હુસૈન (અ.)એ કહ્યું, “ભાઈ અબ્બાસ! હુરના લશ્કરને પાણી પાઓ.” સહાબીઓએ હુસૈન (અ.)ને કહ્યું, “આકા! આપણી પાસે પાણી ખૂબ જ ઓછું છે, અને હવે ઘણે દૂર સુધી પાણી મળવાની કોઈ આશા નથી.” તેમ છતાં હુસૈન (અ.) એ ફરમાવ્યું, “આપણે તરસ્યા નથી. આ લોકો આપણા કરતાં વધારે તરસ્યા છે, માટે પાણી પિવડાવો.” હુકમ થતાંની સાથે જ પાણીનો બંદોબસ્ત થઈ ગયો. અને હુસૈન (અ.) પોતે પણ પાણી પાવામાં શામેલ થઈ ગયા. આ હતો ઈસ્લામ અને આ હતા સાચા ઈસ્લામવાળા. અને હુર સાથે સાથે આવી રહ્યા છે. બીજી તારીખે કરબલા આવ્યા. સાતમી તારીખે પાણી બંધ થયું. બાળકો ‘અલ અતશ, અલ અતશ’ના પોકાર કરતાં હતાં. એક રાતની મહેતલ માગી. એ રાત્રે હુર લટાર મારતા રહ્યા. આખી રાત ઊંઘ્યા નહીં. હુરની નસોમાં શરાફતનું લોહી દોડી રહ્યું હતું. આખી રાત વિચારતા રહ્યા. બાળકોના અવાજો સાંભળતા રહ્યા. કોઈને પૂછ્યું, “અય ભાઈ! તે તારા ઘોડાને પાણી પિવડાવ્યું છે?” તેણે કહ્યું, “હા, પિવડાવ્યું. દિલ ઉપર આઘાત લાગ્યો. ઘોડાઓ સુધ્યાં પાણી પીએ, અને આવે રસૂલ પાણી માટે તરફડે! હુર બેચેન થઈ ગયા. બેટાએ જ્યારે આવી હાલત જોઈ તો પૂછ્યું, “બાબા! તમને આજથી પહેલાં કદી પણ આટલા દુઃખી અને પરેશાન જોયા નથી. તમે આખી રાત લટાર મારતા રહ્યા છો.” હુરે કહ્યું, “બેટા! આખી રાત હું જન્નત અને જહન્નમની વચ્ચે ફેંસલો કરી રહ્યો હતો.” બેટાએ કહ્યું, “બાબા! ફેંસલો કરવામાં વિલંબ શાનો? ઢીલ શાની છે?” “બેટા! તું જઈને ઉમર સા’દને કહી દે કે હુર હુસૈન (અ.)ની તરફ જઈ રહ્યા છે.” આ હુસૈનિયતની મોહબ્બતની પરિસ્થિતિ છે. હુસૈન (અ.) પાસેથી જે ઈસ્લામ મળે છે તે હિંમતવાળો ઈસ્લામ મળે છે એ બાબત હુરે સાબિત કરી દીધી, હુરે બતાવી દીધી.

ઉમર સા’દને સંદેશો મળ્યો તો આવી પહોંચ્યો અને હુરને પૂછવા લાગ્યો, “શું ઈરાદો છે? ક્યાં જઈ રહ્યા છો? શું ‘રય’નો પ્રદેશ લેવો નથી?” હુરે કહ્યું, હું હુસૈન (અ.)ની તરફ જઈ રહ્યો છું. જન્નત લેવા જઈ રહ્યો

છું, સાચા ઈસ્લામ તરફ જઈ રહ્યો છું.” ઉમર સાદે કહ્યું, “યઝીદ તારું ઘર લૂંટાવી દેશે, તારા પરિવારનો નાશ કરી દેશે, તારી માલમિલકત જપ્ત કરી લેશે.” હુરે કહ્યું, “મને પરવા નથી. હું જાતે જ મરવા જઈ રહ્યો છું. મારે દુનિયાની દોલત અને માલમિલકત સાથે શું સંબંધ? હુસૈન (અ.) પાસે એવી દોલત લેવા જઈ રહ્યો છું કે જે કાયમી છે, જે હંમેશાં રહેવાવાળી છે, જેનો નાશ થવાનો નથી. તને એટલા માટે બોલાવીને કહ્યું કે તું પછી એમ ના કહી શકે કે હુર અહીંથી નાસી ગયો. હકની તરફ જવાવાળો, સાચા ઈસ્લામની તરફ જવાવાળો છડેચોક જાહેરાત કરીને જાય છે.”

આટલું કહીને હુર આગળ વધ્યા. આગળ વધેલા પગ રોકી લીધા, તો બેટાએ કહ્યું, “બાબા! હકની તરફ આગળ વધેલા પગ કદી રોકવામાં આવતા નથી.” હુરે કહ્યું, “બેટા! ઊભો રહ્યો નથી, પરંતુ એ વિચાર કરું છું કે આકાની ખિદમતમાં કેવી રીતે જાઉં? કેમ કે હુસૈન (અ.) અને હુસૈન (અ.)ના લશ્કરને ઘેરીને લાવનાર હું જ છું, અને આજે ખૈમાઓમાં ‘અલ અતશ અલ અતશ’ના અવાજો બુલંદ છે, બાળકોના અવાજો આવી રહ્યા છે. આ અવાજો મારાથી સાંભળી શકાતા નથી. હું પોતે જ ગુનેગાર છું. બેટા! મારા હાથ રૂમાલથી બાંધી દો, જેથી એક અપરાધીની માફક ઈમામની પાસે પહોંચું.” બેટાએ હાથ બાંધી દીધા. હુર આગળ વધ્યા. થોડાં પગલાં ચાલ્યા, પછી રોકાઈ ગયા. કહ્યું, “બેટા! હું ક્યા મોઢે હુસૈન (અ.)ની પાસે જાઉં? અબાનો છેડો મારા મોઢા પર ખેંચી દે.” હુર પોતાના પોશાકથી મોઢું સંતાડીને, હાથોને બંધાવીને બાતિલ તરફથી હકવાળી હુસૈનિયત તરફ આગળ વધીને દુનિયાને સબક શીખવી રહ્યા છે કે જ્યારે ઈચ્છો ત્યારે આ દરબારમાં આવો. હુસૈની દરબારમાં આવવા માટે કોઈ પાબંદી નથી, કોઈ રોકટોક નથી. કોઈ પૂછપરછ નથી, કોઈ ભય નથી. નીડરતાથી આવો. હુસૈન (અ.)ની પાસે આવવું હોય તો નીડર બનીને આવો. હુર આગળ વધ્યા. બેટાએ કહ્યું, “અલ્લાહો અકબર.” હુરે પૂછ્યું, “બેટા! શું જોયું કે જેથી તકબીરનો અવાજ કર્યો?” કહ્યું, “બાબા! અજબ મંઝર જોઈ રહ્યો છું. સામેથી અબ્બાસ અલમદાર (અ.) આવી રહ્યા છે, અલી અકબર આવી રહ્યા છે. બાબા! આ તમારા સ્વાગતની શાન છે. આવી શાનથી સ્વાગત થઈ રહ્યું છે.” આટલું સાંભળતાંની સાથે જ હુર રડવા લાગ્યા. આગળ વધ્યા, તો બેટાએ કહ્યું, “અલ્લાહો અકબર.” હુરે કહ્યું, “બેટા! હવે શા માટે તકબીરનો અવાજ બુલંદ કર્યો?” કહ્યું, “બાબા! હુસૈન (અ.) પોતે જ આવી રહ્યા છે.” આટલું સાંભળતાંની સાથે જ હુર ઘોડા ઉપરથી નીચે કૂદી પડ્યા અને કહ્યું, “બેટા! જ્યારે હુસૈન (અ.)ની નજીક પહોંચીએ ત્યારે તું મને જણાવજે.” હુસૈન (અ.) પોતે જ નજીક આવ્યા. બેટાએ કહ્યું, “બાબા! આકા આવી ગયા છે, હુસૈન (અ.) આવી ગયા છે.” હુર તરત જ જમીન પર પડી ગયા, અને પોતાનું માથું હુસૈન (અ.)ના પગો ઉપર મૂકી દીધું અને રડતાં રડતાં કહેવા લાગ્યા, “મારા મૌલા! મારા આકા! ગુનેગારની ભૂલ માફ કરી દો. મને માફ કરી દો.” હુસૈન (અ.) એ હુરને ઉઠાડ્યા, છાતી સાથે લગાવી દીધા, અને કહ્યું, “અય હુર! મેં તને માફ કરી દીધો. મારા અલ્લાહે પણ તને માફ કર્યો.” આ સાંભળીને હુરને સંતોષ થયો. આંખોમાંથી આંસુ વહેવા લાગ્યાં.

“અય મારા આકા! અય ફરઝંદે રસૂલ! જ્યારે આપે મને માફ કરી દીધો તો હવે મને મેદાનમાં જવાની ઈજાઝત પણ આપો.” ઈમામે ફરમાવ્યું, “ના, ના. દુર! તમને કેવી રીતે રજા આપું? એટલા માટે કે તમે તો મારા મહેમાન છો, પરંતુ તમે એવા સમયે મહેમાન થયા છો કે મારી પાસે ન તો ખાવાનું છે, ન કંઈ પીવાનું પાણી છે. દુર! થોડી વાર માટે ચાલીને છાંયડામાં તો બેસો.” દુર આપના પગમાં પડી ગયા. કહ્યું, “મૌલા! હું એ બાળકોનો ‘અલ અતશ’નો અવાજ નથી સાંભળી શકતો. મને ખૈમાઓની જગ્યાએ ન લઈ જાઓ. મૌલા! મારે તો માત્ર ઈજાઝત જ જોઈએ.” હુસૈન (અ.) ઈન્કાર કરતા રહ્યા. ખૂબ જ આગ્રહને વશ થઈને હુસૈન (અ.)એ લાચારીપૂર્વક રજા આપી દીધી. હુરે પોતાના બેટાને સાદ પાડ્યો, “બેટા! જિહાદના મેદાનમાં જાઓ.” દુર એવું ઈચ્છતા હતા કે તેમની નજરો સામે તેમનો બેટો પહેલાં મૌલા પર કુરબાન થાય. જેના દિલમાં હુસૈન (અ.) પ્રત્યેની મોહબ્બત આવી જાય છે પછી તે હુસૈન (અ.) કરતાં પોતાની ઓલાદને વહાલી ગણતો નથી. હુરે અનોખી મિસાલ રજૂ કરી. “અય દુર! તમારા બેટાને શા માટે મોકલી રહ્યા છો?” તો દુર જવાબ આપશે, “શું મારી ઓલાદ અલી અકબર કરતાં વધારે પ્યારી છે? કાસિમ ઈબ્ને હસન (અ.) કરતાં વધારે વહાલી છે? હુસૈન (અ.) યુવાનોના દાગ ઉઠાવે અને હું માત્ર મારો જીવ જ આપી દઉં? એ કદાપિ નહીં બને. આવ્યો છું તો હું પણ યુવાન બેટાનો આઘાત સહન કરીશ.” બહાદુર બાપનો બેટો મેદાનમાં આવ્યો. જંગ કરવાનું શરૂ કર્યું. બાપ બહાદુરીનાં વખાણ કરી રહ્યો છે. ખૂબ જંગ કર્યો. ક્યાં સુધી એકલો લડે? જખમોથી ચૂર થઈને ઘોડા પરથી નીચે પડી ગયો. પડતાં જ બૂમ પાડી, “બાબા! આકાને મારા સલામ કહેજો. મૌલા! મારા આખરી સલામ કબૂલ કરજો.” આટલું સાંભળતાં જ દુર મેદાનની તરફ જવા લાગ્યા. હુસૈન (અ.)એ રોકીને કહ્યું, “ક્યાં જાઓ છો? શું યુવાન બેટાને જમીન પર તરફડતો જોશો? તમે ઊભા રહો, હું જાઉં છું.” હુસૈન (અ.) ગયા. દુરના બેટાના માથાને ગોદમાં લીધો. તેણે આંખો ખોલી. આકાને જોયા, મુસ્કુરાવા લાગ્યા અને રૂહ પરવાઝ કરી ગઈ. હુસૈન (અ.) લાશ લઈને આવ્યા.

મૌલા! આપે તો દુરને યુવાન બેટાની લાશ પર જતાં રોક્યા. પરંતુ આહ! જ્યારે આપનો કડિયલ જવાન એડીઓ રગડતો હશે, તો આપના સિવાય બીજું કોઈ નહીં હોય કે જે યુવાનની લાશ લેવા માટે જાય.

أَلَا لَعْنَتُ اللَّهِ عَلَى الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطَّيِّبِينَ
 آمَّا بَعْدُ:

قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فِي الْقُرْآنِ الْمَجِيدِ وَالْفُرْقَانِ الْحَمِيدِ:
 وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا ﴿٢٤﴾
 (સૂરા ફુર્કાન, સૂરા-૨૫, આયત-૭૨)

“અને તે એવા લોકો છે કે જેઓ જૂઠી ગવાહી નથી આપતા અને જ્યારે તેઓ બેહુદી બાબતો પાસેથી
 પસાર થાય છે તો શરીફાના અંદાજથી પસાર થઈ જાય છે.”

આ આયત રહમાનના બંદાઓની બે સિક્તો બયાન કરે છે કે તેઓ ક્યારેય જૂઠી ગવાહી નથી આપતા,
 અને જ્યારે તેઓ બેહુદી બાબતો પાસેથી પસાર થાય છે તો ઈજ્જતદાર માણસની જેમ પસાર થઈ જાય છે.

આજના ખુન્નામાં આપણે લગ્ન અને શરાફત વિષે જાણીશું.

આ આયતમાં **لَغْوٍ** અને **كِرَامًا** શબ્દને સમજવા જરૂરી છે.

લગ્ન એટલે શું?

બધી બેહુદી વાતોને **لغو** કહેવામાં છે, એટલે કે એવી દરેક બાબતો કે જે આપણને અલ્લાહની યાદથી
 ગાફેલ કરી દે. જેમ કે, હઝરત ઈમામ અલી (અ.)એ ફરમાવ્યું છે:

كُلُّ قَوْلٍ لَيْسَ لِلَّهِ فِيهِ ذِكْرٌ فَلَعْنُو

“દરેક એવી વાત કે જેમાં અલ્લાહ તઆલાનો ઝિક્ર ન હોય તે લગ્ન છે.”

આ હદીસ બયાન કરે છે કે દરેક એવી વસ્તુને લગ્ન કહેવામાં આવે છે કે જેમાં અલ્લાહનો ઝિક્ર શામેલ
 ન હોય.

રહમાનના બંદા તો એ હોય છે કે જેઓ હંમેશાં અલ્લાહની યાદમાં રહે છે.

આજના આધુનિક સમયમાં ઘણી જગ્યાએ બેહૂદા બાબતોનો સામનો કરવો પડે છે, ત્યારે આવી બાબતોને ધ્યાનમાં ન લેતાં ત્યાંથી શરીફ માણસની જેમ પસાર થઈ જવું જોઈએ, અને આવું કરવું એ રહમાનના બંદાની સિક્ત છે. જેમ કે, અલ્લાહ તઆલા સૂરા મોમિનૂન, આયત-૩ માં પણ ફરમાવે છે:

وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ

“અને તેઓ બેહૂદા વાતોથી દૂર રહેવાવાળા છે.”

આ આયતની તફસીરમાં છે કે:

مجمع البيان: قال الإمام الصادق عليه السلام - في قوله تعالى: (وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ) - هُوَ أَنْ يَتَّقُوا الرَّجُلَ عَلَيْكَ بِالْبَاطِلِ، أَوْ يَأْتِيكَ بِمَا لَيْسَ فَيْكَ، فَتُعْرِضَ عَنْهُ لِلَّهِ.

હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)એ અલ્લાહ તઆલાના આ કોલ: “અને જેઓ બેહૂદા વાતોથી દૂર રહે છે.” એ વિષે ફરમાવ્યું કે, “એનો અર્થ એ છે કે જ્યારે કોઈ માણસ તમારા વિષે ખોટી વાતો ઘડે, અથવા એવું કંઈ કહે કે જે તમારામાં ન હોય, તો તેનાથી અલ્લાહ ખાતર દૂર થઈ જવું.”

આજના સમયમાં આપણે જોઈએ છીએ કે લોકોને સીધા રસ્તાથી ભટકાવવા માટે એકબીજા વિષે ખોટી ખોટી વાતોને ઘડી કાઢવામાં આવે છે, અને તે પછી તેને લોકોમાં ફેલાવી દેવામાં પણ આવે છે. ખરેખર આ વાતો એવી હોય છે કે જે ફાયદા વગરની હોય છે. તો રહમાનના બંદાઓ આવી ખોટી અને ઘડી કાઢેલી વાતો તરફ ધ્યાન નથી આપતા. અને બેહૂદા વાતો કરવાવાળાઓ રહમાનના બંદાઓને જ્યારે મળે છે તો તેમનાથી અણગમો જાહેર કરે છે. અને હંમેશાં તેનાથી દૂર રહેવાની કોશિશ કરે છે.

લગ્ન બાબતોથી શા માટે દૂર રહેવું જોઈએ?

રહમાનના બંદા શા માટે લગ્ન બાબતોથી દૂર રહે છે તેના વિષે અહાદીસમાં ખૂબ સારી રીતે ચર્ચા કરવામાં આવી છે. જેમ કે, હઝરત ઈમામ અલી (અ.)એ ફરમાવ્યું છે:

رُبَّ لَغْوٍ يَجْلِبُ شَرًّا

મોટે ભાગે લગ્ન બુરાઈને ખેંચીને લાવે છે.

જ્યારે બંદો લગ્ન વાતોમાં મશગૂલ થઈ જાય છે તો તેને નેક વાતોનું પણ ધ્યાન રહેતું નથી, અને આવી રીતે તે બુરાઈમાં તો સપડાય છે, પણ સમયનો પણ બગાડ કરે છે, અને આવી રીતે તે પોતાના મક્સદથી દૂર

ચાલ્યો જાય છે. જેમ કે, હઝરત ઈમામ અલી (અ.)એ ફરમાવ્યું છે:

مِنْ اشْتَغَلَ بِمَا لَا يَغْنِيهِ فَاتَهُ مَا يَغْنِيهِ

“જે નિરર્થક વસ્તુઓને મેળવવા મશગૂલ રહે છે, તે ખાસ વસ્તુઓને ગુમાવી દે છે.”

બંદો જ્યારે નિરર્થક વાતોમાં સપડાય છે, તો તે પોતાના મહત્વના કામોને ભૂલી જાય છે. ઘણી વખત એવું પણ બને છે કે તે અલ્લાહની નાફરમાની પણ કરી બેસે છે, અને આવી રીતે અલ્લાહની નજરમાં ઝલીલ બની જાય છે. જેમ કે, હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)એ ફરમાવ્યું છે:

إِيَّاكَ وَالْدُّخُولُ فِيمَا لَا يَغْنِيكَ فَتَذِلُّ

તું સાવચેત રહે, નિરર્થક વાતોમાં દાખલ થવાથી, નહીંતર તું ઝલીલ થઈશ.

આ હદીસ બંદાના ઝલીલ થવાનું કારણ બયાન કરે છે કે બંદો ત્યારે જ ઝલીલ થાય છે કે જ્યારે તે લગ્નમાં ફસાઈ જાય છે, અને તેમાં ફસાવાના કારણે પોતાની જવાબદારીને ભૂલી જાય છે. તો રહમાનના બંદા હંમેશાં સાવચેત રહે છે કે તેઓ ક્યારેય નિરર્થક વાતોમાં ન પરોવાઈ જાય કે જેના કારણે અલ્લાહની યાદથી ગાફિલ થઈ જાય અને પોતાની જવાબદારીઓને પણ ભૂલી જાય, કારણ કે લગ્નને છોડવું એ તો પાકદામનીનો શણગાર છે. જેમ કે, રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે:

تَرَكُ مَا لَا يَغْنِي زِينَةَ الْوَرَعِ

નિરર્થક વાતોને છોડવી પાકદામનીની ઝીનત છે.

રહમાનના બંદા અલ્લાહના ખાસ બંદા છે, અને અલ્લાહની નજીક તેમનું ખાસ મકામ છે. તો તેમના મકામને એ શોભતું નથી કે તેઓ લગ્ન જેવી બુરાઈમાં સપડાય, કારણ કે તેઓ આવી બુરાઈઓથી પાક હોય છે, અને પાકદામન માણસો અલ્લાહની નજરમાં ઈજ્જતદાર હોય છે, કારણ કે તેઓ લગ્ન બાબતોથી પરહેઝ કરતાં હોય છે, અને આવા જ લોકો સૌથી અફઝલ લોકો છે. જેમ કે, રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે:

أَعْظَمُ النَّاسِ قَدْرًا مَنْ تَرَكَ مَا لَا يَغْنِيهِ

લોકોમાં સૌથી વધારે ઈજ્જતદાર માણસ એ છે કે જે નિરર્થક વાતોને છોડી દે છે.

આ હદીસ માણસની કદ્રને બયાન કરે છે કે માણસની કદ્ર ત્યાં સુધી બાકી રહે છે, જ્યાં સુધી તે નિરર્થક અને બેહુદી વાતોથી પરહેઝ કરે છે.

લગ્ન વાતોનો જવાબ:

જ્યારે રહમાનના બંદાઓને લગ્ન બાબતોનો સામનો થાય છે તો તેઓ અણગમો જાહેર કરે છે. લગ્ન વાતો કરનારની સામે વિવાદમાં પડતા નથી. જેમ કે, અલ્લાહ તઆલા સૂરા કસસ, આયત-૫૫ માં ફરમાવે છે:

وَإِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ أَعْرَضُوا عَنْهُ وَقَالُوا إِنَّا أَعْمَالُنَا وَلكُمْ أَعْمَالُكُمْ سَلِّمْ عَلَيْكُمْ لَا تَبْتَغِ الْجَاهِلِينَ ﴿٥٥﴾

“જ્યારે લગ્ન વાત સાંભળે છે તો તેનાથી દૂર રહે છે અને તેઓ કહે છે અમારા આમાલ અમારા માટે તમારા આમાલ તમારા માટે, તમારા પર સલામ અને અમે જાહિલોને પસંદ કરતા નથી.”

આ આયત બયાન કરે છે કે જ્યારે કોઈ તેમની સામે લગ્ન વાત કરે છે, તો તેની લગ્ન વાત જેવો જવાબ આપતા નથી, પરંતુ કહે છે કે, “અમારા આમાલ અમારા માટે, અને તમારા આમાલ તમારા માટે, ન તો અમને તમારા આમાલની સજા મળશે, અને ન તો તમને અમારા આમાલની સજા મળશે.” પછી તેમને રુખ્સતને સલામ કરીને બતાવે છે કે અમને આવી વાતો પસંદ નથી અને ત્યાંથી ચાલ્યા જાય છે.

આજે એક મુસલમાન માટે લગ્નથી બચવું ખૂબ જ જરૂરી છે, કારણ કે આજે લગ્નમાં સપડાવા માટે અનેક ઝરીઆ છે. જો મુસલમાન થોડીક વાર માટે પણ અલ્લાહથી ધ્યાન હટાવી લે કે તરત જ લગ્નમાં ફસાઈ જાય છે. સારા મુસલમાન બનવા માટે આવી બેહૂદી અને નિરર્થક વાતોને પણ છોડવી પડે. જેમ કે, હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)એ ફરમાવ્યું છે:

مِنْ حُسْنِ إِسْلَامِ الْمَرْءِ تَرْكُهُ مَا لَا يَغْنِيهِ

નિરર્થક વાતોને છોડી દેવી માણસના સૌથી સારા મુસલમાન હોવાની દલીલ છે.

એક મુસલમાનનાં કાર્યો દીને ઈસ્લામની ઓળખ છે. આપણે એક સારા મુસલમાન તરીકે બેહૂદી વાતોને છોડી દઈશું તો અલ્લાહની નારાજગીથી બચી શકીશું. અલ્લાહ અને તેના રસૂલ (સ.)ની અપ્રિય વસ્તુઓને છોડી દેવાથી આપણે લગ્નથી પણ બચી શકીશું, અને સારા મુસલમાન હોવાની દલીલ પણ રજૂ કરી શકીશું.

લગ્નથી દૂર રહેવાનો બદલો:

રહમાનના બંદાઓએ પોતાનું જીવન અલ્લાહ માટે સમર્પિત કરી દીધું હોય છે, અને તેઓ પોતાની જાતને લગ્ન બાબતોથી બચાવતા રહે છે, અને તેઓને આના બદલામાં જન્નતમાં પણ ઉચ્ચ દરજ્જાઓ અને રોજી

મળતી રહેશે. જેમ કે, અલ્લાહ તઆલા સૂરા મરયમ, આયત-૬૨ માં ફરમાવે છે:

لَا يَسْتَعُونُ فِيهَا لُغْوًا إِلَّا سَلَامًا وَلَهُمْ رِزْقُهُمْ فِيهَا بُكْرَةً وَعَشِيًّا

(સૂરા મરયમ, આયત-૬૨)

“તેઓ તેમાં કોઈ લગ્ન વાત નહીં સાંભળે સિવાય કે સલામ, અને તેમને ત્યાં સવાર અને સાંજ ખાવાનું મળશે.”

આ આયત બયાન કરે છે કે રહમાનના બંદાઓ જન્નતમાં કોઈ પણ લગ્ન વાત નહીં સાંભળે. તેઓ સલામને સાંભળશે, અને તેઓને જન્નતમાં સવાર સાંજ અલ્લાહની નેઅમતો આપવામાં આવશે. તો જેણે જન્નત અને જન્નતની ખુશાલીઓ જોઈતી હોય તો તેને એવી દરેક બેહુદી અને નિર્થક વાતોથી દૂર રહેવું જોઈએ કે જેનાથી અલ્લાહની યાદ ભુલાઈ જાય, કારણ કે નફસ તો અમ્મારા છે એટલે તે આપણને તેની ખ્વાહિશો તરફ જ ખેંચશે. પરંતુ જન્નત નફસની અપ્રિય વસ્તુઓ વચ્ચે ઘેરાયેલી છે. જેમ કે, હઝરત ઈમામ અલી (અ.)એ ફરમાવ્યું છે:

إِنَّ الْجَنَّةَ حُفَّتْ بِالْمَكَارِهِ وَإِنَّ النَّارَ حُفَّتْ بِالشَّهَوَاتِ

બેશક, જન્નત અપ્રિય વસ્તુઓ વચ્ચે ઘેરાયેલી છે, અને જહન્નમ ઈચ્છાઓ વચ્ચે ઘેરાયેલી છે.

આ હદીસથી સમજી શકાય છે કે જન્નત પસંદ ન હોય તેવી વસ્તુઓ અને જહન્નમ ઈચ્છાઓમાં ઘેરાયેલી છે. જેમ જેમ ઈચ્છાઓમાં વધારો થાય છે, તેમ તેમ બંદો લગ્ન તરફ આગળ વધતો જાય છે, અને લગ્ન તેને જહન્નમ સુધી લઈ જાય છે. દુનિયામાં આપણને જેટલી પણ અપ્રિય વસ્તુ લાગે તે બધી કદાચ અલ્લાહની નજરમાં પસંદીદા પણ હોઈ શકે. બંદો જ્યારે પોતાની પસંદીદા બાબતોને છોડીને અલ્લાહની પસંદીદા બાબતો તરફ ધ્યાન આપે છે, ત્યારે તે લગ્નથી બચી શકે છે. અને આ જ અલ્લાહની હકીકી ફરમાબરદારી છે.

બંદો ત્યાં સુધી લગ્નથી બચી શકતો નથી જ્યાં સુધી આ બાબતોનું ધ્યાન ન આપે કે જેના વિષે રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે:

ثَلَاثَةٌ مِنْ أَفْضَلِ الْأَعْمَالِ: مُجَاهَدَةُ النَّفْسِ وَمُعَايَبَةُ الْهَوَى وَالْإِعْرَاضُ عَنِ الدُّنْيَا

ત્રણ વસ્તુઓ સૌથી શ્રેષ્ઠ આમાલમાંથી છે: (૧) પોતાના નફસ સાથે જેહાદ કરવો, (૨) ઈચ્છાઓ ઉપર કાબૂ મેળવવો, અને (૩) દુનિયાથી મોંઢું ફેરવી લેવું.

આ હદીસમાં ત્રણેય બાબતો એવી છે કે જે સીધી નફસ સાથે સંબંધ ધરાવે છે. જો બંદો લગ્નથી બચવામાં પોતાના નફસ સાથે જેહાદ કરે તો તેનાથી બચી શકે છે, જો બંદો પોતાની ઈચ્છાઓ ઉપર કાબૂ મેળવી લે તો પણ લગ્ન જેવી બૂરાઈથી બચી શકે છે, અને જો બંદો દુનિયાથી મોંઢુ ફેરવી લે એટલે તેનાથી અરુચિ જાહેર કરે તો પણ તે આવી બેહૂદી અને નિર્થક વાતોથી બચી શકે છે. આ ત્રણેય બાબતો બંદાને અલ્લાહની ઈતાઅત કરવામાં ખૂબ જ મદદરૂપ થાય છે.

રહમાનના બંદા એવા હોય છે કે જેઓ ચોવીસ કલાક અલ્લાહની ઈતાઅતમાં વિતાવતા હોય છે, અને ઈતાઅતમાં જીવન પસાર કરવા માટે લાંબા જીવનની દુઆ માગે છે. તેઓ અલ્લાહની નાફરમાની કરવાથી બચવાની હંમેશાં દુઆ માગતા રહે છે. જેમ કે, હઝરત ઈમામ ઝૈનુલ આબેદીન (અ.)એ પોતાની દુઆમાં ફરમાવ્યું છે:

اَللّٰهُمَّ... وَ عَرِّئِي مَا كَانَ عُرِّي بِذَلَّةٍ فِي طَاعَتِكَ، فَاِذَا كَانَ عُرِّي مَرْتَعاً لِّشَّيْطَانٍ فَاقْبِضِي اِلَيْكَ

“યા અલ્લાહ!.. તું મારી ઉંમરને લાંબી કર ત્યાં સુધી કે મારી ઉંમર તારી ઈતાઅતમાં પસાર થાય. અને જ્યારે મારી ઉંમર શયતાનની ચરાગાહ બની જાય તો મારી રૂહ કબ્જ કરી લે.”⁴³

આમ, રહમાનના બંદાઓ અલ્લાહની ઈતાઅત કરવા માટે જ્યારે લગ્ન બાબતો પાસેથી પસાર થાય છે તો પોતે શરીફ માણસોના અખ્લાક જાહેર કરીને ત્યાંથી પસાર થઈ જાય છે. હવે આપણે જાણીએ કે શરીફ માણસોના અખ્લાક કેવા હોય છે.

હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)એ ફરમાવ્યું છે:

ثَلَاثَةٌ تَدُلُّ عَلَى كَرَمِ التَّوْبَةِ: حُسْنُ الْخُلُقِ، وَكُظْمُ الْغَيْظِ، وَغُضُّ الطَّرْفِ.

“ત્રણ વસ્તુઓ માણસની શરાફત તરફ દલાલત કરે છે: (૧) સુંદર અખ્લાક, (૨) ગુસ્સાને પી જવો, અને (૩) ન શોભે તેવી વસ્તુઓથી આંખો બંધ કરી દેવી.”⁴⁴

ઈન્સાનની શરાફતનો માપદંડ એ છે કે લોકોની સાથે સુંદર વર્તન કરે કે જેનાથી લોકોમાં શરીફ ઈન્સાનની સારી છાપ ઊભી થાય, અને જ્યારે લોકો શરીફ ઈન્સાનની સામે ખરાબ વર્તન કરે તો શરીફ ઈન્સાન હંમેશાં પોતાના ગુસ્સાને કાબૂમાં રાખે છે, અને જે ઈન્સાનિયતને ન શોભે તેવી વસ્તુઓ એટલે કે હરામ વસ્તુઓથી

43 સહીફએ સજ્જાદીયા

44 મીઝાનુલ હિકમા, જિલ્દ-૮, સફહા-૫૭૮

પોતાની જાતને હંમેશાં દૂર રાખે છે.

જે માણસ નેકીના કામોમાં આગળ રહેતો હોય છે તો એવા માણસમાં શરાફતની ઝલક દેખાય જ છે. લોકોમાં ફઝીલત ગમે તેવા માણસને નથી મળતી, પરંતુ ખાસ લોકોને જ મળે છે. તેના વિષે હઝરત ઇમામ અલી (અ.)એ ફરમાવ્યું છે:

اَلْكَرْمُ مِلْكُ اللِّسَانِ وَبَذْلُ الْإِحْسَانِ

“ફઝીલત તે વસ્તુનું નામ છે કે ઝબાનને કાબૂમાં રાખવામાં આવે, અને નેકીઓને આમ કરવામાં આવે.”⁴⁵

કહેવાય છે કે ઈન્સાન વાણીથી ઓળખાઈ જાય છે, કારણ કે કેટલાક લોકો સમજ્યા વિચાર્યા વગર બોલતા હોય છે, અને કેટલાક લોકો સમજી વિચારીને યોગ્ય સમયે બોલતા હોય છે. તો જે માણસ પોતાની ઝબાનને હંમેશાં લગામમાં રાખે છે, તેઓ શરાફતની સાથે વાત કરે છે, તો લગ્વ કરનારની સામે લગ્વમાં પરોવાતા નથી.

માણસમાં ક્યારે શરાફત અને ફઝીલત જોવા મળે છે? તેના વિષે રસૂલલ્લાહ (સ.)થી કોઈએ પૂછ્યું, તો આપ (સ.)એ ફરમાવ્યું,

مَجَالِسِ الذِّكْرِ فِي الْمَسَاجِدِ

“અલ્લાહના ઝિક્રની મજલિસમાં ભાગ લેવાવાળો.”⁴⁶

જે માણસ હંમેશાં અલ્લાહના ઝિક્રમાં મશગૂલ રહેતો હોય, અને લોકોનાં ટોળાંમાં કે જ્યાં અલ્લાહનો ઝિક્ર થતો હોય તો તેવા લોકોની મજલિસમાં ભાગ લેવાવાળો હોય, અને પોતાનો સમય બિલકુલ બગાડતો ન હોય, તેવો માણસ શરાફત અને ફઝીલતની મંઝિલ ધરાવે છે. શરાફત રહમાનના બંદાઓની સિફત છે, એટલા માટે તેઓ તમામ પ્રકારની બુરાઈઓથી દૂર રહે છે, જેમ કે, હઝરત ઇમામ અલી (અ.)એ ફરમાવ્યું છે:

إِنَّمَا الْكَرْمُ التَّنَزُّهُ عَنِ الْمَعَاصِي.

“બુરાઈઓથી દૂરીનું નામ શરાફત છે.”⁴⁷

રહમાનના બંદાઓ પોતાના નફ્સ વડે હલાલ ઈચ્છાઓ પૂરી કરે છે. માટે તેમની નજરમાં તેમનો નફ્સ શરીફ હોય છે. એટલા માટે તેઓ નફ્સાની ખ્વાહિશોને પોતાની નજરમાં બિલકુલ હલકી સમજે છે અને તેઓ ક્યારેય દુનિયાની મોહજાળમાં ફસાતા નથી.

45 મીઝાનુલ હિક્મત, જિલ્દ-૮, સફ્હા-૫૭૮

46 મીઝાનુલ હિક્મત, જિલ્દ-૮, સફ્હા-૫૮૦

47 મીઝાનુલ હિક્મત, જિલ્દ-૮, સફ્હા-૫૮૦

અલ્લાહની નજીક કરીમ લોકો કે જેમના માટે અલ્લાહ તઆલાએ જન્નતમાં વિવિધ નેઅમતો તૈયાર રાખી છે, તેમના વિષે હઝરત ઈમામ અલી (અ.)એ ફરમાવ્યું છે:

قَدْ حَفَّتْ بِهِمُ الْمَلَائِكَةُ، وَتَنَزَّلَتْ عَلَيْهِمُ السَّكِينَةُ، وَفُتِحَتْ لَهُمْ أَبْوَابُ السَّمَاءِ، وَأُعِدَّتْ لَهُمْ
مَقَاعِدُ الْكَرَامَاتِ.

“તેમની આજુબાજુ ફરિશ્તાઓ હલકામાં બેસશે, અને તેમના પર સુકૂન હશે, અને આસમાનના દરવાજાઓ તેમના માટે ખુલ્લા હશે, ઈજ્જતની બેઠકો તેમના માટે તૈયાર હશે.”⁴⁸

કેટલો ઉમદા બદલો છે! પરંતુ હા, આ બદલો મેળવવા માટે દુનિયામાં અલ્લાહ તઆલાની નાફરમાની કરવાથી દૂર રહીને તેની ઈતાઅતમાં જીવન પસાર કરીએ તો આવા રહમાનના બંદાઓના બદલા જેવો બદલો આપણે પણ પામી શકીએ છીએ.

સૌથી શ્રેષ્ઠ શરીફ રહમાનના બંદાઓમાં માઅસૂમીન (અ.)થી વધીને કોણ હોઈ શકે? તો આવા માઅસૂમ રહમાનના બંદાઓએ તો આપણને જીવન જીવતા શિખવાડ્યું, એટલા જ માટે તો કરબલા એક માઅસૂમની સાથે જોડાયેલી છે કે જે આપણા માટે જીવન જીવવાની પાઠશાળા છે, કરબલાના મેદાનમાં એક બાજુ શરીફો હતા અને બીજી બાજુ બેશરમ લોકો હતા.

અઝાદારાને હુસૈન! મૌલા હુસૈન (અ.)ની મદદ કરવા માટે પોતાના સગાઓએ જીવ કુરબાન કર્યો, એટલે સુધી કે પોતાના કડિયલ જવાન અલી અકબરને શહીદ થતા જોયા, હવે છ મહીનાના લાલની કુરબાની આપવી સામાન્ય બાબત ન હતી. એ તો હુસૈન (અ.)નું દિલ હતું કે અલી અસ્ગરને લઈને મેદાનમાં આવ્યા. લખ્યું છે કે જ્યારે કોઈ બાકી ન રહ્યું તો હુસૈન (અ.)એ આવાઝે ઈસ્તિગાસા બલંદ કરી. જ્યારે મિત્ર અને મદદગાર વગરના શાહનો અવાજ અહલેહરમના કાનોમાં પહોંચ્યો તો નિરાધાર બીબીઓએ રડવાનું શરૂ કરી દીધું. અલી અસ્ગરે પોતે જ પોતાની જાતને ઝૂલામાંથી નીચે પાડી દીધી. ઈમામે જ્યારે અહલેહરમના રડવાનો અવાજ સાંભળ્યો તો ખૈમા તરફ તશરીફ લઈ ગયા. રડવાનું કારણ પૂછ્યું તો આપની બહેન ઝૈનબે કહ્યું, “આપનો મદદનો પોકાર સાંભળીને અલી અસ્ગરે પોતાને ઝૂલામાંથી નીચે પાડી દીધા છે. ઈમામે અલી અસ્ગરને પોતાના ખોળામાં લીધા. જોયું તો તરસના કારણે ખૂબ જ પરેશાન હતા. નાજુક હોઠ કરમાઈ ગયેલા હતા. આંખોમાં કુંડાળાં થઈ ગયાં હતાં. માનું દૂધ પણ મળ્યું ન હતું. હુસૈન (અ.) પોતાના બેટાની આવી હાલત જોઈને બેચેન બની ગયા. બેટાને બોસાઓ આપ્યા. પાણી તો હતું નહીં એટલા માટે હુસૈન (અ.)એ વિચાર કર્યો કે અલી અસ્ગરને મેદાનમાં લઈ જાઉં. જેમણે પાણી બંધ કર્યું છે એવા બેરહમ માણસો

પાસે આ બાળક માટે પાણી માગું. એ બાબત શક્ય હતી કે ઈમામ નિઃસહાય અલી અસ્ગરને એ દુશ્મનો સામે ન લઈ જત તો બીજું શું કરત? જે ખૂનના તરસ્યા હતા તેઓ હુસૈન (અ.)ને પાણી આપવા માગતા ન હતા. એમના માટે જો રહેમ કરવાનો અને પાણી મળવાનો કોઈ ઉપાય હતો તો તે માત્ર અલી અસ્ગરનો નાનકડો જીવ હતો. અને અલી અસ્ગરની જ હાલત એવી હતી કે પથ્થર જેવા દિલોને મીણ જેવું બનાવી શકતી હતી.

સાકીએ કૌસરના ફરઝંદ પોતાના કાળજના ટુકડા અલી અસ્ગરને લઈને ચાલ્યા. દુશ્મનોએ જોયું તો સમજી ગયા કે હવે અમારી જીત થઈ ગઈ, કેમ કે સુલેહ માટે હુસૈન (અ.) કુરઆન લાવી રહ્યા છે. કુરઆનના વાસ્તાથી સુલેહની ઈચ્છા કરશે, પરંતુ જ્યારે હુસૈન (અ.)એ એક ઊંચી જગ્યા પર ચઢીને પહેરાણનો પાલવ ખસેડ્યો તો મૂંગા કુરઆનને બદલે બોલતા કુરઆનનો પારો નજરે પડ્યો. લોકોએ જોયું કે હુસૈન (અ.)ના હાથમાં એક બાળક સિતારાની માફક ચમકી રહ્યું છે અને હુસૈન (અ.) કહી રહ્યા છે કે ત્રણ દિવસની તરસના લીધે મારા બેટાની હાલત નાજુક થઈ ગઈ છે. તેમની માનું દૂધ પણ સુકાઈ ગયું છે. જો તમે લોકો મને પાણી આપવા માગતા ન હો તો કંઈ નહીં, પરંતુ આ બાળકને પાણી પિવડાવો. કદાચ તમે લોકો એવો વિચાર કરો કે બાળકના બહાને હુસૈન પાણી માગે છે અને જાતે જ પી લેશે, તો લ્યો, હું એને ગરમ રેતી પર સુવાડી દઉં છું. તમે તમારા હાથે જ પાણી પાઈ દો. મૌલા હુસૈન (અ.) કરબલાની ગરમ રેતી પર અલી અસ્ગરને સુવાડી દીધા, પણ કોઈ દુશ્મનને રહેમ ન આવી. છેવટે મૌલા હુસૈને અલી અસ્ગરને હાથમાં ઉઠાવી લીધા.

પછી હુસૈન (અ.)એ પોતાના દિલના ટુકડા અલી અસ્ગરને ફરમાવ્યું, અય મારા બેટા! તું પણ હુજ્જતે ખુદાનો ફરઝંદ છે, તારી હુજ્જતને પૂરી કરી દે. અલી અસ્ગરે પોતાનું મોઢું લશ્કર તરફ ફેરવ્યું અને પોતાની નાનકડી જીભ સૂકાઈ ગયેલા હોઠો પર ફેરવી. અલી અસ્ગરના આવા મા'સૂમ હાવભાવથી પાણી માગવાને લીધે એવાં દિલ પણ તડપી ઊઠ્યાં કે જે દિલ હુસૈન (અ.)ની નિઃસહાયતા પર રહેમ કરતાં ન હતા. અલી અસ્ગરની જીતનો પરચમ લહેરાવવા લાગ્યો. છ મહીનાના જીવે હોઠના એક જ હલનચલનથી બધાને મારીને ઝેર કરી નાખ્યા. દુશ્મનોનું પથ્થરદિલ લશ્કર અલી અસ્ગરની અદાથી તડપવા લાગ્યું. અબોલ બાળકની નજરોનાં તીર એવી રીતે છાતીની આરપાર નીકળી ગયાં કે કોઈ દિલ પકડીને બેસી ગયું તો કોઈ ચીસો પાડીને રડવા લાગ્યું. કોઈ કહેતું હતું કે ચોક્કસ હુસૈન (અ.) ગુનેગાર છે, પણ આ બાળકે શું ગુનો કર્યો છે? તેને જરૂર પાણી પિવડાવવું જોઈએ. પથ્થર જેવા દિલોમાં એક હલચલ મચી ગઈ.

ઉમર સા'દે લશ્કરનો રંગ બદલાયેલો જોયો તો તેને વિચાર આવ્યો કે ક્યાંક લશ્કર કબજામાંથી બહાર ન નિકળી જાય. તેણે એવો વિચાર કર્યો કે અલી અસ્ગરને જ શહીદ કરી દેવામાં આવે. જો અલી અસ્ગરને પાણી આપવામાં આવશે તો પાછા આ જ લોકો કહેશે કે હવે હુસૈન (અ.)ને પણ પાણી પિવડાવો. અહલેહરમમાં પણ પાણી પહોંચાડો. તો એમની હિંમત વધી જશે. પછી લશ્કર કાબૂમાં નહીં રહે. જ્યારે લશ્કરનો ઉત્સાહ વધી જશે તો કદાચ એમ પણ કહેશે કે હુસૈન (અ.)ને છોડી દો, તેઓ ક્યાંક ચાલ્યા જશે. તો પછી ઈબ્ને ઝિયાદે બનાવેલી યોજના નાબૂદ થઈ જશે.

પછી તેણે હુરમલાને કહ્યું કે, “હુસૈન (અ.)ના કલામને કાપી નાખ.” હુરમલા તીરંદાજીમાં પૂર્ણતા ધરાવતો હતો. તે એવા તીરંદાજીમાંથી એક હતો કે જેનું તીર માટીની સાત સાત દીવાલો અને લોખંડના ટુકડાને પણ વારાફરતી છેદતું છેદતું પસાર થઈ જતું હતું. ઉમર સા’દનો હુકમ સાંભળીને હુરમલાએ ખભા પરથી તીરકામઠું ઊતાર્યું. ત્રણ ફણાવાળું તીર કમાનમાં ચડાવ્યું. ઈમામ હુસૈન (અ.) ઊંચી જગ્યા પર છે. આહ! મોમિનીન! કમાનમાંથી તીર છૂટ્યું. માઅસૂમ અલી અસ્ગરનું ગળું અને હુસૈન (અ.)નો બાઝૂ વીંધાઈ ગયો. તીર વાગતાં જ અલી અસગરની હાલત એવી થઈ ગઈ કે ઈમામના હાથો પર ઊંધા પડી ગયા. રૂહ નીકળી ગઈ.

ઈમામ હુસૈન (અ.)એ માઅસૂમને બોસા આપ્યા અને પોતાનો હાથ અલી અસ્ગરના ગળાની નીચે મૂકી દીધો, જેથી અલી અસગરનું ખૂન હાથમાં આવી જાય, પરંતુ ત્રણ દિવસના ભૂખ્યા-તરસ્યા બાળકના શરીરમાં એટલું ખૂન જ ક્યાં હતું કે હુસૈન (અ.)નો ખોબો ભરાઈ જાય. ખૂનનાં થોડાં ટીપાં ઈમામ હુસૈન (અ.)ના હાથમાં પડ્યાં. ખૂન જોયું, માઅસૂમના ખૂન પર નજર પડી. આંખમાંથી આંસુ નીકળી આવ્યાં. લોહીને જમીનની તરફ ફેંકવાની ઈચ્છા કરી તો અવાજ આવ્યો, “અય મૌલા! માઅસૂમના ખૂનને મારા ઉપર પડવા ન દેતા. જો આ ખૂન જમીન પર પડી જશે તો કયામત સુધી અનાજનો એક પણ દાણો નહીં ઊગે. આપે આસમાન તરફ નજર કરી, આસમાનમાંથી અવાજ આવ્યો, જો આ ખૂન મારી તરફ આવશે તો દુનિયા કયામત સુધી પાણીના એક એક ટીપા માટે તરસતી રહેશે, અને પાણી નહીં વરસે. મઝલૂમ હુસૈન (અ.) શું કરે? માઅસૂમ અસ્ગરના ખૂનને પોતાના મોઢા પર ચોપડી દીધું અને ફરમાવ્યું, કયામતના દિવસે આવી જ હાલતમાં મારા નાનાની મુલાકાત કરીશ.

આ બાજુ જનાબે રબાબ ખૈમાના દરવાજા પર રાહ જોઈ રહ્યાં હતાં કે હુસૈન (અ.) બાળકને પાણી પીવડાવીને લાવી રહ્યા છે કે નહીં. જ્યારે હુસૈન (અ.) અસ્ગરની લાશ લઈને ખૈમાના દરવાજા પર આવ્યા અને ફરમાવ્યું, આવો, રબાબ! તમારા માઅસૂમને લઈને આવ્યો છું. હવે એ કદાપિ પાણી નહીં માગે. જ્યારે જનાબે રબાબની નજર ઈમામ હુસૈન (અ.) ના ચહેરા પર પડી તો જોયું તો ચહેરા પર ખૂન છે અને હુસૈન (અ.) નજર નીચી કરીને અલી અસ્ગરને હાથમાં લઈને ઊભા છે. રબાબ સમજી ગયાં કે મારો લાલ શહીદ થઈ ગયો છે. કલેજું પકડીને બેસી ગયાં. બધી બીબીઓએ અલી અસ્ગરનો ગમ કર્યો. સકીના તો અલી અસ્ગરને ખોળામાં લઈને વિલાપ કરવા લાગ્યાં કે અય મારા નાનકડા ભૈયા! તમને કોની નજર ખાઈ ગઈ? ભૈયા! માઅસૂમ ભૈયા! તમારાથી તો મારું દિલ ખુશ થઈ જતું હતું. હવે આ સકીના કોનાથી પોતાનું દિલ બહેલાવશે? બધી જ બીબીઓએ આવો વિલાપ સાંભળીને ‘વા અસ્ગરા’ ‘વા અસ્ગરા’ના નાઅરા લગાવ્યા.

أَلَا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطَّيِّبِينَ
 أَمَّا بَعْدُ: قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فِي الْقُرْآنِ الْمَجِيدِ وَالْفُرْقَانِ الْحَمِيدِ:
 وَالَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ لَمْ يَخُرُّوا عَلَيْهَا صُفًّا وَعُتَيَانًا ﴿٢٣﴾

(સૂરા ફુર્કાન, સૂરા-૨૫, આયત-૭૩)

“અને જ્યારે તેઓને પોતાના રબની આયતો વડે નસીહત કરવામાં આવે છે, તો તેઓ તેના પર બહેરા અને આંધળા બનીને પડી જતા નથી (વિખરાઈ જતા નથી).”

આ આયતની તફ્સીર વિષે ઈમામ જફર સાદિક (અ.)ને પૂછવામાં આવ્યું તો આપ (અ.)એ ફરમાવ્યું કે,

مُسْتَبْصِرِينَ لَيْسُوا بِشُكَّاكٍ

“દિલની આંખોથી જોવાવાળા લોકો વધારે શકમાં નથી પડતા.”⁴⁹

રહમાનના બંદા અલ્લાહની આયતોથી નસીહત હાંસિલ કરે છે, અને તેઓ ક્યારેય શકમાં પડતા નથી, કે ન તો એક કાનથી સાંભળીને બીજા કાને બહાર કાઢી દે છે. બધી આયતો પર મનનમંથન કરતા રહે છે.

આ આયતમાં અલ્લાહની આયતોની વાત કરવામાં આવી છે, તેનાથી મુરાદ ક્લામે પાકની આયતો અને અલ્લાહ તઆલાએ જમીન અને આસમાનમાં જે કંઈ પેદા કર્યું છે તે પણ અલ્લાહની આયતો છે, જેમ કે અલ્લાહ તઆલા સૂરા આલે ઈમરાન આયત-૧૮૦ માં ફરમાવે છે:

إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمُوتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ لِّأُولِي الْأَلْبَابِ ﴿١٩٠﴾

બેશક! આસમાનો અને જમીનમાં જે કંઈ ખિલ્ત છે, તે તથા રાત અને દિવસનું બદલાવું, તે બુદ્ધિશાળી લોકો માટે આયતો છે.

આ આયતથી સાબિત થાય છે કે અલ્લાહની પેદા કરેલી તમામ ખિલ્ત બુદ્ધિશાળી લોકો માટે આયતો

છે, રહમાનના બંદા બુદ્ધિશાળી હોય છે એટલે જ આ બધી આયતોની જ્યારે નસીહત કરવામાં આવે છે ત્યારે બહેરા અને મૂંઝા બની જતા નથી, અને તેમાં શક પણ કરતા નથી.

કુરઆનની આયતો પર ચિંતનમનન કરવાની વારંવાર વાત કરવામાં આવી છે. જેમ કે, અલ્લાહ તઆલા સૂરા મોહમ્દ આયત-૨૪ માં ફરમાવે છે:

﴿أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلَى قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا﴾

“શું આ લોકો કુરઆનમાં ચિંતનમનન નથી કરતા કે (પછી) તેમના દિલો ઉપર તાળાં લાગી ગયાં છે?”

રહમાનના બંદાઓ કુરઆનની આયતોમાં ચિંતનમનન કરતા રહે છે એટલે તેમના દિલો પર તાળાં લાગેલાં નથી. તેનો અર્થ એ કે જ્યારે કુરઆનની આયતો પર મનનમંથન કરવાથી રોકાઈ જઈએ તો દિલો પર તાળાં લાગી જાય છે. અને જ્યાં સુધી કુરઆનની આયતોમાં મનનમંથન કરવામાં આવે ત્યાં સુધી દિલો પર તાળાં લાગતાં નથી. અને તેનાથી નસીહત હાંસિલ કરી શકાય છે, કારણ કે કુરઆનને નસીહતના માટે નાઝિલ કરવામાં આવ્યું છે. સૂરા આલે ઈમરાન આયત-૧૮૧ માં અલ્લાહ તઆલા ફરમાવે છે:

﴿الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَمًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَٰذَا بَاطِلًا سُبْحٰنَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ﴾

એ લોકો અલ્લાહને ઉઠતાં બેસતાં, પડખાં ફેરવતાં અલ્લાહને યાદ કરે છે, અને આસમાન અને જમીનમાં મનનમંથન કરે છે. (અને કહે છે) અય અમારા રબ! તેં આ (વસ્તુને) બાતિલ પેદા નથી કરી, તારી ઝાત બુલંદ છે, તું અમને દોઝખની આગથી બચાવ.

રહમાનના બંદા અલ્લાહને યાદ કરતા રહે છે, જમીન અને આસમાનમાં રહેલી બધી ખિલ્કતમાં ચિંતનમનન કરતા રહે છે, અને કોઈ પણ ખિલ્કત વિષે એવું નથી કહેતા કે આ વસ્તુ અલ્લાહે નકામી પેદા કરી છે. નાનામાં નાની વસ્તુમાં પણ મનનમંથન કરતા રહે છે. જેમ કે, મૌલા અલી (અ.)એ એક કીડીમાં મનનમંથન કરતાં ફરમાવ્યું છે:

“શું આ લોકો નજર નથી કરતા મખ્લૂકમાંથી સૌથી નાની ખિલ્કતમાં કે અલ્લાહે કેવી હિક્મતભરી ખિલ્કત કરી છે, અને કેટલી ચીવટથી તેને તરકીબ આપી છે, અને કેવી રીતે આવી નાની મખ્લૂક માટે સાંભળવાની અને જોવાની શક્તિ ફાડીને આપી છે, અને તેના માટે પણ હાડકાં અને અસ્તિત્વ સરખું કરી દીધું છે, તમે નજર તો કરો કીડી તરફ, તેની શારીરિક બનાવટની ઝીણવટમાં, તેના વજન અને બારીકાઈ તરફ નજર તો કરો, તમે નહીં સમજી શકો આ સર્જનને પણ એક પલકના ઝબકારામાં, અથવા તો ઉડાણભર્યા

ચિંતનથી પણ તમે નહીં સમજી શકો, તે પોતાની જમીન પર કેવી રીતે ચાલે છે, અને પોતાની રોજીને કઈ રીતે પકડે છે, તે દાણાને પોતાના દરમાં કેવી રીતે પહોંચાડે છે, અને તે પોતાના ઘરમાં તેને ભરે છે, તે પોતાના ઘરમાં તેને ઉનાળાની સિઝનમાં ભેગું કરે છે જેથી શિયાળામાં તેને ખાઈ શકે. (આવજ કરે છે પોતાની સિઝનમાં એટલા માટે કે જ્યારે ઝડપથી છૂપાઈ જવાનો વખત હોય ત્યારે તેના માટે વાપરી શકે.) પોતાની વારિદ થવાની જગ્યામાં એટલા માટે કે તે જ્યારે પાછી આવે ત્યારે પોતાના રિઝક વડે રોજી-રોટી પામે, તેને રોજી આપવામાં આવી છે તેની જરૂરિયાતના પ્રમાણમાં, તેના પ્રત્યે અલ્લાહ ગાફિલ થઈ જતો નથી. અલ્લાહ દયાન (ફેંસલા કરવાવાળો) તેને મહેરૂમ કરતો નથી, પછી ભલે ને તે ભીની પહાડી પર હોય, અથવા તો સૂકા પથ્થર પર હોય, અને જો તું ચિંતન કરે તેના ખાવાપીવાની ધમની વિષે તેની બુલંદીની અને પાછળની બાજુ કેવી રીતે ગોઠવાણી કરવામાં આવી છે, અને તેના પેટના છેડાના પોલાણમાં જે ધમનીઓ છે, અને જે તેના માથામાં આંખોમાંથી નસો નીકળે છે, અને તેના કાનની નસો વિષે, તું ચિંતન કરશે તો તેની ખિલ્કતમાં અજાયબી પામશે.⁵⁰

આવી રીતે દરેક મખ્લૂકમાં ચિંતન કરવાથી અલ્લાહની માઅરેફત હાંસિલ થાય છે. એક નાની કીડીમાં પણ મનનમંથન કરવાથી નસીહત મળે છે કે અલ્લાહ તઆલા નાનામાં નાની ખિલ્કતનું પણ કેટલું ધ્યાન રાખે છે, અને તેના શરીરની રચના પણ કેવી અજીબ પ્રકારની બનાવી છે. અલ્લાહ આવી નાની ખિલ્કત માટે જરા પણ ગાફિલ રહેતો નથી. તો પછી આ સર્વશ્રેષ્ઠ મખ્લૂક ઈન્સાન માટે કેવી રીતે ગાફિલ હોઈ શકે. અલ્લાહે ઈન્સાનને નસીહત માટે કુરઆન આપ્યું છે, જેને અલ્લાહે આસાન બનાવ્યું છે. જેમ કે, અલ્લાહ તઆલા સૂરા કમર, આયત-૧૭ માં ફરમાવે છે કે,

وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَكِّرٍ ﴿١٢﴾

“અને અમે કુરઆનને નસીહતના માટે આસાન કર્યું છે, તો શું કોઈ છે નસીહત હાંસિલ કરવાવાળો?”

અલ્લાહ તઆલાએ કુરઆનને લોકોની નસીહત માટે આસાન બનાવ્યું છે. ૧૪૦૦ વર્ષથી કલામે પાક લોકોને કહી રહ્યું છે કે, “છે કોઈ નસીહત હાંસિલ કરવાવાળો?” એટલે જ અલ્લાહના બંદાઓ આ વાતને ક્યારેય ભૂલી જતા નથી, અને તેનાથી નસીહત મેળવતા રહે છે. અને જ્યારે પણ કુરઆનની વાત કરવામાં આવે છે ત્યારે ધ્યાનથી સાંભળે છે. જેમ કે, અલ્લાહ તઆલા સૂરા એઅરાફ આયત-૨૦૪ માં ફરમાવે છે કે,

وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَبِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَكُمْ تُرْخِئُونَ ﴿٢٠﴾

“અને જ્યારે કુરઆનની તિલાવત કરવામાં આવે, તો તમે તેને ખૂબ જ ધ્યાનથી સાંભળો, અને શાંત રહો,

કદાચ તમારા ઉપર રહેમ કરવામાં આવે.”

આ આયતથી સમજી શકાય છે કે, જ્યારે કુરઆનની તિલાવતને ધ્યાનથી સાંભળવામાં આવે તો આવા બંદાઓ પર રહેમ કરવામાં આવે છે. એટલા માટે જ મોમિનો, જ્યારે પણ અને જ્યાં પણ અલ્લાહનો ઝિક્ર કરવામાં આવે છે તો તેને ધ્યાનથી સાંભળવામાં મશગૂલ થઈ જાય છે, અને તેનાથી સબક હાંસિલ કરે છે. જેમ કે અલ્લાહ તઆલા સૂરા અન્કાલ આયત-૨ માં ફરમાવે છે:

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٢﴾

“મોમિનો તો ફક્ત એ લોકો છે કે જ્યારે અલ્લાહનો ઝિક્ર કરવામાં આવે છે તો તેમના દિલોમાં અલ્લાહનો ખોફ પેદા થાય છે, અને જ્યારે તેઓને તેની આયતોને પઢીને સંભળાવવામાં આવે છે, તો તેમના ઈમાનમાં વધારો થાય છે, અને તેઓ પોતાના રબ પર ભરોસો કરે છે.”

આ આયતમાં મોમિનોની વાત કરવામાં આવી છે કે મોમિન તો એ જ છે કે જ્યારે તેમની સામે અલ્લાહનો ઝિક્ર કરવામાં આવે છે તો તેમના દિલમાં અલ્લાહનો ખોફ પેદા થાય છે, અને જેમ જેમ આયતો પઢવામાં આવે છે, તેમ તેમ તેમના ઈમાનમાં વધારો થાય છે. અને પોતાના રબ પર ભરોસો કરે છે. કારણ કે કુરઆનમાં જ દિલોની બીમારી માટે શીક્ષા રહેલી છે. જેમકે અલ્લાહ તઆલા સૂરા યૂનુસ આયત-૫૭ માં ફરમાવે છે:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَ تَكْمُمُوعِظَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَشِفَاءٌ لِّمَا فِي الصُّدُورِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿٥٧﴾

“અય લોકો! (કુરઆન) તમારા રબ તરફથી તમારી પાસે નસીહત અને તમારા દિલોની બીમારી માટે શિક્ષા અને મોમિનીન માટે હિદાયત અને રહમત બનીને આવ્યું છે.”

આ આયતમાં અલ્લાહ તઆલા તમામ લોકોને સંબોધીને કહે છે કે આ કુરઆન નસીહત અને દિલોની શિક્ષા માટે નાઝિલ કરવામાં આવ્યું છે. અને મોમિનો માટે હિદાયત પણ છે, અને રહમત પણ, જ્યારે કે તેને ધ્યાનથી સાંભળવામાં આવે અને તેને દિલથી કબૂલ કરીને અમલ કરવામાં આવે. અને જેમ જેમ કુરઆનની આયતો પર મનનમંથનની સાથે અમલ કરવામાં આવે છે, તેમ તેમ અંધકારમાંથી નૂર તરફ લઈ જાય છે. જેમ કે અલ્લાહ તઆલા સૂરા ઈબ્રાહીમ, સૂરા-૧૪, આયત-૧ માં ફરમાવે છે કે,

الَّذِينَ كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقُرْآنُ وَلَمْ يَقْرَأُوا عَلَيْهِ يَوْمَئِذٍ وَكَلَّمُوا بِغَيْرِ عِلْمٍ... ﴿١﴾

“અલિફ, લામ, રા. આ એક એવી કિતાબ છે કે જેને અમે આપની તરફ નાઝિલ કરી, જેથી આપ લોકોને અંધારામાંથી કાઢીને નૂર તરફ લઈ આવો.”

ખરેખર કુરઆન લોકોને અંધકારમાંથી નૂર તરફ લઈ જાય છે, એટલે કે ગુમરાહીમાંથી કાઢીને હિદાયત તરફ લઈ આવે છે. એટલા જ માટે કુરઆનને શીખવા અને તેના પર મનનમંથન કરવા પર ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે. જેમ કે, મૌલા અલી (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે,

وَتَعْلَمُوا الْقُرْآنَ فَإِنَّهُ أَحْسَنُ الْحَدِيثِ، وَتَفْقَهُوا فِيهِ فَإِنَّهُ رَبِيعُ الْقُلُوبِ وَاسْتَشْفُوا بِنُورِهِ فَإِنَّهُ شِفَاءُ الصُّدُورِ

“તમે કુરઆનની તાલીમ હાંસિલ કરો, કારણ કે તે બેહતરીન કલામ છે. અને તેમાં ચિંતનમનન કરો, કે આ દિલોની બહાર છે, અને તેના નૂરથી શિક્ષા તલબ કરો, કારણ કે તે દિલોની શિક્ષા છે.”⁵¹

દિલોની બીમારીઓ દૂર કરવી હોય તો કુરઆન શીખવું જોઈએ અને તેમાં ચિંતનમનન કરવું જોઈએ, તેનાથી દિલો ચોખ્ખાં બને છે. રહમાનના બંદા દિલોની બીમારીમાં સપડાતા નથી, કારણ કે તેઓ કુરઆનને શીખે છે, અને તેમાં મનનમંથન કરે છે, તો દિલોની બીમારીઓ દૂર થઈ જાય છે. અને જ્યારે પણ તેમના દિલોમાંથી કોઈ વિચાર પેદા થાય છે, તો તે નિખાલસતાવાળો વિચાર હોય છે. અને જ્યારે કુરઆન પઢે છે, ત્યારે કુરઆનની નસીહત પર રોકાઈ રોકાઈને સમજી સમજીને પઢે છે. જેમ કે મૌલા અલી (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે,

تَالَيْنَ لَأَجْزَاءِ الْقُرْآنِ يُرْتَلَوْنَهَا تَرْتِيلاً - يُحْزَنُونَ بِهِ أَنْفُسُهُمْ وَيَسْتَثِيرُونَ بِهِ دَوَاءَ دَائِهِمْ - فَإِذَا مَرُّوا بِآيَةٍ فِيهَا تَشْوِيقٌ رَكَنُوا إِلَيْهَا طَمَعاً - وَتَطَلَّعَتْ نَفُوسُهُمْ إِلَيْهَا شَوْقاً وَظَنُّوا أَنَّهَا نَصَبٌ أَعْيَنُهُمْ - وَإِذَا مَرُّوا بِآيَةٍ فِيهَا تَخْوِيفٌ - أَصْغَوْا إِلَيْهَا مَسَامِعَ قُلُوبِهِمْ - وَظَنُّوا أَنَّ زَفِيرَ جَهَنَّمَ وَشَهِيقَهَا فِي أَصُولِ آذَانِهِمْ

આવા લોકો રોકાઈ રોકાઈને કુરઆનના એક એક જુઝની તિલાવત કરે છે, જેથી તર્તિલના હક સુધી તેઓ કુરઆનની તિલાવત કરી શકે, કુરઆને મજીદ વડે તેઓ પોતાના નફ્સમાં દુઃખનો એહસાસ કરે છે, અને સુખનો પણ એહસાસ કરે છે જ્યારે કે તેના વડે તેઓ પોતાના દુઃખની દવા કરી દે છે. તો જ્યારે તેઓ કોઈ આયત પરથી પસાર થાય છે, જેમાં પ્રોત્સાહન હોય, તો તેઓ દારોમદાર રાખે છે, તેમના નફ્સો તે આયતના કારણે શૌકથી નજરો નજર જુએ છે, અને આ લોકો વિચારે છે કે એ આયત એમની આંખોમાં વસી જશે.

અને જ્યારે તેઓ એવી આયત પરથી પસાર થાય છે જેમાં ડર હોય તો તેઓ તેને ધ્યાનથી સાંભળે છે તેમના દિલોના કાનોથી. અને આ લોકો અનુમાન કરે છે કે દોઝખની જવાબા અને દોઝખનો પોકાર તેમના કાનના મૂળ સુધી પહોંચી ગયો છે.⁵²

આવા તરીકતી લોકો જ્યારે પણ કુરઆન પઢે છે, ત્યારે કુરઆન જેવી નસીહત કરે છે તેવો એહસાસ પોતાના દિલમાં પણ કરે છે, પસાર થઈ ગયેલા લોકોની હાલત તેમને યાદ આવી જાય છે. કોઈ નેઅમતની આયત આવે તો તેને નજરો નજર જુએ છે, અને અઝાબની આયત આવે તો અઝાબને પણ નિહાળે છે. આવી રીતે પોતાના જીવનમાં કુરઆનની આયતો વડે તાલીમ હાંસિલ કરતાં કરતાં અને અમલ કરતાં કરતાં પોતાનું જીવન પસાર કરે છે.

મૌલા અલી (અ.) એક દિવસ કુરઆને કરીમનો સહીહ રીતે ફાયદો મેળવવાવાળા પોતાના અસ્હાબ અમ્માર અને ઈબ્ને તય્યાલન તથા ઝૂ શહદાતૈન, વિગેરેનો ઝિક્ર પોતાના ભાઈઓ તરીકે કર્યો. તેના પછી તેમની જુદાઈના ગમમાં પોતાની દાઢી મુબારકને હાથમાં લઈને લાંબા સમય સુધી રડતા રહ્યા પછી ફરમાવ્યું,

أَوْهٍ عَلَى إِخْوَانِي الَّذِينَ تَلَوُوا الْقُرْآنَ فَأَحْكُمُوهُ

“એ ભાઈઓના દીદારમાં હસરતો આહ કે જેઓએ કુરઆનની તિલાવત કરી, તેની (તાલીમાત) પર અમલ કર્યો અને તેના (અહકામ) પર પોતાની ઝિંદગીને મજબૂત કરી.⁵³

એમનો મર્તબો કેટલો બુલંદ હશે કે મોત પછી પણ મૌલા અલી (અ.) જેમનો ઝિક્ર પોતાના ભાઈઓ તરીકે કરે છે! તેમનો મર્તબો આવા કેમ ના હોય કે જેઓ કુરઆનથી ફાયદો હાંસિલ કરતા રહે છે?

કુરઆને કરીમથી ફાયદો મેળવવાનાં કેટલાક ઉદાહરણો:

હઝરત અબુઝર ગિફારી (રઝી.) કહે છે કે એક રાત્રે રસૂલલ્લાહ (સ.) ઈબાદત માટે ઊભા થયા, અને આપ (સ.) પૂરી રાત આ આયત દોહરાવતાં અને તેના વિષે ચિંતનમનન કરતા પસાર કરી.

إِنْ تُعَذِّبُهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ وَإِنْ تَغْفِرْ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

(સૂરા માએદા, આયત-૧૧૮)

“જો તું તેમને અઝાબ આપશે તો એ તારા જ બંદા છે, અને જો તું તેમને માફ કરી દે તો તું જ સાહિબાને ઈઝઝત પાડે છે અને સાહિબે હિકમત છે.”

52 નહજુલ બલાગા, ખુત્બા-૧૮૩

53 નહજુલ બલાગા, ખુત્બા-૧૮૨

આપ (સ.) એ રાત્રે સવાર સુધી સતત આ આયતને દોહરાવતા રહ્યા.”⁵⁴

ઉમ્મે અકીલ એક બાદીયાનશીન (જંગલનિવાસી) મુસલમાન ખાતૂન હતી કે જે કુરઆને કરીમથી ખૂબ જ બેહતરીન સંબંધ રાખતી હતી. એક દિવસ તે પોતાના ઘરમાં ખાવાનું પકાવવામાં અને ઘરના બીજા કામમાં મશગૂલ હતી કે તેને ખબર આપવામાં આવી કે તેનો એક બેટો ઘરની બહાર ઊંટ ઉપરથી પડીને મરી ગયો છે. એ દિવસે તેના ત્યાં બે મેહમાનો આવ્યા હતા. ઉમ્મે અકીલે આ વિચારીને કે મહેમાનને તકલીફ ન પહોંચે, તેમને આ ખબરથી વાકિફ ન કર્યા. તેમની મહેમાનનવાઝીમાં લાગેલી રહી, અને તેમને ખાવાનું પકાવીને આપ્યું, જ્યારે ખાવાનું ખાધા પછી મહેમાનોને આ વાતની ખબર પડી તો તેઓને ઉમ્મે અકીલની સુંદર મહેમાનનવાઝી પર નવાઈ લાગી. મહેમાનોના જવા પછી કેટલાક લોકો તસલ્લી માટે ઉમ્મે અકીલ પાસે આવ્યા, તો ઉમ્મે અકીલે તેમને કહ્યું, “શું તમારામાંથી કોઈ વ્યક્તિ કુરઆનની આયતથી મને તસલ્લી આપી શકે છે, અને મારા દિલને કરાર આપે? આ સાંભળીને હાજર લોકોમાંથી એકે કુરઆનની આ આયતની તિલાવત કરી.

وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمُ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ
صَلَوَاتٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ

(સૂરા બકરા, આયાત-૧૫૫ થી ૧૫૭)

“અને તે સબ્ર કરવાવાળાને બશારત આપી દો જે મુસીબત પડવાના પછી આવું કહે છે કે, “અમે અલ્લાહના માટે છીએ અને તેની બરગાહમાં પાછા ફરવાના છીએ.” કે તેમના માટે અલ્લાહ તરફથી સલવાત અને રહમત છે, અને તે જ હિદાયતપામેલો છે.”

આ આયતને સાંભળ્યા પછી ઉમ્મે અકીલના દિલને કરાર આવી ગયો. તેમની બેચેની સુકૂન અને શાંતિમાં બદલાઈ ગઈ. તેઓ ઊભાં થયાં, વુઝૂ કર્યું અને બે રકાત નમાઝ પઢી અને નમાઝ પછી પોતાના હાથોને આસમાન તરફ ઊંચા કર્યા અને ખૂબ જ આજીજી અને ખાસ સમર્પણની સાથે અરજ કરી કે, “અય મારા ખુદા! મારા સુધી તારો હુકમ આવી પહોંચ્યો, મેં તેને કબૂલ કર્યો, હવે હું સબ્ર કરી રહી છું, તું પણ મને જઝા ઈનાયત કર જેનો તે સાબિરોથી વાયદો કર્યો છે.”⁵⁵

હાં અઝાદારો! આજે આપણાં દિલ, ચિંતા અને દુઃખમાં ડૂબેલાં નજરે પડી રહ્યાં છે. આપણી આંખોમાંથી આંસુ વહી રહ્યાં છે, કેમ કે આશૂરાની સવાર કરબલામાં ક્યામતની સવાર હતી અને આ એવી દુઃખદાયક

54 અલ મુહજ્જતુલ બરઝા, જિ-૨, સફા-૨૩૭

55 સફીનતુલ બિહાર, જિ-૨, સફા-૭

સવાર હતી કે જેમાં રસૂલલ્લાહ (સ.)ની ઓલાદને શહીદ કરવામાં આવી.

જ્યારે આશૂરાની સવાર થઈ તો બધાએ નમાઝનો ઈરાદો કર્યો, પાણી હાજર ન હતું તેથી બધાએ વુઝૂના બદલે તયમ્મુમ કર્યું. શાહઝાદા અલી અકબરે ઊંચા અવાજમાં દર્દપૂર્ણ અઝાન કરી. અલી અકબરની અઝાને બધાનાં દિલ હયમયાવી દીધાં. મૌલા હુસૈન ઈમામ બનીને આગળ ઊભા થઈ ગયા અને આપની પાછળ બધા જ નમાઝીઓ સફો બાંધીને ઊભા થઈ ગયા. તરત જ શામ અને કૂફાના લોકો તરફથી તીરોનો વરસાદ શરૂ થઈ ગયો.

આવી રીતે જંગની શરૂઆત થઈ. અન્સારમાંથી એક પછી એક મેદાનમાં રજા લઈને જવા લાગ્યા અને બહાદુરીપૂર્વક જંગ કરીને શહીદ થવા લાગ્યા. જે કોઈ મેદાનમાં જતો, તે ફરીથી પાછો ન આવતો. ઈમામ મેદાનમાં જતા અને તેમની લાશોને ઉપાડીને લાવતા. અન્સાર અને ગુલામો પછી સગાઓનો વારો આવ્યો. ઔનો મોહમ્મદ ગયા. અને પોતાના મામાની મોહબ્બતમાં શહીદ થયા. હઝરત ઈમામ હસન (અ.)ની નિશાની કાસિમ ગયા. તે પણ પોતાના કાકાની મોહબ્બતમાં શહીદ થઈ થયા. અરે તેમની લાશ તો ઘોડાઓની ખરીઓથી પાયમાલ થઈ ગઈ. હુસૈન (અ.)ના કડિયલ જવાન અલી અકબરને મૌલા હુસૈને પોતાના દિલ પર પથ્થર મૂકી રજા આપી. જ્યારે અલી અકબર મેદાનમાં ગયા, તો એક જાલિમે એવી તાકાતથી તેમના સીના પર બરછી મારી કે આપ ઘોડા પરથી જમીન પર આવી ગયા. હુસૈન (અ.)એ પોતાના ઝઈફ હાથોથી કડિયલ જવાનની છાતીમાંથી બરછી બહાર કાઢી. હઝરત અબ્બાસ પણ પોતાના બન્ને હાથો કપાવીને નહેરે ફુરાતના કિનારે શહીદ થયા. એટલે સુધી કે છ મહિનાના નાનકડા અલી અસ્ગર પણ શહીદ થઈ ગયાં અને ઈમામ પોતે એકલા જ કરબલાના મેદાનમાં રહી ગયા.

ઈમામ હુસૈન (અ.) જે જગ્યાએ નજર કરતા, તે તરફ સગાઓ, દોસ્તો, ગુલામો અને અન્સારની લાશો સિવાય કંઈ નજરે પડતું ન હતું. જ્યારે કોઈ વારિસ ન રહ્યું, તો ઈમામ હુસૈન (અ.) પોતે જ મેદાનમાં જવા માટે તૈયાર થયા અને આખરી વિદાય માટે જૈમામાં તશરીફ લાવ્યા અને કહ્યું કે, “અય ઝૈનબ! અય ઉમ્મે કુલસૂમ! અય ફૈયા! અય સકીના! તમારા પર મારા આખરી સલામ થાય.” એક વખત ફરીથી અવાજ આપ્યો કે, “અય મારી મા ફતેમા ઝહરાની ખાસ કનીઝ ફિઝા! તમારા પર પણ મઝલૂમ હુસૈનના સલામ થાય.” આ અવાજે તો અહલેહરમમાં કયામત લાવી દીધી. ઈમામે એક એકને ગળે લગાવ્યા અને પોતાની લાડકવાયી સકીનાને ગળે લગાવીને રડવા લાગ્યા. જનાબે સકીના રડી રડીને કહેતાં હતાં, ‘બાબા! શું તમે પણ કતલ થવા માટે મેદાનમાં જઈ રહ્યા છો?’ ઈમામે ફરમાવ્યું, “બેટી! જેનો કોઈ યાર કે મદદગાર દુનિયામાં બાકી ન રહ્યો હોય તે મરવા કેમ ન જાય? બેટા! સબ્ર કરો. તમારી ફોઈની પાસે જ રહો.”

છેવટે મૌલા હુસૈને બહેન ઝૈનબને ઘણી વસિયતો કરી તે પછી જનાબે ઝૈનબ ભાઈથી કહેવા લાગ્યાં, “અય ભાઈ! આપ મેદાનમાં જઈ રહ્યા છો, જો ઈજાઝત આપો તો હું માની વસિયત પૂરી કરું, મને માએ

કહ્યું હતું કે, “અય બેટી જૈનબ! જ્યારે હુસૈન છેલ્લી વિદાય માટે આવે તો મારા વતીથી તમે ગળા પર બોસા આપજો.” જનાબે જૈનબે ભાઈના ગળા પર બોસા આપ્યા. તો મૌલા હુસૈને કહ્યું, “અય બહેન! તમે પણ તમારા બાજુઓ ખુલ્લા કરો હું પણ બાબાની વસિયતને પૂરી કરું, અય બહેન! બાબાએ કહ્યું હતું કે મારી શહાદત પછી આ બાજુઓ પર રસ્સીઓ બાંધવામાં આવશે,” મૌલાએ પણ બાબાની વસિયતને પૂરી કરી.

ત્યાર પછી બીમાર બેટાના જૈમામાં આવ્યા, બીમારે કરબલાના બાજૂ હલાવીને કહ્યું, “બેટા સજ્જાદ ઊઠો, તમારા બાબા મરવા માટે જઈ રહેલા છે,” બીમારે કરબલાએ આંખો ખોલી ગભરાઈને કહ્યું, “બાબા! શું લશ્કરમાં કોઈ બાકી નથી?” મૌલાએ કહ્યું, “અય બેટા! કોઈ બાકી નથી, અલી અસ્ગર પણ શહીદ થઈ ગયા, અને હવે હું પણ તમારાથી વિદાય લેવા આવ્યો છું, અય બેટા! આ બીબીઓ, યતીમ બચ્ચાઓ દરેકને હું તમને સોંપું છું, અય બેટા! સબ્રની સાથે આવવાવાળી મંઝિલો પસાર કરજો અને જ્યારે વતન મદીના પાછા જાઓ તો મારા ચાર દોસ્તોને સલામ કહેજો, અને બીમાર સુગરા રહે તો દિલાસો આપજો.

મૌલા દરેકને દિલાસો આપી જૈમામાંથી એવી રીતે બહાર આવ્યા કે જાણે ભર્યા ઘરમાંથી જનાઝો બહાર નીકળે છે. બહાર જુલજનાહ ઊભો હતો, નહેરે ફુરાત તરફ નજર કરીને કહ્યું, “અય ભૈયા અબ્બાસ! અય બેટા અલી અકબર! અય બેટા કાસિમ! અય ઔનો મોહંમદ! આવો, મારા ઘોડાની લગામ પકડવા તમે ગર્વ અનુભવતા હતા, આજે હુસૈનને સવાર કરનાર કોઈ જ નથી.

એવામાં એક બીબી આગળ આવ્યાં, ઘોડાની લગામ પકડી, કહેવા લાગ્યાં, “અય ભૈયા હુસૈન! અબ્બાસ નથી તો આ બહેન જૈનબ તો હાજર છે ને? અય ભાઈ! આજે તમને આ જૈનબ સવાર કરશે, અઝાદારો! જરા તસવ્વુર તો કરો કે એ સમયે મૌલા હુસૈન શું વિચારી રહ્યા હશે? મૌલાની આંખોમાં આંસુ ભરાઈ આવ્યાં.

મૌલા હુસૈન સવાર થયા અને જુલજનાહને એડી લગાવી, જુલજનાહ આગળ ન વધ્યો, મૌલાએ કહ્યું “અય જુલજનાહ! શું તું પણ મારો સાથ છોડવા માગે છે? બસ મને એક વખત મક્તલ તરફ લઈ જા,” જુલજનાહે જમીન તરફ ઈશારો કર્યો, મૌલાએ જોયું કે જનાબે સકીના ઘોડાના પગ પકડીને કહેતાં હતાં, અય જુલજનાહ! મારા બાબાને મેદાનમાં ન લઈ જા, મને યતીમ ન કર. અય જુલજનાહ! મને ખબર છે કે જે મેદાનમાં જાય છે, એ પાછો નથી આવતો, મૌલા ઘોડા ઉપરથી ઊતરીને સકીનાને પ્યાર કરવા લાગ્યા, મૌલા હુસૈનને જનાબે સકીના ઘણાં પ્યારાં હતાં, સકીનાની આદત બાબાની છાતી પર સૂવાની હતી, મૌલા હુસૈન ધગધગતી જમીન પર લાંબા થઈ ગયા અને જનાબે સકીનાને છાતીએ લગાવી દીધા, છેવટે મૌલા હુસૈને કહ્યું, “અય બહેન! મારી સકીનાની હંમેશાં સંભાળ લેજો.” મૌલા હુસૈન આવી રીતે પોતાની અહલોઅયાલને અલ્લાહના હવાલે કરીને મક્તલ તરફ આગળ વધ્યા.

أَلَا تَعْنَتْ اللَّهُ عَلَى الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطَّيِّبِينَ
 أَمَّا بَعْدُ: قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فِي الْقُرْآنِ الْمَجِيدِ وَالْفُرْقَانِ الْحَمِيدِ:
 إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ

(સૂરા આલે ઈમરાન, આયત-૧૮)

"બેશક અલ્લાહની નજીક દીન ઈસ્લામ જ છે."

આ આયત બયાન કરે છે કે અલ્લાહ કે જે ખાલિક છે, તેણે દરેક વસ્તુનું સર્જન કર્યું. આપણને જીવન આપ્યું અને તે જીવન જીવવા માટે જે જે વસ્તુઓની જરૂર હતી તે બધી નેઅમતો આપી. અલ્લાહે આપેલી નેઅમતોમાંથી એક અઝીમ નેઅમત અલ્લાહે પસંદ કરેલો દીન, દીને ઈસ્લામ છે કે જેના વડે આપણે જાણી શકીએ છીએ કે અલ્લાહની ખુશનૂદી કેવી રીતે હાંસિલ કરી શકીએ, અને કેવી રીતે આપણા જીવનનો મકસદ પૂરો કરી શકીએ. જેમ કે, એક હદીસમાં મૌલા અલી (અ.) ફરમાવે છે:

الْإِسْلَامُ أَبْلَجُ الْمَنَاجِجِ

ઈસ્લામ સૌથી વધારે રોશન રસ્તો છે. ⁵⁶

ઈસ્લામનું મહત્ત્વ સમજવા માટે આપણે ઈસ્લામ પહેલાંના લોકો તરફ નજર કરીએ તો જાણવા મળશે કે તેઓ જિહાલતના એવા અંધકારમાં હતા કે જેમાં સલામતી નામની કોઈ વસ્તુ ન હતી. ક્યારેક રંગ અને નસ્લના નામ ઉપર, ક્યારેક ભાષા અને અદબના નામ ઉપર, તો ક્યારેક કોમ અને વતનના નામ પર લોકો એક બીજા ઉપર જુલ્મ કરતા હતા. નાની નાની બાબતોમાં લોકો ઝઘડી પડતા હતા. એટલે સુધી કે ખૂનરેજી કરવા પણ તૈયાર થઈ જતા હતા, અને વર્ષો સુધી ઝઘડતા રહેતા હતા. તે સમયની તારીખનો આપણે અભ્યાસ કરીએ તો જાણવા મળશે કે લોકો બેચેની અને અમન વગરના એવા અંધકારમાં ઘેરાયેલા હતા કે જ્યાં એક બાપ પોતાની જ દીકરીને પોતાના હાથે દફનાવી દેતો હતો.

અલ્લાહે પસંદ કરેલો દીન એ ઈસ્લામ છે કે જેણે આવા માહોલમાં પહેલી વાર લોકોને અમાન અને સલામતીનો સબક શિખવાડ્યો. એવો માહોલ કે જ્યાં લોકોને કતલ કરવાને મામૂલી વાત ગણવામાં આવતી હતી. ત્યાં ઈસ્લામે બતાવ્યું કે એક માણસની કતલ તમામ લોકોની કતલ સમાન છે. કેવળ એટલું જ નહીં, પરંતુ આખું જીવન જીવવાની રીત બતાવી. એવું જીવન કે જે સલામતીવાળું હોય, સુકૂનવાળું હોય. જેમાં ન કોઈને જીભ વડે નુકસાન થાય કે ન કોઈને હાથ વડે નુકસાન થાય. આ રીત બતાવનાર દીને ઈસ્લામ છે.

હવે જરૂરી એ હતું કે જ્યારે જીવન જીવવાની રીત બતાવી દીધી તો તેનું એક ઉદાહરણ પણ હોય કે જેને જોઈને લોકો પોતાનું જીવન સારી રીતે જીવી શકે. જેમનું ચાલવું ઈસ્લામ ખાતર, જેમનું બોલવું ઈસ્લામ ખાતર, જેમનું જીવન ઈસ્લામ ખાતર, જેમનું મોત ઈસ્લામ ખાતર. જેમનાં બધાં કાર્યો અલ્લાહે બતાવેલા દીન પ્રમાણે હોય એવા રોલમોડલ તરીકે અલ્લાહે રસૂલલ્લાહ (સ.)ને મોકલ્યા કે જેમણે પોતાના અખ્લાક વડે એવી રીતે જીવન જીવી બતાવ્યું કે ન કેવળ મુસલમાનો, પરંતુ આપના દુશ્મનો પણ પોકારી ઊઠ્યા કે આપ ‘સાદિકુલ અમીન’ છો. આપના વડે અમારી જાન અને માલ સલામત છે. આવી રીતે રસૂલલ્લાહ (સ.) ન કેવળ અરબો માટે, પરંતુ તમામ આલમીન માટે રહમત હતા કે જેમનો ઝિક્ર કરતાં અલ્લાહ તઆલા સૂરા અંબિયા, આયત-૧૦૭ માં આ રીતે ફરમાવે છે:

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ

અને અમે આપને મોકલ્યા જ નથી સિવાય કે આલમીન માટે રહમત બનાવીને.

ઈસ્લામની તબ/લીગ કરવામાં આપને ખૂબ જ મુસીબતો પડી તેમ છતાંય રિસાલતના કાર્યને અંજામ આપતા રહ્યા, અને અમન ફેલાવતા રહ્યા. આપે ક્યારેય જંગમાં પહેલ નથી કરી. પરંતુ અમનનો પયગામ આપ્યો છે. જો અમન કાયમ કરવા માટે જંગ કરવાની ફરજ પડી તો આપે જંગ જીત્યા પછી પણ હારેલા લશ્કરના લોકોને જે અમન આપ્યું તે અજોડ છે, અને તેને દુનિયા ક્યામત સુધી યાદ રાખશે.

રસૂલલ્લાહ (સ.) પછી આખા આલમીનમાં જો શોધવા નીકળીએ તો રસૂલલ્લાહ (સ.)ની જેમ અમન બરકરાર રાખનાર મૌલા અલી (અ.) જ હતા કે જેમને રસૂલલ્લાહ (સ.)એ પોતાની હયાતીમાં જ ઓળખાવી દીધા હતા, એ અલી કે જે દરેક જંગમાં રિસાલતને બચાવવા માટે પોતાનો જીવ પેશ કરતા રહ્યા અને અમન ફેલાવતા રહ્યા. પરંતુ રસૂલલ્લાહ (સ.) પછી દુનિયાએ તેમના માટે અમનના રસ્તા બંદ કરી દીધા હતા. તેમ છતાંય તેમના કદમ અલ્લાહના દીનની તબ્લીગ કરવાથી ન રોકાયા.

મસ્જિદ કે જે અલ્લાહનું ઘર છે કે જેમાં દુશ્મનોને પણ અમાન મળે છે, પરંતુ રસૂલલ્લાહ (સ.)ના જાનશીનને મસ્જિદમાં પણ અમાન ન મળ્યું, અને નમાઝની હાલતમાં આપના પર તલવારનો વાર કરવામાં

આવ્યો. જ્યારે આપને જખ્મી હાલતમાં ઘેર લાવવામાં આવ્યા, ત્યારે આપની સામે ઈમામ હસન (અ.), ઈમામ હુસૈન (અ.) અને અબ્બાસ અલમદાર જેવા બહાદુર બેટાઓ હતા કે જો તેઓ ચાહતા તો દુશ્મનને ખતમ કરી શકતા હતા, પરંતુ આ એવા ઘરાનાના લોકો હતા કે જેમને લોકો માટે રહમત બનાવીને મોકલવામાં આવ્યા હતા. અમનને કાયમ કરનારા હતા. કાતિલને પણ શરબત પીવડાવીને એ સાબિત કર્યું કે અમે અમન ફેલાવનારા છીએ.

ઈમામ હસન (અ.)નો જમાનો આવ્યો. આ એ જમાનો હતો કે જેમાં અહલેબૈત (અ.)ના દુશ્મનો વધી ગયા હતા. ઈમામે નાનાના દીનમાં ફસાદ ન ફેલાય અને અમન કાયમ રહે તે હેતુથી જાહેરી હુકૂમતને છોડી દીધી અને સુલેહ કરી લીધી. ખૂબ જ તકલીફો સહન કરી, પરંતુ દીનમાં ફસાદ પેદા ન થવા દીધો. પરંતુ દીનના દુશ્મનોએ દીનમાં ફસાદ ફેલાવવા માટે આપને ઝેર આપીને શહીદ કરી દીધા.

પછી હઝરત ઈમામ હુસૈન (અ.)નો ઝમાનો આવ્યો. આ એ ઝમાનો હતો કે જેમાં દીનના દુશ્મનો ફસાદ ફેલાવવા માટે જોરશોરથી તૈયારીઓ કરી રહ્યા હતા, અને લોકો પણ દીનના દુશ્મનોનો સાથ આપી રહ્યા હતા. ફક્ત એકલા ઈમામ હુસૈન (અ.) જ એવા હતા કે જેમણે અમનને કાયમ રાખવા માટે જલિમ હુકૂમતની સામે અવાજ ઉઠાવ્યો. તો તેના બદલામાં આપને મદીનામાં દુશ્મનોએ સુકૂનથી રહેવા ન દીધા. મદીના એ શહેર હતું કે જેમાં ઈમામ હુસૈન (અ.)ના નાનાએ એવી અમાન ફેલાવી હતી કે જે કોમો – ઔસ અને ખઝરજ – વર્ષોથી ખુનરેઝી કરતી હતી. તેમને એક બીજના ભાઈ બનાવી દીધા. પરંતુ અફ્સોસ! એ જ નાનાના નવાસાને મદીનામાં અમાન ન મળી. છેવટે આપે મદીનાને છોડવાની તૈયારી કરી. મદીનાથી રવાના થયા ત્યારે આપે એક ખુત્બો આપતાં ફરમાવ્યું:

لَمْ أَخْرُجْ أَشِيراً وَلَا بَطْراً وَلَا مُفْسِداً وَلَا ظَالِماً وَإِنَّمَا خَرَجْتُ لِطَلَبِ الْإِصْلَاحِ فِي أُمَّةٍ جَدِي

“મેં સ્વાર્થ, લાલચ, અને ફસાદના કારણે ક્યામ નથી કર્યો, અને ન બીજા ઉપર જુલ્મનો ઈરાદો છે, પરંતુ મેં મારા નાનાની ઉમ્મતની સુધારણા માટે ક્યામ કર્યો છે.”

ઈમામના ખુત્બાથી જાણવા મળે છે કે ઈમામ હુસૈન (અ.)નો મક્સદ લાલચ, સ્વાર્થ, ફસાદ કે કોઈના ઉપર જુલ્મ કરવાનો ન હતો, પરંતુ જો કોઈ મક્સદ હતો તો એ હતો કે ઉમ્મતમાં જે ફસાદ બરપા થયો હતો તેમાં સુધારણા કરવાનો. જે દીને ઈસ્લામ રસૂલલ્લાહ (સ.) લઈને આવ્યા હતા, જેના કારણે લોકોમાં અમાન ફેલાયું હતું. એવા ઈસ્લામમાં દીનના દુશ્મનો ફસાદ ફેલાવી રહ્યા હતા. અલ્લાહ અને અલ્લાહના રસૂલના હુકમોને એકબાજુ મૂકીને પોતાની મરજીને દીન માનવા લાગ્યા હતા. એટલે સુધી કે લોકો રસૂલલ્લાહ (સ.) ની એ ઈતરતને ભૂલી ચૂક્યા હતા કે જેમનાથી જોડાઈ જવાનો હુકમ અલ્લાહે કુરઆનમાં કર્યો છે. જેમને

રસૂલલ્લાહે ક્યારેક પોતાની મુબારક ઝબાન ચુસાડીને ઓળખાવ્યા, ક્યારેક સજ્જદાને લંબાવીને ઓળખાવ્યા, ક્યારેક પોતાના ખભાઓ ઉપર બેસાડીને ઓળખાવ્યા, ક્યારેક મુબાહિલાના પ્રસંગે ઓળખાવ્યા તો ક્યારેક ક્યારેક હુસૈન મિન્ની વ અના મિન હુસૈન કહીને ઓળખાવ્યા હતા.

આ બાજુ યઝીદ કે જે ફાસિક, શરાબખોર, ફાજિર અને દુનિયાપરસ્ત હતો. તે બુરાઈઓના રિવાજને આમ કરીને દીને ઈસ્લામમાં ફસાદ ફેલાવી રહ્યો હતો. લોકો આવા જાલિમ યઝીદના તખ્તને ખિલાફતનું તખ્ત સમજવા લાગ્યા હતા. જ્યારે મૌલા હુસૈન (અ.)એ મલકીન યઝીદની બૈઅત ન સ્વીકારી તો આપને અવનવી મુસીબતોનો સામનો કરવો પડ્યો. આવા સમયે દીનને કાયમ કરવા ઈમામ હુસૈન (અ.) એ પોતાની અહલો અયાલની સાથે પોતાનું પ્યારું વતન મદીના છોડી દીધું અને કરબલામાં આવ્યા. દિલમાં તમન્ના હતી કે અલ્લાહની રાહમાં બધું જ કુરબાન કરી દઉં. જેના કારણે ઈસ્લામ બાકી રહી જાય. હક અને બાતિલમાં ફેર થઈ જાય. અલ્લાહની રાહમાં અલ્લાહના ખાસ બંદાઓએ મોટી મોટી કુરબાનીઓ આપી છે. પરંતુ ઈમામ હુસૈન (અ.)એ જે કુરબાનીઓ કરબલામાં આપી તે બે મિસાલ છે.

અઝાદારને હુસૈન! અજબ મંઝર હતું કે જે સમયે હુસૈન (અ.) કરબલામાં દુશ્મનોના વચ્ચે ઘેરાયેલા હતા. ભૂખ અને તરસની શું વાત કરું! આ બાજુ કુરાતનું પાણી ઉછાળા મારી રહ્યું હતું અને નબીના નવાસા હુસૈન (અ.) બેકસ અને એકલા લોહીના તરસ્યાઓની વચ્ચે ઘેરાયેલા હતા. આહ! એ ગરમ જમીન, ગરમ હવા, તડકાની ગરમી અને તરસના કારણે જીભનું સૂકાઈ જવું. નજરોની સામે કત્લગાહમાં અસ્હાબ, યારો અને સગાવહાલાઓની લાશોને એડીઓ રગડતા જોવી. નાના નાના બાળકોનું ‘અલ અતશ, અલ અતશ’ કહેવું. આ બધા જખમ તો હતા જ. હુસૈન (અ.)ના જવાન બેટા અલી અકબર પણ બાબાને એકલા છોડીને ચાલ્યા ગયા. હવે હુસૈન (અ.) અને માત્ર હુસૈન (અ.)ની એકલતા જ છે. હુસૈન (અ.)ની બેકસી છે. અહલેહરમ છે અને હુસૈન (અ.) છે. અને એક બીમાર ઈમામ છે. હુસૈન (અ.) છેલ્લી વિદાય માટે ખૈમામાં તશરીફ લાવ્યા. બીબીઓ સમજી ગઈ કે હવે ફરઝંદે રસૂલનો સાચો પણ અમારા સરો ઉપર નહીં રહે. બીબીઓએ ઈમામને પોતાના હલ્કામાં લઈ લીધા. એ સમયે ખૈમામાં કોહરામ બરપા હતો. ‘વા મોહંમદા વા અલીયા’ના ના’રાઓ બુલંદ થયા. એક બીબી ઈમામ હુસૈન (અ.)ને રડી રડીને કહી રહ્યાં હતાં કે, “હવે અમે કોના સહારે જીવતાં રહીશું?” ઈમામે ફરમાવ્યું, “અય બહેન! અલ્લાહની મરજીના સામે કોઈની શું તાકાત. હું તમને બધાને અલ્લાહના હવાલે કરું છું અને વસિયત કરું છું કે મારા પછી જે મુસીબતો તમને પડે તેને સબ્રની સાથે સહન કરજો. મારા આ કાફલાના સાવાર અલી ઝૈનુલ આબેદીન (અ.) છે. તે જે કહે તેના ઉપર અમલ કરજો. અય બહેન ઝૈનબ! મારી છેલ્લી વસિયત એ છે કે દરેક બીબીના દુઃખમાં ભાગીદાર રહેજો. અય બહેન! હવે વાર ન કરો. મારા કપડાંની સંદૂક લાવો.” જનાબે ઝૈનબ સંદૂક લાવ્યાં તેમાંથી ઈમામે ફટેલો કુર્તો પહેર્યો.” બહેને

પૂછ્યું, “ભૈયા! આવું શા માટે કર્યું?” તો ઈમામે ફરમાવ્યું, “અય બહેન ઝૈનબ! દુશ્મનો ફાટેલો પોશાક જોઈને મારી લાશની બેહુરમતી ન કરે.”

હમીદ કહે છે કે હું જોઈ રહ્યો હતો કે હુસૈન (અ.)ના ખૈમાનો પડદો વારેઘડીએ ઊંચો થતો હતો અને પડી જતો હતો. મેં કોઈને પૂછ્યું કે આ શું થઈ રહ્યું છે. તેણે કહ્યું, “જ્યારે ઈમામ હુસૈન ખૈમાંમાંથી નીકળવા ચાહે છે તો બીબીઓ બેચેન થઈને આપને લીપેટાઈ જાય છે.” ઈમામે મઝલૂમ બધાને રોતા પીટતા છોડીને ખૈમાંમાંથી એવી રીતે બહાર આવ્યા જાણે કે ભર્યા ઘરમાંથી જનારો બહાર આવતો હોય.

અઝાદારાને હુસૈન! મૌલા હુસૈન જંગના મેદાનમાં આવ્યા અને ફરમાવ્યું, “અય કૂફા અને શામના લશ્કરીઓ! તમે જે નબીનો કલમો પઢો છો, એ જ નબીનો હું નવાસો છું.” પછી જલિમોને પોતાની હકીકતથી ઓળખાવ્યા, અમામાથી ઓળખાવ્યા, પહેરણથી ઓળખાવ્યા, ઢાલથી ઓળખાવ્યા, ઝુલ્ફિકારથી ઓળખાવ્યા. છતાં પણ દુશ્મનો ઓળખવા તૈયાર ન થયા. ઈમામે ઝુલ્ફિકારને બહાર કાઢી. તરસ્યા ઈમામ જિહાદમાં તલ્લીન છે. ત્રણ દિવસની ભૂખ અને તરસ છે. હુસૈન (અ.)એ આવી હાલતમાં પણ એવો જેહાદ કર્યો કે ‘અલ અમાન, અલ અમાન’નો શોર બુલંદ થયો. એટલામાં ગેબથી અવાજ આવ્યો, “અય નફ્સે મુન્મઈન્ના! અય હુસૈન! મારી કુર્બતની મંઝિલમાં પાછા આવી જાઓ. મારી જન્નત તમારું મુકાન છે.” આ અવાજ સાંભળીને હુસૈન (અ.)એ તલવાર રોકી લીધી અને પોતાના રબથી મુનાજાતમાં મશગૂલ થઈ ગયા.

આ બાજુ ચારેબાજુથી તીર આવવા લાગ્યાં. ભાલાઓ છાતી પર આવવા લાગ્યા. તલવારો શરીર પર પ્રહારો કરવા લાગી. શરીર જખમોથી ચૂર ચૂર થઈ ગયું. શરીરમાંથી બધું જ લોહી વહી ગયું. ત્રણ દિવસની ભૂખ અને તરસ. હુસૈન (અ.) ઘોડા પર ડગમગવા લાગ્યા. કોઈ વાર જમણી બાજુ નમી પડતા હતા તો કોઈ વાર ડાબી બાજુ. ઘોડો નીચાણવાળી જમીનમાં પહોંચ્યો. ચારેય બાજુઓથી જલિમોએ ઘેરી લીધા. કોઈ તલવાર મારતું હતું, કોઈ ભાલો મારતું હતું તો કોઈ ગુરજો મારતું હતું. હુસૈન (અ.) ચાહે છે કે જમીન પર તશરીફ લાવે. હાય! કોઈ ટેકો આપે, કોઈ સહારો આપે. અય હબીબ! અય ઝુલૈર! આવો, હુસૈન (અ.)નો હાથ પકડો. અય અલી અકબર! અય કાસિમ! અય ઔનો મોહંમદ! દોડો. હુસૈન (અ.) ઘોડા પરથી જમીન પર આવવા ચાહે છે. અબ્બાસ! નહેરે કુરાતથી જલ્દી આવો. ભાઈને સહારો આપો. હુસૈન (અ.)ના હાથમાંથી જીનની લગામ છૂટી રહી છે. આહ! આ સાંભળીને શહીદોની રૂહો તડપવા લાગી. નબીઓની રૂહો બેચેન થઈ ગઈ. ઘોડાએ જોયું કે કોઈ હાથ પકડીને સહારો આપનારું નથી. ઘોડાએ પોતાના બન્ને પગ ફેલાવી દીધા. હુસૈન (અ.) ‘બિસ્મિલ્લાહે વબિલ્લાહે વ અલા મિલ્લતે રસૂલિલ્લાહ’ કહેતા કહેતા ઘોડાના જીન પરથી માટી પર તશરીફ લાવ્યા. આસમાનની તરફ જોયું અને કહ્યું, “અય પાલનહાર! મેં મારો વાયદો પૂરો કર્યો છે. હવે તારા દરબારમાં હાજર થાઉં છું.” આપ સજ્દામાં તશરીફ લઈ ગયા. શિમ્ર નજીક આવ્યો. શામના

લશ્કરમાં ખુશીનાં નગારાં વાગવા લાગ્યાં. જ્યારે નગારાઓનો અવાજ અહલેહરમમાં પહોંચ્યો તો જનાબે ઝૈનબ અને જનાબે કુલસૂમ, જનાબે રબાબ અને જનાબે સકીનાની નજરોમાં અંધકાર છવાઈ ગયો. બધી બીબીઓ ખૈમાના દરવાજા સુધી આવી ગઈ. જનાબે ઝૈનબે ખૈમાના દરવાજાથી કત્લગાહ તરફ નજર કરી. ચારેય બાજુ જોયું પણ ભાઈ નજરે ન પડ્યા. હાયા! એ અસૂનો સમય ફાતેમાની મોટી બેટી જનાબે ઝૈનબ, જ્યારે ખૈમાના દરવાજાથી ભાઈ જોવામાં ન આવ્યા તો બેચેન થઈને ખૈમામાંથી બહાર નીકળી પડ્યાં. હજુ પણ હુસૈન (અ.) ન દેખાયા તો દોડતાં દોડતાં એક ટેકરી પર પહોંચી ગયાં. જ્યાંથી એ નીચાણવાળી જગ્યા જોવામાં આવી. જ્યાં રસૂલલ્લાહના નવાસા જમીન પર પડેલા હતા. બહેને જોયું કે ભાઈને ચારેય બાજુથી જાલિમોએ ઘેરી લીધા છે. કોઈ બરછી મારી રહ્યું છે, કોઈ તલવાર મારી રહ્યું છે અને કોઈ ખંજર મારી રહ્યું છે. બહેન! આ મંઝર જોઈ ન શક્યાં. બેચેન બનીને ઉમર સા'દને બૂમ પાડીને કહેવા લાગ્યા, “અય સા'દના બેટા! તું જોઈ રહ્યો છે અને જાલિમો નબીના નવાસા પર જુલ્મ કરી રહ્યા છે.” બહેનનો અવાજ હુસૈન (અ.) ના કાનોમાં પહોંચ્યો. હુસૈન (અ.)એ વિચાર્યું, “મારી મોહબ્બતમાં બહેન ઝૈનબ ખૈમામાંથી બહાર નીકળી આવ્યાં છે. ઉમર સા'દ સાથે વાત કરવા માટે લાચાર બન્યાં છે.” હુસૈન (અ.) ચાહતા હતા કે માથું ઊંચું કરીને બહેનને પોકારે. જ્યારે મુબારક સર ઊંચું ન થઈ શક્યું તો બન્ને કોણીઓને જમીન પર ટેકાવીને હાથોથી માથું ઊંચું કરી કમજોર અવાજે બહેનને પોકારીને કહ્યું, “ઝૈનબ! ઝૈનબ! બહેન ઝૈનબ! તમને હુસૈનના સરની કસમ, ખૈમામાં પાછાં ચાલ્યાં જાઓ. હજુ હુસૈન (અ.) જીવતો છે.” ઝૈનબ પાછાં વળ્યાં એટલામાં તો સકીના યતીમ બની ગયાં, ઝૈનબ ભાઈ વગરનાં બની ગયાં. જનાબે ફાતેમા (અ.)નું ઘર વેરાન થઈ ગયું. કરબલાની જમીન કાંપવા લાગી. કાળી આંધી ચડી. હાતિકે ગૈબી (આકાશમાંથી પોકારનાર)એ અવાજ આપ્યો, ‘અલા કોતેલલ હુસૈનો બે કરબલા, અલા ઝોબેલલ હુસૈનો બે કરબલા.’ ખૈમામાંથી ‘વા હુસૈના વા હુસૈના’નો શોર બુલંદ થયો.

أَلَا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطَّيِّبِينَ

أَمَّا بَعْدُ: قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فِي الْقُرْآنِ الْمَجِيدِ وَالْفُرْقَانِ الْحَمِيدِ:

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا ذُرِّيَّتًا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا

(સૂરા ફુકાન, સૂરા-૨૫, આયત-૭૪)

અને તેઓ કહે છે કે, "અય અમારા રબ! અમોને અમારી પત્નીઓ અને ઓલાદથી આંખોમાં ઠંડક અતા કર, અને અમોને મુત્તકીઓના ઇમામ બનાવી દે."

આ આયત રહમાનના બંદાની અગિયારમી સિક્ત બયાન કરે છે કે તેઓ અલ્લાહ પાસે બે વસ્તુઓની દુઆ માગે છે: (૧) પત્ની અને ઓલાદથી પોતાની આંખોને ઠંડક પહોંચાડે, અને (૨) મુત્તકીઓના ઇમામ બનાવી દે.

પત્ની અને ઓલાદથી આંખોને ઠંડક પહોંચે તેનો મતલબ એ છે કે રહમાનના બંદા તેમનાથી ખુશી પ્રાપ્ત કરે. અહીં જાહેરી વાત છે મોમિનને તેમનાથી ત્યારે જ ખુશી પ્રાપ્ત થશે કે જ્યારે તેઓ અલ્લાહની ઇતાઅતમાં પોતાનું જીવન પસાર કરે અને અલ્લાહની નાફરમાનીથી પરહેઝ કરે.

અને મુત્તકીઓના ઇમામ બનાવી દે તેનાથી મુરાદ એ છે કે તેઓ એવી દુઆ માગે છે કે અય અલ્લાહ! તું અમને અમારા પહેલાંના મુત્તકીઓની પેરવી કરનારા બનાવી દે, અને અમને આવનારા લોકો માટે એવા મુત્તકી બનાવી દે કે અમે આવનારા લોકો માટે મુત્તકીનો દાખલો બની જઈએ.

رُوي أَنَّ أَزْوَاجَنَا خَدِيجَةً، وَذُرِّيَّتَنَا فَاطِمَةً، وَقُرَّةُ عَيْنِنَا الْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ، وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا {عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ وَالْأَيْمَّةُ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ}.

રિવાયત કરવામાં આવે છે કે અઝ્વાજના થી મુરાદ જનાબે ખદીજા (સ.) છે, ડુર્રિયાતના થી મુરાદ જનાબે ફાતેમા ઝહરા (સ.) છે, ફુર્રુએઈના થી મુરાદ ઇમામ હસન (અ.) અને ઇમામ હુસૈન (અ.) છે, અને وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا થી મુરાદ હઝરત અલી ઇબને અબી તાલિબ (અ.) અને અઈમ્મા (અ.) છે.

આ રિવાયતમાં અલ્લાહ તઆલાએ એક પરિવારના ચાર સભ્યોની વાત કરી છે. (૧) પતિ, (૨) પત્ની, (૩) પિતા, અને (૪) ઓલાદ.

રહમાનના બંદા પોતે અલ્લાહની ઈતાઅત કરનારા હોય છે, તો તેઓ પોતાના પરિવારથી પણ એવી જ આશા રાખે છે કે તેઓ પણ તેમની જેમ જ અલ્લાહની ઈતાઅત કરનારા બની જાય કે જેથી તેમની આંખોને ઠંડક પહોંચે. જેમ કે, રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે:

الطَّاعَةُ قُرَّةُ الْعَيْنِ

ઈતાઅત આંખની ઠંડક છે.

આખી માનવજાત પતી-પત્નીના પાક રિશ્તા ઉપરથી અસ્તિત્વમાં આવી છે. દુનિયામાં સૌથી પહેલાં જે રિશ્તો અસ્તિત્વમાં આવ્યો, તે પતિ-પત્નીનો પાક રિશ્તો છે. પતિ-પત્ની તરીકે એક મુસલમાનનું જીવન કેવું હોવું જોઈએ તેની પણ ઈસ્લામમાં સ્પષ્ટતા કરવામાં આવી છે, અને આ પાક રિશ્તા થકી અલ્લાહ જો ઓલાદ આપે તો ઓલાદની પરવરિશ કેવી રીતે કરવી, તેના હક્કો વગેરેને બયાન કરવામાં આવ્યા છે. એટલા જ માટે ઈસ્લામે પતિ-પત્ની અને માબાપ અને ઓલાદ બન્નેના પરસ્પર હક્કો બયાન કર્યા છે. જ્યારે દરેક પાત્ર એકબીજાના હક્કોને અદા કરે છે, તો બધા એકબીજાના માટે قُرَّةُ الْعَيْنِ એટલે આંખોની ઠંડક બની જાય છે.

તો આજના ખુત્બામાં આપણે પતિ, પત્નિ, પિતા અને ઓલાદ તરીકે રહમાનના બંદાઓનું જીવન કેવું હોય છે તે જાણીશું.

અલ્લાહ તઆલા સૂરા બકરા, સૂરા-૨, આયત-૧૮૭ માં ફરમાવે છે:

هَنْ بَبَاسٍ لَكُمْ وَأَنْتُمْ بَبَاسٌ لَهُنَّ

તે (સ્ત્રી) તમારો લિબાસ છે અને તમે તેમના માટે લિબાસ છો.

આ આયત બયાન કરે છે કે જેવી રીતે પતિ, પત્ની માટે લિબાસ છે તેવી જ રીતે પત્ની, પતિ માટે લિબાસ છે. જાહેરી રીતે લિબાસની ખાસિયતો વિવિધ હોય છે. જેમ કે, લિબાસ શરીર માટે ખૂબસૂરતી અને શણગારનું કારણ છે, લિબાસ માણસના શરીરને છુપાવે છે, લિબાસ માણસના શરીરને સુરક્ષિત રાખે છે, લિબાસ અને શરીર વચ્ચે એટલો કરીબી સંબંધ હોય છે કે તે બન્નેના વચ્ચે કોઈ આવી શકતું નથી અને લિબાસ માણસ માટે સુકૂન છે.

આ જ ખાસિયતો પતિ-પત્ની વચ્ચે પણ હોય છે. તેઓ એકબીજા માટે ખૂબસૂરતી અને શણગારનું કારણ હોય છે, બંને એકબીજાની એબ કે ભૂલોને છુપાવે છે અને એકબીજાની ઈજ્જતની હિફાઝત કરે છે,

તેઓ એકબીજાના એટલા નજીક હોય છે કે તેમના વચ્ચે કોઈ આવી શકતું નથી, અને પતિ-પત્ની એકબીજાના માટે સુકૂનનો ઝરીઓ પાણ છે.

તો એક પતિ તરીકે પત્ની સાથે કેવો વ્યવહાર હોવો જોઈએ કે જેના કારણે બન્ને એકબીજાના માટે આંખોની ઠંડક બની જાય. તેના વિષે હઝરત ઈમામ ઐનુલ આબેદીન (અ.) ફરમાવે છે:

وَأَمَّا حَقُّ الزَّوْجَةِ فَإِنْ تَعْلَمَ أَنَّ اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ جَعَلَهَا لَكَ سَكْنًا وَأُنْسًا،

તમારી પત્નીનો તમારા પર એ હક છે કે, “તમને એ વાતનો અહેસાસ રહે કે અલ્લાહ તઆલાએ તેને તમારા માટે સુકૂનનું કારણ અને મોહબ્બતનો ઝરીઓ બનાવ્યો છે.

فَتَعْلَمَ أَنَّ ذَلِكَ نِعْمَةٌ مِنَ اللَّهِ عَلَيْكَ،

માટે એ ધ્યાન રહે કે તે તમારી પાસે અલ્લાહ તઆલાની એક નેઅમત છે.

فَتُكْرِمُهَا وَتَرْفُقُ بِهَا، وَإِنْ كَانَ حَقُّكَ عَلَيْهَا أَوْجَبٌ،

એટલા માટે તમે તેની ઈજ્જત કરો તેની સાથે નરમાશ ભર્યું વર્તન કરો. ભલે પછી તમારો હક તેના પર વાજિબ છે.

فَإِنَّ لَهَا عَلَيْكَ أَنْ تَرْحَمَهَا لِأَنَّهَا أَسِيرَتُكَ وَتُطْعِمَهَا وَتَكْسُوَهَا،

પરંતુ તમારા ઉપર પાણ તેનો હક છે કે તેની સાથે મોહબ્બતભર્યું વર્તન કરો, કારણ કે તે તમારા ઉપર આધાર રાખનાર છે, અને તેના માટે ખાવાની અને કપડાની વ્યવસ્થા કરો.

وَإِذَا جَهِلْتَ عَفَوْتَ عَنْهَا

અને જો અજાણતામાં તેનાથી કોઈ ભૂલ થઈ જાય તો તેને માફ કરી દો.”

આ હદીસ બયાન કરે છે કે એક પતિ તરીકે પત્ની સાથેનો વ્યવહાર કેવો હોવો જોઈએ. પતિ-પત્નીનો રિશ્તો એક એવો પાક રિશ્તો છે કે જેના કારણે બંદો અલ્લાહની હદોમાં રહીને પોતાની પાકદામનીને કાયમ રાખી શકે છે. પત્ની અલ્લાહની નેઅમત છે, અને પતિ તેનો સરપરસ્ત છે. જો પતિ ઈમામ (અ.)એ બતાવેલ હકકો ઉપર અમલ કરશે, તો તે પોતાની પત્ની માટે આંખોની ઠંડક જરૂર બનશે. આના કારણે પતિ-પત્નીમાં આપસી મોહબ્બત કાયમ રહેશે, અને પત્નીની નજરમાં ઈજ્જતદાર બની જશે.

એક બીજી હદીસમાં રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે:

أَلَا خَيْرُكُمْ خَيْرُكُمْ لِنِسَائِهِ وَأَنَا خَيْرُكُمْ لِنِسَائِي

“જાણી લો! તમારામાંથી સૌથી વધારે સારો એ છે કે જે પોતાની પત્ની માટે સૌથી વધારે સારો હોય, અને હું તમારામાંથી સૌથી વધારે મારી પત્ની માટે સારો છું.”⁵⁷

પત્ની માટે સૌથી સારો પતિ એ છે કે જે તેની ઈજ્જત કરતો હોય, તેનાથી સદ્વર્તન કરનાર હોય, તેના હક્કોને અદા કરનાર હોય, તેની જરૂરિયાતોનું ધ્યાન રાખનાર હોય, વગેરે. અને આખી ઉમ્મતમાં સૌથી અફઝલ પતિ તરીકે જીવન પસાર કરનાર રસૂલલ્લાહ (સ.) છે કે જે આપણા માટે ઉસ્વએ હસના – સૌથી સારું ઉદાહરણ – છે.

આપણે બધા મુસલમાન છીએ. તો ઈસ્લામ લાવ્યા પછી અલ્લાહ તઆલા આપણને એક પત્નીના સ્વરૂપમાં એક નેઅમત અતા કરે છે. જેના વિષે રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે:

مَا اسْتَفَادَ امْرُؤٌ مُسْلِمًا بَدَةً بَعْدَ الْإِسْلَامِ أَفْضَلَ مِنْ زَوْجَةٍ مُسْلِمَةٍ، تَسْرُهُ إِذَا نَظَرَ إِلَيْهَا، وَتُطِيعُهُ إِذَا أَمَرَهَا، وَتَحْفَظُهُ إِذَا غَابَ عَنْهَا فِي نَفْسِهَا وَمَالِهِ.

“કોઈ મુસલમાન માણસ ઈસ્લામ લાવ્યા પછી કોઈ એવો ફાયદો નથી ઉઠાવતો કે જે તે મુસલમાન પત્નીથી બહેતર હોય. જ્યારે પતિ તેની તરફ નજર કરે છે, તો તે પતિને ખુશ કરે છે. જ્યારે પતિ તેને કોઈ હુકમ કરે છે, તો પત્ની તેની ઈતાઅત કરે છે, અને જ્યારે પતિ ગેરહાજર હોય છે ત્યારે તે પોતાની અને પતિના માલની હિફાઝત કરે છે.”⁵⁸

આ હદીસ બયાન કરે છે કે એક મુસલમાન પત્ની તરીકેનું જીવન કેવું હોવું જોઈએ. તે દરેક હાલતમાં પતિને ખુશ રાખનાર હોય છે, પતિના હુકમોનું પાલન કરનાર હોય છે, અને પતિની ગેરહાજરીમાં પોતાના અને પતિના જાનમાલની હિફાઝત કરનાર હોય છે. આવી પત્ની વિષે રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે:

خَيْرُ مَتَاعِ الدُّنْيَا الرَّأَّةُ الصَّالِحَةُ

“દુનિયાની સૌથી શ્રેષ્ઠ મૂડી નેક પત્ની છે.”⁵⁹

આવી નેક પત્ની એવી રીતે શ્રેષ્ઠ મૂડી છે કે જે પોતાના પતિના દીની અને દુન્યવી કામોમાં મદદગાર બને છે. જેમ કે, હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)એ ફરમાવ્યું છે:

57 વસાએલુશ્શીઆ, જીલ્દ-૨૦, પાનાં-૧૭૧

58 વસાએલુશ્શીઆ-૧૪, પાના-૬૪

59 મુન્તાખ અ મીઝાનુલ હિકમા-૨, હદીસ-૨૮૧૨

ثَلَاثَةٌ فِيهَا رَاحَةٌ... وَأَمْرَأَةٌ صَاحِحَةٌ تَعِينُهُ عَلَى أَمْرِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ...

ત્રણ વસ્તુઓ એવી છે કે જેમાં રાહત છે... (તેમાંથી એક) એવી નેક સ્ત્રી છે કે દુનિયા અને આખેરતના મામલામાં મદદ કરનાર હોય.

આમ, આવી રીતે જો પતિ-પત્ની નેક હોય તો એકબીજા માટે દુન્યવી મામલાની સાથે સાથે આખેરતના મામલામાં અને અલ્લાહની ઈતાઅતમાં પણ એકબીજાના મદદગાર બની શકે છે. એટલા જ માટે જનાબે ફાતેમા ઝહરા (સ.)ના નિકાહ પછી રસૂલલ્લાહ (સ.)એ મૌલા અલી (અ.)થી પૂછ્યું,

كَيْفَ وَجَدْتَ أَهْلَكَ؟

તમે તમારી પત્નીને કેવાં પામ્યા?

તો જવાબમાં મૌલા અલી (અ.)એ ફરમાવ્યું:

نِعْمَ الْعَوْنُ عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ

અલ્લાહની ઈતાઅત કરવામાં સૌથી સારી મદદગાર પામ્યા છે.

અને જ્યારે રસૂલલ્લાહ (સ.)એ જનાબે ફાતેમા (અ.)ને પૂછ્યું. તો જનાબે ફાતેમા (અ.)એ ફરમાવ્યું:

خَيْرٌ بَعْلٍ

સૌથી સારો પતિ પામી છું.

પતિ-પત્ની તરીકે જીવન જીવવા માટે દુનિયાનું સૌથી શ્રેષ્ઠ પતિ-પત્નીનું ઉદાહરણ આપણી પાસે મૌજૂદ છે કે જેમની સીરત ઉપર ચાલીને આપણે પણ અલ્લાહની ઈતાઅત કરી શકીએ છીએ, એકબીજાના દુન્યવી અને આખેરતના મામલાઓમાં મદદગાર પણ બની શકીએ છીએ, અને તે પતિ-પત્ની છે મૌલા અલી (અ.) અને જનાબે ફાતેમા ઝહરા (અ.). આપની સીરત ઉપરથી કોઈ પણ વ્યક્તિ પતિ કે પત્ની તરીકે કેવી રીત જીવન વિતાવવું જોઈએ એ ખૂબ સારી રીતે સમજી શકે છે.

જ્યારે પતિ-પત્ની બન્ને આવાં નેક હોય તો તેઓ અલ્લાહથી પોતાના જેવી જ અલ્લાહની ઈતાઅત કરનારી ઓલાદને તલબ કરે છે. જેનાથી તેમની આંખોને ઠંડક મળે. જેમ કે, મૌલા અલી (અ.)એ ફરમાવ્યું છે:

مَا سَأَلْتُ رَبِّي أَوْلَادًا نُظَرَ الْوُجْهِ، وَلَا سَأَلْتُهُ وَلَدًا حَسَنَ الْقَامَةِ، وَلَكِنْ سَأَلْتُ رَبِّي أَوْلَادًا مُطِيعِينَ لِلَّهِ وَجِلِينَ مِنْهُ؛ حَتَّى إِذَا نَظَرْتُ إِلَيْهِ وَهُوَ مُطِيعٌ لِلَّهِ قَرَّتْ عَيْنِي.

“મેં મારા રબથી ચમકતા ચહેરાવાળી ઓલાદ નથી માગી, અને ન તો મેં તેનાથી સારા કદવાળી ઓલાદની માંગણી કરી છે, પરંતુ મેં તો મારા રબથી અલ્લાહની ઇતાઅત કરનારી અને તેનાથી ડરનારી ઓલાદ માગી છે કે જેથી હું જ્યારે તેમના તરફ નજર કરું તો તે અલ્લાહની ઇતાઅતમાં હોય, (કે જેથી) તે મારી આંખની ઠંડક બની થાય.”⁶⁰

આમ, જ્યારે અલ્લાહ રહમાનના બંદાને ઓલાદ આપે છે, ત્યારે તેઓ તેમને સારી તાલીમ આપે છે કે જે તેમને દીને ઇસ્લામથી, રસૂલ (સ.) અને આલે રસૂલ (અ.)થી જોડાયેલી રાખે. પરિણામે તેમની ઓલાદ અલ્લાહની ઇતાઅત કરે અને તેમની આંખોને ઠંડક પ્રાપ્ત થાય. જેમ કે, રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે:

أَدَّبُوا أَوْلَادَكُمْ عَلَى ثَلَاثِ خِصَالٍ: حُبِّ نَبِيِّكُمْ، وَحُبِّ أَهْلِ بَيْتِهِ، وَعَلَى قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ

“તમારી ઓલાદને ત્રણ બાબતો વડે અદબ શિખવાડો: તમારા નબીની મોહબ્બત, અને તેમની અહલેબૈત (અ.)ની મોહબ્બત, અને કુરઆનની કિરઅત.”⁶¹

રહમાનના બંદા પોતાની ઓલાદને ક્યારેય આ ત્રણેય મહત્વની વસ્તુઓથી વંચિત નથી રાખતા, અને એક મોમિન તરીકે આ ત્રણેય વસ્તુઓ ખૂબ જરૂરી છે. આ ત્રણેય વસ્તુઓ એકબીજાની સાથે જોડાયેલી છે. એટલે કે રહમાનના બંદા કુરઆન, રસૂલ (સ.) અને આલે રસૂલ (સ.)ના કોલ ઉપર પોતે પણ અમલ કરે છે, અને પોતાની ઓલાદને પણ અમલ કરવાની તાલીમ આપે છે.

અહાદીસમાં છે કે જ્યારે બાળક આ દુનિયામાં આવે છે તો તેના માબાપનો હક છે કે તે પોતાની ઓલાદને સર્વપ્રથમ તો નેક નામ આપે અને, જ્યારે તે મોટું થાય તો તેને અદબ શીખવે, તેને લખવાની તાલીમ આપે, જ્યારે તેઓ બાલિગ થઈ જાય ત્યારે શાદી કરી આપે, તેમને સુંદર જગ્યાએ રાખે, તેમને તીરંદાજી શિખવાડે, તેમને તરવાનું શિખવાડે, પાક ખોરાક ખવડાવે, તેને નમાઝ શિખવાડે, વગેરે.

એક હદીસમાં હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)એ ફરમાવ્યું છે:

الْغُلَامُ يَلْعَبُ سَبْعَ سِنِينَ، وَيَتَعَلَّمُ الْكِتَابَ سَبْعَ سِنِينَ، وَيَتَعَلَّمُ الْحَلَالَ وَالْحَرَامَ سَبْعَ سِنِينَ.

“બાળક સાત વર્ષ સુધી રમે, અને સાત વર્ષ સુધી કિતાબની તાલીમ હાંસિલ કરે, અને સાત વર્ષ સુધી હલાલ અને હરામની તાલીમ હાંસિલ કરે.”⁶²

60 મુન્તાખ મીઝાનુલ હિકમા, જિલ્દ-૩, હદીસ-૬૭૩૫

61 મુન્તાખ મીઝાનુલ હિકમા, ભાગ-૩, હદીસ-૬૭૭૧

62 મુન્તાખ મીઝાનુલ હિકમા, ભાગ-૩, હદીસ-૬૭૭૬

આજની આધુનિક દુનિયામાં મિત્રો હંમેશાં કહે છે કે પશ્ચિમી દેશોમાં ઘણી બધી બુરાઈઓ છે. આપણા બાળકોને યોગ્ય રીતે ઉછેર આવી અનૈતિક મૂલ્ય વગરની અને નિષ્કાળજીપૂર્ણ દુનિયામાં ન થઈ શકે. તો તેના વિરુદ્ધની દલીલ એ છે કે જો માબાપ બાળકોનો ઉછેર આ હદીસ મુજબ કરે અને બાળકોને સારાં મૂલ્યો અને નૈતિકતા તેમનો પરિવાર જ શિખવાડી દે અને તેમને નેકીને ઓળખવાની રીત અને બદીથી બચવાની રીત સમજાવી દે, તો પછી કોઈ પણ બુરાઈ એટલી મોટી નહીં હોય કે જેને બાળકો જીતી ન શકે.

હવે, જ્યારે બાળકો આવી ઈસ્લામી તાલીમ પ્રાપ્ત કરતાં કરતાં મોટા થશે, તો તેઓ માબાપને પણ પોતાના જીવનનો જ ભાગ સમજશે, અને તેમની સાથે નેકી કરતાં કરતાં જીવન પસાર કરશે. એટલા જ માટે અલ્લાહ તઆલા સૂરા અન્કબુત, સૂરા-૨૮, આયત-૮ માં દુનિયાના તમામ માણસોને વસિયત કરતાં ફરમાવે છે:

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا^ط

અમે ઈન્સાનને પોતાના માબાપ સાથે નેકી કરવાની નસીહત કરીએ છે.

કુરઆને મજીદમાં જે જગ્યાએ અલ્લાહ તઆલાએ પોતાની ઈબાદત કરવાનો હુકમ આપ્યો છે, તેની સાથે સાથે માબાપ સાથે નેકી કરવાનો પણ હુકમ આપ્યો છે. ઈસ્લામ એક એવો મઝહબ છે કે જો માબાપ જીવિત હોય ત્યાં સુધી જ તેમની સાથે નેકી કરવાનો હુકમ નથી કરતો, પરંતુ તેમના મોત પછી પણ તેમની સાથે નેકી કરવાનો હુકમ કરે છે. આના પરથી સમજી શકાય છે કે ઓલાદના જીવનમાં માબાપનું શું મહત્ત્વ રહેલું છે. જેમ કે, એક હદીસમાં છે:

لَسَّاسٌ عَنِ حَقِّ الْوَالِدَيْنِ عَلَى وَلَدِهِمَا: هُمَا جَنَّتُكَ وَنَارُكَ.

“જ્યારે રસૂલલ્લાહ (સ.)ને માબાપના હક વિષે પૂછવામાં આવ્યું તો આપ (સ.)એ ફરમાવ્યું, “તે બન્ને તમારી જન્નત અને તમારી જહન્નમ છે.”⁶³

આમ, આ હદીસ બયાન કરે છે કે જન્નત કે જહન્નમનો દારોમદાર માબાપ ઉપર રહેલો છે. તો ઓલાદ તરીકે રહમાનના બંદાઓ પોતાના માબાપ સાથે કેવું વર્તન કરનારા હોય છે, તેને બયાન કરતાં હઝરત ઈમામ ઝૈનુલ આબેદીન (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે,

وَأَمَّا حَقُّ أَبِيكَ فَتَعْلَمُ أَنَّهُ أَصْلُكَ، وَأَنَّكَ فَرْعُهُ، وَأَنَّكَ لَوْلَا لَمْ تَكُنْ.

“તમારા પિતાનો હક એ છે કે તમે જાણી લો કે, “તે તમારાં મૂળ છે અને તમે તેમની ડાળી છો, અને એ કે

તેમના વગર તમારું અસ્તિત્વ જ ન હોત.

فَمَهْمَا رَأَيْتَ فِي نَفْسِكَ مِمَّا يُعْجِبُكَ، فَأَعْلَمْ أَنَّ أَبَاكَ أَصْلُ النِّعْمَةِ عَلَيْكَ فِيهِ، وَاحْمَدِ اللَّهَ وَ
اشْكُرْهُ عَلَى قَدَرِ ذَلِكَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ.

માટે જ્યારે પણ તમે પોતાની અંદર કોઈ સારાઈ પામો તો યાદ રાખો કે તે (અલ્લાહની) નેઅમત તમારા સુધી પહોંચાડવાનો વસીલો તમારા પિતા છે, તો તમે અલ્લાહનો શુક્ર અદા કરો અને એવી જ રીતે તમારા પિતાનો આભાર માનો અને કોઈ શક્તિ નથી સિવાય કે અલ્લાહની.”

(૧) પિતા અને ઓલાદ વચ્ચેનો સંબંધ મૂળ અને ડાળી જેવો જ છે. ડાળીને મૂળ દેખાતું નથી, કારણ કે તે સપાટીની નીચે હોય છે, પરંતુ મૂળ ડાળી માટે પોષણ અને પાણી ભેગાં કરવામાં અને ડાળી સુધી પહોંચાડવામાં વ્યસ્ત રહે છે કે જેથી ડાળી ઊગી શકે અને વધુને વધુ ઊંચાઈ સુધી જઈ શકે. મજબૂત મૂળ ઝાડને પણ મજબૂતાઈ આપે છે અને જ્યારે પવન ઝાડને ઉડાડી દેવાની કોશિશ કરે છે, ત્યારે તેને અડીખમ રાખે છે.

આપણે આપણા પિતાની મહેનત જોઈ શકતા નથી કે આપણી ગેરહાજરીમાં તેમણે કેટલી બધી મહેનત કરી છે. પરંતુ હકીકત એ છે કે જ્યારે બાહ્ય દબાણ પરિવારરૂપી ઝાડને ઉખેડી નાખવાની કોશિશ કરે છે, ત્યારે પિતા જ બાળક અને પરિવારને મજબૂત સહારો આપીને તેમને જમીનથી જોડેલાં રાખે છે.

(૨) આપણું અસ્તિત્વ આપણા પિતાના કારણે છે. માટે જો આપણું અસ્તિત્વ જ ન હોત તો આપણે જે પણ પ્રકારે જે પણ સિધ્ધિઓ મેળવી શક્યા છીએ તે બધી સિધ્ધિઓ અશક્ય હોત. એટલે જો આપણને આપણા જીવનમાં સફળતા માટે સંઘર્ષ કરવો પડ્યો હોય તો પણ આપણે જાણી લેવું જોઈએ કે આપણી સફળતામાં આપણા પિતાએ અત્યંત જરૂરી ભાગ ભજવ્યો છે અને તેની કિંમત ક્યારેય પણ ઓછી આંકવી જોઈએ નહીં.

(૩) મોટા ભાગે ઓલાદ એમ સમજતી હોય છે કે અમારી સફળતા અમે પોતે પ્રાપ્ત કરી છે. તેમને કદાચ લાગતું હોય કે મારા પિતા તો ભણ્યા જ નથી. મેં બોર્ડ પરીક્ષા માટે અને કોલેજ માટે મહેનત કરી છે. આ તો મારી મહેનત છે. મારા પિતાને તો કંઈ જ ખબર પડતી નથી. આ વાત કદાચ સાચી પણ હોય, પરંતુ અલ્લાહને તો ચોક્કસ ખબર હશે ને! હઝરત ઈમામ ઝૈનુલ આબેદીન (અ.) સમજાવે છે કે, મોટા ભાગે અલ્લાહ ઓલાદની હિદાયત કરે છે. તેમના ઉપર રહમત વરસાવે છે અને તેમને નેઅમતો આપે છે કે તેઓ આગળ વધે અને પ્રગતિ કરે. તે પિતાની દુઆઓ અથવા તેમની નેકીઓના કારણે જ આપણે અભિમાનથી દૂર રહેવું જોઈએ, કારણ કે અલ્લાહ આપણને અનેકવાર કોઈ વિશેષ ગુણ અથવા ક્ષમતા તેની રહમત તરીકે

બક્ષે છે જેનું કારણ પિતા જ હોય છે.

(૪) આપણે હંમેશા આપણી પ્રગતિ અને સિધ્ધિઓ માટે અલ્લાહનો શુક્ર અદા કરતા રહેવાનો છે, અને સાથે સાથે આપણી સફળતાની પાછળ રહેલી આપણા પિતાની મહેનતનો પણ આભાર માનવાનો છે. આપણે તેને સમજી ન શકતા હોઈએ તો પણ.

જ્યારે આપણે આવી રીતે આપણા પિતા વિષે વિચાર ધરાવતા થઈ જઈશું અને તેમની અદબ જાળવવા લાગીશું, તો તેમના પ્રત્યેના ઈસ્લામી અખ્લાક આપણને સ્વભાવિક રીતે આવડી જશે. જ્યારે આપણા પિતા રૂમમાં દાખલ થાય તો આપણે યાદ રાખીને ઊભા થવાની જરૂર નહીં પડે, કારણ કે તેમની અદબ અને આભાર આપણને આપમેળે ઊભા કરી દેશે, કારણ કે જો આપણા પિતા ઊભા હશે તો આપણને બેસી રહેવાનું મન જ નહીં થાય.

જ્યારે આપણા પિતા વાતચીત કરી રહ્યા હશે તો આપણે આપમેળે ધીમા અવાજથી બોલીશું અને તેમની વાત પૂરી થવા દઈશું. આપણને તેમની વાત કાપવાનું અને મોટા અવાજે બોલવાનું મન જ નહીં થાય.

અહાદીસમાં છે કે માબાપની ફરમાબરદારી કરવી વાજિબ છે સિવાય તે જગ્યા પર કે જ્યાં અલ્લાહની નાફરમાનીની દાવત આપવામાં આવે. તેમની સાથે નેકી અને તેમની મદદ કરવી જરૂરી છે. દરેક હાલતમાં તેમના હક અદા કરતા રહેવું જોઈએ. અલ્લાહે માબાપ રૂપી આપેલી નેઅમતનો શુક્રિયા અદા કરવો જોઈએ. તેમની સલામતી માટેની દુઆઓ કરવી જોઈએ. તેમની સામે ખાક્સારી નિભાવવી જોઈએ. તેમને ઉફ્ પણ કહેવું જોઈએ નહીં. તેમની સામે મોહબ્બતભરી નજરે જોવું જોઈએ. તેમની દરેક સમયે સારસંભાળ લેવી જોઈએ અને તેમને નારાજ કરવાં જોઈએ નહીં, વગેરે.

જ્યારે માબાપ આપણને તેમની આટલી ઈજ્જત કરનારા અને આટલી પરવા કરનારા જુએ છે તો તેઓ પોતાને ખુશનસીબ સમજે છે કે અલ્લાહે તેમને આવી ઈતાઅત કરનારી ઓલાદ આપી છે. અને સાથે સાથે આના ઉપરથી આપણી ઓલાદ પણ આવા અખ્લાક જોઈને તેને અપનાવવાની કોશિશ કરે છે.

હઝરત ઈમામ ઝૈનુલ આબેદીન (અ.)એ ફરમાવ્યું છે:

مِنْ سَعَادَةِ الرَّجُلِ أَنْ يَكُونَ لَهُ وَلَدٌ يَسْتَعِينُ بِهِ.

“માણસની ખુશનસીબીમાંથી આ પણ છે કે તેને એવાં સંતાનો હોય કે જે તેના માટે મદદરૂપ બને.”⁶⁴

આમ, જ્યારે પરિવારનું દરેક પાત્ર આયતો અને અહાદીસ મુજબ જીવન પસાર કરનાર હોય, તો જરૂર

અલ્લાહની ઈતાઅતમાં પોતાનું જીવન પસાર કરનાર બની જશે, અને દરેક જણ એકબીજા માટે **قَرَّةُ الْعَيْنِ** એટલે આંખોની ઠંડક બની જશે.

હા, અઝાદારો! આવો જ પરિવાર કે જે અલ્લાહની ઈતાઅત કરનાર હતો કે જે કરબલામાં હતો અને તે ખાતેમુન્નબીયીન મોહમ્મદ મુસ્તફા સાથે નિસ્બત ધરાવનાર હતો. તે ઈમામ હુસૈન (અ.)નો પરિવાર હતો. આપના પરિવારનો દરેક સભ્ય એકબીજા માટે આંખોની ઠંડક હતો. આવા પરિવારના પુરુષોને ૧૦ મોહર્રમ હિ.સ. ૬૧માં કરબલાના મેદાનમાં ત્રણ દિવસના ભૂખ્યા અને તરસ્યા શહીદ કરી દેવામાં આવ્યા, અને તેમની અહલોઅયાલને લૂંટી દેવામાં આવી, અને શામે ગરીબાં હુસૈન (અ.)ની અહલેબૈતે બેચેનીમાં પસાર કરી.

જ્યારે શામે ગરીબાં પસાર થઈ ગઈ તો સવારે એ મંઝર જોયું કે યઝીદી લશ્કર પોતપોતાની લાશો દફન કરી રહ્યું છે. હુસૈન (અ.) અને હુસૈન (અ.)ના અસલાબની લાશો કરબલાની જમીન પર પડી રહી છે. જ્યારે યઝીદનું લશ્કર પોતાની લાશો દફન કરી ચૂક્યું તો કૂચ કરવાનો હુકમ આપવામાં આવ્યો. અહલેહરમના માટે કજવા વગરના ઊંટ કે જેના પર ન તો અંબાડી હતી કે ન મહેમિલ હતી. એવા ઊંટ લાવવામાં આવ્યાં. શિમ્મ કોરડો લઈને આગળ વધ્યો જેથી તેમને સવાર કરે. જનાબે જૈનબે કહ્યું, “અય શિમ્મ! તું અહીંથી ખસી જા. હું જાતે જ બીબીઓને સવાર કરીશ. અમે નબીની નવાસીઓ છીએ. પરાયા પુરૂષનો હાથ અડે તેને પસંદ કરી શકીશું નહીં.” આટલું કહીને આપે બીબીઓને બૂમ પાડી. “ઉમ્મે લયલા! આવો. ઉમ્મે ફરવા! આવો. હું તમને સવાર કરું.” પછી મક્તલ તરફ મોં ફેરવીને જનાબે જૈનબે કહ્યું, “અય ભય્યા હુસૈન! જ્યારે મદીનાથી આ કાફલો નીકળ્યો હતો તો પડદાની વ્યવસ્થા હતી. અબ્બાસ, અલી અકબર આગળ હતા. અલી અકબરે અને કાસિમે રસ્તો રોકી લીધો હતો. મુનાદી બૂમ પાડીને કહી રહ્યો હતો કે અલી અને ફાતેમાની બેટીઓ સવાર થઈ રહી છે. કોઈ આ બાજુ ન આવે અને મદીનામાં તો ભૈયા હુસૈન! તમે જાતે જ અમને સવાર કર્યો હતાં. પરંતુ આહ! આજે ન તો કોઈ પડદાની વ્યવસ્થા છે કે ન કોઈ સવાર કરનાર. ગઈ કાલ સુધી તો અહીં હબીબ ઈબ્ને મઝાહિર હતા, ઝુહૈર હતા, વહબ હતા, અલી અકબર હતા, કાસિમ હતા, અબ્બાસ હતા અને ભાઈ હુસૈન પોતે જ હાજર હતા. પરંતુ હાયા! આજે કોઈ નથી. સવાર કરનાર માત્ર એક બીમાર ભત્રીજા છે પરંતુ તે પણ બેહોશ, પથારી ઉપર પડેલા છે.” પછી જનાબે જૈનબે એક એકને સવાર કરવાનું શરૂ કર્યું. અને કહ્યું, “આવો કુલસૂમ! આવો ઉમ્મે ફરવા! ઉમ્મે લયલા! આજે કોઈ સવાર કરનાર નથી. હું તમને સવાર કરું.” એટલે સુધી કે છેવટે જનાબે ફિઝાને પણ બૂમ પાડીને કહ્યું કે, “અય ફિઝા! તમે પણ આવી જાઓ અને મારો હાથ પકડીને સવાર થઈ જાઓ.” જનાબે ફિઝાએ અરજ કરી કે, “અય શાહઝાદી! એવું તો કેવી રીતે બની શકે કે તમે કનીઓને સવાર કરો અને ખુદ તમને સવાર કરનાર કોઈ ન હોય.” જનાબે જૈનબે ફરમાવ્યું, “અય ફિઝા! મને ભૈયા હુસૈને વસિયત કરી હતી કે, “બહેન જૈનબ! મારી શહાદત પછી આ કાફલાની દેખરેખ

રાખજો.” આ સમયે તો હું બીજી બીબીઓની માફક તમારી પણ સેવા ચાકરી કરીશ.” ટૂંકમાં જ્યારે બધી જ બીબીઓ સવાર થઈ ગઈ અને જનાબે ઝૈનબ (અ.) સિવાય કોઈ બાકી ન રહ્યું તો જનાબે ઝૈનબે નિરાશ નજરે ચારેબાજુએ જોયું. પરંતુ ત્યાં કોણ હતું? ચારે તરફ લાશો જ લાશો નજરે પડી. લાશો સિવાય બીજું કોઈ દેખાયું નહીં. એકાએક ફરિયાદ કરતાં કરતાં એ તરફ દોડ્યાં કે જ્યાં ઈમામ હુસૈન (અ.)ની સર વગરની લાશ ગરમ જમીન પર પડેલી હતી. નજીક જઈને રડવા લાગ્યાં અને કહેવા લાગ્યાં, “અય ભય્યા! બધી બીબીઓને મેં સવાર કરી દીધી. હવે મારી સવારીનો વારો છે. અહીં કોઈ પણ નથી કે જે મને સવાર કરે. મદીનાથી તો કેવા પડદા સાથે સવાર કરીને લાવ્યા હતા. ભાઈ! આજે હું કેવી બેઈજજતીથી શામ જાઉં છું? તમે ઊભા થઈને પોતાની બહેનને હાથનો ટેકો આપો જેથી ખાલી ઊંટ પર સવાર થાઉં.” મન્કૂલ છે કે એ વખતે ઈમામ હુસૈન (અ.)ની સર વગરની લાશ ધ્રુજવા લાગી અને કપાઈ ગયેલા ગળામાંથી અવાજ આવ્યો, “અય બહેન! એવું ના સમજતાં કે હું આ મેદાનમાં તમારો સાથ છોડી રહ્યો છું. શરીર તો મારું અહીં છે, પરંતુ મારું સર નેઝા પર એક શહેરથી બીજે શહેર, એક ગામથી બીજે ગામ તમારી સાથે જ રહેશે. હવે વાર ન કરો. જલ્દી જઈને સવાર થઈ જાઓ.” જનાબે ઝૈનબ ઈમામનો હુકમ સાંભળીને ભાઈની લાશથી અલગ થયાં અને રડતાં રડતાં ઊંટની પાસે આવીને સવાર થયાં. અહલેહરમને ઊંટો પર સવાર કરીને એ જગ્યાએથી લઈ ગયા કે જ્યાં શહીદોની લાશો કબર અને કફન વગરની પડેલી હતી કે જેમના પાક શરીર પર સર પણ ન હતા. આ દૃશ્યને જોઈને બીબીઓએ રડવા-કૂટવાનું શરૂ કર્યું. બીમારે કરબલાએ જ્યારે બાપની લાશને કબર અને કફન વગરની જોઈ તો રડી પડ્યા, આંખોથી આંસુ નીકળવા લાગ્યાં. દમ ધૂંટાવા લાગ્યો. જનાબે ઝૈનબે ભાઈની લાશ જોયા પછી સૈયદે સજ્જાદ (અ.)ના ચહેરા તરફ નજર કરી. એવું લાગવા માંડ્યું કે હમણાં જ બીમાર ભત્રીજાની રૂહ નીકળી જશે. જનાબે ઝૈનબે સૈયદે સજ્જાદની તરફ જોઈને કહ્યું, “બેટા સૈયદે સજ્જાદ! દિલને મજબૂત કરો. ભૈયાની લાશ દફન થશે. કરબલા આબાદ બનશે.” બીમાર ઈમામે કહ્યું, “ફોઈ અમ્મા! તમે જુઓ છો ને કે બાબાની લાશને કબર અને કફન વગરની છોડીને કેવી રીતે જાઉં?” ઉમ્મે લયલા ઊંટ પરથી લાશને જોઈને નીચે પડ્યાં. રૂબાબના દિલ પર ઝાટકો લાગ્યો અને બેતાબ થઈને ફરિયાદ કરવા લાગ્યાં. જનાબે ઝૈનબ (અ.) પોકાર કરીને કહેવા લાગ્યાં, “નાના! આપની મય્યત પર સિત્તેર હજાર ફરિશ્તાઓએ નમાઝ પઢી. અય નાના! આપના પ્યારા હુસૈનની મૈયત કબર અને કફન વગર જંગલમાં છોડીને કૂફા જઈ રહી છું. નાના! શું આપની ઉમ્મત અમને કેદી બનાવીને લઈ જઈ રહી છે? બધી બીબીઓ ઊઘાડે માથે છે. અમારા માથા પરથી ચાદરો ઝૂંટવી લીધી.”

أَلَا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ